

Вільям Кент
КРЮГЕР

**ЗВИЧАЙНА
ВДЯЧНІСТЬ**

ВІЛЬЯМ КЕНТ КРЮґЕР

ЗВИЧАЙНА ВДЯЧНІСТЬ

*Переклад з англійської
Оксани Дятел*

Київ 2016

Для Діани, мого надзвичайного благословення

У серця є причини, які розумові годі збагнути.

Блез Паскаль

Особлива подяка

Я щиро дякую преподобному Роберту Ролліну та преподобному Ґреґору Ренструму за їхню самовіддану працю, щедрість та бажання поділитися зі мною минулим досвідом церковного служіння в невеличких містечках штату Міннесота.

Пролог

Загибель дитини стала першою з-поміж низки смертей того літа. Це був хлопчик із золотавим волоссям, який носив товсті окуляри. Його тільце, пошматоване тисячею тонн сталі, що прямувала до Південної Дакоти, знайшли на залізничній колії на виїзді з Нью-Бремена, штат Міннесота. Його звали Боббі Коул. У нього були надзвичайно привітні, сповнені мрій оченята. Обличчя сяяло легкою усмішкою так, ніби він от-от збагне те, що ти пояснював йому цілісіньку годину. Я мав би знати його краще, бути йому ліпшим другом. Боббі жив поруч, і хоча ми були однолітками, він відставав у навчанні на два роки. Якби не добре серце кількох учителів, мабуть, різниця була б іще більшою. Це був звичайнісінький хлопчик невеликого зросту, абсолютно беззахисний перед дизельним локомотивом Об'єднаної тихоокеанської залізниці. Саме того літа смерть показала нам усі свої вияви. Аварія. Природна смерть. Самогубство. Вбивство. Вам може спасти на думку, що в мене лише страхітливі спогади про цей час. Це справді так, але не тільки вони залишилися в пам'яті. Мій батько часто згадував давньогрецького трагіка Есхіла. «Той, хто вчиться, мусить страждати. Навіть якщо ми того не усвідомлюємо, біль, що живе в нас, крапля за краплею живить серце, аж поки в стані відчаю, самохіть прокидається мудрість. Мудрість величезної милості Господньої».

Урешті-решт, можливо, саме для цього і було те літо. Тоді я був таким, як і Боббі, і не розумів багатьох речей. Минули десятки років, проте я і зараз не впевнений, що збагнув це повною мірою. Нині я досить часто годинами думаю про ті часи. Про страшну ціну мудрості. Про жахливе Господнє милосердя.

Розділ 1

Підлога спальні була осяяна місячним світлом. За вікном співали цвіркуни. Темряву розтинала нічна комашня. І хоча липень іще не настав, стояла спека. Можливо, саме тому я і не спав. 1961 року лишень у домівках багатіїв Нью-Бремена були кондиціонери. Удень сховатися від задухи можна було, лише закривши штори, а вночі рятували вентилятори. У нашому будинку їх було аж два, проте жодного з них — у нашій з братом спальні.

Я саме відкинув ковдру, аби зручніше вмотитися, як пролунав телефонний дзвінок. Батько часто казав, що годі чекати добра від опівнічних дзвінків, проте завжди на них відповідав. Мені здавалося, то була ще одна складова його непростой роботи, яку він сумлінно виконував, а мати своєю чергою так її зневажала. Телефон стояв на журнальному столику в коридорі поряд із нашою кімнатою. Я витріщався на стелю і слухав різкий дзенькіт, поки в коридорі не загорілося світло.

— Я вас слухаю.

У протилежному кінці кімнати почулося скрипіння — то Джейк вовтузився в ліжку.

— Комуś завдали шкоди? — запитав батько, а потім стомлено та ввічливо додав: — Буду за кілька хвилин. Дякую, Кліве.

Я вже виліз із ліжка і чимчикував у коридор.

Після сну його волосся стирчало в різні боки, на щоках чорніла щетина. Очі видавалися схвильованими та сумними. На ньому була футболка і смугасті сімейки.

— Френку, йди спати.

— Не можу, — відповів я. — Занадто спекотно, до того ж я вже прокинувся. Хто телефонував?

— Поліцейський.

— Когоś поранили?

— Ні, — він заплющив очі, підніс до них пальці і потер повіки.

— Це Гас.

— Він п'яний?

Батько закивав і позіхнув.

— Він у в'язниці?

— Мерщій у ліжко.

— Я можу поїхати з тобою?

— Я кому сказав іти до своєї кімнати?!

— Будь ласка, я не заважатиму. Та й заснути тепер уже точно не зможу.

— Тихіше, всіх розбудиш.

— Ну, будь ласочка...

У батька було достатньо сил, аби виконувати свої професійні обов'язки, але протистояти вмовлянням тринадцятилітньої дитини, яка так жадала пригод цієї задушливої ночі, він не міг.

— Одягайся, — промовив батько.

Джейк уже сидів у шортах на краєчку ліжка і натягав шкарпетки.

— Куди це ти збираєшся? — здивовано перепитав я.

— Туди ж, куди тато і ти, — Джейк повзав навколішки, шукаючи під ліжком кросівки.

— Дідька лисого!

— Ти сказав «дідько», — зауважив він, продовжуючи порпатись під ліжком.

— Ти нікуди не йдеш, Гоуді Дуді.

Він був на два роки молодший від мене і на дві голови нижчий. Місцеві жителі частенько називали його Гоуді Дуді через руде волосся, ластовиння та чудернацькі вуха, що стирчали в різні боки, ніби вушка цукорниці. Я, коли добряче на нього злився, і сам завжди так його дражнив.

— Ти що тут г-г-головний?

Джейк майже завжди заїкався на людях, а в розмові зі мною — лише коли страшенно злився чи боявся.

— Ні, — відповів я. — Я можу д-д-дати тобі прочухана, коли схочу.

Він знайшов кросівки і взувся.

Ніч — темний бік душі, а відчуття, що я на ногах саме тієї пори, коли решта людей у світі сплять, як убиті, збуджувало в мені гріховні почування. Батько часто зважувався на подібні пригоди через роботу, але мені того ніколи не дозволяли. Тому це було особливою подією, яку аж ніяк не хотілося ділити з Джейком. Проте ми вже і так згаяли чимало дорогоцінного часу, тож, не припиняючи сперечатись, я пішов одягатися.

Брат чекав у коридорі, і я вже зібрався був знову вилятися, та батько крадькома вийшов із спальні. Він зачинив двері й зиркнув на Джейка. Мабуть, хотів сказати щось різке, але зітхнув і наказав спускатися вниз.

Здавалося, що цвіркуни надворі збожеволіли. Світлячки в небі скидалися на мерехтіння замріяних очей.

Поки ми йшли до гаража, наші тіні пливли, як казкові човни по срібному морю місячного сяйва.

— Переднє сидіння моє, — вигукнув Джейк.

— Облиш, ти взагалі-то не мав би тут бути.

— Воно моє, я забив його першим!

Це було правилом. А в Нью-Бремени, місті, яке побудували та де переважно жили німці, правил дотримувалися. Попри це, я продовжував скаржитись, аж поки батько не втрутився.

Джейк сидітиме на передньому, кінець розмові.

Ми залізли в машину, «Паккард Кліпер» 1955 року, кольору консервованого горошку. Моя мати прозвала її Ліззі. Вона вигадувала ім'я кожному сімейному автомобілю. Так «Студебекер» називали Зельда, а «Понтіак Стар Чіф» мав прізвисько Маленька Лулу — як героїня коміксу. Були й інші, проте її улюбленцем й улюбленцем усіх, окрім батька, був великий, потужний та елегантний «Паккард». Це був дідів подарунок, і батьки добряче через нього сварилися. Татко ніколи не показував цього і не говорив про це, але, думаю, подарунок від людини, яку він не дуже любив і чиї цінності ставив під сумнів, зачепив його самолюбство. Я навіть пам'ятаю, що ще тоді дід уважав батька цілковитим невдахою, не гідним матері. Коли вони збиралися разом, здавалося, будь-якої миті спалахне справжній скандал.

Ми виїхали на дорогу та покотили по нашому району. Він простягся вздовж річки Міннесота, зверху височіли будинки багатіїв. Чимало людей, які не мали великих статків, жили на пагорбах над нами, проте ніхто з тих, хто був при грошах, поруч із нами не мешкав. Ми проїхали повз будинок Боббі Коула. Його оповивала цілковита темрява. Мої думки перекинулися на хлопця: він загинув лише вчора. Ще ніколи не доводилося так близько переживати смерть дитини. Це здавалося таким диким і лиховісним, ніби він потрапив у пастку жахливого чудовиська.

— Гас ускочив у х-х-халепу?

- Так, проте не все так погано.
- Він нічого не підірвав?
- Цього разу — ні. Лишень бійку затіяв.
- О, це він добре вміє.

— Тільки коли напідпитку, — промовив я із заднього сидіння. Виправдовувати Гаса зазвичай було батьковою справою, але сьогодні він був надзвичайно мовчазний.

- Мабуть, добряче налигався, — зауважив Джейк.
- Припиніть балачки, — батько підняв руку, і ми замовкли.

Ми проминули ще один квартал, і наша машина помчала головною вулицею. Місто вкривала темрява, сповнювала його надзвичайними можливостями. Я знаю Нью-Бремен, як свої п'ять пальців, але вночі все видається геть-чисто іншим. Міська в'язниця розташована на головній площі міста. Вона і Євангельсько-лютеранська церква — найдавніші будівлі міста. Обидві зроблені з граніту, видобутого в кар'єрі за містом. Батько припаркував машину перед входом.

- Побудьте поки тут.
- Мені треба в туалет, — сказав я.
- Батько пропик мене вбивчим поглядом.
- Вибач, більше не можу терпіти.
- Він легко поступився: мабуть, був страшенно втомлений.
- Що ж, ходімо. Джейку, ти теж виходь.

Досі я ще не мав нагоди побувати у в'язниці, але це було саме те місце, що повсякчас привертало мою увагу.

Я побачив невеличку кімнату з брудними жовтими стінами, освітлену флуоресцентними лампами. Загалом усе довкола нагадувало дідове агентство нерухомості. Кілька столів, шафа для паперів, дошка для оголошень з наліпленими на ній плакатами. Проте вздовж східної стіни виднілось конвойне приміщення, там сидів ув'язнений.

- Дякую, що приїхали, пане Драм, — сказав поліцейський.

Вони потиснули один одному руки. Тато відрекомендував нас. Сержант Клів Блейк був молодший від батька, носив окуляри в золотій оправі, а його блакитні очі були сповнені зворушливої щирості. Попри пекельно-липку ніч, його форма була навдивовижу чиста й охайна.

- Чи не запізно вам обом тут вештатися, га?
- Не могли заснути — спека, — відповів йому батько.

Джейк звично мовчав, особливо коли хвилювався, що почне заїкатися на людях.

Я впізнав ув'язненого. Негідник Морріс Інґдал. Темне волосся було зібране у хвіст, схований під чорну шкіряну куртку. Він був на рік старший за мою сестру, яка щойно закінчила школу. А Морріс школи так і не закінчив. Наскільки мені відомо, його вигнали за те, що він обпаскудив шафку дівчини, яка відмовила йому в побаченні. Він був власником найрозкішнішого авто, яке мені доводилося бачити. Це був чорний «Форд» на прізвисько «Чорт»: 1932 року випуску, із задньопетельними дверцятами, хромовим блискучим радіатором і великими білими шинами. Автомобіль по всій довжині прикрашали язички полум'я.

— Невже батько Френка та Гоуді Д-д-дуді? — пробурмотів Морріс. Він сидів за ґратами, весь у синцях, втупивши підлі оченята в Джейка: — Як сп-п-п-рави, відсталий?

Як лишень не називали Джейка через заїкуватість! Мені здавалося, що йому це дуже дошкуляло, проте у відповідь він найчастіше мовчав і дивився кудись убік.

— Джейк не відсталий, містере Інґдале, — промовив батько. — Він лише заїкається.

Те, що батько знає цього негідника, мене здивувало. Це були два абсолютно різні світи.

— Ні, д-д-ідько й-о-о-о-го в-х-х-х-опи, — відповів Морріс.

— Припиніть, Моррісе, — наказав сержант Блейк.

Батько більше не зважав на цього нікчому і поцікавився в сержанта, що трапилося. Той знизав плечима:

— Двоє п'яних, одне криве слово. Сам знаєш, як іскра для порохової бочки.

— Я не п'яний, — буркнув Морріс, перехилився через металеву поперечину та взявся пильно роздивлятися підлогу, наче роздумував, чи можна лишити тут рештки вечері.

— До того ж він іще замалий, щоби пити в барі, Кліве, — зауважив батько.

За дверима хтось змив воду в туалеті.

— Комусь дісталось?

— Найбільше — Моррісові. Билися на паркувальному майданчику.

Двері позаду відчинилися: застібаючи блискавку на штанях, у кімнату зайшов чоловік.

— Доуле, я оце розповідаю, як сюди потрапили Гас та Інґдал.

Чоловік сів за стіл і поклав на нього ноги. Хоч на ньому й не було форми, та його спокій і манера поведінки одразу давали зрозуміти: він теж поліцейський.

— Я саме сидів у барі «Роузі», слухав їхні мерзенні балачки, а коли їм стало замало бару, я вирішив покласти тому край.

— Чи можу я забрати Гаса й відвезти його додому? — поцікавився батько в Блейка.

— Звісно. Він в іншій частині будівлі, — сержант дістав з шухляди ключі. — Яке жахіття трапилось з хлопцем Коула! Чув, ти вчора весь день там пробув.

— Так, — відповів батько.

— Мушу-таки зауважити, що моя робота мені до вподоби значно більше, ніж твоя.

— Знаєш, уся ця історія змусила мене багато про що замислитись, — сказав Доул. — Я сотні разів бачив, як той хлопчисько грався біля залізниці. Думаю, він любив потяги. Не можу збагнути, як він міг не помітити.

— Що ти маєш на увазі? — перепитав сержант.

— Я говорив із Джимом Ґантом. Він прибув перший. Казав, що все це мало такий вигляд, ніби дитина сиділа на колії і навіть не поворухнулася, коли наблизився поїзд. Яюсь дуже дивно, адже хлопчина не мав проблем зі слухом.

— А може, він, як і Гоуді Дуді, теж був відсталий, — кинув Інґдал з камери. — Не знав, що слід прибрати власну дупу з колії.

— Ще хоч слово — і я здеру з тебе шкіру, — вимовив Доул.

Зрештою сержант Блейк знайшов ключі і закрити шухляду:

— Справу розслідують?

— Як мені відомо, ні. Офіційно це нещасний випадок. Жодного свідка, аби мати підстави для перекласифікації.

— Хлопці, побудьте тут. Моррісе, поведься пристойно, — наказав сержант.

— Чи можуть хлопці сходити до вашої вбиральні? — поцікавився батько.

— Певна річ, — відповів сержант Блейк, відчиняючи металеві двері, розташовані з іншого боку. Вони з батьком пішли.

Мені зовсім не хотілося йти до вбиральні. Це був просто дрібний маневр, аби потрапити у в'язницю. Я трохи остерігався, що Доул може це помітити, проте, здавалося, йому геть не було до того діла.

— Що ви мали на увазі, коли розповідали про Боббі? — спитав я в нього.

Це був високий худорлявий чоловік з короткою стрижкою під «їжачок», його голова лисніла від поту. Вуха Доула стирчали так само, як і в Джейка, проте ніхто не наважився б назвати його Гоуді Дуді.

— Ти його знаєш?

— Так.

— Хороший хлопчина, правда ж? Проте повільний.

— Такий повільний, що навіть не зміг утекти від потяга, — озвався Інґдал.

— Стули пельку, Моррісе. — Доул повернувся до мене і спитав: — Ти граєшся на коліях?

— Ні, — збрехав я.

— А ти? — звернувся він до Джейка.

— Ні, — відповів Джейк.

— І правильно! Бо тут поруч мешкає купа волоцюг, зовсім не схожих на порядних людей з Нью-Бремена. Якщо коли-небудь хоч хтось із них до вас наблизиться, одразу мерщій сюди. Скажете, що вам потрібен сержант Доул.

Сержант почав перебирати кісточки на пальцях:

— Прошу лишень: пильно стежте за тими, хто вештається біля тих колій. Зрозуміло?

— Безперечно, сер.

— Ці виродки доберуться і до вас, як не будете обережними, — мовив Інґдал. — Вони люблять ніжне м'ясо, саме таке, як у тебе й у відсталого.

Доул підвівся, підійшов до камери і показав Моррісу, аби той наблизився до ґрат. Інґдал щосили вхопився за лаву і притиснувся до стіни.

— Так я і думав, — процідив Доул.

Металеві двері відчинилися. Вийшов сержант Блейк, а за мить і батько. Він притримував Гаса, який ледве шкандибав. Той був добряче

п'яний, проте ані синця.

— Ви справді його відпускаєте? — прошипів Інґдал. — От клята справедливість.

— Я зателефонував твоєму батькові, — відповів інший поліцейський.

— Так от: він сказав, що ніч у в'язниці піде тобі на користь. Вирішуйте це між собою.

— Френку, притримай двері, — попросив батько, дякуючи Клівові.

— Цього разу все минулося, проте, Гасе, не забувай триматися берега. Ще трохи — і терпець у начальника в'язниці урветься.

— Він хоче зі мною про щось поговорити? Перекажіть, що я із задоволенням зроблю це за келихом пива, — вишкірився п'яною усмішечкою Гас.

Я притримав двері, поки батько виштовхав Гаса надвір. Потім зиркнув на Морріса, який сидів на твердій лаві. Тепер, сорок років по тому, я розумію, що побачив дитину, не набагато старшу від мене. Худий, злий, сліпий і розгублений, він опинився за залізними ґратами не вперше і не востаннє. Мабуть, тієї миті я мав би відчувати щось інше, аніж те, що засіло в мені, проте то була лише ненависть. Я зачинив двері.

Біля авто Гас раптом розправив плечі й повернувся до батька:

— Дякую, капітане.

— Сідай в автомобіль.

— А як же мій мотоцикл?

— Де він?

— Біля бару «Роузі».

— Забереш завтра, як протверезієш. Хутко в машину!

Гас трохи завагався. Подивився на місяць. Його обличчя було зовсім бліде.

— Чому він це робить?

— Хто?

— Господь. Чому він забирає безневинних?

— Урешті-решт Він забере всіх нас, Гасе.

— Але ж дитина?..

— Через це почалася бійка? Через Боббі Коула?

— Інґдал назвав його відсталим, капітане. Цей мерзотник сказав, що там йому і місце. Я не міг цього стерпіти.

Гас спантеличено похитав головою:

— То як усе сталося, капітане?

— Я не знаю, Гасе.

— Це ж твоя робота... Ти ж маєш знати все про цю чортівню, — Гас був дуже засмучений. А потім додав: — Мертвий, і як це розуміти?

— Так, що йому вже не в-в-варто перейматися через те, що в-в-в-всі з нього глузують, — мовив Джейк.

Гас поглянув на Джейка:

— Можливо, ти маєш рацію. Може, саме в цьому і полягає причина. А що думаєш ти, капітане?

— Можливо.

Гас закивав: здавалося, така відповідь його задовольнила. Він нахилився, щоб сісти на заднє сидіння, але раптом почулися бридкі звуки — він почав блювати.

— Гасе-Гасе, просто на оббивку, — зітхнув батько.

Він випростувався, витягнув сорочку зі штанів й обтер рота.

— Вибач, капітане. Не знаю, що й сказати.

— Сідай наперед, — сказав батько. Потім повернувся до мене.

— Френку, Джейку, вам доведеться йти додому пішки. Сподіваюся, жодних проблем?

— Усе гаразд. Можна нам монтажну лопатку? Так, для захисту.

Нью-Бремен був не тим містечком, де міг би знадобитися метал для захисту. Я кивнув у бік Джейка, обличчя якого геть-чисто збіліло від перспективи йти додому пішки в цілковитій темряві. Батько все зрозумів. Він відчинив багажник і дав мені інструмент.

— Тільки без дурниць, — кинув він і сів за кермо. — Якщо надумаєш іще раз, то блуй у вікно, Гасе. Ясно?

— Усе зрозуміло, капітане, — Гас усміхнувся у відповідь і помахав нам, коли батько від'їхав.

Ми стояли на безлюдній вулиці під сяйвом місяця. Світилися лише вікна в'язниці. З протилежного боку годинник на міській ратуші відбив четверту.

— За годину вже розвиднюватиметься.

— Не хочу йти додому пішки, я стомився, — промовив Джейк.

— Тоді залишайся тут.

Я пішов, а за мить Джейк уже наздогнав мене. Ми не пішли просто додому. З головної вулиці я звернув на вулицю Сендстоун.

— Куди ми йдемо? — спитав Джейк.

— Побачиш.

— Я хочу додому.

— То йди собі.

— Я не хочу йти сам.

— Тоді ходімо. Тобі сподобається, присягаюся.

— Сподобається що?

— Потерпи трохи.

— От ми і прийшли, — повідомив я Джейку, простягаючи монтажну лопатку. — Задні габарити твої.

— Ні.

— Цей покидьок сказав, що ти відсталий. Ти і Боббі Коул. А ще він назвав Аріель «заячою губою», а батька змішав з лайном. Ти нічого не хочеш розбити в цій машині?

— Ні, — Джейк подивився на інструмент, потім на машину. — Ну, можливо.

Я передав йому магічну паличку помсти. Джейк підійшов до коштовного авто Морріса, зиркнув на мене ще раз, аби остаточно впевнитися, і замахнувся. Він схибив, монтажна лопатка випала з рук.

— Боже, ото криворукий, — вигукнув я.

— Дай-но я ще раз спробую.

Я підняв інструмент і подав йому. Цього разу все вдалося. Друзки червоного скла розлетілися з тріском.

— Можна ще раз? — благав Джейк.

Коли справу було зроблено, він відійшов трохи вбік і став милуватися результатом своєї роботи, аж поки хтось не відчинив дверей у будинку навпроти, і незнайомий голос спитав:

— Гей, що там відбувається?

Ми швидко звернули на головну вулицю, потім спустилися вниз. Ішли не зупиняючись, допоки не опинилися біля нашого району.

— Щось закололо в боці, — Джейк важко дихав. Він зігнувся, тримаючись за ребра.

У мене теж забило подих. Я поклав руку йому на плече.

— А ти показав справжній майстер-клас. Реально першокласний бейсболіст.

— Як думаєш, матимемо проблеми?

— А яка різниця? Тобі сподобалося, еге ж?

— Так, було добре.

Машина була припаркована поряд із церквою, якраз навпроти нашого будинку. Біля задніх дверей горіло світло, швидше за все, батько досі був там і вкладав Гаса спати. Я поклав монтажну лопатку на багажник і рушив до дверей, що вели в церковний підвал. Там мешкав Гас, поруч був котел.

Гас не був нам кривим родичем, проте дивним чином став частиною сім'ї. Вони з батьком пліч-о-пліч пройшли війну і стали ріднішими, ніж брати, — так завжди казав тато. Гас і батько підтримували стосунки, проте щоразу, коли батько розповідав щось про свого давнього друга, то були лише оповідки про нескінченні хибні вчинки. Та якось, одразу після того, як ми переїхали до Нью-Бремена, Гас з'явився в нас на порозі. Трохи напідпитку, без роботи, все його майно вмістилося в коляску мотоцикла. Батько прихистив його в себе, поселив, знайшов роботу, і звідтоді він так у нас і зостався. Через усе це батьки добряче сварилися, проте це була лише одна з сотні причин їхніх постійних чвар. Нам із Джейком Гас неймовірно подобався. Можливо, тому що він розмовляв з нами, не як з дітлахами. Чи, може, через те, що нічого особливо не мав та, здавалося, більше й не хотів: його геть не обходили ці доволі сумнівні обставини власного буття. А може, тому що час від часу він напивався без міри і потрапляв у різні халепи. Батько витягував його з того, і він здавався нам чудернацьким старшим братом, а зовсім не дорослим.

Його кімната в підвалі церкви була досить простою. Ліжко, комод, нічний столик і лампа. Дзеркало, книжкова шафа, забита книжками. Він постелив на підлогу маленький червоний килимок, який додавав кімнаті яскравості. Через невеличке віконце в кімнату потрапляло трохи світла. В іншому боці підвалу батько й Гас облаштували невеличку ванну. Ми знайшли їх саме там. Гас блював над унітазом, батько терпляче чекав поруч. Ми зупинилися посеред підвалу. Здавалося, батько нас не помітив.

— Його досі нудить, — прошепотів я Джейкові.

— Нудить?

— Ага. Н-у-д-и-т-ь, — я вимовив це так, ніби сам це робив.

— Уже все, капітане.

Гас підвівся, і батько подав йому мокрий рушник, аби витертись.

Татко змив воду, повів Гаса в кімнату і потім допоміг йому зняти одяг. Гас лежав у ліжку в спідньому. Оскільки в підвалі було дещо прохолодніше, ніж надворі, його вкрили ковдрою.

— Дякую, капітане, — пробурмотів Гас, заплющуючи очі.

— Відпочивай.

А потім Гас сказав те, чого я досі ніколи від нього не чув:

— Капітане, ти — сучий син і назавжди ним зостанешся.

— Знаю, Гасе, знаю.

— Вони померли через тебе: це вже ніяк не виправиш.

— Вкладайся, годі тобі.

Гас заснув одразу, чути було лише його хропіння. Батько зиркнув на місце, де посеред підвалу стояли ми, і сказав:

— Ідіть спати, а я ще трохи помолюся.

— У машині купа мотлоху, — нагадав я. — Мати гніватиметься.

— Не хвилюйся, я про це подбаю.

Батько пішов до церкви, а ми з Джейком вийшли через задні двері. Спати не хотілося. Я сів на сходах біля церкви, Джейк уместився поруч. Страшенно втомлений, він прихилився до мене.

— Що Гас мав на увазі? — мовив він. — Батько вбив їх усіх — що це означає?

Мені це теж не давало спокою. Я відповів, що не знаю.

Потроху прокидалися пташки. Над пагорбами, що ніби обступали долину річки Міннесота, займалася яскраво-червона смужка, сповіщаючи про настання світанку. Та я побачив іще дещо. З того боку вулиці знайома постать майнула з-за куців бузку, що росли в кінці саду. То була моя сестра, яка крадькома перебігла через галявину й тихцем заскочила в будинок через задні двері. Ось тобі й ніч з її таємницями.

Я сидів на сходах батькової церкви і думав, як же я люблю темряву. Той солодкавий смак, який вона збуджувала в моїй уяві, п'янкий спалах гріховності в моїй свідомості. Я був грішником. Без жодного сумніву. Проте я не один такий. Ніч була найкращим моїм компаньйоном.

Я гукнув Джейка, але він уже спав.

Батько довго молився. Було запізно лягати спати, проте й зарано готувати сніданок. Йому випало бути чоловіком, один із синів якого заїкався, а другий — звернув на стежку неповнолітнього злочинця,

донька, що до того ж мала заячу губу, поверталася хтозна-звідки ночами, а дружина ненавиділа його професію. Проте він не молився ні за себе, ні за когось із нас. Найімовірніше, він молився за батьків Боббі Коула й за Гаса. А може, й за того негідника Морріса Інґдала. Молився від їхнього імені. Гадаю, молився за те страшенне Боже милосердя.

Розділ 2

Вона була босоніж, одягнена в білий махровий халат. На столику стояло горнятко міцної кави. Навпроти лежала брошура. У руці вона тримала механічний олівець. Розгорнутий блокнот стенографіста білів на червоному пластмасовому столі. Поряд у попільничці, на якій золотом було викарбувано зображення чотирьох президентів з гори Рашмор, диміла цигарка. Час від часу вона відкладала вбік олівець, брала її до рук, вдумливо затягувалась і повільно випускала тютюновий дим, який оповивав кухонний стіл.

— Тремтить, як осиковий лист, — тихо зронила вона, вдивляючись у дим, що поступово розвіювався. Задоволена, взяла олівець і зробила позначку в блокноті.

Це відбувалося саме в той час, коли мати була надміру захоплена творчістю Айн Ренд, тож і собі вирішила стати всесвітньо відомою письменницею. Вона подавала свій доробок до Нью-Йоркської школи письменників і навіть отримала підтвердження, що їй не бракує хисту для цієї справи.

Джейк їв пластівці і бавився іграшковим водолазом, що то пірнав, то підіймався у склянці з водою. Я ласував підсмаженою грінкою з хрумким арахісовим маслом і виноградним желе.

Мені анітрохи не подобалося арахісове масло, що неприємно хрумтіло, та оскільки його продавали зі знижкою, мої вибрики матір не цікавили.

— Кіт поліз по підлозі, як... — почала вона, взяла цигарку і замислилася.

— Ніби вбивця, що переслідує свою жертву, — відповів я.

— Ну ж бо, додай мерщій, Френкі.

— Як грабіжник за здобиччю, — вигукнув Джейк, не відриваючись від водолаза.

— Дякую, але я не потребую вашої допомоги.

Вона ще трохи подумала й записала щось у блокнот. Я нахилився подивитися, що ж саме: «...як кохання, що наповнює серце».

Зайшов батько. На ньому був красивий чорний костюм, біла сорочка і синя краватка.

— Служба опівдні, Рут.

— Я буду готова, Натане, — вона навіть не підвела голови.

— Люди почнуть збиратися значно раніше.

— Я вже бувала на похоронах, Натане.

— Хлопці, будь ласка, вдягніть щось пристойне.

— Вони знають, що їм робити, Натане.

Батько постояв іще з хвилину, вдивляючись у материну потилицю, а потім вийшов. Щойно він зник за дверима, мати одразу згорнула записник і поклала його зверху на блокнот. Загасивши цигарку, вона мовила:

— Дві хвилини — і сніданок завершено.

Годину по тому вона зійшла вниз, одягнена в чорну сукню, чорний капелюшок з вуаллю і туфлі-човники. Від аромату її парфумів паморочилася голова. Ми з Джейком були вже цілковито готові й дивилися повтор пригодницького серіалу. Мати була дуже вродлива, і навіть ми, її необачні сини, це чудово знали. Багато хто казав, що вона могла стати кінозіркою, порівнюючи її чарівність з красою Ріти Гейворт.

— Я йду до церкви. За півгодини чекаю вас на місці. Френкі, сподіваюсь, що доти ви не встигнете перетворитись у нечепур.

Ми були одягнені у святкові костюми. Я зав'язав і свою, і Джейкову краватки. Ми вмилися й зачесали волосся. Вигляд у нас був досить пристойний.

Щойно мати пішла, я сказав:

— Ти залишаєшся тут.

— Куди це ти зібрався? — запитав Джейк.

— Не зважай. Просто побудь тут.

Я вийшов через задні двері. За будинком було невеличке пасовище. Коли ми сюди переїхали, там навіть випасали кілька коней. Зараз їх уже не було, тож густа трава, дикі маргаритки та фіолетова конюшина вкривали всю галявину. Віддалік між вербами стояв самотою жовтий будиночок. Двір за будинком і пасовище відмежовувала дерев'яна огорожа з купою шпарин, зліплена нашвидкуруч із кривих дошок. Я скрався до неї дикою травою, наче вбивця, що переслідує свою жертву. І вп'явся поглядом в одну з тих щілин.

Будинок належав Евісу та Едні Свон. Евіс — худий як тріска чолов'яга з великим кадиком. Він працював на зерновому елеваторі аж у кінці нашого району. Една — білявка; її груди за формою нагадували

стигли дині. У них був прекрасний садок, де росло чимало гарнющих квітів, за якими доглядала Една. Вона завжди робила це в обтислих шортах і майці, що ледь прикривала її груди. Не знаю навіть, коли саме я почав захоплюватись Едною Свон, але мене надзвичайно вабив її вигляд, особливо в такому одязі й коли вона працювала навзгінці. Того літа я згаяв чимало часу біля огорожі, пильно видивляючись у шпарини.

Цього ранку Една не працювала в саду, вона прала. Серед речей, що висіли на мотузці, було кілька бюстгальтерів зі здоровенними чашками й мереживна білизна, яка точно не належала панові Евісу. Я і не помітив, як до мене підійшов Джейк, й аж підстрибнув, коли він поклав мені руку на плече.

— О, Господи! — вигукнув я.

— Ти промовив ім'я Господа не достатньо шанобливо.

— Що ти тут робиш?

— А ти що тут робиш?

— Нічого, — буркнув я, схопив Джейка і спробував відтягти додому. — Ходімо.

Він відкинув мою руку і втупився поглядом у шпарину.

— Дідько тебе вхопи, Джейку.

— Ти сказав «дідько». Що ти там побачив?

— Та нічого.

— Ти дивишся на білизну?

— Ну, добре. Я дивлюсь на її білизну. І ти дивишся на її білизну.

Він покрутив головою, намагаючись зручніше вмотитися, аби якнайліпше все роздивитись.

— Ходімо! — я смикнув його за рукав. Він не поворухнувся, і тієї миті плечовий шов піджака тріснув. — Ой, лишенько!

Джейк випрямився.

— Ти сказав...

— Я знаю, що я сказав. Дай-но гляну, — я повернув його ближче до себе, оглядаючи масштаби завданої шкоди. Що робити?! Якщо чесно зізнатися, то як пояснити, за яких умов усе це сталося? Варіант «розказати правду» відпадав. Збрехати? У такому разі чимало залежало від Джейка, але це було складніше. Навіть якби мені вдалося переконати його трохи підіграти, заїкуватість та бурмотіння все одно вивели б нас на чисту воду.

Джейк вигнувся, аби уважніше розгледіти дірку:

— Ми отримаємо на г-г-горіхи.

— Ні, от побачиш. Ходімо.

Я біг пасовищем, встеленим травою, дикими маргаритками і конюшиною. Джейк мчав поруч. Ми потрапили в будинок через задні двері і хутко залетіли до спальні батьків. Я дістав мамин кошик з шиттям, вибрав потрібну катушку, відкусив добрячий шмат нитки й узяв до рук голку.

— Давай сюди піджак, — вигукнув йому й одразу взявся до роботи.

Я був бойскаутом, але не з найкращих. Мені подобалася сама ідея бути надійним, вірним, ощадливим, хоробрим, охайним та побожним, але наснаги, аби засвоїти ці важливі моральні принципи, в мене не вистачало. Варто зазначити, що я навчився багатьох речей. Одна з них — це, власне, пришивати різні латки та клапті тканини до форми: те, що повинен уміти робити кожен скаут. Я взяв голку середнього розміру й зашив усе на живу нитку. Вийшло непогано: якщо не приглядатися, то нічого не помітно.

— Ось, тримай, — я простягнув захитий піджак Джейкові.

Він трохи скептично подивився на готовий виріб, потім одягнув його й просунув палець крізь дірку між незакріпленими швами.

— Аж світиться.

— Усе мине пречудово, якщо ти перестанеш тицяти туди свої пальці, — я поклав на місце набір для шиття й зиркнув на годинник. — Нам варто поквапитися. Служба от-от розпочнеться.

Аріель у травні виповнилося вісімнадцять, у червні сестра закінчила школу, а восени збиралася вчитися у Джульєрдській школі — одному з найбільших вищих навчальних закладів Америки — за фахом «музика та мистецтво». Коли ми зайшли до церкви, вона грала на органі. То було поєднання чогось красивого і водночас сумного, нагадувало один із творів Генделя. Зібралось чимало людей, більшість з яких ми знали. Парафіяни, родина, сусіди. Багатенько парафіян, які час від часу відвідували батькову церкву і не належали до методистської парафії. Вони приходили, бо то була єдина церква в наших краях. Я і Джейк сіли в останньому ряду. Мати примостилася поряд із лавами церковного хору, на ній була червона атласна мантія. Вона слухала гру Аріель, втупивши задумливий погляд у вікно на західній стіні, точнісінько так само, як коли шукала натхнення

вранці на кухні. Музика була справді надзвичайною, проте сестрине виконання надавало їй іншої форми. І досі трапляються такі мелодії, які я не можу собі уявити без Аріель, без її казкових пальців, які натхненно, наче пензлі, торкалися кожного такту, розмальовуючи їх так, як Господь оздоблював крильця метеликів.

Обрамлена з усіх боків квітами, труна стояла в передній частині вівтаря. У церкві пахло лілями. Батьки Боббі сиділи в першому ряду. Дар батьківства на їхню долю випав пізно: я бачив, якою неймовірною ніжністю та любов'ю вони оповивали своє дитя. Обоє сиділи нерухомо, поклавши руки на коліна. Порожній погляд упав на позолочене розп'яття вівтаря.

Батька видно не було.

Джейк нахилився до мене і спитав:

— Він же тут, із нами?

— Звісно, — я знав, що брат має на увазі.

До цього дня думок про смерть у мене майже не виникало. Я уявляв, як Боббі лежить у труні, й мене роздирала цікавість. Я не вірив у теорію Райських воріт, тому роздуми про те, а що ж буде далі з цим хлопчиком, були оповиті цілковитою таємничістю. І вона навіть трохи лякала.

До церкви ввійшов Гас, він був напідпитку — це виказувала хитка хода. Одягнений він був у святковий костюм, поношений і темний. Краватка трохи з'їхала, на потилиці стирчала руда чуприна. Гас сів у тому-таки ряду, що й ми з Джейком, але нас не помітив. Він уважно дивився на труну Боббі, і я чув, як його легені наповнювалися повітрям.

Нарешті з'явився батько. Одягнений у чорну рясу й білий епитрахиль, він вийшов зі своєї службової кімнати. Той одяг додавав йому виразності та величності. Батько зупинився біля Коулів, щось тихо до них промовив, а потім підійшов до кафедри.

Аріель закінчила грати. Мати підвелася. Після невеличкої паузи її пальці знову торкнулися клавіш; мати заплющила очі й приготувалася співати.

Коли вона співала, я майже вірив, що небеса таки існують. І то був не лише її напрочуд гарний голос, а, власне, виконання, яке проймало найпотаємніші куточки серця. Цей спів міг розчулити навіть кам'яні душі. Здавалося, він міг змусити людей сміятися, танцювати,

закохуватись, іти на війну. Єдиним звуком, який лунав у церкві, окрім співу, був вітерець, що шепотів у відчинені двері. Подружжя Коулів обрало гімн: це видавалося доволі дивним. Швидше за все, таким було бажання пані Коул, яка виросла в штаті Міссурі. Вона попросила матір заспівати «Гойдайся повільно, чарівна коліснице».

Мати не просто співала: від її виконання в церкві запанував надзвичайний спокій. Вона співала повільно та розкішно, віддаючи всю свою душу, сповнену дивною божественністю, — так, ніби її вустами говорили небеса. На обличчі застигла краса й умиротворення. Я заплющив очі, її голос висушив мої сльози, оповив серце і цілковито переконав, що Боббі Коул у безпеці. Ця думка ошчасливила мене, я зрадів, адже йому більше не потрібно було перейматися, розуміє чи ні він цей світ, і що, зрештою, значна його частина так і залишиться незвіданною. Більше не потрібно буде терпіти дурнувятих кпинів. Хвилюватися щодо майбутньої професії і про те, що буде з ним, коли старенькі батьки не зможуть більше ним опікуватися. Спів матері мене запевнив: у Господа були серйозні підстави, аби забрати Боббі.

Коли мати закінчила співати, здалося, що то не вітерець дмухнув крізь вхідні двері, а янголи вдоволено зітхнули. Батько читав Святе Письмо з кафедри, проте там він не молився. Він спустився сходами й, обійшовши вівтар, наблизився до труни. Відверто кажучи, я погано пам'ятаю, що саме він говорив. Можливо, це тому, що материн спів цілковито мене захопив, а голова була забита різними думками про смерть. А може, й тому що я сотні тисяч разів чув проповіді батька.

Подейкували, що він був хорошим священиком, проте не таким завзятим, як хотів би дехто з його парафіян. Він говорив відверто, але без палкого завзяття. Батько був людиною з чіткими переконаннями та ідеями. Але він ніколи не вдавався до красномовства чи риторики, аби повернути людей у віру.

Після проповіді в церкві запанувала тиша. Вітер остудив голови всіх присутніх. Почувся шурхіт квітів біля труни: здавалося, хтось пройшов повз них.

Підвівся Гас.

Він зупинився в проході, підійшов до домовини, а потім поклав руку на гладеньке дерев'яне віко. Батько не виказав свого подиву чи стурбованості, а лише запитав:

— Гасе, ти хочеш щось сказати?

Гас провів рукою по труні, ніби то був ніжний шовк. Його тіло тремтіло, він плакав. Хтось із присутніх кашлянув. Прозвучало це безсоромно, відчувалося, що то була спроба перешкодити його промові. Проте Гас проігнорував її, він повернувся і мовив:

— Час від часу Боббі допомагав мені порядкувати на цвинтарі. Він любив тишу, любив квіти і траву. Як на мене, він не був балакучий, але часто шепотів щось надгробним плитам. Здавалося, ніби він розповідав таємниці тим, хто під ними похований. Боббі щось знав. А ви знаєте, що саме? Йому так мало треба було для щастя. Він так легко тримав його у своїх руках, ніби травинку. Усе, що він робив упродовж свого короткого життя, — дарував щастя кожному, хто йому всміхався. Це все, що він хотів і від мене. Від вас. Від будь-кого. Усмішку.

Він знову подивився на труну, злість розписала його обличчя суворими зморшками.

— А що натомість йому дали люди? Вони кепкували з нього. Християни говорили речі, болючіші за кинуте каміння. Капітане, я сподіваюся, що ти сказав правду, і зараз руки Господні його оберігають, бо все, що він мав тут, — самі образи та біль. Я сумуватиму за ним. Сумуватиму, як за пташками, що ніколи сюди не повернуться.

Його обличчя набрякло від сліз. Я плакав. Дідько його вхопи, плакали всі. Батько тримався щосили. Коли ж Гас пішов на своє місце, він запитав:

— Може, хтось іще хоче сказати щось у пам'ять про Боббі?

Мені хотілося підвестися і розказати їм про шкільне життя Боббі в першому класі. Він сидів на задній парті, й учителька майже зовсім не звертала на нього уваги. Вона дала йому шмат глини, з якої хлопчина ліпив змійок і обережно викладав їх вервечкою. Лише іноді він підводив голову та споглядав, як ми старанно повторювали алфавіт і складали два плюс два. Здавалося, що короткозорість, схована за товстими окулярами в позолоченій оправі, була від того втішена. Мені кортіло зізнатися, як я помилявся, вважаючи його пришелепкуватим, і підтвердити, що Гас мав рацію. У Боббі був дар: той дар — його простота. Світ для нього був місцем, яке він прийняв, не маючи особливої потреби зрозуміти, як усе в ньому влаштоване.

Особисто я зростав у постійній метушні, у пошуках сенсу та значення. Увесь цей час мене сповнював лише страх і цілковите спантеличення.

Я не підвівся. Так нічого і не сказав. Як і решта, я сидів заціпеніло, поки батько не закінчив читати останню молитву. Аріель знову зіграла церковний гімн, а завершилася церемонія материним співом.

На останніх акордах до церкви під'їхав катафалк. Присутні підвелися, аби провести Боббі в останню путь. На цвинтарі все було готово, Гас про це подбав.

Розділ 3

Щось-таки нечисто в цій справі з Боббі... — сказав Доул.

Наступного дня після похорону ми з Джейком увесь ранок порядкували в дідовому садку. Косили траву, підрізали кущі, загрібали — робота, яка влітку щосуботи випадала саме нам. Дід жив у заможнішому кварталі. Поряд із будинком було чималеньке подвір'я із зеленою, як океан, густою травою. Він працював із нерухомістю, а тому стверджував, що вигляд його власного майна свідчить про репутацію більше, ніж будь-яке оголошення. Дід гідно оплачував нашу роботу, але пильно стежив за кожним рухом. Тож насамкінець нам уже здавалося, що платня була мізерною.

Після прибирання розпашілі та спітнілі, засипані дрібними травинками, ми їхали до крамнички Голдерсона, де досхочу ласували шипучою содовою з холодного келиха.

У кінці аптеки був довгий коридор, а далі — складське приміщення. Зазвичай усе занавішували, але не того разу. У жовтому світлі голої лампочки, що звисала зі стелі, виднілися силуети трьох чоловіків. Вони сиділи на кошиках. Двоє — Гас і сержант у відставці Доул, якого ми зустріли у відділку, — попивали щось із темних пляшок: найімовірніше, то було пиво. Не пив лише пан Голдерсон. А Доул продовжував:

— Хлопчисько справді трохи відставав у розвитку, проте Боббі — не глухий. Він не міг не чути потяга.

— Може, він заснув, — припустив Голдерсон.

— На колії? Це наче лежати на ліжку із цвяхів, як ото роблять шейхи.

— Факіри, — поправив його Гас.

— Га?

— Кажу, що це не шейхи роблять, а факіри.

— Яка різниця?

Доул кілька разів поспіль гучно надпив зі своєї пляшки.

— Я лише намагаюся сказати, що не все так просто, як нам здається. Я стільки морочився з тими волоцюгами біля залізниці. А вони ж справжні виродки! Побий би їх трясця, що в тих головах.

— Це правда, але ж не всі такі, — відповів Голдерсон.

— Якийсь покидьок, не той час і місце. Боббі був таким простаком, що міг стати занадто легкою здобиччю.

— Ти справді так думаєш? — уточнив Гас.

— Якби ж ти знав, із чим мені доводилося мати справу протягом служби, тебе знудило б, — сказав Доул. Він підніс пляшку до рота, аж тут помітив нас із Джейком біля прилавка. Було очевидно, що ми підслуховували. Він опустив пиво і махнув нам рукою. — Гей, ви, ідіть-но сюди.

Джейк зиркнув на мене. Приєднуватися до тієї чоловічої компанії йому кортіло найменше. Мені ж ця нагода видавалася досить привабливою. Я сповз зі стільця. Джейк неохоче пошкандибав слідом.

— Ти син священика?

— Так, сер.

— Тобі колись доводилося гратися біля колій?

Він уже запитував це в мене кілька днів тому в поліцейському відділку. Я не знав, що змусило його поцікавитися знову. Можливо, ті дві порожні пляшки з-під пива біля кошика, або ж він просто забув мою відповідь. А може, й фах спонукав його ставити ті самі запитання по кілька разів, щоб перевірити мою реакцію. Я не повівся.

— Ні, — збрехав я знову, як і тоді.

Він перевів погляд, трохи схований під пласким широким лобом:

— А ти?

Джейк змовчав.

— Так, хлопче?

Джейк скривив рота, докладаючи зусиль, щоб відповісти.

— Ну ж бо, кажи вже нарешті.

— Він заїкається, — повідомив Гас.

— Це я бачу, — урвав його Доул. — Кажи, як є.

Доул добряче налякав Джейка. Настільки, що брат підкорився йому. Він скривився, й від люті та через власне безсилля його обличчя вкрилося глибокими зморшками. Джейк поглянув на Доула. Урешті-решт йому нічого не залишилося, тож він з усієї злості закивав.

— Так, грався.

Я ненавидів сержанта, бо він, аби отримати необхідний результат, змусив Джейка мучитися.

— Їхній батько не дозволяє хлопцям гратися біля залізниці, — повідомив Гас.

— Думаєш, це хоч якось їх стримує? — у Доулевому погляді читалися іскорки змови, ніби він знав щось про мене, проте не звинувачував. Ніби ми були брати.

Я відступив на крок назад, сповнюючись іще сильнішою ненавистю:

— Ми вже можемо йти?

— Звичайно, — Доул відпустив нас так, наче ми були підозрювані, яких він вирішив не чіпати.

Я поклав руку Джейкові на плече. Той стояв злий як чорт, втупившись у підлогу. Він повернувся, ми вийшли, а чоловіки залишилися. Сержант нишком посміювався за нашими спинами, й усі розуміли чому.

Надворі все тануло від спеки. Розпечене сонце так нагріло тротуари, що, здавалося, подошви кросівок от-от сплавляться. Дьоготь, яким заліпили дірки у бруківці, перетворився на клей. Довелося йти обережно, щоб не забруднитися. Ми проминули перукарню Бона Тона з її невимушеним чоловічим сміхом та ароматом олії для волосся. Потім банк, який у тридцяті пограбували Флойд та хлопці Ма Баркер. Справа, що надовго закарбувалася в моїх думках та уяві. Проходили один за одним повз магазини — всі порожнісінькі. Спекотного липневого дня місто дрімало. Нарешті дісталися до затінку і стали мовчки. Джейк роздивлявся тротуар і лютував.

Залишивши позаду магазини, ми дійшли до сусіднього кварталу. Будинки тут були старі, деякі навіть з минулого століття. І хоча вікна від спеки занавісили щільними гардинами, час від часу з прохолодної темряви до нас долинали звуки трансляції бейсболу. Ми звернули до нашого кварталу. Джейк пихкотів від злості, наче бетон під ногами від спеки.

— Забудь про нього, — порадив я. — Він козел.

— Н-н-не кажи так.

— Але він козел.

— К-к-козел?

Джейків знавіснілий погляд прошив мене наскрізь.

— Тобі не варто було дозволяти йому так себе поводити. Він ніхто.

— Н-н-ніхто, — буркнув Джейк.

— Бісів бовдур. Так, я сказав «бісів».

Попереду виднілися високі білі елеватори. Між ними місточки та конвеєри. Непохитна краса на фоні неба була схожа на скульптуру з кісток. Поруч була під'їзна дорога. Саме сюди звозили вагони для завантаження зерном, але того вечора елеватори були порожні, як і колії. Ми перейшли через рейки, і Джейк попрямував додому. Я зупинився, а потім рушив за своєю темною і кремезною тінню вздовж колії на схід.

— Що ти робиш? — запитав Джейк.

— А на що схоже?

— Тобі не можна гратися на залізничних рейках.

— Я не граюся. Просто йду собі. Ти зі мною чи так і стоятимеш та рюмсатимеш?

— Я не рюмсаю.

Я пройшовся по рейці як канатоходець. Здавалося, я йшов по розпеченій лаві. Ішов, вдихаючи від шпал аромат залізниці та креозоту.

— Ну то як?

— Я з тобою.

— Тоді ходімо.

Його тінь наздогнала мою, і ми пішли колією пліч-о-пліч у протилежному від домівки напрямку. І навіть не уявляли тоді, що йшли назустріч другій смерті того літа.

Долина річки Міннесота утворилася понад тисячу років тому після паводка на льодовиковому озері Агассис, що простягалося вздовж Міннесоти, Північної Дакоти й аж до центральної частини Канади. За розміром — більше, ніж штат Каліфорнія. Широку та глибоководну річку, яка дренувала озеро, назвали Воррен. Усе, що лишилося від її величі, — невеличке водяне плесо. Улітку її береги зеленіли від сої, кукурудзи та житта, що гойдалися на вітрі, ніби морські хвилі. Листяні дерева стали прихистком для крячків, ластівок, блакитної чаплі, орлів та багатьох інших пташок, що, як пух з кульбаб, умить злітали в повітря. Рудувата річка завдовжки близько чотирьохсот миль. Вона бере свій початок із Лак-кі-Парл (Озера, що говорить) і несе свої води до моста Міннеаполіс та Сент-Пол.

Тінь від залізниці закривала більшу частину річки. Тринадцятирічній дитині в 1961 році здавалося, що вагони мчать

рейками аж до лінії горизонту, а грюкіт залізниці скидався на звучання цілого всесвіту.

Ми відійшли десь на півтори милі від нашого району. Довга естакада перетинала річку. Уздовж полотна рейкової дороги росло дике жито, чорниця та будяки. Інколи тут рибалили, однак це було аж надто небезпечно. Саме тут убили Боббі Коула.

Я зупинився.

— Що ти збираєшся робити? — спитав Джейк.

— Не знаю.

Правду кажучи, я хотів знайти докази: щось, чого раніше не спадало на думку. Боббі не любив риболовлі. Найімовірніше, він прийшов сюди поласувати стиглою чорницею чи помилуватися річкою з естакади. Власне, саме задля цього і ми з Джейком ходили сюди. Нам подобалося спостерігати, як зубатки, щуки й інша риба вистрибує з води, жбурляти палиці чи видовбане між шпалами каміння. Проте сержант Доул не вважав цю смерть нещасним випадком, не вірив, що можна було не почути смертельного гуркоту. Щось лиховісне приховувала ця історія, і я сам почав сумніватися.

— Хочеш кинути камінця? — поцікавився Джейк.

— Ні, тихо. Слухай.

На березі біля самої естакади почувся хрускіт — затріщали тисячі маленьких гілочок. Величезний звір продирався крізь хащі. Іноді вздовж річки нам доводилося бачити місцини з прим'ятою рослинністю, де ночували олені. Ми позавмирили, наші тіні залякли на коліях. На зарослому очеретом березі з-за верби вигулькнув чолов'яга. Він обтрушував з одягу якісь дерев'яні друзки. Мені здалося, що це літній чоловік, принаймні про це свідчило його волосся, що втратило колір та яскравість. Одягнений у брудні темно-зелені штани та спідню сорочку без рукавів, він лаявся: шпичаки на одязі його розлютили. Потім він зник під дамбою — там, де колія перетинала річку. Я поповз далі естакадою, став навколішки і зазирнув у дірку між двома поперечинами. Джейк і собі став навколішки. Просто під нами на березі сидів чоловік, поряд із ним лежав ще один. Той другий ніби спав. Чоловік, що виліз з очерету, взявся обнишпорювати його кишені. Джейк потяг мене за рукав, показуючи на дорогу. Він уважав, що нам варто піти геть. Я захитав головою і знову прилаштувався спостерігати за тим, що відбувалося внизу.

І хоча день був спекотний, розпростаний чоловік був у пальті. Воно більше скидалося на полатану ганчірку зеленого кольору. Той, інший чолов'яга, знайшов у його кишені пляшку з етикеткою золотавого кольору, відкоркував її, підніс до рота і надпив.

— Ходімо, — прошепотів Джейк.

Чоловік унизу, який саме підвів голову, щоб випити, почув Джейків шепіт. Він іще вище задер голову і побачив, як ми спостерігаємо за ним згори. Чолов'яга підняв пляшку.

— Мертвий, — сказав він, вказуючи на розпластану людину. — Жодних ознак життя. Хлопці, якщо хочете, спускайтеся і перевірте.

Це звучало не як наказ, а, швидше, як запрошення. Тож я підвівся, щоб його прийняти.

Я озирнувся, мене охопила цікавість. Я виховую своїх дітей, однак думка про те, що моя дитина чи онук отак підійде до незнайомця, їй досі страшенно мене непокоїть. Не можу сказати, що я ріс необачним хлопчиськом. Усе, що керувало тоді мною, — шалена цікавість, яку так кортіло потамувати. Покійник — таке точно побачиш не щодня.

Джейк схопив мене за руку і потягнув за собою. Я відштовхнув його.

— Нам в-в-варто піти геть.

— Ну, то забирайся, — і я почав спускатися на берег річки.

— Ф-ф-френку, — Джейк оскаженів від злості.

— Дуй додому.

Але брат мене не кинув. Спіткаючись, я йшов униз, а Джейк шкутильгав за мною.

Чоловік із пляшкою був індіанцем. Це не викликало подиву: чимало індіанців мешкало в долині річки Міннесота. Плем'я північноамериканських індіанців сіу населяло цю місцину задовго до приходу білої людини, яка різними хитрощами вкрала її в них. І хоча уряд виділив окремі землі, сім'ї індіанців розселилися вздовж річки.

Він дозволив підійти ближче та вказав, де можна примоститися з іншого боку від мерця.

— Траплялося вже бачити мертву людину?

— Багато разів, — сказав я у відповідь.

— Невже?

Звісно, він не повірив. Тоді я додав:

— Мій батько священик. Ховати людей — один із його обов'язків.
— Лежать собі в красивих скринях із розмальованими обличчями,
— мовив індіанець. — Так, як воно і є до того, як їх покладуть у труну.
— Здається, що він спить.
— Він помер легкою смертю.
— Легкою?
— Я воював. Перша світова, — відповів він. — Війна, що мала покласти край усім війнам. Я бачив смерть, якою жодна людина не повинна помирати. — Він подивився на пляшку і випив.
— Як він помер? — поцікавився я.
Індіанець знизав плечима.
— Просто помер. Сидів, говорив щось із хвилину. Потім впав, і на тобі — маємо його таким. Мабуть, серцевий напад. Можливо, інсульт. Хто ж його відає? Помер, що тут скажеш.
— Як його звали?
— Хтозна. Чув, що себе він називав Шкіпером. Начебто він капітан корабля чи щось на кшталт цього. Можливо, він ним і був. Хто його в дідька знає.
— Він був вашим другом?
— Наскільки це можливо.
— Він ще зовсім молодий, щоб помирати.
— Ще стільки всього не встиг, — засміявся індіанець.
Він знову почав нишпорити по кишенях. У пальті була стара пом'ята і вицвіла фотографія. Індіанець довго її роздивлявся, потім показав нам і додав:
— Тут щось написано на звороті. Загубив окуляри, ви можете прочитати?
— Звісно, — запевнив я.
Він простягнув її мені над мертвим тілом. Я взяв фото до рук й уважно його оглянув. Джейк і собі нахилився, щоб роздивитися. Це була чорно-біла світлина жінки з дитиною. Жінка була одягнена в просту сіру сукню з візерунком — принаймні так видавалося. Досить вродлива, вона посміхалася, а позаду неї була комора. Я перевернув фотографію і голосно прочитав напис: «23 жовтня 1944 року. Перший день народження Джонні. Ми за тобою сумуємо. Сподіваємося, ти будеш удома на Різдво. Мері».

Я повернув фото. Рука індіанця тремтіла. Я помітив, що його долоні були брудні, а нігті розбиті.

— Мабуть, його призвали до армії під час Другої світової, аби покласти край усім війнам. От дідько, вочевидь, він і справді був капітаном, — мовив індіанець, знову пригубивши пляшку і притуливши голову до дамби. Він кинув оком на естакаду.

— Знаєте, що саме мені подобається в залізничних коліях? Вони завжди там, але вони завжди рухаються.

— Як річка, — подав голос Джейк.

Я здивувався, що він заговорив. Заговорив без жодної запинки. Це траплялося нечасто в компанії сторонніх. Індіанець зиркнув на брата так, ніби той сказав якусь величезну премудрість.

— Як річка зі сталі, — додав чоловік. — Влучно сказано, синку, влучно.

Джейк потупив погляд, трохи засоромившись компліменту. Індіанець протягнув свою брудну долоню з розбитими нігтями через мене і мерця та поклав її на Джейкову ногу. Я був приголомшений цим жестом, його разючою близькістю. Я поглянув на руку незнайомця на Джейковій нозі: усвідомлення небезпеки, яку таїла ця мить, ураз охопило моє єство. Я підскочив, скинув руку злочинця, смикнув і підняв на ноги брата, потягнувши його вгору по схилу річки в напрямку колій.

— Я нічого такого не мав на увазі, — кричав нам услід індіанець. — Жодної поганої думки.

Я біг, мов навіжений, тягнучи Джейка за собою. Перед очима стояла рука незнайомця, що, як павук, повзла по братовій нозі. Ми щодуху примчали до крамнички Голдерсона. Чоловіки все ще сиділи в комірці, попиваючи пиво з темних пляшок. Коли ми ввірвалися до них, безсилі та захекані, розмова стихла.

— Що трапилося, Френку? — запитав Гас, звівши брови.

— Ми гуляли коліями, — я намагався говорити, хапаючи повітря.

— Ну, звісно, батько не дозволяє їм гратися на коліях, — Доул самовдоволено всміхнувся.

— То що там на коліях? — Гас пропустив повз вуха сержантові слова.

Я швидко все пояснив, починаючи з того, що трапилося біля дамби, закінчуючи своїми підозрами щодо поведінки незнайомця. Я

усвідомлював усю свою провину та небезпеку, на яку наражав Джейка.

— Там був незнайомець. І чоловік, — далі вів я.

Обличчя трьох чоловіків набули страхітливого вигляду. Втіху Доула як рукою зняло. Терпіння Гаса було на межі. Голдерсонів спокій теж умить вивітрився, а очі налилися свинцем. Вони вирячилися на нас: на їхніх обличчях я бачив відображення свого власного страху, що лише посилювався. Він набув таких розмірів, що годі було навіть уявити. Той страх був настільки невимовний, бо вони знали про всі жахливі небезпеки, а я — ні. Можливо, таким він був через алкоголь, що біг по жилах. Але рушійною силою була відповідальність: відповідальність чоловіків за захист власних дітей.

— І чоловік? — Доул підвівся, взяв мене за руку і притиснув до себе. Від його слів тхнуло пивом. — Який той чоловік? Хлопці, він вам погрожував?

Я мовчав.

Доул стиснув міцно мою руку, було боляче:

— Скажи мені, синку. Який чоловік?

Я поглянув на Гаса, який бачив біль на моєму обличчі. Він здавався вкрай спантеличеним, і не через алкоголь. Гас мені довіряв, а я його зрадив.

— Френкі, розкажи йому. Розкажи про того чоловіка, — попросив Гас.

Я все ще мовчав. Доул трусив мене, мов іграшку.

— Розкажуй.

— Кажі вже, синку, — просив Голдерсон.

— Та кажі вже йому, — благав Гас.

— Дідько тебе вхопи, що за чоловік? — кричав Доул.

Я витріщився на дорослих, заціпенівши від їхньої люті. Я знав, що не розкажу нічого.

Розділ 4

На зарплату священика ми їли вдосталь, хоча дещо скромно. Продукти купували якісні, а от кухарські здібності матері мали кепську славу. Проте до закупівель вона ставилася з цілковитою серйозністю, дбаючи, щоб усього було вдосталь. Зазвичай суботніми вечорами батько готував сендвічі та молочні коктейлі, і ми це все змітали, заїдаючи смаженою картоплею. До сендвічів подавали листовий салат, помідори і цибулю. Іноді мати нарізала тоненькими смужками моркву та селеру. Ми з нетерпінням чекали суботньої вечері, яку іноді смакували за столиком на задньому подвір'ї.

Тієї суботи все відбувалося не так. Усе це через мертвого чоловіка, якого знайшли ми з Джейком. Батько приїхав забрати нас із поліцейського відділка; Гас чекав на нього разом із нами. Ми відповіли на запитання окружного шерифа, якого викликали з містечка Віллоу-Крік, де той працював на невеличкій фермі. Його звали Ґреґор. Чоловік був аніскільки не схожий на шерифа: одягнений у спецівку, із скуйовдженим, запорошеним сіном волоссям. Загалом він ставився до нас доброзичливо, проте категорично заборонив гратися біля залізниці, пояснюючи, що то надто небезпечне місце. Ґреґор нагадав нам історію Боббі Коула. У його голосі було стільки смутку й жалю! Я зрозумів: для нього це означало щось більше, й він одразу здобув мою прихильність.

Джейк страшенно заїкався, відповідаючи на запитання, тож зрештою я розказав усе за нас обох. Сам не знаю чому, але про індіанця я не промовив ані слова. Шериф та чоловіки у відділку були тверезі, розсудливі й помірковані; я не боявся, що вони завдадуть шкоди індіанцю, навіть якщо спіймають його. Проте оскільки Джейк не згадав про нього у своїй розповіді ще тоді, у комірчині крамнички, і тим самим збрехав, я не міг покласти на нього весь тягар відповідальності і пояснити, чому ми приховали все з самого початку. Відколи стало зрозуміло, що Джейк говорить неправду, він не міг чітко вимовити жодного слова. Лише незв'язне бурмотіння, від якого ніяковів і Джейк, і всі присутні.

Коли батько прибув до відділка, то вже все знав. Поки нас із братом допитували, він був з Гасом, а потім ми разом пішли до автівки. І хоча

батько ретельно вимив бруд із заднього сидіння після пригоди з Гасом, неприємний запах ще стояв у машині. Ми їхали з опущеними вікнами. Заїхавши в гараж, ми вийшли з авто, і тоді батько промовив:

— Хлопці, нам треба поговорити.

Він подивився на Гаса, той кивнув і залишив нас утрюх. Ми стояли біля входу, двері були відчинені. На іншому боці вулиці церква купалася в післяобідньому сонці, стіни забарвилися в колір пилку. Я уважно роздивлявся гостру верхівку хреста, що скидався на клеймо на тлі неба. Я добре знав, що буде далі. Батько ніколи нас не бив, проте після розмови з ним ти почувався так, ніби зрадив самого Бога. Така вже була наша доля.

— Я лише хочу знати, — почав він, — що можу вам довіряти. Ні я, ні ваша мати не можемо щомиті вас пильнувати. Для нас важливо, щоб ви були відповідальними і не наражалися на небезпеку.

— На залізничних коліях немає небезпеки, — відповів я.

— Боббі Коул помер саме там, — зауважив батько.

— Боббі був інший. Скільки дітей померло на залізниці? Чортівня, вулиці більш небезпечні. Імовірність нашої з Джейком загибелі під час перетинання вулиць у місті значно вища.

— Я не збираюся з тобою сперечатися, Френку.

— Я лише кажу, що будь-яке місце може бути небезпечним, якщо поводитися необачно. Я і Джейк — ми обачні й обережні. Якби не були такими, мерця б сьогодні ніхто не знайшов.

— Гаразд. Зрозумійте, проблема в тому, що коли я прошу вас про щось, треба це виконувати. Коли я кажу триматися подалі від залізничних колій, я хочу знати, що ви так і робите. Це зрозуміло?

— Так.

— Довіра — ось що важливо, — він подивився на Джейка. — Ти розумієш?

— Т-т-так, — підтвердив брат.

— А тепер, щоб ви це краще засвоїли, протягом наступного тижня ніхто носа свого не висуне за межі подвір'я без мого чи маминого дозволу. Я зрозуміло пояснив?

Беручи до уваги все, що трапилося, покарання видавалося не таким уже і страшним. Я кивнув у відповідь, підтверджуючи, що таки ясно і зрозуміло. Джейк зробив те саме.

Я думав, що на цьому наша розмова добігла кінця, але батько не рушив з місця. Він дивився на темний куток гаража і мовчав, цілком занурений у роздуми. Потім повернувся обличчям до церкви й уважно її оглянув. Рішення визріло. Тоді він розповів:

— Уперше я побачив мертву людину не в труні — на полі бою. Я ніколи не розказував про це, — він присів на багажник машини, тож його очі були на одному рівні з нашими. — Я злякався. Мені було цікаво: хоч я знав, що це небезпечно, я зупинився і думав про цього солдата. Це був німець. Зовсім дитина. Трохи старший за тебе, Френку. Коли я так стояв над ним, поряд зупинився солдат, який уже давно воював і сказав: «Ти звикнеш до цього, синку». Він назвав мене «сином», хоча сам був молодший. — Батько захитав головою, глибоко вдихаючи повітря. — Я так і не зміг до цього звикнути.

Тато опустил руки і склав їх так, як іноді під час молитви біля кафедри.

— Я мусив іти на війну, — вів він далі. — Чи принаймні мені так здавалося. Я думав, що знаю, на що йду. Але смерть заскочила зненацька.

Він подивився на нас. Його карі очі були сповнені ніжності і смутку.

— Ви бачили те, що я так старанно намагався від вас приховати. Якщо у вас є бажання, можемо про це поговорити.

Я поглянув на Джейка, той лише витріщався на брудну підлогу старого приміщення. Я не розтулив рота, проте всередині накопичилося стільки всього, про що хотілось дізнатися.

Батько терпляче чекав і жодним чином не виказував, що наше мовчання його розчарувало.

— Годі, — він підвівся, — ходімо в дім. Упевнений, ваша мама не знаходить собі місця.

Мати здавалася страшенно знервованою. Вона пригорнула нас до себе, її обійми були схожі на покарання, сповнене радості, бо з нами все гаразд. Мама була надзвичайно емоційною жіночкою, яка любила влаштовувати драми. Того дня нас із Джейком облили слізьми просто посеред кухні. Мати потягала нас за чуби, понаминала плечі і дала кілька стусанів. Та врешті-решт, поцілувавши маківки, нас відпустили. А тим часом батько набрав у крані склянку води, а коли мати запитала, що саме трапилося в поліцейському відділку, тато попросив:

— Хлопці, йдіть нагору. Нам з вашою матір'ю потрібно поговорити.

Ми пошкандибали до своєї кімнати й лягли на ліжка: денна спека ще не спала.

— Чому ти нічого не розказав про індіанця? — спитав я.

Джейк трохи зачекав, перш ніж відповісти. Він підняв з підлоги баскетбольний м'яч, і почав злегка підкидати його і ловити.

— Він би не заподіяв нам шкоди, — нарешті відповів він.

— Звідки знаєш?

— Знаю та й годі. А ти чому нічого не сказав?

— Не знаю. Мені здалося, що цього не варто було робити.

— Нам не слід було бавитися на коліях.

— Я не думаю, що в тому є щось погане.

— Але ж тато сказав...

— Я пам'ятаю, що він сказав.

— Ой, ускочимо ми колись із тобою в халепу по самі вуха.

— Ти не мусиш завжди ходити за мною, наче песик.

Джейк відклав м'яч.

— Френку, ти мій найкращий друг.

Я витріщився на стелю: блискучо-зелена муха повзла по штукатурці. Було цікаво, як ото вона повзає шкереберть. Я не усвідомлював до кінця, що сказав мені Джейк, проте пам'ятав це завжди. Він не мав інших друзів, окрім мене; я не знав, чи варто дослухатися до тих слів, і що, власне, на це відповісти.

— Гей, ви, двійко відчайдухів.

Сестра стояла біля одвірка, схрестивши руки, її вуста прикрашала іронічна посмішка. Аріель була вродлива. Від матері їй дісталось золотаве волосся та м'які блакитні очі, а від батька — спокійний та поміркований вираз обличчя. Але те, що сказав про неї Морріс Інґдал, було правдою. Вона народилася з розщепленою губою, і, хоча лікарі частково це виправили, залишився шрам. Аріель стверджувала, що їй було байдуже. Коли хтось незнайомий запитував у неї про це, вона підводила голову і пояснювала, що це пальчик янгола торкнувся її обличчя. Вона так щиро це казала, що будь-які сумніви стосовно буцімто вади зникали вмиль. Сестра зайшла до кімнати, злегка підштовхнула Джейка, аби той посунувся, і сіла на його ліжко.

— Щойно повернулася? — поцікавився я.

Аріель підробляла офіціанткою в одному ресторані в південній частині заможного кварталу.

— Ага. Батьки саме сперечаються через вашу пригоду. Мертвий? Справді бачили мертву людину? Це ж ви, мабуть, добряче налякалися.

— А от і ні, — відповів я. — У нього був такий вигляд, ніби він спить.

— То як же ви дізналися, що він мертвий?

Шериф уже запитував про це, і я відповів їй те ж, що й у відділку. Ми думали, що його поранено, а коли чоловік нічого не відповів на наші гукання, спустилися з естакади перевірити, як він. Там і побачили: вже неживий.

— Ви сказали, що незнайомиць ніби спав, — продовжувала далі сестра. — Ви його штовхали, щоб це перевірити, чи як?

— Зблизька було зрозуміло, що чоловік мертвий — жодного подиху.

— Отже, ви його уважно роздивилися, — підсумувала Аріель, доторкнувшись вказівним пальцем до шраму. Вона завжди так робила, коли про щось розмірковувала. Деякий час сестра уважно на мене дивилася, потім повернулася до Джейка. — А ти, Джейкі? Тобі було страшно?

Він нічого на це не відповів, лише додав:

— Нам не слід було там бути.

— У житті ще доведеться побувати в багатьох таких місцях, — вона лагідно засміялася. — Головне, щоб не впіймали на гарячому.

— Я бачив, як ти нещодавно прокрадалася в будинок.

За мить її грайливість зникла, як роса на сонці, і вона суворо поглянула на мене.

— Не хвилюйся, я нікому не скажу.

— Це не має жодного значення.

Хоча можу сказати точно — ще й як мало!

Аріель була улюбленицею батьків. Ми були впевнені — всі ми, хто так її любив, — що ця кмітливість, природний шарм, магія пальців, які творили чудеса з клавішами, були створені для величі. Для матері вона була номер один, як, можливо, і для батька, хоча про його справжні почуття я не відав. Його манера висловлюватися про дітей вирізнялась особливою делікатністю. А от мати з усіма її пристрасними й мелодраматичними почуттями стверджувала, що сестра —

то найкраща розрада. Єдина річ, яку мати замовчувала, — її сподівання на кращий шлюб, такі собі нездійснені власні сподівання. Нам годилося б її ненавидіти, проте Джейк і я були вкрай захоплені сестрою. Аріель була нашою довіреною особою. Нашим конспіратором. Нашим захисником. Вона знала кожен наш найдрібніший успіх краще, ніж заклопотані батьки, а вже якою щедрою на похвалу була сестра! Наче маргаритки, що цвіли в траві на пасовищі позад будинку, Аріель дарувала красу — красу справжню, не вдавану.

— Покійник, — мовила вона, киваючи головою. — Як його звали?

— Він називав себе Шкіпером, — відповів Джейк.

— А звідки тобі про це відомо?

Джейк зиркнув на мене. То було мовчазне благання про допомогу, але перш ніж я знайшов відповідь, Аріель зазначила:

— Щось ви замовчуєте, хлопці.

— Там було двоє людей, — миттю випалив Джейк. Він полегшено зітхнув. — Ось і правда.

— Двоє? — Аріель перевела погляд з Джейка на мене. — Хто другий?

Завдяки Джейку правда розлилася перед нами, як калюжа з багнюкою. Сенсу брехати не було, тим паче їй.

— Це індіанець. Він був другом мертвого чоловіка. — Потім я розповів усе, що трапилося.

Сестра уважно слухала, поглядаючи своїми м'якими очима то на мене, то на Джейка. Урешті-решт вона сказала:

— Ну, малі, оце ви влипли.

— От б-б-бачиш, — засичав Джейк.

— Усе буде добре, Джейкі, — Аріель погладила його по нозі. — Я не вибовкаю вашої таємниці. Але, хлопці, слухайте татка. Він за вас переживає. Власне, ми всі переживаємо.

— Нам слід розказати про індіанця? — спитав Джейк.

— А він був страшний і небезпечний? — своєю чергою поцікавилася Аріель, трохи помізкувавши.

— Він поклав руку Джейкові на ногу, — додав я.

— Він мене не злякав, — мовив брат. — Не думаю, що він хотів заподіяти нам шкоду.

— У такому разі, вважаю, що треба лишити все, як є, — Аріель підвелася. — Але пообіцяйте: більше ніяких дурниць біля залізничних колій.

— Обіцяю, — запевнив Джейк.

Аріель зачекала, поки я зроблю те саме, і ні на мить не зводила з мене суворого погляду, поки я не дав-таки обіцянки. Вона пішла до дверей, потім театралью повернулася, махнула рукою і повідомила, що йде в театр. Слово «театр» вона вимовила з особливою вишуканістю, накинувши уявний палантин на плечі. Скільки ж захвату та шарму було в тому жесті!

Того вечора батько не готував сендвічів і молочних коктейлів. Його викликали до похоронного бюро пана Ваеля. Тіло мертвого чоловіка відвезли саме туди. Разом із власником бюро й шерифом вони вирішували якісь питання стосовно похорону. Батько повернувся додому пізно вночі. Мати розігріла нам трохи напівфабрикатів — томатний суп та гарячі бутерброди з сиром, а після вечері ми дивилися наш пригодницький серіал. І хоча зображення злегка сніжило, бо телебачення погано ловило в нашому районі, щосуботи я і Джейк за будь-яких обставин устромлювали свої погляди в телевізор.

Аріель поїхала з друзями в кіно під відкритим небом; мати наказала їй бути вдома до опівночі. Сестра ніжно поцілувала її в чоло, пообіцявши виконати прохання. Після суботньої купелі ми вклялися спати ще до батькового повернення. Я не спав, коли він приїхав. Батьки про щось розмовляли на кухні, що була розташована просто під нашою кімнатою. Голоси долинали крізь щілини в підлозі так чітко, ніби мати і батько перебували поруч. Їм і на думку не спадало, що я був свідком кожної розмови на кухні. Деякий час говорили про похорони мертвого чоловіка, які батько погодився відслужити. Потім мова зайшла про Аріель.

— Вона зараз із Карлом? — поцікавився батько.

— Ні, — сказала мати, — з подружками. Я попросила її повернутися до дванадцятої, бо знаю, що ти хвилюватимешся.

— От коли вона вчитиметься в Джульєрдській школі, моє слово не матиме жодного значення і вона зможе гуляти скільки схоче. А поки Аріель живе з нами під одним дахом, вона має бути вдома до опівночі.

— Ти не мушиш мене в цьому переконувати, Натане.

— Вона наче трохи несхожа на себе останнім часом, — зауважив батько. — Ти не помітила?

— У чому це виявляється?

— Таке враження, що вона має, чим поділитися, але мовчить.

— Якби щось її турбувало, вона сказала б мені. Натане, Аріель ділиться зі мною всім.

— Що ж, добре, — відповів батько.

— Коли похорон померлого мандрівника? — поцікавилася мати.

Мати назвала його «мандрівником», стверджуючи, що не годиться нарікати чоловіка волоцюгою чи безпритульним, тому ми всі почали вживати це слово в розмові про покійного.

— У понеділок.

— Ти хочеш, щоб я співала?

— На службі буду лише я, Гас та власник похоронного бюро, пан Ваель. Думаю, немає потреби в музиці, проте кілька добрих слів не були б зайвими.

Стільці шаркнули по лінолеуму, вони встали з-за столу, й розмова стихла.

Я думав про покійного: мені хотілося бути там під час його поховання. Згорнувшись калачиком, я заплющив очі і задумався про Боббі Коула, який лежить зараз у труні, про мандрівника, який теж у ній спочиватиме. Навколо ставало дедалі темніше, і мене зморив сон.

Я прокинувся вночі, зачувши, як зачинилися дверцята авто перед будинком; потім залунав сміх Аріель. У батьківській спальні ще й досі світилося. Машина рушила далі, за мить заскрипіли завіси вхідних дверей. У кімнаті батьків запанувала темрява, полегшено зачинилися двері. Аріель піднялася на другий поверх, і я одразу ж заснув.

Трохи пізніше мене розбудив грім. Я підійшов до вікна і побачив, як з півночі долини насувається буря, і, хоча дощу й не було, срібні стріли блискавки сповіщають про близькість грози. Я миттю збіг униз і всівся на східцях веранди. Вітер дув мені в обличчя, оповиваючи тіло приємною прохолодою. Я спостерігав за грозою, наче то був красивий і шалений звір, що наближався, а потім сунув собі далі.

Десь далеко звуки грому нагадували постріли гармат. Я подумав про батька, про спогади, якими він поділився зі мною та Джейком. Це важило більше, ніж будь-що інше, почуте досі від нього. Стільки всього хотілося розпитати про війну! Чому я зволікав, і сам не знаю.

Звісно, батько жодним чином не показав, що йому боліло наше мовчання. Ось і вся плата за гірку відвертість. Мені так хотілось дізнатися в нього про смерть: чи боляче помирати, що чекає на мене і всіх нас після загибелі; але тату, будь ласка, тільки без тих балачок про Небесні Ворота. Для мене смерть — це ж серйозне питання, і мені так кортіло про це поговорити хоч з кимось. Шанс дізнатися більше тоді, у брудному гаражі, разом із батьком і братом у мене був, але я його проґавив.

Отак і сидів собі на сходах, аж раптом помітив, як тінь прошмигнула заднім подвір'ям до вулиці Тайлер, що вела до заможних помешкань. І хоча на вулицях не горів жоден ліхтар, визначити втікача не склало особливих зусиль.

Згодом я підвівся, повернувся в кімнату і ще раз поглянув на блискавку, що, ніби пронизуючи землю, окреслювала долину.

На рахунку в літа було вже дві смерті; я ні про що не здогадувався, але попереду на нас чекало ще три.

І наступна виявилася найболіснішою.

Розділ 5

Батько служив одразу в трьох церковних парафіях. Це означало, що всю відповідальність за духовні потреби парафіян ніс саме він. Щонеділі він правив три окремі служби, а оскільки ми були членами його сім'ї, наша присутність була обов'язкова.

О восьмій ранку починалося богослужіння в церкві Кедбері — невеличкому містечку за п'ятнадцять кілометрів від Нью-Бремена. Парафіян було чималенько. До її складу входила певна кількість протестантів іншої конфесії, які не мали поруч власної церкви. Вони віддавали перевагу простим службам методистської церкви, а не релігійно-хворобливим лютеранської, хоча її представники й заселили штат Міннесота так швидко, як бур'яни занедбане поле. Мати керувала хором — і по-справжньому ним пишалася. Щотижня завдяки її зусиллям розкішні, сповнені мелодійності голоси чоловіків і жінок Кедбері звучали неперевершено: справжня тобі насолода для вух. У всій цій епопеї в неї були й соратники. Один чолов'яга мав розкішний баритон, що під ретельною материною опікою чимраз більше скидався на досконалий інструмент. А ще була одна жіночка — її прегарний альт у поєднанні з маминим ніжним сопрано вдало одне одного доповнювали. Мелодії, дібрані матір'ю для хору, зважаючи на силу цих трьох голосів, були більш ніж вагомою причиною, щоби прийти до церкви. Аріель завершувала службу. Її майстерні пальці вмовляли труби простенького невеличкого органа звучати так, що парафіянам цього маленького містечка ніколи раніше й чути такого не доводилося. Для нас із Джейком було справжнісінькою мукою спокійно висидіти всю службу без жодного круть-верть! Оскільки богослужіння в Кедбері було першим, пережити його було не надто складно, та вже під час третього поспіль наші дупи боліли, а терпець мав от-от урватися. Власне, служба в Кедбері була нашою улюбленою.

Сільські парафіяни любили батька. Його проповіді не були сповнені жаги євангельського завзяття, а радше звучали як спокійні настанови про безмежну Божу милість. Їх легко сприймали парафіяни, які здебільшого були представниками порядних сільських сімей — трударів, що найкраще проявляли себе в тяжкій праці.

Батько вмів надихати церковні комітети, які були невід'ємною частиною методистської церкви. Більшість вечорів він проводив на зборах цих комітетів у Кедбері, Нью-Бремені та Фозбурзі — містечку з третьою парафією. Він невтомно і повсякчасно виконував свої обов'язки. Тата нам часто бракувало як батька: такою була ціна його покликання.

Кедбері розкинулось у низовині річки Сіу, яка раніше була притокою Міннесоти. Коли ви піднімалися дорогою до міста, перше, від чого перехоплювало подих, — маківки трьох церков, які височіли над оксамитом дерев. Найближче була розташована методистська церква. З подвір'я відкривався краєвид на головну вулицю, де розміщувалися дві офісні будівлі. Після Другої світової вони мали неабияке значення, здобули популярність й успішно процвітали донині. Церкву затіняло кілька величезних в'язів, тому літніми ранками в храмі було тихо та прохолодно. Батько відчиняв церкву й ішов у кімнату священика, Аріель сідала за орган, а мати прямувала до кімнати для хору. Ми з Джейком були відповідальні за гасіння свічок у чашах, а коли в храмі ставало надто задушливо, відчиняли вікна. Поки збиралися парафіяни і хор, ми вмощувалися на задньому ряді й чекали.

Того ранку, за мить до початку служби, мати підійшла до вівтаря й уважно оглянула храм. Її обличчя видавало неабияке занепокоєння.

— Ти бачив пані Клемент? — запитала вона мене. Я відповів, що ні.

— Побудь надворі, будь ласка. А щойно її побачиш, одразу скажи мені.

— Добре, мем, — погодився я у відповідь.

Я вийшов на подвір'я, Джейк — за мною. Так і стояли, оглядаючи обидва боки вулиці. Пані Клемент співала альтом. З мамою вони були однолітки. Жінка мала дванадцятирічного сина Пітера. Оскільки пані співала в хорі, то під час богослужінь разом зі мною та Джейком він сидів сиротиною на задньому ряду. Батько Пітера ніколи не приходив до церкви. Пліткували, що він був не вельми релігійною людиною, бо свого часу на нього негативно вплинула занадто сувора дисципліна методистської церкви.

Поки ми чекали на пані Клемент, чимало парафіян завітали на службу того дня. Усі вони вітали нас доброзичливою дружньою

усмішкою. Міський банкір на ім'я Тадеус Портер зупинився біля нас. Він був удівцем, тож прогулювався по місту королівською ходою. Пан Тадеус ляснув у долоні й, оглянувши нас з п'ят до маківки так, ніби то була перевірка його військової дружини, мовив:

— Хлопці, чув, ви знайшли мерця.

— Так, сер, — відповів я йому.

— Доволі незвичайна знахідка.

— Саме так.

— Бачу, ви вже наче оговталися після пригоди.

— Правду кажучи, це нас зовсім не налякало.

— От воно що, — відповів банкір, здивовано хитаючи головою.

Наш спокій видавався йому дивовижною. — Сталеві нерви! Тоді побачимося в церкві, хлопці. — Портер пішов, поважно вимірюючи кожен крок.

Того ранку ні пані Клемент, ні Пітер так і не прийшли. Як казала мати після служби, хор звучав кепсько через їхню відсутність. По завершенню богослужіння всі присутні ще трохи погомоніли в окремії церковній кімнаті. Мене засипали запитаннями про знайденого мною і Джейком мандрівника. Я постійно повторював ту саму історію, щоправда, трошки прикрашену. Суворий Джейків погляд дуже красномовно свідчив, що моя інтерпретація йому не до вподоби. Під кінець оповідок роль Джейка здавалася ледь помітною.

Після останньої служби у Фозбурзі, близько опівдня, батько віз нас додому. Містечко було розташоване майже за двадцять кілометрів на північ від Нью-Бремена. Завжди виникало таке відчуття, наче я цілу вічність був у пеклі, й от нарешті мені подарували Божественне прощення. Миттю я побіг до себе в кімнату й перевдягнувся, аби насолодитися рештою дня. Коли я спустився вниз, мати саме діставала їжу з холодильника. Я ще вчора здогадався, що на нас чекатимуть запіканки з тунця та фруктове желе. Батько зайшов на кухню поперед мене; щодо вечері наші думки збігалися.

— Вечеря? — запитав тато.

— Це не для вас, — відповіла мати, — це для Амелії Клемент. Жінки з хору казали, що вона захворіла, і тому не прийшла сьогодні до церкви. — Мати відвела батька вбік і підійшла до кухонного столу зі сковородою в руках. — Життя Амелії — суцільна в'язниця,

влаштована її чоловіком Тревісом Клементом, який коли не найгірший у світі, то принаймні один із перших у цьому списку. Вона мені тисячу разів казала, що репетиції хору в середу та недільні служби — це дві події, яких вона найбільше чекає протягом тижня. Якщо її сьогодні не було, отже вона серйозно занедужала. Я хочу подбати, аби Амелія не переймалася хоча б тим, чим нагодувати сім'ю. Я вже майже закінчила приготування, от збираюсь це відвезти, і ти поїдеш зі мною.

— А як же наша вечеря? — злетіло в мене з язика, перш ніж я встиг подумати про доцільність запитання.

Мати кинула на мене осудливий погляд:

— З голоду ви вже точно не помрете, зараз щось і вам придумаю.

Щиро кажучи, це навіть на краще. Запіканка з тунця мені не подобалася. Я подумав, якщо вже батьки йдуть до Пітера Клемента, то в мене з'являється чудова нагода переповісти історію про мерця хлопчиськові. Ефект, який оповідка справляє на людей, що її почули, мене дуже тішив.

Цієї миті на кухню зайшла Аріель; наближався час, коли їй треба було йти на роботу.

— З'їси бутерброд? — поцікавилася мати.

— Ні, перехоплю щось уже там, — вона нахилилася, сперлась на стіл і запитала: — А що, коли цієї осені я не поїду вчитися до Джульярдської школи?

Батько дістав із холодильника банан і саме почав його чистити:

— Ну, тоді відправимо тебе працювати на соляні шахти.

— Я лише хочу сказати, — вела далі Аріель, — що навчання в університеті в місті Манкейто нам обійдеться дешевше.

— Ти вчишся за стипендіальною програмою, — зазначив батько, запихаючись бананом.

— Я знаю, але ж будуть додаткові витрати, які вам доведеться сплачувати.

— А це вже не твій клопіт, — відповів батько.

— Я могла б і далі займатися з Емілем Брендтом. Він ні чим не гірший за будь-кого з Джульярдської школи.

Еміль Брендт навчав Аріель від самого початку, щойно ми переїхали до Нью-Бремена п'ять років тому. Власне, він був одним із факторів, що вплинули на переїзд. Мати хотіла, аби Аріель займалася з найкращим композитором і музикантом Міннесоти, а це був Еміль. Так

уже пощастило: він був маминим добрим приятелем ще з дитинства. Історія цієї дружби відкривалася мені сторінка за сторінкою впродовж усього життя. Дещо я дізнався ще в 1961 році, щось вплигло, лише коли подорослішав. Тоді я довідався, що мати якийсь час була навіть заручена з Брендтом. Він був трохи старший за неї. Варто зазначити, що врівноважені жителі Нью-Бремена, які здебільшого мали німецьке коріння, вважали його, з одного боку, безумцем з талантом генія-музиканта. А з другого — одним із представників могутнього роду Брендтів, започаткованого для чогось виняткового. Невдовзі після освідчення, він покинув матір, не сказавши ні слова, і подався шукати кращої долі в Нью-Йорку. Улітку 1961 року це була вже давно забута історія, і мати ставилася до нього як до одного з найкращих друзів. Частково таке ставлення було результатом цілющої дії часу, проте мені здавалося, що співчуття матері до Еміля, який повернувся в містечко геть нещасною людиною, було сильнішим.

Мати на мить припинила куховарити, суворо глянула на сестру і спитала:

— Це через Карла? Ти не хочеш залишати свого хлопця?

— Ну, що ти таке кажеш, мамо?

— Тоді в чому річ? Точно не в грошах. Це вже давно вирішено. Дід пообіцяв дати все, що тобі знадобиться.

Батько з набитим бананом ротом пробурмотів:

— Їй нічого від нього не треба.

На це мати не відповіла нічого, прискіпливо розглядаючи Аріель.

— Я не впевнена, що хочу їхати так далеко від родини, — Аріель зробила ще одну спробу.

— Сумнівний привід, Аріель Луїзо, і тобі це добре відомо. Що відбувається?

— Я лише... Проте, не зважайте, — пролунало у відповідь. За мить сестра вже вибігла з будинку.

— І що все це означає? — батько стояв і дивися їй услід.

— Карл, — припустила мати, — мені ніколи не подобалися ці стосунки. Так я і знала, що до добра це не доведе.

— Але ж багато хто зараз має стосунки, Рут, — мовив батько.

Я пригадав, як Аріель утекла після кінотеатру. Цікаво, чи того вечора вона зустрічалася з Карлом?

Мати вхопила з підвіконня пачку цигарок. Зі злості витягнула одну, запалила сірничка й, видихнувши клубок диму, промовила:

— Якщо Аріель думає, що замість майбутнього навчання вона вискочить заміж, я миттю вправлю їй мізки.

— Рут, — узявся заспокоювати матір батько, — ми ж нічого не знаємо. Краще сядьмо і спокійно все з нею обговорімо.

— І я спокійно надаю ляпанців по тій дупці, — відповіла мати.

— Рут, ти ж ніколи не била дітей, — усміхнувся він.

— А вона вже не дитина.

— Тим паче. Нам варто поговорити з нею як із дорослою людиною. Зробімо це сьогодні, щойно вона повернеться з роботи.

Коли батьки вже зібралися були їхати до Клементів, я запитав, чи можу поїхати з ними до Пітера. Це автоматично означало, що Джейк їде разом із нами. Батько не заперечував, враховуючи покарання, згідно з яким ні я, ні Джейк не мали права виходити за межі подвір'я без батьківського дозволу. Джейкові ідея поїздки здалася привабливою, він прихопив із собою кілька коміксів, аби почитати в дорозі. За мить ми вже сиділи в «Паккарді» і прямували до Кедбері.

Пан Клемент ремонтував двигуни. Майстернею слугував ангар поряд із будинком, який він сам-таки й облаштував. Його батько володів землями поблизу містечка; після його смерті близько ста гектарів дісталось Клементові в спадщину. Однак, оскільки Тревіс не мав ні здібностей, ні бажання ставати фермером, землі, придатні для культивування, він продав, а будинок та прибудови залишив собі, створивши таке собі невеличке господарство.

Ми приїхали по обіді, спека стояла неймовірна. Припаркували машину в тіні великого горіха, що ріс поряд із під'їзною дорогою з гравію. Мати взяла запіканку, батько — желе. Ми піднялися сходами старої веранди й постукали у скляні двері. Ми з Джейком неохоче почимчикували за батьками. З подвір'я виднілися пагорби Кедбері — лише кілька сотень метрів на північ. Між будинком Клементів і річкою Сіу пролягала дорога. У ті рідкісні випадки, коли щастило втекти зі служби, я, Джейк та Пітер ловили раків під вузьким місточком, а якось навіть бачили сімейство лисиць, які метушилися в очереті.

Пітер підійшов до скляних дверей і зупинився.

— Добридень, Пітере. А мама вдома? — спитав батько.

— Зараз, хвилинку, — відповів хлопчина. Він перевів погляд на подвір'я, де стояли ми з Джейком, повернувся і зник у тіні будинку. За хвилину з'явилася пані Клемент. Її обличчя не мало надто виразних рис, проте золотаве волосся, яке вона заплітала в довгу косу, шовковою стрічкою спадало майже до талії і надавало зовнішності бездоганності. Вона була одягнена в просту жовту сукню: мати казала, що то було щось на кшталт жіночої сорочки. Пані Клемент не відчинила дверей, на батьків теж не глянула. Її обличчя ховалось у темряві приміщення, вона відвернулася, ніби не хотіла бачити непофарбовані дошки веранди. Голос пролунав так тихо, що я анічогісінько не розчув. Така поведінка зі священником та його родиною видавалася досить дивною. Зазвичай люди запрошували нас у гості. Я підійшов ближче до веранди, аби краще розчути, про що йшлося.

— Нам так не вистачало вас сьогодні вранці, Амеліє, — говорила мати. — Без вас хор співає геть інакше.

— Вибачте, Рут, — відповіла вона.

— Ми, звісно, впоралися. Але, Амеліє, я сподіваюся, ви одужаєте, і ми зустрінемося на репетиції в середу.

— Запевняю, що буду, — відповіла пані Клемент.

— Домовилися, але ми привезли дещо до вечері. Не хотіли, щоб ви переймалися, чим нагодувати сім'ю, а могли спокійно відпочити та підлікуватися. Натане?

Батько дістав желе з фруктів, а мати показала запіканку. Пані Клемент кілька митей вагалася, брати їжу чи ні. Урешті-решт вона погукала Пітера, а коли хлопчик спустився, привідчинила двері. У щілину можна було протиснути лише тарілки. Потім Амелія швидко відступила назад і грюкнула скляними дверима.

— Я думала заспівати дуетом наступної суботи. Ви і я, Амеліє, — додала мати. — Думаю, вийде надзвичайно гарно.

Я спустився вниз сходами, даючи можливість дорослим продовжити розмову, й обійшов довкола старої будівлі ферми. Трава майже вся посохла і стала крихкою, вона шурхотіла під ногами, поки я йшов до відчинених дверей комори. Джейк, як завжди, був поруч, наступав на п'яти. Ми стояли в проході і дивилися на розкидані по брудній підлозі розібрані деталі моторів, газонокосарок та конденсатори холодильників. Комора радше нагадувала поле битви гладіаторів, вкрите останками переможених. Хлопцям та картина

видавалася напрочуд захопливою, та водночас вона свідчила про безлад і відсутність порядку в сім'ї. Почувся хрускіт гравію: Пітер ішов до нас. На ньому була бейсбольна кепка, він так низько її натягнув, ніби ховався від пекучого сонця.

— Ліпше б вам забиратися звідси геть, — мовив він. — Батько може розлютитися.

Я нахилився й зазирнув під дашок його кепки.

— Звідки в тебе цей синець під оком?

Він торкнувся ока і відсахнувся:

— Мені треба йти, — сказав він. — І вам теж.

Саме так. Я побачив, як батьки вже прямують до машини і гукають нас. Пітер мовчки пішов до заднього входу і навіть не обернувся на прощання.

Додому їхали мовчки. Зайшовши в будинок, мати сказала:

— Хлоп'ятка, а чом би вам не погратися трохи надворі? Повернетесь — і я приготую бутербродів і смачного компоту.

Обіч від нашого подвір'я висіла гойдалка — шина, прив'язана до в'яза. Туди ми і подалися. Джейк любив гойдатися, там він міг згаяти чимало часу, постійно базікаючи. Він заліз на шину і попросив мене закрутити гойдалку. Я взяв його за плечі і обертав доти, доки вся мотузка міцно не закрутилася, а тоді відступив крок назад. Джейк закружляв, як дзиґа.

З вікна кухні позад мене долинали обривки розмови.

— Вони збрехали, Натане. Усі жінки в хорі сказали, що Амелія хвора. Мені слід було здогадатися.

— А що ти очікувала почути від її друзів та сусідів? Що її побив чоловік, і їй було соромно показувати свої синці на людях?

— Але не тільки її. Він побив і Пітера.

Джейк зліз із гойдалки і пішов похитуючись. Його аж нудило від кружляння. Я на мить втратив нитку розмови. Брат упав, а тоді знову почувся голос матері. О, скільки ж там було злості!

— Я і не чекала, що мені скажуть правду, Натане. Я переконана, що вони вважають це справою виключно родини Клементів. Але вони мали б сказати тобі.

— Тому що я пастор?

— Тому що ти і її пастор. І якщо вона не може ні до кого звернутися, то їй слід поговорити з тобою. Люди довіряють тобі

таємниці, Натане, я це знаю. І не лише тому, що ти пастор.

Джейк нарешті підвівся і знову побіг до гойдалки. Я вже хотів його закрутити, але він відмахнувся і почав собі просто гойдатися.

Я почув, як увімкнули воду на кухні і запалили плиту.

— Він же деякий час був у таборі для військовополонених у Північній Кореї. Ти знала про це, Рут? Йому і досі сняться кошмари. Він п'є, бо вважає, що це допоможе їх позбутися, — сказав батько.

— Тобі теж сняться кошмари, але ж ти не п'єш.

— Кожна людина по-своєму безсила супроти шкоди, завданої йому війною.

— Декому ж вдалося легко переступити через жахи війни. Я чула, вони стверджують навіть, що служба в армії — то найкращий період у їхньому житті.

— Тоді вони воювали на іншій війні, ніж я і Тревіс Клемент.

Сидячи на гойдалці, Джейк крикнув:

— Не хочеш погратися в м'яча?

Певна річ, я погодився й побіг у будинок, аби взяти м'яч та наші бейсбольні рукавиці. Батько вийшов з будинку через бокові двері і попрямував до церкви. Я швиденько наблизився до нього і спитав, куди це він зібрався.

— Мені потрібен Гас, — відповів батько.

— Нащо?

Відповідь я вже майже знав. Гас добре знав місцеві пивнички, а батько — ні. Хто ж, як не Гас, був у курсі, де пан Клемент напився.

— Мені потрібна його допомога.

— З тобою можна?

— Ні.

— Будь ласка...

— Кажу ж, ні.

Батько рідко коли говорив так грубо, але з його тону стало зрозуміло, що годі чекати пояснень. Я спинився, і він пішов до церкви сам.

Ми з братом зайшли в будинок, мати порядкувала з вечерею. На другому поверсі Джейк схопив свою рукавицю, яка лежала на підлозі, а я намагався знайти свою в шафі. Він натягнув її собі на носа, ніби вдихаючи аромат старої шкіри, і несподівано сказав:

— Він ніколи не говорить про війну.

Дивина, а я був упевнений, що на гойдалці братові не чуто було розмови батьків. Саме це мене і вражало в Джейкові. Я знайшов свою стару рукавицю першого захисника, одягнув і вдарив кулаком по м'якенькій її частині.

— Можливо, колись і розкаже, — відповів я йому.

— Еге ж, якось, — кивнув Джейк, але не тому, що повірив. Йому іноді просто подобалося погоджуватися зі мною.

Розділ 6

Карл був єдиним сином Акселя та Джулії Брендтів. Аксель Брендт був власником пивоварні в Нью-Бремені, яку збудував його прадід. Це було одне з найперших підприємств з часів заснування містечка. Понад сто років пивна справа процвітала. Було найнято велику кількість робочої сили, що надавало імпульсу економічному життю Нью-Бремена. Власне, пивоварня була візитною карткою міста, а сім'я Брендтів уважалася місцевою знаттю, наближеною до королівського двору, як то раніше бувало в Європі. Звісно, вони жили в заможному кварталі, їхня розкішна садиба, прикрашена білими колонами з величезною білою верандою позаду будинку, зверхньо дивилася на звивисту річку й бідніші квартали.

Карл Брендт та Аріель зустрічалися впродовж майже року. І хоча мати не схвалювала цих стосунків, це було справою її рук. Звідтоді, як ми переїхали до Нью-Бремена, щоліта мати організовувала музичну виставу за участю талановитої молоді містечка. Прем'єра відбувалася на літній сцені Лютеранського парку першої неділі серпня. Збиралася величезна кількість глядачів, переважна більшість яких — мешканці Нью-Бремена. Після останнього концерту ходили чутки, що містяни просто сяють від гордоців. Гордоців не лише за свою талановиту молодь, а за цінності, які в ній виховують. Цінності, що віддано служитимуть громаді та країні. Коли їм обом було по сімнадцять, мати обрала Карла та Аріель на роль головних героїв у мюзиклі «Коханий». Ще до закінчення репетицій постановки парочка була надзвичайно захоплена одне одним. Певний час мати вважала, що ці стосунки — то звичайнісіньке відлуння часу й енергії, витраченої двома підлітками на підготовку вистави. За її підрахунками, вони мали припинитися десь восени. Але не так склалося, як гадалося. Коли до долини річки Міннесота завітало наступне літо, їхні стосунки тільки зміцніли. Це був тривожний сигнал не лише для матері, але й для Джулії Брендт. Вона щоразу при зустрічі з мамою, яка так сподівалася прославити Нью-Йоркську школу письменників, була холодною як лід.

Попри материне несхвалення повноти та інтенсивності цих стосунків, Карл їй подобався. Саме тому він частенько заходив до нас на вечерю. А що насправді її непокоїло, то це той факт, що Брендти так

жодного разу і не запросили Аріель до себе. Карл — ввічливий і дотепний, атлетичної статури, один із найкращих гравців у футбол, баскетбол та бейсбол. Він вступив до коледжу Св. Олафа в місті Нортфілд, штат Міннесота, де збирався продовжувати грати у футбол та здобувати професію, а по закінченні навчання — повернутися додому й допомагати батькові вести справи броварні. Щоразу, коли мені на очі потрапляв маєток, що височів на пагорбі серед зелені, майбутнє Карла здавалося мені напрочуд чарівним.

Тієї суботи Карл та Аріель збиралися покататись на човнах. Батькам Карла належав вітрильний човен і моторний баркас на озері Сінглтон. Сестрі подобалося плавати на човні. Вона казала, що подув вітру над водою, чиста блакитна височінь, білі й сірі чаплі, які прогулювалися на ходулях у тіні очерету, були для неї справжньою насолодою. Проте найбільше вона любила відчуття свободи та незалежності від задушливої буденної мерзенності.

Після вечері Аріель сиділа на сходах веранди, чекаючи на Карла. Я спустився й сів обіч неї. Сестра завжди раділа моєму товариству, і вже принаймні за це я так її любив. Батько ще не повернувся з пошуків Тревіса Клемента. Отак ми й сиділи поруч, і я уважно спостерігав за вулицею Тайлер, намагаючись углядіти нашу машину.

Сестра була одягнена в білі шорти, кофтинку з червоними і білими горизонтальними смужками та полотняні капці. Волосся зав'язала червоною стрічкою.

— Ти маєш чудовий вигляд, — мовив я.

— Дякую, Френкі. Компліментів мені не бракує, — вона злегка штовхнула мене.

— І як-то воно?

— «Воно» — це що?

— Ну, бути закоханим? Це якось солодково-сентиментально?

Вона засміялася:

— Спочатку це прекрасно, потім трішки страшно. Потім... — вона підвела голову і кинула погляд на пагорб, де жили багатії, — а потім все складно.

— Він з тобою одружиться?

— Карл? — Аріель захитала головою.

— Мама переживає, що так.

— Вона нічого не знає.

— Вона каже, що переживає, бо любить тебе.

— Мама переживає, бо боїться, що все скінчиться так, як і в неї.

Я не знав, що саме вона хотіла цим сказати. Проте знав точно, що матері не до вподоби було життя дружини пастора. Про це вона красномовно заявляла не раз. Зазвичай це були репліки на кшталт: «Коли виходила за тебе заміж, Натане, я думала, що одружуюсь з адвокатом. Я не підписувалась під усім цим». Часто-густо ці слова злітали з її вуст після невеликої кількості алкоголю. Звісно, дружині пастора не слід було того робити, проте матір це не обходило. Вона любила мартіні й іноді сиділа одна у вітальні, посьорбуючи зі склянки, поки на плиті готувалася вечеря.

— Мати змусила тата їхати шукати пана Клементя, — далі вів я. — Він побив Пітера й пані Клемент.

— Чула.

— Ти знаєш, я немало вже утнув, за що мене можна було б відлупцювати. Проте на мене лише накричали, і я заслужив це. Звісно, я геть не подарунок.

Аріель повернулася до мене і серйозно глянула у вічі.

— Ніколи не недооцінюй себе. У тобі стільки надзвичайної сили.

— Мені варто бути відповідальнішим, — відповів я

— У тебе попереду ще купа часу, аби стати відповідальним. І повір мені, все зовсім не так, як нам здається, — у голосі вчувалася журба, і мені теж стало трохи сумно. Я прихилився до неї й зізнався:

— Я б так хотів, щоб ти нікуди не їхала.

— Може, і не поїду, — відповіла вона. — Може, і не поїду.

Перш ніж я встиг ще раз її обійняти, Карл під'їхав до будинку на своїй маленькій спортивній машині. На вісімнадцятиріччя батьки подарували йому червоний «Тріумф», тож тепер Карл з автомобілем не розлучався. Він вийшов з авто і помчав до нас з Аріель. Високий усміхнений блондин. Карл злегка смикнув мене за чуприну, назвавши своїм другом, а потім звернувся до Аріель:

— Ти готова?

— Удома бути до дванадцятої! — почувся материн голос. Вона стояла позаду за скляними дверима. — Вітаю, Карле!

— Доброго вечора, пані Драм. Чудовий вечір, чи не так? Обіцяю, Аріель буде вдома до дванадцятої.

— Приємного відпочинку, — побажала мати, проте прозвучало це нещиро.

Аріель та Карл сіли в машину, промчали вулицею Тайлер і зникли. Мати зітхнула за моєю спиною.

Батько затримувався, тому вечерю довелося їсти самим. Мати підсмажила гамбургерів, зварила спагеті й поставила все те на плиту, чекаючи на батька. Ми з Джейком смакували їжу біля телевізора, вп'явшись поглядами в «Чарівний світ кольору Волта Діснея». У нашому старенькому приймачеві цей світ був менш чарівним і чорно-білим, ще й лишень двадцять чотири дюйми завширшки. Сонце вже сіло, далекі пагорби вкрилися блакиттю сутінків, аж раптом почувся стукіт у двері. Біля ганку стояв Денні О'Кіф. Він дер укус комара та просив нас вийти надвір.

Хай яке враження справляло його ім'я, але Денні О'Кіф був індіанцем. Зокрема, належав до племені дакота, а в ті давні часи воно було відоме як сіу. Денні не любив, коли його називали індіанцем. Пояснити таке легко, адже в головах білих американців це автоматично малювало картинку, сповнену глузування й ненависті. У долині річки Міннесота, а можливо, в ті часи й повсюди, індіанцям загрожувала небезпека. У 1862 році місцевий народ сіу повстав проти білих поселенців. Жителям Міннесоти ця подія була відома як Велике повстання сіу. Нью-Бремен було оточено, чимало будівель спалено. Урешті-решт, велика кількість смертей і страждання остудили запал народу сіу, який і так переніс чимало років поневірянь через шахрайство і зневагу представників білої раси. Та, незважаючи на це, у школах про повстання згадували лише, щоб зобразити сіу як невдячних бандитів. Коли ми ще зовсім малими гралися в ковбоїв та індіанців, Денні відмовлявся брати в тому участь, генетика давалася взнаки.

Позаду нашого подвір'я зібралася юрба місцевих дітей, які хотіли почути про нашу з Джейком пригоду і те, як ми натрапили на мандрівника. Оповідав я. На той момент розповіді історія вже мала купу яскравих деталей, які робили її ще захопливішою й небезпечнішою, сповненою напруженого інтересу. І якісь голоси ми там чули, і сварки були, і хтось іще був там. А може, це не просто смерть, а справжнє вбивство, і тепер нам загрожує справжня небезпека? Джейк кинув на мене трохи зляканий погляд, проте

змовчав, аби не спростувати моєї версії подій. Очі дітлахів були сповнені заздрощів та поваги, і це додавало мені наснаги.

Ми ще трохи погралися в софтбол на пасовищі за будинком. Коли зовсім стемніло, ми розбрелися по домівках. Уже вдома ми помітили, що батько досі не повернувся з пошуків Тревіса. Мати стояла біля кухонного умивальника і, пильно вдивляючись у вікно, палила. Перед сном ми з Джейком попросили якихось смаколиків. Мати почастувала нас морозивом, і ми ласували ним, дивлячись шоу Еда Саллівана. Перш ніж піднятися до себе, ми поцілували матір. Вона підставила нам щоку, не відводячи очей від вікна. Було зрозуміло: її щось непокоїть. От і здогадайся, що саме, бо батька частенько викликали на збори його парафій, а ті часто затягувалися надовго. Інколи йому доводилося допомагати в буденних справах чи правити нескінченну всеношну через чийсь хворобу чи смерть.

Уже в кімнаті Джейк сказав:

— Тобі ліпше не розповідати більше цієї історії.

— Якої історії?

— Про те, що ти справжній герой, який знайшов мандрівника.

— Приблизно так і було.

— Я теж там був.

— Усім це відомо.

— Але ти так розказуєш, що наче і не було.

— Тоді наступного разу розповідай ти.

Це змусило брата замовкнути, але його лють я добре відчував аж з іншого боку кімнати.

На Різдво нам подарували радіогодинник з таймером. Годину ти слухаєш трансляцію, а потім прилад автоматично вимикається. Недільними вечорами ми з Джейком слухали релігійну радіопрограму «Звільнений», яку транслювали з Чикаго. Така собі добірка інсценівок про людей, життя яких пов'язане з найтаємнішими та найпохмурішими куточками світу, і лише могутнє світло Боже може пробитися туди й урятувати бідак. Я не особливо переймався релігійним підтекстом програми, але, оскільки радіоп'єси були справжньою рідкістю, слухати історію в такий спосіб мені подобалося. Зазвичай Джейк засинав ще під час трансляції, і той вечір не став винятком.

Я слухав, аж поки радіо не вимкнулося, і вже куняв, як почувся шум мотору «Паккарда», — і прокинувся. Унизу відчинилися скляні двері; я точно знав, що саме цієї миті мати вийшла на веранду зустріти батька. Я підійшов до вікна: тато і Гас ішли від гаража до його помешкання.

— Дякую, Гасе.

— Чудово попрацювали, капітане. Сподіватимемося, не намарне. Добраніч.

Гас попрощався і пішов у церкву, батько попрямував до ґанку, де на нього чекала мама. Вони зайшли в дім. Я знав, що саме зараз на кухні мати дістає теплу вечерю і подає татові. Я витягся в ліжку. Крізь вентиляційні ґратки долинуло шаркання стільців по лінолеуму: батьки вмощувалися за стіл, а далі запала тиша — батько їв.

— Зрештою ми таки знайшли його в одній з пивничок Манкато, — промовив батько. — Він налигався як чіп. Що ми тільки не робили, аби хоч якось привести його до тями. Довелося нагодувати, а потім ми поговорили. Я намагався переконати його помолитися, але він відмовився. Під кінець йому поліпшало. Тревіс був готовий їхати додому. Казав, що шкодує про свою поведінку і те, як повівся з Амелією та Пітером. Останнім часом йому було кепсько. Він запевнив, що більше цього не повториться.

— І ти йому повірив?

Я почув, як батько провів виделкою по тарілці, збираючи докупі останні шматочки вечері.

— Рут, я не знаю, чи зможе Бог достукатися до кожного. Чи, можливо, я просто не вмію правильно доносити Його слова. Тревіс ще й досі не оговтався. Я переживаю за нього і його сім'ю. Не знаю, що ще наразі я можу зробити, окрім того, що молитися за його душу.

Зашуміла вода в раковині, зацокотів посуд. Далі повисла тиша. Я уявив собі, як мати повернулася до батька, а він ще й досі сидів за столом. Останнє, що я чув того вечора, це її м'який голос, який ніжно промовив:

— Дякую, Натане. Дякую за твої старання.

Розділ 7

Офіційним вихідним днем у батька був понеділок. Після сніданку настав час для візитів — прогулянки до домівки Еміля Брендта. Його сестра, Лайза, мешкала разом із ним. Вони давно приятелювали з Джейком, тому брат час від часу супроводжував тата. Оскільки того понеділка заборона залишати подвір'я без дозволу все ще була чинна, мандрівка видавалася мені чудовою нагодою згаяти час і дорівнювала тимчасовому звільненню з в'язниці. Аріель пішла з нами. Сестра частенько була в Брендтів удома, і не лише через уроки з теорії музики, гри на фортепіано й органі: впродовж останнього року вона допомагала Емілю з написанням його мемуарів.

Хоча Еміль і Лайза належали до королівської знаті Брендтів, Аксель Брендт доводився їм рідним братом, а Карл — племінником, ці двоє вигнанців жили окремо неподалік річки. То був гарнезний будинок відремонтованої ферми на західних околицях Нью-Бремена. Їм судилося носити прізвище Брендт, хоча обоє не були ані краплини схожі на представників родини. Еміль — віртуозний піаніст і композитор з характерною репутацією гульвіси; уся його молодість минула серед знаменитостей. Після того, як він освідчився матері, а потім покинув її, молодий талант вирушив вивчати музику до Нью-Йорка й там потоваришував з Аароном Коплендом. Копленд тоді щойно повернувся з Голлівуду на крилах гучної слави після написання музики до екранізації «Про мишей та людей» Стейнбека. Композитор надихнув Еміля на пошуки долі на Західному узбережжі, і молоде обдарування так і вчинило. Спочатку справи йшли вгору, робота в кіноіндустрії знайшлася легко, і голлівудські веселощі були аж надто до смаку. Він товаришував із Скоттом Фіцджеральдом, коли той, забутий усіма, доживав свої останні роки, сестрами Ендрюс, які, до речі, теж були родом із Міннесоти, Джуді Гарленд, уродженою Френсіс Гам, також із Міннесоти. До того, як війна поклала край легковажному життю, в молодого музиканта було два шляхи: один вів до гламурного життя композитора, що пише для кіно, а інший — вертав додому, до землі, звідки він вийшов, і до музики з глибоким корінням, яка проростала з чорнозему та обвіювалася вітрами. Про все

це я довідався від Аріель: про це йшлося в мемуарах, які вона друкувала під диктовку.

Лайза Брендт була геть з іншого тіста: на десять років молодша за Еміля, важка дитина, яка до того ж народилася глухою. Брендти про неї згадували рідко, а якщо і згадували, то якось холодно і стримано. До школи вона не ходила, освіту здобувала вдома: їй викладали вчителі з дуже іменитої родини. Дівчину часто охоплювала лють та злість, і тільки Еміль міг з цим упоратися. Вона у відповідь дарувала йому свою любов. Коли молодий музикант повернувся після Другої світової сліпою та понівеченою людиною, яка прагнула лише гіркого усамітнення, заможна родина придбала і повністю відремонтувала ферму неподалік від околиці міста. Аби поруч із ним був хоч хтось, там оселили Лайзу. Тоді вона вже була підлітком, і жодних сподівань на її успішне майбутнє сім'я не мала. Таке сусідство обом знівеченим Брендтам було до вподоби. Лайза піклувалася про брата, а він надав їй дах, де впродовж усіх тихих відлюдькуватих років вона мала захист та мету, задля чого їй жити.

Це все мені розповіла Аріель, але розуміння тих речей прийшло значно пізніше.

Із-за білого штахетного паркану виднілася постать Лайзи Брендт, яка працювала на городі. Її руки в білих рукавичках старанно длубались у вологому ґрунті. Еміль сидів у плетеному кріслі на ганку, поряд стояв ще один стілець та плетений стіл з шаховою дошкою і виставленими на ній фігурами.

— Кави хочеш, Натане?

Він добре знав, що ми прийшли: найімовірніше, про наш візит йому сповістило грюкання хвіртки. Емілю завжди подобалося демонструвати, що, попри сліпоту, він однаково нас бачить. Ми підійшли ближче, і Брендт усміхнувся:

— Аріель з тобою, а ті двоє бешкетників?

Звідки йому було відомо, з ким саме прийшов батько, для мене було цілковитою загадкою. Тато завжди стверджував, що Еміль був одним із найрозумніших чоловіків, яких йому доводилося зустрічати, і це чистісінька правда. Лайза облишила свої городні справи. Випроставшись, вона стояла й дивилася на непроханих гостей, наче високе, нерухоме опудало. Статус бажаного гостя мав лише Джейк. Брат миттю підбіг до неї, зав'язалася розмова знаків та жестів, гуртом

вони пішли до хлівця з інструментами. Лайза прихопила граблі і знову взялася порядкувати на грядках, а Джейк тінню ходив за нею.

Батько піднявся сходами і відповів:

— Із величезним задоволенням, Емілю.

— Аріель, коли твоя ласка, принеси нам усе до кави, ти ж знаєш, де воно стоїть, — попросив Еміль. — І собі щось прихопи. Диктофон на моєму столі, на тебе чекає чимало аркушків біля друкарської машинки.

— Гаразд, — погодилася Аріель і пішла в дім так, наче це була її власна домівка.

Я вмовстився на східцях ганку. Батько всівся в плетене крісло.

— Як просувається робота над мемуарами?

— Слова і музика — то геть різні речі, Натане. До біса складно, і до того ж я не впевнений, що щось у цьому тямлю. Скажу лишень: поки просто насолоджуюся процесом.

Житло Лайзи й Еміля Брендтів було одним із найгарніших у Нью-Бремені. Біля огорожі Лайза посадила невеличкі кущі, що пломеніли червоним та жовтим упродовж усього літа. Газон прикрасила дрібними острівками квітів, обмощеними червоною цеглою, що вабили зір розмаїттям фарб та форм. Її город за площею був як фундамент нашого будинку. Щоліта в серпні там пишніли томати, капуста, морква, кукурудза, кабачки й інші овочі. Лайзі кепсько вдавалося знаходити спільну мову зі світом людей, проте з рослинним вони ідеально розуміли одне одного.

Аріель принесла татові каву, додавши:

— Піду працювати.

— Добре, — відповів Брендт, на вустах заграла усмішка, красиво окреслюючи шкіру правої щоки та звиваючись по масивному шрамові на лівій.

Сестра пішла в дім, і вже за кілька хвилин з вікна кутової кімнати залунав з диктофона Емілів голос, й одразу ж за ним почулося швидке клацання друкарської машинки. Поки батько та пан Брендт розмовляли за щотижневою грою в шахи, я слухав, як пальці Аріель літали над клавіатурою. Тато наполіг на тому, щоб Аріель закінчила курси основ діловодства та скоропису й навчилася швидко друкувати, оскільки, незважаючи на її мрії та плани, такі знання і навички завжди можуть стати жінці в пригоді.

— E-4, — розпочав гру Еміль.

Тато посунув уперед пішака пана Брендта. Він робив усі ходи замість Еміля, який нічого не бачив. Його майстерність візуалізувати гру щороку лише вдосконалювалася, і мене це надзвичайно захоплювало.

Батько виріс у робочому портовому містечку Дулут. Син моряка, який майже весь час був у рейсах, що, власне, й на краще. Удома дід міцно дружив із чаркою, й рукоприкладство в сім'ї не було дивиною. Я ніколи не бачив його, оскільки їхнє вантажне судно із двадцяти дев'ятьма іншими моряками на борту щезло в штормових морських хвилях біля узбережжя Нової Шотландії. Батько перший із сім'ї Драмів вступив до коледжу. Планував стати адвокатом, а саме — судовим юристом. Мама розповідала, що, коли познайомилася з батьком, він був надзвичайно кмітливий та самовпевнений, і вона точно знала, що батько стане найкращим адвокатом штату. Вона вийшла за нього заміж на першому курсі навчання в Університеті Міннесоти, де вивчала основи музики й театрального мистецтва. Згідно з оцінкою її жіночого товариства, тато був чудовим кандидатом. Це був 1942 рік, він саме закінчував навчання, записався добровольцем і готувався йти на війну. Коли батько пішов на фронт, мати була вагітна. Тато розпочав війну з Північної Африки, брав участь у численних кампаніях; Арденнська операція була останньою. Війна змінила Натана Драма, змінила безповоротно, зруйнувавши всі плани. Батько повернувся додому, не маючи жодного бажання вести баталії в залі суду. Він пішов навчатися до семінарії, де й отримав сан. Перш ніж тато очолив методистську церкву Нью-Бремена, ми жили в чотирьох інших містах Міннесоти. Сім'я священика ніколи не зоставалася надовго на одному місці. Цю непросту умову життя священнослужителя ми мали прийняти беззаперечно. Оскільки мати народилася в Нью-Бремені і ми частенько їздили в гості до діда та бабусі, то місто знали пречудово. Тато й Еміль були давно знайомі, але саме щотижнева партія в шахи їх зблизила. Мені здається, що поступово вона перетворилася для батька та пана Брендта на можливість двох чоловіків-однолітків, наляканих війною, породичатися в такий спосіб, де присутність матері була зайвою. І хоча Брендт кохав її, а потім кинув, це не мало особливого значення, а можливо, мені тоді лишень так здавалося.

— Е-5, — промовив тато і посунув пішака. — Аріель каже, що мемуари надзвичайно цікаві.

— Аріель іще геть юна, а зацікавити молоду жінку просто, Натане. Твоя донька напрочуд обдарована, але їй ще стільки всього необхідно вивчити про реальне життя. Nf-3.

Батько взяв Емілевого офіцера і поставив його на потрібне поле.

— Рут каже, що вона народилася для величі. А ти що скажеш? D-6.

— D-4. Немає жодних сумнівів, що Аріель — чудовий музикант. Така ж талановита, як будь-хто в її віці. Гадаю, після Джульєрдської школи вона успішно пройде прослуховування й отримає місце в хорошому оркестрі. Вона також обдарований композитор, але їй стільки всього ще слід вивчити, і прийде це лише з часом та досвідом. Та що там казати, якщо схоче, то й хорошим учителем зуміє стати. Я намагаюся пояснити, Натане, що в неї потужний потенціал у багатьох сферах, але велич? Дідько його знає. Це щось таке, що більше залежить від Господа й доброї вдачі, ніж від наших зусиль.

— Рут так на неї сподівається. Vg-4, — вів далі батько, посуваючи слона.

— Усі батьки мріють про славу і велич для своїх дітей, еге ж бо? А може, й ні. Я ж не маю власних дітей, звідки мені знати? D на Е-5.

— В на F-3. Ну, про це ще можна посперечатися. Аріель завела мову, що не хоче їхати вчитися.

— Що? — здивувалися Емілеві сліпі очі.

— Думаю, вона просто тягне kota за хвіст. Сумніви, як перед початком чогось нового.

— Он воно що, — Брендт похитав головою. — Більш ніж природно. Мушу зізнатися, що сумуватиму, коли вона поїде. Не впевнений, що зможу комусь довірити свої спогади. Q на F-3.

Робота, яку Аріель виконувала для Брендта — то часткова компенсація за час, який він витрачав на вдосконалення її майстерності як музиканта і композитора. Батьки не мали змоги оплачувати подібне навчання. Тому для такої людини, як Брендт, ця домовленість більшою мірою була пов'язана із симпатією до матері та дружбою з батьком.

— І якою була реакція Рут, коли Аріель оголосила цю новину?

— Мало дах не знесло, — відповів тато.

— Не дивно, а ти? — засміявся Еміль.

Батько уважно роздивлявся дошку:

— Я хочу лишень, щоби вона була щаслива. D на E-5.

— Bc-4. А що таке щастя, Натане? З власного досвіду, це лише поодинокі миттєвості на довгому і складному шляху. Ніхто не може бути щасливим завжди. На мою думку, краще бажати їй мудрості: ця чеснота незмінна.

— Nf-6, — відповів, вагаючись, батько.

— Qb-3, — миттю відреагував Еміль.

Батько із хвилину дивився на шахи, а потім додав:

— Qe-7. Ти знаєш Тревіса Клемента?

— Ні, Nc-3.

— Він живе в Кедбері. Його дружина — одна з моїх парафіянок. Тревіс — ветеран. Корея. Добряче йому там дісталося. Це й досі гризе його. Клемент пиячить. Жахливо поводитьсь з сім'єю. C-6.

— Іноді, Натане, мені здається, що то була не сама війна, а з чим ми туди йшли. Вона чітко показала всі людські вади, й те, що ховалося глибоко в шпаринах, вилізло назовні. От візьмемо хоча б тебе і твою життєву філософію. Ідучи на війну, ти вважав, що станеш першокласним адвокатом, але я більш ніж переконаний, що десь у глибині душі сиділи зерна священника.

— Ну, а ти?

— А я сліпий, — посміхнувся Брендт.

— Я не знаю, як достукатися до Тревіса.

— Не думаю, що це тобі до снаги, Натане. Ти надто багато від себе очікуєш. Vg-5.

Батько відкинувся на спинку стільця і провів рукою по щоці.

— B-5, — невпевнено промовив він.

— Тату, — гукнув Джейк, вибігаючи з саду. В одній руці він тримав граблі, а в іншій звивався садовий вуж.

— Сину, не порань його, — відповів батько.

— У жодному разі. Френку, дивися, який красень!

— Вуж? Теж мені дивина, — відповів я йому. — От коли знайдеш гримучу змію, тоді й поговоримо.

Моя відповідь анітрохи не засмутила брата. Щасливий Джейк полетів назад до саду, де на нього чекала Лайза. Вони щось жестами пояснили одне одному. Брат поклав вужа на землю: вони обоє стояли і дивилися, як плазун поповз собі далі між стеблами кукурудзи.

Щось надприродне було у стосунках цієї парочки, і, я гадаю, труднощі в спілкуванні з рештою світу — найкраще пояснення. Лайза була глухою, і хоча розмовляти вміла, виражати думки словами зовсім не поспішала. Для нас ті балачки звучали мляво й незрозуміло. А щодо Джейка, то братові зліпити якусь путню розмову не вдавалося майже ніколи. Вони спілкувались усіма можливими способами: знаками, жестами, гримасами. Лише з Емілем та Джейком Лайза знаходила спільну мову. Тепер мені зрозуміло, що вона страждала на аутизм, але в ті часи її вважали схибленою. Люди сприймали дівчину як відсталу та недоумкувату. Під час розмови Лайза ніколи не дивилася в очі, а в тих поодиноких випадках, коли залишала безпечне подвір'я й гуляла містом, вона перебігала вулицю, аби не зустрітися з перехожими. Більшість часу вона перебувала за білим штахетним парканом, дбаючи про квіти, город і брата.

— Лайзі пощастило мати Джейка за друга, — сказав Брендт. — N на B-5.

— Джейкові це теж, здається, до вподоби. C на B-5.

— У Лайзи більше немає друзів. Нікого, окрім мене. Але я занадто на неї покладаюся. Іноді думаю, що буде з сестрою, коли мене не стане. B на B-5. Шах.

— Ще рано про це думати, Емілю. Окрім того, в неї є родина, а не лише ти.

— Вони нехтують нею. Так було завжди. Іноді мені здається, що вони шалено зраділи, коли я повернувся додому сліпий. Це створило ідеальні умови, аби звести двох невдах до купи й контролювати їх. Ми живемо тут, за цією огорожею: це і є межею нашого світу. А знаєш, що найдивніше, Натане? Ми щасливі. У мене є музика і Лайза. У Лайзи — сад і я.

— Мені здавалося, що ти вважаєш щастя швидкоплинним.

Еміль засміявся й додав:

— От я й потрапив у пастку власних слів. Але, якщо ти уважно подивишся на дошку, Натане, я впевнений, ти помітиш, що вона чекає і на тебе.

Батько якийсь час вивчав фігури, а потім відповів:

— Бачу. Ось що ти маєш на увазі. Майстерно, друже. Здаюся.

Вони продовжували розмову, а я спостерігав за Джейком і Лайзою, які досі порпалися в саду; із кабінету долинали клацання друкарської

машинки. Світ за штахетною огорожею здавався чудовим місцем. Місцем, де розбиті шматочки склеювались у красиву досконалу річ.

Одразу по обіді батько почав готуватися до похорону чолов'яги, якого ми всі називали мандрівником; я попросився піти з ним. Татко хотів знати причину такої моєї поведінки, але, як я не намагався скласти до купи думки, зробити це було складно. Просто вважав, що так потрібно вчинити. Завдяки мені світ дізнався про нього, тому я вважав своїм обов'язком провести мандрівника в останню путь. Я намагався щось вигадати, та, коли спробував пояснити це батькові, сам зрозумів, що повірити в моє белькотіння неможливо. Урешті-решт, я таки отримав татів дозвіл, бо і він не зумів вигадати причини, чому моя присутність була б зайвою. Єдиною вимогою батька був пристойний зовнішній вигляд, тобто моє недільне вбрання.

Джейк поводився якимось дивно. Жодних намірів стосовно похорону не мав, але у своїх звинуваченнях щодо інтерпретації історії на мою користь зайшов надто далеко. Сидів за журнальним столиком у вітальні, вовтузився з розмальовкою і красномовно стверджував, що мені подобається грати виключно першу скрипку. На картинці було зображено гірський пляж ідилічної місцини штату. Навіть попри ретельний поділ полотна на лінії та цифри для кольорів, Джейкове малювання перетворить це чудове зображення на карлючки, лиш трохи ліпші, аніж мавпячі.

Я не зважав на те й пішов переодягатися.

До цвинтаря, що розташований на пагорбі в західній частині міста, доїхали на «Паккарді». Яму вже викопали, Гас та шериф Грегор чекали на нас. За мить прибув містер Ваель на катафалку. Тато, Гас, шериф і власник похоронного бюро дістали труну. Проста, соснова, відшліфована, без ручок. Чоловіки підняли її і віднесли на плечах до могили, а потім поставили на дерев'яні балки. Гас поклав поруч мотузки, аби спустити труну в яму. Батько розгорнув Біблію.

Це був хороший день, аби померти. Тобто, якби мандрівникові можна було обирати день, коли не потрібно було більше перейматися через щоденні турботи, спокійно відпочити й насолодитися всім найкращим, що створив Господь, то це був саме той день. Тепле і спокійне повітря, ніжно-зелена трава, за якою доглядав Гас, річка, що віддзеркалювала довгу, шовкову стрічку неба. Я раптом подумав, що, коли помру, це місце буде ідеальним, аби спочивати і

насолоджуватися красою навколо. Мені видавалося дивним, що саме цей клаптик землі було надано людині без майна і житла, про яку ми майже нічого не знали. Навіть ім'я чоловіка зосталося для нас загадкою. Я і не здогадувався про приготування до тих похорон, але підозрював: без батька тут не обійшлося. Мого тата та його велелюбного серця.

Він читав Двадцять третій псалом, а потім процитував Послання до римлян: *«Я переконаний, що ні смерть, ні життя, ні ангели, ні влади, ні теперішнє, ні майбутнє, ні сили, ні висота, ні глибина, ні будь-яке інше творіння не зможе нас відлучити від Божої любові, яка в Христі Ісусі, Господі нашім!»*.

Батько закрив Книгу і сказав:

— Нам часто здається, що ми — одинаки на своєму шляху. Але це зовсім не так. Навіть цього незнайомця Господь добре знав і завжди був поруч. Господь ніколи не обіцяв, що життя буде легким. Він ніколи не казав, що не буде страждань, відчаю, самотності, непорозумінь та безумства. Він обіцяв лишень, що не залишить нас на самоті з нашими стражданнями. І хоча ми іноді не бачимо і не чуємо його присутності, Господь усе одно поруч, поруч завжди. Його любов ніколи нас не полишає. І Він пообіцяв нам іще щось, дав найважливішу обіцянку. Усе припиниться. Кінець болю, стражданням, самотності настане, ми будемо разом з Ним і пізнаємо Його — це і є Рай. Цей чоловік, який, можливо, все життя провів на самотині, більше не почуватиметься відлюдькуватим. Цей мандрівник, який, можливо, невтомно чекав довгими днями та ночами, більше не чекає. Він зараз там, і Господь знав, що він там буде. У місці, підготовленому саме для нього. І ми радіємо за нього.

Разом із татом ми прочитали «Отче наш» та постояли кілька хвилин, мовчки дивлячись на труну. На фоні чорної ями вона видавалася ледь жовтуватою.. А потім батько сказав фразу, що надзвичайно здивувала мене:

— Чудовий день, аби померти, — точнісінько те саме, що думалося й мені. — Нехай він вічно спочиває в мирі, оточений красою.

Майже те саме, що й мені спало на думку. Він повернувся до чоловіків і кивнув: кожен узяв за кінець мотузки.

Власник бюро звернувся до мене:

— Френку, коли ми піднімемо, забереш ці дошки?

Вони підняли труну, я нахилився та забрав дві балки з-під низу, чоловіки повільно опустили домовину й витягнули мотузки.

— Гасе, тобі допомогти? — запитав батько.

— Ні, капітане, — відповів той. — У мене ще цілий день попереду, нема куди поспішати.

Батько потиснув руку шерифові та власникові бюро, і ми пішли до машини. Гасе залишився засипати яму землею, яку сам і навіз для могили.

Удома батько пояснив:

— Я повертаюсь у місто. Маю ще дещо погодити з Грегором та паном Ваалем.

Він знову сів у «Паккард» і помчав собі. Джейк десь вештався. З церкви навпроти долинали звуки: Аріель грала на органі, а мати співала. Я переодягнувся і пішов до церкви, аби дізнатися, де Джейк.

— Двоюрідний дід Денні О'Кіфа кудись зник, — відповіла мама. — Джейк пішов допомогти Денні знайти його. Де тато?

Мене здивувало, що в Денні є двоюрідний дід у Нью-Бремені. Він казав, що більшість його родичів живе неподалік міста Граніт-Фоллз.

— Йому потрібно було повернутися в місто, — відповів я, а потім додав: — Ти дозволила Джейкові вийти за межі подвір'я? Його покарано так само, як і мене.

Мама тримала в руках ноти й уважно їх вивчала, не звертаючи на мене уваги. Вони працювали над хоралом, який написала Аріель для концерту на честь Дня Незалежності, що мав відбутися за тиждень.

— Його друзі знадобилася допомога, — промовила мати. — Я сказала, що все гаразд, він може йти.

— А я можу їм допомогти?

— М-м-м-м-м-м? — вона звела брови, замислившись над якоюсь частиною партитури.

Аріель сиділа на лавці біля органа і змовницьки всміхалася:

— Дозволь Френкові допомогти їм, — попросила сестра. — За його участі знайдуть набагато швидше.

— Та гаразд, — погодилася мати, махнувши мені вслід. — Іди вже.

— Будинок Денні, — додала вона. — П'ятнадцять хвилин тому.

Я миттю чкурнув, поки мама не передумала.

Побіг до оселі Денні, що була розташована в західній частині нашого кварталу з видом на річку. Його мати в цей час саме

розвішувала прання на задній частині двору. Це була дрібненька жіночка, лише трохи вища за мене, з чорним волоссям та мигдалеподібними очима. Її статура, і риси народу сіу. Денні ніколи не розповідав про своє походження, але я чув, що його мати належала до громади сіу, що проживала на заході, вздовж річки Міннесота. Вона була одягнена в коричневі капрі, зелену майку і білі кросівки. Мати Денні була вчителькою. Я вчився в неї в п'ятому класі, і вона мені подобалася. Коли я зайшов у двір, вона саме схилилася над кошиком.

— Добридень, пані О'Кіф, — ввічливо привітався я. — Я шукаю Денні.

Вона підняла блакитний рушник і повісила на мотузку:

— Я попросила його знайти двоюрідного діда.

— Знаю, я прийшов допомогти.

— Чудово, Френку. Але, думаю, Денні й сам впорається.

— Мій брат пішов з ним.

Така відповідь її здивувала і без видимої для мене причини була не до вподоби.

— Ви знаєте, куди вони пішли? — запитав я в неї.

— Його дід любить рибалити. Я відправила його подивитися вздовж річки, — відповіла пані О'Кіф, насупившись.

— Красно дякую, я знайду їх.

Мої слова бадьорості їй анітрохи не додали. Я вибіг з двору і за мить уже прогулювався біля річки.

Рибалити мені ніколи особливо не подобалося, проте я був знайомий з хлопцями, які цю справу полюбили, і я знав, де вони зазвичай вудили. Існувало кілька хороших місць — залежно від того, що саме ти хотів упіймати. Якщо зубатку — тоді канал біля старої лісопильні. Якщо щуку — мілина за чверть милі: ця м'ясиста риба вподобала собі там місцину біля греблі. І, звісно ж, естакада за півмилі від околиці міста. Північні береги річки навпроти нашого кварталу було засіяно різними сільськогосподарськими культурами, поруч у тіні тополь ховалися будівлі ферм. Удалині пролягала дорога, що з'єднувала містечка долини з містом Манкейто, яке простяглося на сході, за сорок миль від Нью-Бремена. Позаду неї височіли скелі й обриви, які визначали межі доісторичної льодовикової річки Воррен.

За поворотом я почув голоси та сміх, а з іншого боку серед ланцюжків високого очерету побачив Джейка та Денні, які гралися

камінням. Камінці, торкаючись води, залишали на темній поверхні сліди, схожі на вервечку мідних тарілок. Коли Денні та Джейк помітили мене, гра одразу припинилася, хлопці повернулися спинами до сонця, їхні приховані тінню оченята нишком поглядали на мене.

— Знайшли діда?

— Ні, — відповів Денні, — ще не знайшли.

— Коли тут каміння шпурлятимете, то точно не знайдете.

— Ти н-н-нам не командир, — відповів Джейк. Він підняв гладенький камінчик і кинув його з усієї люті. Той ударився об воду ребром і потонув, так ні разу і не відскочивши від поверхні.

— Чого ти злий як чорт?

— Т-т-т, — його обличчя спотворилося від болю. — Т-т-т, — Джейк замружився, — ому, що ти — брехун.

— Що ти таке верзеш?

— Тобі все пречудово відомо, — він подивився на Денні, який вертів у руках камінь.

— Ну, добре, я страшний брехун з брехунів. Ти задоволений? Нам потрібно знайти твого діда, Денні, — я проштовхався поміж ними й попрямував уздовж річки донизу.

Денні наздогнав мене і неквапливо пішов поруч. Я поглянув назад: Джейк і досі стояв на тому самому місці, обмірковуючи можливі варіанти дій. Урешті-решт, він пішов з нами, але держався осторонь. Ми намагалися триматися ближче до піщаних і глинистих берегів, що порепалися від пекельної спеки. Іноді доводилось продиратися крізь очерет і кущі, які росли біля самої води. Денні розповідав про книгу, яку він щойно дочитав. У ній ішлося про чоловіка, якого покусав вампір, і який був останньою людиною на планеті. Денні читав багато фантастики й любив переповідати ті історії з початку і до кінця. Робив він це майстерно. І от коли він майже закінчив оповідь, поміж очеретяних рядів, що густо вкривали ділянку піску, ми натрапили на невелику галявину, посеред якої стояв крихітний навіс. Халупчина була зроблена з прибитих до берега дошок, які кріпилися до рами; вицвілі шматки покоробленої міді слугували дахом та боковою стіною. У глибокій тіні навісу сидів чоловік. Він сидів прямо, схрестивши ноги, й уважно дивився на нас.

— Це мій дід Воррен, — сказав Денні.

Я подивився на Джейка, а Джейк — на мене. Ми впізнали його. Ми вже бачили Джейкового діда. Ми бачили його поруч із мандрівником.

— Це мати тебе по мене вирядила? — почувся голос з тіні.

— Так, — відповів Денні.

Руки чоловіка лежали на зігнутих колінах. Він вдумливо захитав головою. Потім мовив:

— Може, домовимося, і ти їй скажеш, що не знайшов мене?

Денні пішов по піску, залишаючи після себе сліди від кросівок. Я пішов по них, Джейк почимчикував моїми.

— Ти хочеш підкупити мене? — спитав Денні. Це його неабияк зацікавило. Не можу сказати, чи він був такий серйозний, бо розмірковував про пропозицію, чи пропозиція йому видавалася досить серйозною, щоби над нею поміркувати. У будь-якому разі він закивав.

— Не те щоб підкупити, — відповів старий. — Давай-но так. Ти скажеш, що я прийду на вечерю, а до того часу я рибалитиму?

— Але ж ти цього не робиш.

— Рибалка, Денні, — то стан душі. Деякі чоловіки під час рибалки намагаються навудити якомога більше риби. А от я намагаюся спіймати речі, які ніколи на гачок не впіймаєш. — Він подивився на нас із Джейком. — А з вами, хлопці, ми знайомі.

— Так, пане, — відповів я.

— Чув, Шкіпера поховали.

— Так, сер, сьогодні. Я був там.

— Ти? Навіщо?

— Не знаю. Просто мав там бути — й годі.

— Мав там бути? — його верхня губа посміхнулася, але погляд лишився серйозним. — Хтось іще був?

— Мій батько — він священик, читав там молитви. Також наш друг Гас — він викопав яму. Шериф та власник похоронного бюро.

— Ого, оце на диво зібралося люду.

— Було добре. Його поховали в гарному місці.

— Не жартуєш? Ну що ж, якось побачу. Стільки доброти... Запізно, щоправда, еге ж бо?

— Прошу?

— Хлопці, знаєте, що означає *itokagata iyaue*? А ти, Денні?

— Ні.

— Це мова дакота. Означає «душа пішла». Це означає, що Шкіпер помер. Слухай Денні, а тато чи мама коли-небудь учили тебе нашої мови?

— Наша мова — англійська, — відповів Денні.

— Мабуть, що так, — мовив чолов'яга. — Мабуть, що так.

— Тобі прийшов лист, — вів далі Денні. Він вийняв конверт із внутрішньої кишені і простягнув його дідові.

Старий узяв листа до рук і скося поглянув на нього. Дістав з кишені сорочки окуляри з товстими скельцями, оправленими в обідок, що нагадував золото. Він не одягнув їх, лінзи слугували йому лупою. Він уважно прочитав адресу відправника, а потім обережно відкрив конверт, дістав лист і так само неквапливо почав водити лінзами по тексту.

Мені було ніяково, я чекав, коли мене відпустять. Страшенно кортіло втекти.

— От дідько, — нарешті буркнув старий, зім'яв лист і жбурнув його на пісок. Він поглянув на Денні. — Я якось незрозуміло пояснив, що сказати матері? На кого чекаємо?

Денні відступив крок назад, повернувся і щодуху помчав з галявини, Джейк і я чкурнули слідом. Коли старий залишився далеко позаду, а галявина цілком заховалася в очереті, я спитав:

— То що з ним трапилося?

— Я погано його знаю, — відповів Денні. — Дід довгий час десь вештався. Казали, що через низку неприємностей старий був змушений залишити місто.

— Які саме неприємності? — поцікавився Джейк.

— Мама й тато нічого про це не казали, — знизав плечима Денні. — Дід Воррен з'явився минулого тижня, мати забрала його до себе. Татові сказала, що мусила те зробити, бо він частина родини. Він не такий уже й поганий, іноді навіть дотепний. Старий не любить сидіти вдома, каже, що стіни нагадують йому в'язницю.

Ми повернулися до будинку Денні, берег залишився позаду. Джейк і я попленталися додому, а Денні попрямував до мами зі звісткою від діда. Було цікаво, що саме він їй розкаже.

Ми дійшли до подвір'я, Джейк почав підійматися сходами, а я зупинився.

— Щось трапилося? — спитав Джейк.

— Хіба ти не бачив?

— Не бачив чого?

— Окуляри старого.

— А що з ними?

— Це не його окуляри, Джейку, — відповів я братові. — Це окуляри Боббі Коула.

Якусь мить Джейк стояв як укопаний. Трохи згодом у його очах промайнув вогник.

Розділ 8

Того вечора до нас завітав дід. Він приїхав зі своєю дружиною, Елізабет. Моя справжня бабуся померла від раку, коли я був ще зовсім маленький. Спогадів про неї в мене не лишилося. До того, як у Ліз та діда зав'язався роман, вона працювала його секретарем. Ліз просила називати її на ім'я й у жодному разі не «бабця». Для мене вона була єдиною бабусяю, яку я знав. Джейк, Аріель і я дуже її любили. Подейкували, що стосунки діда з першою дружиною були напружені, проте з Ліз усе було геть інакше. Лишень мати не зуміла знайти з нею спільної мови: була ввічлива, але завжди трималася осторонь.

Мама приготувала коктейлі з мартіні, від яких батько, як завжди, відмовлявся. Ми сиділи у вітальні — дорослі розмовляли. Дід говорив про нещодавнє переселення в долину значної кількості родин мексиканських селян як про небажаний процес. Батько поцікавився, чи могли б місцеві жителі впоратися з такою силою-силенною роботи без допомоги тих переселенців. Ліз розповіла, що сім'ї емігрантів, яких вона зустрічала в місті, були охайні та ввічливі, а діти поводитися пристойно. Їй було шкода, що вся сім'я — від малого до старого — мусила тяжко працювати на полі, аби прогодувати себе. Дід лише додав, що їм би не зашкодило знання мови.

Джейк і я сиділи мовчки, потерпаючи від тих балачок. Ніхто не запитував нашої думки, а відчуття, що ми мали право її висловити, в нас не виникало. Мати нафарширувала курку, запекла картоплю та спаржу. Суха й підгоріла птиця, підлива з грудочками, тверда та липкувата спаржа, проте діду догодили. Після вечері великий дідів «Б'юїк» відвіз Ліз додому. Мама й Аріель пішли на репетицію з «Нью-бременськими співцями» — вокальним ансамблем, який мати створила два роки тому. Вони планували виконати хорал, написаний Аріель для концерту на честь Дня Незалежності. Батько пішов до свого кабінету в церкві, а нам із Джейком лишили посуд. Я мив, Джейк витирив тарілки рушником.

— Що ж нам робити? — Джейк тримав чисту тарілку, з якої на старий лінолеум крапала вода.

— З чим?

— З окулярами Боббі.

— Я не знаю.

— Можливо, він їх просто знайшов. Ну, знайшов на місті, де збили Боббі.

— Може, й так. Якщо ти не поквапишся й не витреш тарілки, то в нас на підлозі з'явиться озеро.

Джейк швидше запрацював рушником:

— А може, варто розказати?

— Кому?

— Не знаю. Татові?

— Ну, звісно. І тоді доведеться розказати, що ми збрехали про те, як знайшли мерця. Ти справді цього хочеш?

Джейк спохмурнів, потім подивився на мене так, ніби провина за ситуацію, в якій ми варилися, була цілковито на мені:

— Якби ж ти з самого початку розказав правду.

— Гей, це ти змовчав про діда Денні. А я лише продовжив ту гру. Чи ти забув?

— Якби ми пішли, коли хотів я, то й брехати не довелося б.

— Але ж ти збрехав. І найцікавіше, ти жодного разу навіть не заїкнувся, коли розповідав. Як думаєш, що це означає?

Джейк поклав суху тарілку на стіл і взяв іншу з сушарки.

— А як щодо Аріель?

Я саме намагався щіткою віддерти дно дека, до якого поприставали шматки підгорілої курячої шкірки:

— В Аріель і без цього клопоту вистачає.

Про те, аби розповісти мамі, — жінці, яка так палко захоплювалася власним життям, навіть не йшлося. Нам добре було відомо, що донька була її улюбленою дитиною, а турботи, пов'язані з синами, вона завжди лишала на батька.

— А якщо Гас? — запропонував Джейк.

Я завмер на мить. Гас — ця ідея видавалася цікавою. Тоді, в суботу, його поведінка біля крамнички Голдерсона була дещо дивною. Скоріш за все, це вплив пива й жахливих обставин, про які я радше волів би забути. Хтозна, можливо, вже минуло достатньо часу, й у Гаса визріла добра порада.

— Добре, — сказав я йому. — Поквапся, закінчуємо — й одразу до нього.

Ми перетнули дорогу і підійшли до дверей церковного підвалу, де в невеличкій кімнатці мешкав Гас. Вечоріло, жаби та цвіркуни виспівували красиву мелодію. Мотоцикл Гаса марки «Індіан» стояв біля будівлі, поруч припаркувалося кілька авто, яких я не знав. У батьковому кабінеті світилося, з вікна линули прекрасні звуки Концерту для фортепіано з оркестром № 1 Чайковського. У татка в кабінеті стояв магнітофон і була ціла полиця всіляких записів, які він частенько слухав. Цей музичний твір був його улюбленим. Ми зайшли в двері й одразу завмерли. Посеред підвалу у світлі голої лампочки Гас і ще троє чоловіків розсілися за невеличким гральним столиком, на якому лежали карти й фішки для покеру. Тютюновий дим стіною, біля фішок кожного з гравців стояла пляшка пива. Чоловіків я добре знав: то були пан Голдерсон — власник крамнички, Ед Флорін — листоноша й один із таткових парафіян, а також Доул — поліцейський. Гра припинилася, щойно вони нас побачили.

Доул широко всміхнувся:

— Піймали на гарячому!

— Заходьте, — махнув нам Гас.

Я одразу рушив до них, проте Джейк вагався і стояв на східцях.

— Старі друзі грають у покер, — пояснив Гас. Він поклав руку мені на плече і показав карти. Якимось він навчив нас із Джейком грі в покер: карта була хороша — фулхаус.

— Нічого надзвичайного, проте було б ліпше, якби ваш тато про це не довідався, згода?

Він говорив тихо, я розумів чому. Пічку в кутку підвалу потрібно було відремонтувати, й то був Гасів клопіт, але оскільки стояла середина літа, руки до неї так і не доходили. Труби заткнули ганчірками, аби жоден звук з підвалу не долинув до приміщення храму, кімнати для зборів чи батькового кабінету. Звісно, ганчірки і Чайковський не залишали батькові жодних шансів почути щось, проте Гас волів не ризикувати.

— Згода, — відповів я.

— Ну, а ти, друже? — Гас подивився на Джейка.

Джейк нічого не відповів, проте знизав плечима, неохоче погодившись.

— Ви щось хотіли? — поцікавився Гас.

— Та ні, нічого.

У цій ситуації ліпше лишити все, як є. Я чудово розумів, що ця гра залишиться між нами.

— Може, ковток смачного пива? — всміхнувся Гас.

Я зробив невеликий ковток теплого алкоголю. Мені вже доводилося куштувати його раніше, проте в чому його принада, я так поки і не збагнув. Я витер рота тильним боком руки, а Доул поплескав мене по спині й сказав:

— Ми зліпимо з тебе справжнього чоловіка, малий.

Раптом загрекали в двері батькового кабінета. Хтось, щоб перебити музику, тарабанив дуже гучно й сильно. Стукіт долинав аж до нас, концерт Чайковського миттю урвався. Заскрипіла підлога — батько пішов відчиняти двері.

Гас притулив пальця до губ, встав з-за столу, підійшов до однієї з труб, що вела до таткового кабінету, і витягнув ганчірку. Батьків голос прозвучав чітко:

— Доброго вечора. Яка несподіванка.

— Отче, ми можемо зайти?

Голос я впізнав. Це була Една Свон, це її щойновипраною білизною ми з Джейком милувалися в той день, коли ховали Боббі.

— Проходьте, проходьте, — запросив татко. — Евісе, як Ваші справи?

— Серединка на половинку, — відповів він, голос звучав кепсько.

— Прошу сідайте.

Гас заткнув трубу ганчірками і промовив:

— Схожу до вітру, — і пішов до вбиральні.

Наші стільці зашаркали по дерев'яній підлозі. Доул поклав карти, підвівся, підійшов до труби й витягнув ганчір'я.

— Чим я можу Вам допомогти? — вів далі батько.

Помовчавши кілька хвилин, Една Свон відповіла:

— Ви даєте поради одруженим парам, еге ж?

— Звісно, але за певних умов.

— Отче, нам потрібно поговорити з вами про одну з проблем нашого шлюбу.

— Яку саме?

Знову запанувала тиша, і я почув, як Евіс кашляє.

— Нам потрібно поговорити про наше сексуальне життя, — нарешті наважилась Една.

— Ясно, — батьків голос лишався таким само незворушним, ніби Една сказала, що хоче поговорити про молитви.

Мені здалося, що я повинен щось зробити. Думаю, варто було підійти, забрати в Доула ганчірки і заткнути ними трубу, проте я був лише хлопчиськом у компанії дорослих чоловіків. Мені бракувало сміливості діяти їм наперекір.

— Я хочу сказати, — вела Една, — що нам потрібна шлюбна порада щодо сексу. З християнської позиції.

— Побачимо, чим зможу вам допомогти, — відповів батько.

— Річ у тім, що в нас з Евісом зовсім різне бачення наших фізичних стосунків. Правду кажучи, отче, мені хочеться більше близькості, ніж Евіс може мені дати. Він уважає, що моє бажання — це аномалія. Саме це слово Евіс вживає, аби описати мій стан. Аномалія. Ніби я з глузду з'їхала чи щось на кшталт цього. — Розмову Една починала більш-менш спокійно, але голос дедалі пришвидшувався, особливо коли вона говорила останнє речення.

Доул одразу заткнув трубу й прошепотів до інших:

— Якби моя колишня була такою ж пристрасною, ми б і досі були одружені.

Чоловіки душилися сміхом, Доул знову витягнув ганчір'я.

— Зрозуміло, — мовив батько. — Евісе, може, ти щось скажеш?

— Так, отче. Я працюю як проклятий на зерновому елеваторі весь день, а коли повертаюся додому, то почуваюся надміру втомленим. Я ледве своє лайно несучу, даруйте на слові, прихожу додому, аж тут Една вся така пристрасна, а в мене на думці лишень, як випити пляшку холодного пива й задерти догори ноги. Я що, тренований песик у цирку?

Я уявив Евіса Свона. Він зараз сидить там, худий як тріска, його адамове яблуко стрибає то вгору, то вниз. Можливо, власник крамнички також уявляв його цієї миті, і тому хитав головою й тихенько посміювався. Я знав, що нам не варто те слухати, і Гас би їх зупинив. Я знав, що за його відсутності вся відповідальність лежала на моїх плечах. Правду кажучи, я не боявся зробити зауваження чоловікам. Насправді мене надзвичайно зацікавила розмова в батьковому кабінеті, і тому я прикусив язика.

— Ну хоч би трішки емоцій, Евісе, — промовила Една Свон. — Усе, що я прошу.

— Та ні, Едно. Ти просиш жеребця, який почне скакати, щойно ти заляскаєш у долоні. Я не такий, жінко. А зараз, отче, зрозумійте й ви мене. У мене є бажання, я хочу, хочу, як звичайний чоловік. Але Една, вона ж просто сексуально агресивна.

— Ти знаєш, є чоловіки, які таке цінують, — кинула Една у відповідь.

— Ти з жодним із них не одружена.

— Господи, а як же хотілося б...

— Гаразд, — тихо промовив тато. Він розсудливо зачекав кілька хвилин, а потім додав: — Фізична близькість між чоловіком та жінкою — це делікатний баланс потреб і темпераментів, що не завжди збігаються. Едно, Ви чуєте Евіса? Він лише просить трохи часу для відпочинку наприкінці важкого робочого дня, перш ніж перейде до плотських утіх.

— Відпочити? Та до біса, отче, він п'є пиво й куняє, і що тоді мені з нього взяти?

— Евісе, може, замість пива спробувати скляночку холодного чаю?

— Знаєте, коли я, як проклятий, працюю в таку спеку, єдине, що допомагає мені пережити день, — це думки про пляшку пива, яка чекає на мене в холодильнику.

— А деякі чоловіки думають про те, що на них чекає в ліжку, — вставила свої п'ять копійок Една.

— Ми одружені тринадцять років, Едно. Повір мені, ніякі сюрпризи в ліжку мене точно не чекають.

— Тринадцять років, — вів тато. — Це чималий термін. Розкажіть мені, як ви зустрілися.

— А який це має стосунок до справи? — запитав Евіс?

— Ми познайомилися під час пікніка, — відповіла Една. — Лютеранський парк. Я була знайома з колегами Евіса, вони запросили нас обох. Таке собі спеціальне знайомство, проте ми навіть не здогадувалися.

— Що вас зацікавило в Евісі?

— Чорт забирай, він був напрочуд милий і трохи зухвалий. Вечір закінчився тим, що ми про щось говорили, поки інші грали в м'яча. Ми всі вже збиралися, він відчинив переді мною двері. Наче справжній джентльмен. — Вона спинилася на мить, а потім знову заговорила, її

голос трохи тремтів. — Я подивилася в його очі. Знаєте, отче, я побачила там доброту, якої досі ніколи не бачила в жодного чоловіка.

— Це так зворушливо, Едно. Евісе, а що вас спонукало закохатися?

— А дідько його знає.

— Не поспішайте.

— Ну, власне, вона була справжньою красунею. І вона не молола різних дурниць. Я пам'ятаю, як Една розповідала про сім'ю, про маму, бо та тоді хворіла. І хочу зазначити, в її серці було стільки любові... А потім, коли я захворів, — то був страшенний грип — вона приходила до мене щодня, приносила супи, зварені власноруч. До речі, отче, вона чудово готує.

— Про це я чув, Евісе. Мені цілком зрозуміло, що ви кохаєте одне одного, а все інше можна подолати. Ось що я вам скажу. У мене є чудовий друг, його звати Джеррі Стів. Він теж представник духовенства, але спеціалізується на парах, які мають проблеми з фізичною близькістю. Він справжній спеціаліст і, я впевнений, допоможе. Якщо ви не проти, я спробую домовитися про зустріч.

— Я не впевнений, — відповів Евіс.

— З радістю, — запевнила Една, і додала: — Евісе, будь ласка.

Чоловіки завмерли за гральним столом.

— Добре, хай буде так, — погодився зрештою й Евіс.

У вбиральні зашуміла вода. За мить двері відчинилися і в кімнату ввійшов Гас, застібаючи пасок. Він підняв голову і якусь мить намагався зрозуміти, що відбувається.

Нагорі батько продовжував:

— Завтра відразу ж зателефоную йому, і ми визначимо зручний для вас час. Евісе, Едно, я часто зустрічаю пари, які насправді в біді, бо втратили підґрунтя свого кохання. Як чудово, що ви до таких не належите. Евісе, візьміть руку Едни. Помолімося разом.

Гас одразу підбіг до Доула, схопив ганчірки і заткнув ними трубу.

— Що, в біса, ви робите, Доуле? — крізь зуби процідив він.

— Проста цікавість, — легковажно відповів Доул. Не звертаючи жодної уваги на злість Гаса, він підійшов до столу.

Нагорі знову почулося шуркання стільців та кроки, що наближались до дверей. Ще мить — і залунав Чайковський.

Голдерсон захитав головою:

— Хто б міг подумати, що бути священиком — така цікава справа!

— Запам'ятай мої слова, хлопче. Якщо Елвіс не скочить на ті кістки, то хтось інший точно це зробить, — зазначив Доул.

— Гадаєш, є кандидати? — поцікавився Голдерсон.

— Та думаю оце, — сказав Доул, — я завжди думаю.

Гас знову сів за стіл, проте карт до рук не взяв. Було очевидно, що Доулова поведінка його засмутила. Він подивився на нас із Джейком, і його роздратування вилилося на нас:

— Я думав, ви збиралися йти.

Ми одразу почимчикували до виходу.

— Агов, хлопці, — Доул тримав карти в руці, — як ми і домовилися, згода? Немає потреби турбувати батька через звичайну дружню гру. Адже так, Гасе?

Гас змовчав, але його погляд чітко все нам пояснив.

Ми повернулися і мовчки зайшли в будинок. У питанні з Боббі Коулом та його окулярами ми залишилися на тому самому місці, де і раніше. Але справжня дивина таки трапилась у підвалі батькової церкви. Ми були разом із чоловіками, і тепер між нами з'явилася таємниця. Звісно, це було не на користь батьків, але те, що мені довірили стати частиною братерської змови, надзвичайно збуджувало й хвилювало.

Урешті-решт, Джейк заговорив, і стало зрозуміло, що його позиція значно відрізнялася від моєї.

— Нам не варто було слухати ту розмову. Це ж особисте, — мовив Джейк. Він сидів на дивані, витріщаючись у темний екран телевізора.

Я стояв біля заднього вікна і дивився на вкрите сутінками порожнє пасовище подружжя Свонів. В одній із кімнат світилося; можливо, то була спальня.

— Але ми ж не навмисне, — відповів я йому. — Цілковита випадковість.

— Але ми могли піти.

— Чому ж тоді ти цього не зробив?

Відповіді не було. У Свонів загасили світло, й темрява оповила будинок.

— Що робитимемо з дідом Денні? — поцікавився Джейк.

Я вмостився в м'яке крісло, де зазвичай сидів батько, коли читав.

— Залишмо це між нами.

Зовсім скоро повернувся тато. Він зазирнув у вітальню, де ми з братом дивилися телевізор.

— Піду скуштую морозива, — сказав він. — Хлопці, не хочете?

Ми погодилися, і вже за кілька хвилин нам принесли тарілки з гірками шоколадного морозива. Ми мовчки ласували солоденьким за переглядом серіалу. Доївши морозиво, ми пішли з тарілками на кухню, сполоснули їх і поставили поруч із раковиною. Потім піднялися до кімнати, батько сидів поруч з порожньою мискою. Він вимкнув телевізор і вмоствився в кріслі, тримаючи в руках розгорнуту книгу. Коли ми йшли повз вітальню до сходів, він на мить відірвав погляд від читання і поцікавився:

— Бачив вас сьогодні біля церкви. Я подумав, ви хотіли поговорити зі мною.

— Та ні, — відповів я йому, — лише зайшли привітатися з Гасом.

— Ясно, — сказав тато. — Ну, і що він там?

Джейк стояв біля сходів, однією рукою він тримався за поруччя, права нога була на сходинці. Брат стривожено зиркнув на мене.

— Усе гаразд, — запевнив я батька.

Він кивнув, хоча новина його здивувала:

— Він виграв? — здавалося, батькове обличчя скам'яніло — жодної емоції.

Якби я був Джейком, то, швидше за все, одразу почав би заїкатися. Проте, зібравшись духом, я проковтнув подив і відповів:

— Так.

Батько кивнув і знову взявся за читання.

— Добраніч, хлопці.

Розділ 9

День Незалежності — моє третє за рахунком улюблене свято. Різдво посідало другу позицію, а пальма першості була у дня Всіх Святих. Саме завдяки феєрверкам Четверте липня здавалося мені таким принадним, власне, як і кожному хлопчаківі. Нині продаж піротехніки в штаті Міннесота є незаконним, проте 1961 року в Нью-Бремені можна було придбати все, чого душа забажає, аби гроші мав. Щоб купити феєрверки, я збирав кожна копійчину з дідової платні за роботу на подвір'ї. За кілька тижнів до свята в місті з'являлися ятки, прикрашені червоними, білими та блакитними стрічками. І якої лишень вибухівки там не продавалося! Таке розмаїття чекало своєї черги на фанерних прилавках, ховалося в коробках по темних закутках полотняних наметів. Щоразу, як я проходив повз них, у голові крутилася думка, що з усім цим можна зробити. Моя нетерплячка зростала шаленими темпами. Проте самотійно купити я нічого не міг, лише в присутності батька, який мав дати згоду на кожне придбання. Не хотілося запасатися вибухівкою завчасу, бо я знав точно: спокуса скористатися моїм арсеналом не даватиме мені жити. Так і ходив, задивляючись на прилавки й подумки складаючи перелік омріяного. Той список я ретельно по сто разів перечитував, клав на ніч під ліжку, очікуючи на великий день.

Батьки були геть іншої думки про феєрверки. Мама воліла, аби її сини дали спокій пляшковим ракетам, петардам та римським свічкам. Вона надміру за нас переживала, проте якось трохи непевно говорила про це нам і батькові. У татка ж завжди була напоготові відмовка, що піротехніка — то невід'ємна складова культури святкування, і, поки ми з Джейком запускаємо феєрверки під наглядом когось із дорослих, нічого страшного з нами не станеться. Звісно, піротехніку вона не купувала, проте чудово розуміла: без татової цілковитої підтримки їй навряд чи до снаги було б витримати наш протестний галас, якби вона справді наполягала на своєму. Зрештою, мати вирішила-таки не противитися і лише суворо попереджала батька:

— Натане, — говорила вона, — якщо з дітьми щось трапиться, знай, уся відповідальність лежатиме на тобі.

Увесь останній тиждень напередодні Дня Незалежності батько ходив, як побитий. Щиро кажучи, він не любив феєрверків навіть дужче за маму. З наближенням свята раптові спалахи вишневих бомб чи вертушок полохали тишу околиць. Як же це засмучувало батька... Обличчя напружувалося, погляд ставав більш зосередженим, здавалося, ніби він стоїть посеред поля бою, а довкола лунають постріли. Його тіло враз ціпеніло, він різко вертів головою то праворуч, то ліворуч, ніби відчайдушно шукав, звідки загрожує небезпека. Але, попри все це, тато обстоював право своїх дітей святкувати Четверте липня за усталеними традиціями.

За десять днів до свята, швидко впоравшись із суботніми клопатами на дідовому подвір'ї, ми попрямували до крамнички Голдерсона, аби втамувати спрагу шипучкою на чесно зароблені два долари. Біля входу, схованого в тіні полотняного навісу, ми натрапили на Гаса. Він саме виходив надвір, а за ним ішов Доул. Обоє сміялися, від них відгонило пивом.

— Ми оце зібралися по феєрверки, — сказав Гас. — Хочете з нами?

Термін тижневого домашнього ув'язнення добіг кінця, тому я радо прийняв запрошення. Джейк поглянув на Доула і похитав головою:

— Н-н-ні, дякую.

— Ходімо, — вів Гас, — я куплю кожному по якійсь дрібничці.

— Ні, — не здавався Джейк, ховаючи руки в кишені. Очима він розглядав тротуар.

— Нехай собі йде, — втрутився я.

Гас знизав плечима:

— Ну, гаразд. Гайда, Френкі, — він повернувся і рушив до Доула, який чекав біля відчинених дверей сірого «Студебекера», припаркованого біля тротуару.

— Не й-й-йди, Френку, — Джейк ухопив мене за руку.

— Чому ні?

— У мене п-п-п-огане передчуття.

— Не зважай, усе буде добре. Біжи додому, — я вивільнив руку й заліз на заднє сидіння машини.

Доул від'їхав від тротуару, тим часом Джейк спостерігав за нами із затінку навісу над крамничкою. Поперед мене сидів Гас. Він грюкнув кулаком по панелі приладів, додавши:

— Хлопці, а сьогодні на нас чекає, дідько його вхопи, пречудовий вечір.

Спочатку ми зупинилися біля ятки з феєрверками «Четверта свобода», що стояла на пустирі навпроти заправної станції «Тексако». Поруч зібралось чимало люду, Доул привітався з усіма, потиснув руки і, перш ніж попрощатися, сміючись, додав:

— Сподіваюся, п'ятого числа всі ваші пальці будуть на місці.

Гас та Доул накупили купу вибухівки, і продавець усе те запакував у величезні паперові пакети. Урешті-решт Гас повернувся до мене й запитав:

— А що хочеш ти, Френкі?

Я задивився на коробку М-80 — потужні петарди, що завиграшки могли відірвати пальці. Батько ніколи не дозволив би мені купити їх. Я вказав пальцем на них:

— Щось на кшталт оцих.

— Не думаю, що Натанові таке сподобається, — відповів Гас.

— Та до дідька його, я заплачу, — сказав Доул, схопивши повну жменю добра. Він поклав гроші на фанерний рундук, і ми пішли. Зробили ще одну зупинку біля магазину, де продавався алкоголь. Доул купив пива в бляшанках, і ми поїхали до парку Сіблі, що неподалік від річки, одразу за міськими околицями. За якихось двісті-триста метрів був будинок Еміля Брендта. Коли ми його минали, я помітив Аріель. Вона сиділа з Брендтом на ганку. У руках тримала папірці, мабуть, працювала над його мемуарами. Лайза біля огорожі з лійки поливала квіти. Вона була одягнена в робочі штани, зелену безрукавку, солом'яний капелюшок та садові рукавички. Мушу визнати, Лайза навіть здавалася привабливою. Ні наш «Студебекер», ні, власне, нас вони не помітили. У парку була велика галявина й ігровий майданчик з бридкими металевими спорудами дитячого комплексу, поруч височіло три гойдалки та заржавіла дитяча гірка, яка влітку обпікала, як вогонь. На траві стояло кілька плетених столиків. Траву цю ніколи не поливали, тому до кінця липня вона майже вся вигорала. Ми припаркували Доулів «Студебекер» на парковці з гравію. Нікого більше видно не було, парк видавався безлюдним. Ми попрямували до річки. Перетнули залізничні колії, що тяглися вздовж парку. Доріжка з тополями обабіч вивела нас на піщану місцину, де старшокласники частенько палили багаття й пили пиво. Обвуглілі

головешки розповзлися по піску чорними ящірками. Доул та Гас умостилися в тіні дерев на кульках з феєрверками. Доул дістав ключ від церкви, проштрикнув пляшку та передав її Гасові, а потім відкрив і свою. Вони сиділи і про щось говорили, а я все чекав, коли ж почнуться розваги.

Чоловіки базікали про бейсбол. Це був перший сезон для команди «Міннесота Твінс», яка ще рік тому була відома як «Вашингтон Сенаторз». Імена таких баскетболістів, як Гармон Кайлбру, Боб Еллісон та Джим Лемон були в усіх на вустах.

Доул звернувся до мене:

— Як гадасш, Френкі, в команди Міннесоти точний удар?

Це питання мене здивувало. Мало хто з дорослих поцікавився б моєю думкою про такі речі. Я намагався відповісти професійно:

— Уважаю, що так. У них погано обладнаний майданчик для розігріву гравців перед виходом на поле, проте в них сильні гравці, які подають м'яч.

— Це справді так, — зауважив Доул. — Гас казав, ти й сам непоганий гравець.

— Та, ніби нічогенький, — відповів йому. — Я непогано подаю.

— Граєш у команді?

— Ні, лише любительські ігри в нашому кварталі.

— Не хочеш, коли підростеш, стати професійним гравцем?

— Не дуже.

— А може, тоді священиком, як твій старий?

Він вимовив це, сміючись, ніби бути пастором — якась кумедна справа.

— Його батько — чудова людина й до дідька прекрасний священик, — промовив Гас.

— Хоч і боїться феєрверків, — зауважив Доул.

Мені стало цікаво, звідки йому про це відомо, проте коли я поглянув на Гаса, питання розв'язалося само собою.

— Це війна винна. Вона з багатьма чоловіками таке зробила.

— А чому не з нами? — поцікавився Доул.

— Усі ми різні.

Доул ковтнув пива, а потім додав:

— Просто декому бракує сміливості.

— Це не про капітана, — сказав Гас, у його голосі додалося злості. Доул одразу відчув це, вишкірився й мовив:

— Ти й досі називаєш його капітаном. Чому?

— Таким я побачив його вперше. До біса тьмуцим офіцером.

— Справді? — здивувався Доул. — Казали, що там він позбувся здорового глузду.

Гас подивився на мене, а потім мовив:

— Доуле, ти надаєш пліткам надто великого значення.

— Може, ти й маєш рацію, проте так я дізнаюся про певні речі. А суть тих речей мені відома, — засміявся у відповідь Доул.

Гас перевів розмову на політичну тему. Вони говорили про Кеннеді. Мене анітрохи це не цікавило. Я почав міркувати про феєрверки в пакетах, особливо про М-80, які придбали для мене. Аж раптом зрозумів, що розмова перескочила на тему, що стосувалась і моєї шкіри.

— Я бачив його біля нашого району. Стало цікаво, хто він такий, — говорив Гас.

— Його звать Воррен Редстоун, — відповів Доул. — Щойно він з'явився в місті, шеф одразу попросив нас пильнувати. Баламут ще з тих часів. Він намагався організувати повстання народу сіу тут, у долині, багато років тому. Мав неприємності з федеральними органами, а потім утік. Шеф тримає руку на пульсі, спілкувався навіть із ФБР, проте наразі ця особа їх не цікавить. У нього довгий перелік правопорушень, але всі дрібні, нічого серйозного не втнув. Зараз він мешкає з сім'єю племінниці, в О'Кіфів. Коли я на службі, частенько об'їжджаю квартал, аби дати йому зрозуміти, що я поряд.

— То от чому я так часто тебе тут бачу? — всміхнувся Гас. — Присягаюся, я думав, що це через Едну Свон.

Доул задер голову і завив, як вовк. А потім зім'яв бляшанку з-під пива й жбурнув її на пісок.

— Ану, гайда, — промовив він і потягнувся за пакунком, — додаймо веселоців до свята.

Доул встановив ракети й запалив три сірники, кожен із нас одночасно торкнувся до запалу. Ракети стрімко підлетіли вгору і разом вистрелили темним димом, що на блакитній пелені неба скидався на бризки багнюки. Ми розтягнули ланцюжки петард, Доул напхав порожню пивну бляшанку «вишневою бомбою». Вона вибухнула і

відскочила, ніби її висадили в повітря гвинтівкою. Потім він дістав три М-80 і простягнув їх нам. Доул підпалив свою і кинув угору. Звук вибуху пролунав так близько, здавалося, наче хтось стрілив нам в обличчя. Я аж відскочив. Гас та Доул і оком не змигнули. Потім Гас запалив і підкинув свою. Примружившись, я чекав, що ж буде далі, проте піротехніка не спрацювала.

— Липа, — сказав Доул. — Ця чортівня не вибухнула. Чув, таке з тобою трапляється, друже, — він сміявся, а я й гадки не мав про що йшлося. — Давай-но, Френкі. Твоя черга.

Запалювати М-80, тримаючи її в руках, я не хотів. І хоча феєрверки мене до безтями захоплювали, здоровий глузд узяв гору. Я пам'ятав, як ретельно батько запалював вертушки, тому братися за справу, після якої можу позбутися пальців, наміру не мав. Я нагріб невеличку гірку піску і зафіксував петарду. Вона нагадувала свічку в іменинному торті. Я підніс вогонь до запальника і відступив крок назад. За мить вибухом було зруйновано гірку, а нас накрила купа піску.

Доул стрибнув убік: я навіть подумав, що його поранило якимись уламками. Він побіг піщаною галявиною до річки, хитаючись то вліво, то вправо. Урешті-решт Доул упав на землю, витягнувши руки вперед. Потім став навколішки, притримуючи руками груди. Ще мить — і він підвівся на ноги та підійшов до нас, на вустах застигла дурна глузлива посмішка. Він простягнув нам руки, долоні були притиснуті одна до одної. З маленької смужки поміж великими пальцями на нас витріщалася величезна жаба.

— Дай мені ще тих М-80, — звернувся він до Гаса.

Гас дістав ще одну велику петарду з паперового пакета. Доул в одній руці тримав жабу, а іншою відкривав їй рота.

— Засовуй її сюди, — запропонував він.

— Ти збираєшся висадити в повітря цю жабу? — поцікавився Гас.

— Еге ж бо.

— Може, не варто?

Я стояв заціпенівши і не вірив власним очам. Доул вихопив у Гаса М-80, запхав петарду в рот створінню: звідти стирчав лише ґніт. Тоді він поліз у кишеню штанів і дістав запальничку. Кришка відскочила, палець ковзнув по кременю, вогонь торкнувся до запалу. Доул просунув вибухівку ще глибше й підкинув жабу в повітря. Бідне створіння вибухнуло за півтора метри над нами. Кров та нутрощі

розлетілися врізнобіч. Доул аж заходився сміхом, схилившись мало не до землі.

— Казна-що, — буркнув Гас. Я витер кишки з обличчя, було гидко, до горла підкотила нудота.

— Юх-у-у-у, — вигукнув Доул і змахнув вказівним пальцем нутрощі зі щоки. — Ця тварюка пречудово розлетілася.

— Френку, ти як? — звернувся до мене Гас, поклавши руку на плече. Він намагався подивитися мені у вічі, проте я підвернув обличчя.

— Краще нам поїхати, — відповів я йому.

— Та годі вам, — мовив Доул. — Заради Бога, це ж лишень жаба.

— Мені треба додому, — кинув я, не обертаючись.

— Ми тебе підвеземо, — запевнив Гас.

— Ні, я пішки, — відповів я. І попрямував до доріжки обіч тополь, що вели через колії до парку.

— Френку... — гукнув Гас.

— Нехай малий іде собі, — почувся Доулів голос. — Дістань мені ще пляшку пива.

Я тупцював по сухій траві парком Сіблі. Сорочка всуціль забруднилася від нутрощів та крові бідолашного створіння. Волосся також було замащене, кров розтеклася по щелепі. Ще раз витерши обличчя, я оглянув загиджений одяг. Я лютився на себе, Доула й, хоча Гас був тут ні до чого, на нього також. Я інакше уявляв собі той вечір, проте та картинка була вщент зруйнована сліпою жорстокістю. Чому Гас не зупинив Доула? А я чому не зупинив? Я плакав, плакав через свою слабкість, тієї миті я ненавидів себе. Я вийшов на дорогу, зрозумів, що доведеться пройти повз будинок Еміля Брендта, а потім і містом. Не хотілося, щоб хтось бачив мене таким, тому я звернув до колій і рушив уздовж них у напрямку домівки.

Повертатися додому треба було обережно. Якщо батьки побачать мене у збляклих рештках мертвої жаби, як я поясню все, що трапилося до того? Прокрався задніми дверима до кухні, прислухався. У будинку було прохолодно. Спочатку навіть здалося, що тихо. Потім я почув, як хтось ридає навзрид. Зазирнув у вітальню. Аріель сиділа на стільці біля нашого старого піаніно. Голова схилилася на руки, перехрещені на клавішах. Усе її тіло тремтіло, між схлипуваннями я чув, як вона намагається вхопити повітря.

— Аріель? — я здивувався.

Вона одразу підвелася і випрямила спину. Повернулася і зиркнула на мене. На якусь хвилю здалося, що це не Аріель, а створіння ще більш налякане, ніж та жаба, коли їй впихнули до рота вибухівку. Роздивившись мою масну сорочку й засохлі залишки кишок на щоках та волоссі, її очі розширилися і сповнилися жахом.

— Френкі, — вигукнула вона, зіскочивши зі стільця. — Господи, з тобою все гаразд?!

Вона миттю забула про причину власних страждань. Уся увага була прикута до мене. Моя егоїстична простодушність не заперечувала.

Я розказав, як усе трапилося. Вона уважно вислухала, киваючи головою. Зрештою мовила:

— Хутчіш роздягайся, зараз тебе відмиємо до маминого повернення. Гайда у ванну.

Жодного осуду! Аріель і справді була моїм янголом.

Після вечері ми зібралися трохи пограти в софтбол із сусідськими дітлахами. Грали аж до сліпих сутінок, поки і поле, і м'яч важко було розгледіти. Вирішили пограти і в інші ігри — будь-що, аби ще на трохи зберегти дух братерства. Проте декому з дітей потрібно було повертатися додому, тож наша зграйка потроху меншала. Зрештою розбрелись усі. Ми з Джейком пішли вдвох. Кожен крок Джейк відбивав ударом рукавиці по стегну, ніби грав на барабані.

— Ну що, пальці на місці?

— Що?

— Я гадав, ти підірвеш себе й опинишся на тому світі.

Я пречудово розумів, що саме він мав на увазі. Подумував розповісти йому історію про вибухівку і жабу, проте дарувати братові задоволення від власної правоти щодо стосунків з Гасом та Доулом наміру не мав. Відповів лишень:

— Ми нічогенько згаяли час. Я навіть запускав М-80.

— М-80? — навіть у темряві я бачив, як його очі вирячилися від заздрощів та осуду.

Дійшли додому, батько стояв біля ганку й кутив люльку. Жаринки яскраво спалахували, коли батько затягувався, пахло вишневим тютюном. Гас сидів поруч. Вони тихо по-дружньому бесідували.

Тато покликав нас до себе, ми підійшли ближче.

— Хлопці, як гра?

— Чудово, — відповів йому.

— Ви перемогли? — поцікавився Гас.

— Це було тренування, — пояснив я. — Ніхто не переміг.

— Френку? — продовжував Гас. — Ми можемо поговорити?

Я розповів батькові про наші сьогоднішні пригоди.

Я зиркнув на тата, намагаючись розгледіти хоч якісь ознаки докору, проте в присмерковій млі скорої ночі, крізь яку пробивалося світло з будинку за його спиною, він видавався спокійним. Далі я мовив:

— Це непогана ідея.

— Добре, — погодився він у відповідь.

Джейк спинився на сходах. Він переводив погляд то на тата, то на Гаса, то на мене. На обличчі відобразилося здивування.

— Прогуляємося? — запропонував Гас.

— Джейку, пограємо в шашки? — запитав тато.

Відійшовши від будинку, ми з Гасом простували пліч-о-пліч спорожнілою вулицею, осяяною місячним світлом. Навколо височіли тополі і клени. Ми пройшли ще трохи, потім Гас почав:

— Вибач, Френку. Я повинен був усе це зупинити.

— Та пусте.

— Ні, не пусте. Доул. Така вже він людина. Ніби й непогана, але геть пустоголова. Та що там казати, я й сам анітрохи не ліпший. Різниця лише в тому, що я несу відповідальність за тебе, і сьогодні тебе підвів. Такого більше не трапиться, обіцяю.

Цикади і жаби пронизували тишу, що стелилася містом із настанням вечора. Між дірочок у пелені з листя над нами з'являлися зірки. Будинки вглиб вулиці скидалися на намальовані вуглиною фігури з жовтими очима-вікнами, що збайдужіло дивилися на нас.

— Гасе, що мав на увазі Доул, коли стверджував, ніби в батька на війні розум потьмарився?

Він зупинився. Задивився на небо й схилив голову так, наче заслухався звуками хору, що з настанням ночі, лунали дедалі гучніше. Потім спитав:

— Ти коли-небудь говорив з батьком про війну?

— Та іноді. Питав у нього, чи довелося йому вбити хоч одного німця. Він каже, що застрелив багатьох.

— Френку, не мені тобі розповідати, що твій тато пережив на війні. Але я тобі в загальних рисах розкажу, що так воно і є. Ти можеш

поговорити про це з Доулом, але від нього почувеш лише купу дурні. Коли ти дивишся на Джоні Вейна та Оді Мерфі в кінотеатрі, здається, що вбити людину — то проста справа. Але, щиро кажучи, коли ти вбиваєш людину, немає жодного значення, чи є вона твоїм ворогом, який намагається позбавити тебе життя, чи ні. Та смертельна мить зжиратиме тебе все життя. Вона так глибоко засяде в кожній твоїй клітині, що навіть правиця Господня не витягне це з тебе, як би палко і скільки б ти не молився. А тепер візьми і помнож те відчуття на кілька років приреченої боротьби й жахить, які ти, Френку, навіть уявити собі не можеш. Саме тоді цілковита байдужість та бездушність стають ворогом, страшнішим за людину, що наставляє на тебе зброю. А оскільки твій батько був офіцером, він і подібні йому чоловіки були змушені очолити ту бездушність. І те, що вони змушували робити себе й інших солдатів, лягло важким тягарем на їхні плечі, тягарем, якого жодна жива істота не повинна носити. Френку, можливо, колись батько тобі розкаже про ті події, а може, й ні. Але, що б ти не почув від Доула чи будь-кого іншого, це буде зовсім не те, що довелося пережити твоєму татові.

— Але ти не боїшся феєрверків, — заперечив я йому.

— У мене є свої страхи, а у Доула — свої.

Ми пройшли до кінця вулиці, поряд простягалася огорожа для автомобілів. Унизу, метрів за тридцять, протікала річка. У ледь помітному зблідлому сяйві дня, що вже майже добіг кінця, вода стала темно-синьою й скидалася на атласну смужку, яку відірвали від сукні. Десь далеко на шляху до Манкейто неподалік від пагорбів промайнули вогні фар. За мить вони сховалися за деревами й будівлями. Ті вогники нагадували світлячків. Я сів на огорожу й подивився на наш район, залитий знерухомленими плямами світла.

— У мене є двадцять сім доларів. Гасе, я збирався купити цілу купу феєрверків. Проте зараз не хочу.

Гас сів поруч.

— Упевнений, ти знайдеш, на що їх витратити. Знаєш, як не придумаєш чогось слушного, я візьму їх у тебе в кредит, — він засміявся, штовхнув жартома мою ногу й підвівся. Гас кинув оком на річку. Жаби так голосно кумкали свою пісню, що навіть власні думки почути було складно.

— Нам ліпше повернутися, — підсумував Гас.

Розділ 10

У неділю вранці Джейк поскаржився на погане самопочуття й попросив дозволу zostатися вдома. Нагода прогуляти церковну службу завжди видавалася мені за солодкий сон. Від самої лишень думки, що замість трьох богослужінь можна ніжитися в піжамі та походжати по будинку, мене сповнювало щастя. Якби прохання прозвучало з моїх вуст, мати запідозрила б каверзу. Та, оскільки Джейк досі не вляпувався в подібні історії, йому вірили. Спочатку вона доторкнулася до його лоба рукою, а тоді взяла термометр. Жару не було, й очі зовсім не блищали. Мама обережно промацала шию, але й там не виявила нічого підозрілого. Потім вона поцікавилася в брата, що саме його турбує. У відповідь той пояснив, що йому просто зле. Мама розповіла про це батькові; спільно вони вирішили, що Джейкові ліпше zostатися в ліжку. План був такий: ідемо на службу в Кедбері, а опісля, перед початком богослужіння в Нью-Бремені, навідаємося додому.

Під час першої служби я сидів поряд із Пітером Клементом. Він прийшов з матір'ю, яка співала в хорі. Синця під оком, поміченого нами того вечора, вже майже не було видно. Ніхто з нас і словом не згадав тієї історії. Після служби, поки парафіяни ще щось обговорювали, ми жбурляли каміння в телефонний стовп. Хтось приліпив на нього оголошення про циркові вистави в Манкейто. Постояли ще трохи, базікаючи про бейсбольну команду «Міннесота Твінс». Раптом мене покликала Аріель. Я побіг назад — настав час їхати до Нью-Бремена на другу недільну службу.

Наближаючись до будинку, ми побачили Джейка на східцях веранди. Гас сидів поруч. Вони швидко спустилися. Було зрозуміло: щось трапилося.

— Тобі треба поїхати в лікарню, капітане, — повідомив Гас. — Еміль Брендт сьогодні вранці намагався вкоротити собі віку.

Поки батьки та Аріель їхали в лікарню, Джейк розповів мені всі деталі. Усе відбувалося якимось так.

Джейк лежав у ліжку і намагався заснути. Не минуло й п'ятнадцяти хвилин після нашого від'їзду, аж хтось затарабанив у двері. Він поспішив униз. На порозі стояла Лайза Брендт. Її перекошене й

налякане обличчя було схоже на пичку монстра з фільму жахів. Вона щось бурмотіла й показувала. Джейк вийшов надвір і попросив заспокоїтися. Хоча його серце шалено стугоніло, він пречудово розумів: Лайза намагалася сповістити про щось жахливе. Вона трималася за голову, міцно обхопивши її руками. Джейкові навіть здалося, що в неї от-от вилізуть на лоба очі. За кілька хвилин усе стало зрозуміло. З Емілем щось скоїлося. Він помирав.

Джейк із Лайзою щодуху помчали до церкви. Гас сидів у туалеті. Він вилаявся на них, дотягнувся до дверей своєї маленької вбиральні і ляснув ними. Брат лупив у двері й щосили кричав, що Еміль Брендт помирає, і їм дуже потрібна Гасова допомога. За якусь мить Гас вилетів з кімнати, і вони всі гуртом побігли в будинок. Він хапнув телефон і подзвонив до служби порятунку, наказавши піднімати дупи і прямувати до будинку Брендта, бо там помирає людина. Гас схопив свій мотоцикл. Ще якась мить — і вони втрюх мчали до Еміля.

Коли під'їхали до будинку, швидка вже стояла перед ворітьми. Один із рятувальників повідомив, що, найімовірніше, Брендт випив цілу пляшечку снодійного. Вони промивали йому шлунок. Лайзу до спальні не пустили. Її спроби пробитися були марні. Лайзу тримав чоловік, який пояснював ситуацію Гасові. Тієї миті вона наче оскаженіла від його руки, яка, ніби полум'я, обпікала своїм дотиком. Жінка відскочила вбік, забила у кутку вітальні й почала шалено гвалтувати. Рятувальник знову спробував до неї наблизитися, але Джейк пояснив, що краще дати їй спокій. Лайза не любить, коли до неї торкається незнайома людина. Він попросив його зачекати, поки та заспокоїться. Еміля вивезли з кімнати на каталці, повантажили у швидку і відвезли до лікарні. Усе це супроводжувалося Лайзиним криком, яка так і сиділа в кутку. Коли вона прийшла до тями, Джейк пояснив, що трапилося з її братом. Хоча вона несамовито боялася за нього, але більше не лементувала.

Акселя Брендта теж погукали. Чоловік приїхав за кілька хвилин до того, як швидка відвезла Еміля в лікарню. Гас пояснив, що й до чого. Потім Аксель разом із Лайзою вирушили до лікарні. Коли всі поїхали, будинок умить спорожнів і стояв пустою, ніби щойно тут пронеслося торнадо. Повітря стало затхлим. Ні Джейк, ні Гас не мали наміру залишатися там іще хоч трохи. Вони повернулися мотоциклом додому і стали чекати на батьків, щоб усе це розказати.

Батько зобов'язав Гаса розповісти про ситуацію Альбертові Грізвольду — дякону. Він завше приходив у церкву трохи раніше, аби все підготувати до служби. Альберт був представником муніципальної ради й легко міг задурити голову кожному. Коли Гас чітко пояснив ситуацію і дав зрозуміти, що йому доведеться того дня провести службу, Грізвольд аж розпух від задоволення з отриманої нагоди. Його дружина співала в хорі і досить пристойно грала на органі. Мама пояснила Гасові що до чого, й обов'язки керувати хором і музикою поклали на плечі Лоррейн Грізвольд.

Яку б болячку не підхопив Джейк, події того ранку цілком вплинули на брата. Після від'їзду батьків до Еміля він хутко одягнувся й пішов до церкви. Я навіть трохи поміркував над нагодою прогуляти службу, адже в цій метушні ніхто і не помітив би моєї відсутності. Проте з огляду на обставини, що склалися, я все ж таки вирішив: моя і Джейкова присутність під час богослужіння буде правильним і розумним учинком. Попереду на нас чекало кілька нудних годин.

Ранкові події зробили із Джейка місцеву знаменитість. Попри його сум'яття та хвилювання, питання так і сипалися. Він намагався пояснити, але кляте заїкання не давало йому нормально висловити думки, а іншим — зрозуміти сказане. Брат поглянув на мене, благаючи про допомогу. Звісно, така нагода мене лише втішила. У моїй історії Джейк був справжнім героєм. Я особливо наголошував, що саме Джейкова кмітливість і швидка реакція допомогли врятувати знаменитого жителя містечка від самогубства.

Люди приголомшено перепитували:

— Самогубство? Він намагався вкоротити собі віку?

— Факти свідчать самі за себе, — відповідав я їм. — Якби Джейк приїхав хоч на хвилину пізніше, містера Брендта, мабуть, уже не було б із нами.

Очі слухачів сповнювалися здивуванням через таку немислиму поведінку Еміля та геройський вчинок Джейка.

Гадав собі, що якщо зроблю з Джейка героя, то моя провина за історію з мандрівником, де Джейкові дісталася ледь помітна роль другого плану, дещо поменшає. Помилився. З кожною оповіддю про події того ранку, я додавав усе більше і більше значущості Джейковій поведінці, а він лише чимраз дужче лютився. Урешті-решт, брат ухопив мене за рукав піджака і потягнув до церкви.

— П-п-припини це, — заїкаючись, попросив він.

— Що? — спитав я в нього.

— П-п-просто кажи правду.

— Я і роблю це.

— Лайно, чорт забирай!

Сонце завмерло на небі. Земля перестала обертатися. Я стояв спантеличений, витріщаючись на Джейка. Він лаявся на порозі церкви. Лаявся чітко, ясно і голосно, без жодних заїкань. Усі присутні в храмі почули ті слова. Я відчув, як парафіяни, що повмощувалися на лавах, повернули голови до сходів. Здавалося, хвиля осуду зараз зіб'є нас із ніг. Страх і сором їли Джейкові очі. Усе було ясно. Він не зводив погляду з мого обличчя. Я знав: братові до смерті страшно підвести очі й подивитися на приголомшених людей усередині храму. Запанувала тиша.

Я розсміявся. Господи, я сміявся. Ніяк не міг зібрати себе до купи. Те все видавалося таким неправдивим і сюрреалістичним. Джейк утік, він побіг додому. Я повернувся і зайшов до храму. Хтось іще всміхався, проте були й осудливі погляди з глибини церкви. Я висидів усю довгу службу, впродовж якої Альберт Грізвольд, красномовно імпровізуючи та безкінечно повчаючи, товкмачив про необхідність привчати сучасну молодь до духовних цінностей. Потім пішов додому. Джейк сидів у нашій кімнаті. Я попросив пробачення.

Він утупився поглядом у стелю і мовчав.

— Джейку, все гаразд. Нічого страшного.

— Усі чули.

— То й що?

— Вони розкажуть татові.

— Йому однаково.

— Ні, це не так. То було жахливо. І це все ч-ч-через тебе.

— Не злись на мене. Я лише намагався допомогти.

— Не п-п-отрібна мені твоя допомога.

Поряд з кімнатою закрипіла підлога. Я повернувся і побачив Гаса. Він обіперся на одвірок, суворим поглядом дивився на Джейка:

— Лайно, чорт забирай! — він повторив гріховні Джейкові слова.

— Лайно, чорт забирай! Просто на порозі церкви, — його губи склалися в тоненьку рурочку. — Лайно, чорт забирай!

Гас похитав головою. Широка усмішка осяяла його обличчя, і він засміявся:

— Джейкі, я не пригадую, щоб колись доводилося отримувати від служби таке задоволення. Ні, досі ще жодного разу не було. Ти ж точнісінько влучив по їхньому благочестю. Лайно, чорт забирай!

Гас вів далі:

— Я поговорю з татом. Знаєш, Джейку, у світі ще буде чимало прикросців, через які доведеться перейматися. Облиш свій жаль для важливіших справ, домовилися?

Гас повернувся і пішов униз сходами, сміх лунав і далі. А коли вийшов з будинку, спасіння, ним привнесене, підбадьорило Джейка. Брат був схожий на чоловіка, що отримав відстрочку на виконання смертельного вироку.

По обіді батько приїхав додому, аби перевірити Джейків стан. Він знайшов нас обох у спальні. Брат читав комікси, а я — книжку, про яку розповідав Денні О'Кіф. Вона називалась «Я — легенда». Давним-давно батько зробив покупку, яка дещо спустошила його і так скромний банківський рахунок. Інвестиція складалася із п'ятдесяти чотирьох томів «Британіки». То були «Великі книги західної цивілізації». Праці Гомера й Есхіла, Софокла, Платона, Томи Аквінського, Данте, Чосера, Шекспіра і Фрейда. Розум та світла думка найкращих мислителів Заходу останніх двохсот-трьохсот років. Коли тато зайшов у нашу кімнату й угледів власних дітей, які читають (замість тих перлів) комікси та дешеві романи, можливо, його це й засмутило, але він не обмовився і словом. Тато звернувся до Джейка:

— Друже, мені потрібна твоя допомога.

Джейк відклав комікс і привстав:

— У чому річ?

— Лайза Брендт. Вона не хоче їхати з лікарні без Еміля, а йому треба там ще трохи побути. Вона і слухати нікого не хоче: ні його, ні Аксея. Еміль сказав, що, можливо, послухає тебе. Особливо, якщо ти зостанешся з нею, поки він не повернеться додому. Що скажеш?

— Гаразд, — погодився Джейк і зліз із ліжка.

— А мені можна?

Батько закивав, показуючи жестом, щоб ми поквапилися.

Міська лікарня штату Міннесота стояла на пагорбі, що височів над Нью-Бременом. Вражаюча сучасна конструкція з червоної цегли,

до будівництва якої значною мірою долучилася сім'я Брендтів. Палата Еміля була на другому поверсі. У приймальні та коридорі зібралося чимало люду. Усі найближчі родичі були тут: брат, Аксель з дружиною Джулією, його племінник Карл. Юнак сидів поруч з Аріель і обіймав її за плечі. До лікарні також прийшли колеги з невеличкого коледжу, де Еміля вважали перлиною факультету музики. Мама сиділа у своєму святковому вбранні на підвіконні. Вона, заглиблена у свої думки, палила цигарку за цигаркою. Єдиною особою, якої я так і не побачив, хоча й сподівався на це, була Лайза.

Аксель нетерпляче чекав, коли ж приїде Джейк. Високий, атлетичної статури красень. Його біляве волосся трохи поріділо, а блакить очей була такою разючою, наче в них віддзеркалювалося саме небо. Щоразу, коли я бачив його обличчя, мені здавалося, що там ховається смуток.

— Дякую, Джейку, — щиро мовив він.

Брат закивав, і я зрозумів, що серед цих людей він і рота не розтулить.

— Де вона? — запитав тато.

— У палаті з Емілем. Я не можу навіть наблизитися. Ніхто не може. Джейку, вона не схоче піти. Але важливо, щоб вона це зробила. Емілю вкрай необхідно відпочити. Ти поговориш із нею?

Джейк зиркнув у кінець порожнього коридору.

— Ми можемо змусити її піти силою, — вів Аксель, проте це перетвориться на справжнісіньку сцену. Від того Емілю лише погіршає. Поговори з нею, я дуже тебе прошу.

Джейк підвів голову, кивнувши на знак згоди.

Аріель залишила Карла самого, підійшла до брата і стала навколішки. Її очі гарячкувато бігали:

— Джейкі, будь ласка, виведи її звідти без істерик. Йому надзвичайно потрібен відпочинок.

— Я зроблю все, що зможу, — почувся його шепіт.

Аріель поцілувала його в щоку. Джейк обернувся і пішов у палату. Батько й Аксель Брендт його супроводжували. Я спостерігав, як він намагається ступати в ногу з двома чоловіками, які височіли над ним. І хоча брат не йшов назустріч пекельній небезпеці, я чудово розумів, яка відповідальність лежала на його тендітних плечах. Того ранку я намагався зробити з Джейка героя, розповідаючи приправлену

власною брехнею історію. Щойно брат зник за дверима палати Еміля Брендта, мене хвилиною накрыло почуття сорому. Не варто було того робити.

Я сів поруч із мамою на підвіконня. З вікна відкривався чарівний міський краєвид. Пагорб був високим та крутим, унизу спокійної недільної днини відпочивав Нью-Бремен. Вулиці містечка були чітко сплановані німецькими емігрантами. Вони нагадували поля шахової дошки для татової з Емілем щотижневої гри. Цього понеділка її, мабуть, доведеться відкласти. Мати поклала руку мені на ногу і міцно стиснула. Вона не дивилася на мене. Я точно не знав, що саме це означало. Можливо, то був якийсь невербальний знак чи лиш предмет під рукою, що допоміг їй намацати реальність.

— Служба минула без пригод? — за мить поцікавилася вона.

— Так, проте за твоєї присутності все відбувається значно краще, — відповів їй.

Вона кивнула. І хоча мама не всміхнулася, знаю, мої слова їй сподобалися.

— Але ж із ним усе буде гаразд? Я маю на увазі містера Брендта.

Мати загасила цигарку у скляній квадратній попільничці, що стояла позаду. Спрямувавши поперед себе помутнілий погляд, вона повільно відповіла:

— Він у тяжкому стані. Проте я впевнена, що він одужає.

— Нащо він це зробив? — тихенько спитав я, аби ніхто не почув мого голосу. — Він же знаменитий, ну й таке інше. Чи, може, це через скалічене обличчя?

— Він привабливий чоловік, Френкі, — відповіла мама. — Обличчя не має жодного значення.

«Можливо, для нього має!» — подумалося мені, але я не вимовив цього вголос.

Джулія Брендт підвелася і підійшла до нас. Рожева сукня, облямована чорною стрічкою, до неї рожево-чорні черевички на високих підборах. На шиї висіла низка перлин, у вухах — сережки-перлинки. Чорне, як глупа ніч, волосся і темні, як холодна зола, очі. Я не любив Джулії Брендт і знав, що мати також її не любила.

— Рут, — із болем у голосі почала місіс Брендт, — це якесь жахіття.

— Так і є, — зронила мама.

Місіс Брендт дістала з сумочки золотий портсигар, він клацнув і відкрився. Вона простягла його матері і запропонувала цигарку. Мама похитала головою, подякувала Джулії, але нічого не взяла. Пані витягла цигарку постукала нею по золотій кришці і знову сховала портсигар у сумочку. Витягнула золоту запальничку, по центру прикрашену невеличким сапфіром. Вона затиснула цигарку між нафарбованих губ, відкинула кришку запальнички і клацнула кременем. Кінчик цигарки торкнувся вогню. Вона задерла голову, як пес, що збирається завити, потім випустила густий клубок диму.

— Катастрофа, — констатувала вона і подивилася в той бік коридору, де стояли Карл та Аріель. Десь глибоко в темряві зажеврила зола її дрібних оченят. Джулія промовила:

— Хоча якоюсь мірою їм пощастило.

— Пощастило? — мамин голос і обличчя напружилися.

— Карлу й Аріель, я маю на увазі. Що все це трапилось саме зараз, коли вони досі разом і можуть підтримати одне одного. А за кілька тижнів вони вирушать дорогами в різні світи, що так різняться між собою.

— Джуліє, — відповіла мати, — про везіння тут і мови бути не може, воно лишень у тому, що Емілю не вдалося довести справу до кінця.

Місіс Брендт затягнулася, дим повільно прокрадався крізь її губи:

— Ти й Еміль завжди були близькі. Я пам'ятаю той час, коли ми думали, що ви одружитесь. Ми обоє могли б стати невістками, — вона ретельно оглянула святкове вбрання матері й захитала головою. — Не уявляю, як воно — бути дружиною священика, завжди одягатися так... — вона знову затягнулася. Дим слався хвилиною, а вона додала: — Так розсудливо.

— Я знаю, що ти живеш іншим життям, Джуліє.

— Належати до родини Брендтів — це може стати справжнім випробуванням, Рут.

— Важкий тягар, — погодилася мама.

— Ти й гадки не маєш, — мовила Джулія, зітхнувши.

— Ще й як маю, Джуліє. Це видно зі зморшок від хвилювань на твоєму обличчі. Перепрошую, мені треба трохи подихати повітрям, — кинула мати, зіскочивши з підвіконня.

Вона вийшла із зали для відвідувачів. Місіс Брендт ще раз глибоко вдихнула цигарковий дим, скреготнула зубами і прошипіла:

— Ти — справжнісіньке стерво, — подивилася на мене, посміхнулася і пішла геть.

Розділ 11

Джейкові вдалося вмовити Лайзу піти з палати. Акселів «Кадиллак» відвіз її додому, тато поїхав з ними. Мама й Аріель прямували слідом на «Паккарді». Карл відвіз місіс Брендт до їхнього маєтку. Еміль зостався в лікарні сам, аби відпочити, що, як усі вважали, йому було конче необхідно.

Позаяк Аріель та Джейк частенько навідувались до будинку й аніскільки не заперечували, вирішили, що ці двоє поживуть із Лайзою, поки Еміль не одужає. Мама поїхала додому, щоб спакувати їхні речі. Коли всі роз'їхалися, я вирішив залишитися ще на який час та скласти компанію братові й сестрі.

Вікна будинку були запнуті шторами. На стінах майже нічого не було. Сліпому немає діла до зовнішнього вигляду. А щодо Лайзи Брендт, то ця особа була для мене цілковитою загадкою, про яку я не міг навіть скласти певної думки. У будинку було зовсім мало меблів, які стояли дещо обіч. Аріель пояснила: через Емілеву хворобу їх так жодного разу і не переставляли. Ані полиць тобі, ані книжок. Проте було багато квітів, вони пишніли в горщиках майже в кожній кімнаті. Чільне місце в будинку було відведене роялю, який займав майже весь простір кімнати. Найімовірніше, раніше це була їдальня. Сестра розповіла, що саме тут він грав і писав музику. Поруч з піаніно стояв коштовний бобінний програвач, який, за словами Аріель, пан Брендт використовував під час написання музичних творів, оскільки не мав змоги писати на нотному папері. Також у вітальні була високоякісна акустична система з величезними гучномовцями. Поруч висіли полиці, вщент забиті платівками. Я ще раз уважно оглянув будинок й подумав про м'яку, як пелюстки, оббивку для меблів, аромат квітів, який проникав у кожен закуток, піаніно та гучномовці, що наповнювали будівлю музикою, — і тоді зрозумів: Еміль Брендт створив світ своїх власних відчуттів.

Кухня відрізнялась від решти будинку. Це була територія Лайзи. Велика, охайно обставлена, кольорова, з розсувними дверима вздовж чорної стіни. Двері вели до красивої зали з видом на сади та річку.

Десь ближче до вечора всі заспокоїлися. Лайза заходилася готувати вечерю. Аріель запропонувала свою допомогу: вона стояла обличчям до господині, говорила чітко та голосно, аби та її зрозуміла. Лайза похитала головою і відмовилась, проте кивнула Джейкові, щоб він допоміг. Їли за столом на кухні. То була вечеря, смачніша за будь-які мамині кулінарні потуги. Смажена курка, товчена картопля, підливка, морква з олією, смажений кабачок. Кожна страва була неймовірною! Мені спало на думку, що, навіть попри сліпоту, Еміль Брендт був щасливою людиною. Аріель запропонувала помити посуд після їжі, проте Лайза знову її прогнала. Джейкову поміч було прийнято.

Сонце вже сідало. Господиня дому переодягнулася в робочий одяг, жестом показала братові, що в саду є ще кілька незавершених справ. І хоча я знав, що наміру попрацювати Джейк не мав, проте він погодився. Я запитав, чи буде доречною моя допомога. Поміркувавши кілька хвилин, Лайза закивала. Аріель зосталася в будинку. Вона грала на роялі, чарівні звуки линули з вікон. Трохи тямлячи в музиці, яку писав Еміль, я був упевнений майже на сто відсотків: сестра грає його твір. Красива, сумна, написана в мінорі мелодія. З комірчини для інструментів Лайза дістала кирку, лопату й лом. Обережно узяла інструменти і подала кожному по одному. Мені дісталася кирка, Джейкові — лопата, а господині — лом. Вона повела нас уздовж штахетної огорожі до ділянки з перекопаною землею.

Усе стало зрозуміло: Лайза розширювала город, а на заваді була перешкода. То був камінь завбільшки з велетенський гарбуз, що лежав посеред нової ділянки. Камінь глибоко в'ївся в глину, бо сидів там ще з часів, коли його сюди принесла льодовикова річка Воррен з Дакоти. Ми трохи постояли і роздивилися здоровила з усіх боків.

Я підняв руку, аби привернути Лайзину увагу.

— Може, вдасться посадити щось довкола, та й по всьому? — говорив чітко, аби кожне слово пропозиції зрозуміли.

Вона люто захитала головою, вказала на кирку і жестами наказала копати.

— Копати, то й копати, — промовив я у відповідь. — Відійдіть!

Підніс високо інструмент і щосили вдарив по глині біля глиби. Джейк та Лайза відійшли подалі, аби я міг працювати. Я розбивав землю довкола каменя, а брат збирав її лопатою, розчищаючи мені ділянку від велетенських брил. Так тривало десь із півгодини, і я вже почав ненавидіти всю цю катавасію, Лайза стояла поряд і спостерігала за нашою роботою, вона нічого не робила — лише хитала головою так, ніби наші зусилля не заслуговують на її схвалення. Я саме збирався облишити цю марну справу, аж раптом Лайза поплескала Джейка по плечу й жестом попросила зупинитися. Вона поклала на землю лом і пішла до комірчини. З купи каміння в східній частині ділянки дівчина взяла один булижник завбільшки з хлібину, принесла його і поклала за кілька сантиметрів від глиби. Лайза схопила до рук лом, гострий кінець підсунула під великий камінь — малий слугував точкою опори для важеля. Вона всім тілом натисла на інструмент, щоб звільнити перешкоду від затверділої важкої глини. Від напруги та рішучості її обличчя розітнули зморшки. Я дивився на голі жіночі руки, і мене вразили її м'язи та жили, що випнулися під шкірою товстими нитками. Ми з братом кинули на землю інструменти, підбігли до каменя з іншого боку і, ставши навколішки, почали щосили тягти. Урешті-решт камінь піддався. Він був занадто важкий для нас, аби підняти, тому скам'янілого велетня-гарбуза повільно відкотили на подвір'я до комірчини. Там він приєднався до решти каміння, які юна Брендт поприбирала, аби закласти свої грядки. Коли справу довели до кінця, Джейк зробив широкий крок і переможно закричав.

В одній руці Лайза тримала лом, а другу піднесла високо вгору на знак перемоги. З її уст линув глибокий гортанний звук, геть не схожий на людський. Якби я почув таке вночі, то точно злякався б. Проте тоді все було зрозуміло і природно, і я приєднався до веселощів.

І це виявилось великою помилкою.

На radoщах я по-дружньому поплескав брата по плечу, юну Брендт також. Тієї ж миті вона повернулася, тримаючи лом у руках. Якби я забарився на секунду і не відскочив на безпечну відстань, залізна рейка розколола б мені голову. Сонце сідало. Його червоне проміння пробивалося крізь гілля в'яза і заливало Лайзине обличчя диявольськими барвами. Очі враз зробилися дикими, вона розтулила рота й закричала точнісінько так само, як коли її намагався приборкати пожежник.

Я з відчаєм подивився на брата й заверещав голосніше за Лайзу:

— Що робити?

— Нічого, — у нього був такий вигляд, ніби щеміло йому, ніби її неосяжний біль — його власний. — Облиш її, вона заспокоїться.

Я відчайдушно і безнадійно повторював:

— Вибач, Лайзо. Я не мав на думці нічого лихого.

Вона і вухом не вела. Аріель вилетіла з будинку і мчала до нас:

— Що трапалося?

— Нічого, — відповів брат. — Френк доторкнувся до неї, і все. Це трапалося випадково. Вона скоро заспокоїться. З нею все буде гаразд.

— Мені треба звідси вшиватися, — сказав я.

— Іди, — сказав Джейк. — Іди, — він махнув рукою від злості.

У задній частині двору був ще один вихід. Я штовхнув хвіртку і пішов. Унизу зміїлася звивиста стежка, вона спускалась із пагорба до залізниці. Я йшов ділянкою між маєтком Брендтів та річкою. І хоч як я намагався втекти від Лайзиного крику, він переслідував мене весь час, поки я спускався, перетинав колії, йшов повз тополі. Лише біля піщаного рівного берега річки той жахливий вереск нарешті стих. Серце шалено гупало в грудях. І не лише від бігу, а здебільшого через паніку, спричинену тим лементом. Я чудово зрозумів, чому Аксель та Джулія Брендт вислали її туди, де ніхто з жителів Нью-Бремена не зможе його почути.

У блаженній вечоровій тиші я брів уздовж річки додому. Чорні крячки вихором здіймалися над водою, вихоплюючи з повітря комах. Хмари в небі розмалювали в рожевий колір пір'я фламінго. Я вже дійшов до перших будинків нашого кварталу, коли почув голоси Денні О'Кіфа та інших дітлахів, що лунали з-поміж тополь. Приєднуватися до них не хотілося. Я попрямував собі далі прибережною мілиною до місцини, де дід Денні збудував навіс. Довкола ріс густий очерет, ноги вгрузали в пісок. Раптом десь звіддалік зашелестів високий очерет — до мене хтось наближався. Я тихенько зачаївся в заростях і пригнувся, аби мене ніхто не помітив. І вже за мить побачив чоловіка: я встиг його роздивитися, адже він прошов від мене лишень за якихось десять кроків. Це був Воррен Редстоун. Чоловік повільно брів до будинку Денні, виліз на берег, а потім зник. Я трішки перечекав, аби впевнитися, що він відійшов на безпечну відстань, підвівся і почав продиратися очеретом. Намагався рухатися щонайтіхіше. Виявилось,

то було правильне рішення. Дійшовши до галявини, де стояв невеличкий навіс діда Денні, я побачив темну постать. Вона причаїлася поруч за саморобною будівлею. Я підкрався ближче і ліг на пісок серед очерету. У присмерку вечора мені відкривалася ось така картина.

Чоловік стояв навкарачки, з-під навісу стирчала лише задня частина тулуба. Який час він порпався всередині, а далі виліз і підвівся. Незнайомець стояв до мене спиною. Уже зовсім стемніло, тож роздивитися, що саме він тримав у руках, мені не вдалося. Не бачив я і того, що робив чоловік далі. Та потім помітив, як він відійшов убік, обтрусивши пісок з рук та колін. Він виламав кілька очеретин, скрутив з них мітлу і замів свої сліди. Він підмітав, аж поки не дійшов до заростів. Дістав щось з-під ремня, й за мить пісок осяяло світло: перевіряв, чи як слід упорався з роботою. Далі чоловік повернувся і зник у напрямку міста.

У мерехтливому світлі мені вдалося роздивитися обличчя. Це був Гасів друг — сержант Доул.

Я виліз із засідки, навколо була глупа ніч. Підійшов до навісу. Намагався щось розгледіти всередині, але стояла непроглядна темрява. Те, що зацікавило Доула, від мене було сховане. Я подумав, може, і мені стерти сліди, як те зробив Доул, але не знайшов жодної причини, чому я маю це робити. Жаби саме почали свої гортанні співи, а я рушив додому.

Розділ 12

Додому Еміль Брендт повернувся лише наступної суботи, за три дні до Дня Незалежності. Щоб він набрався сил, його перевели до приватної лікарні в Міннеаполісі. Після курсу лікування Аксель привіз брата в будинок на околиці міста. Ми з батьком і я приїхали туди зустріти друга. Очі музиканта запали, обличчя витягнулося, але він усміхався. Лайза припадала коло нього, як несамовита. Попри власну огиду до дотиків, вона навіть кілька разів злегка торкнулася брата. Руки нагадували метелики, які ніжно сідали на братові руки і плечі. Аріель міцно обійняла Еміля й довго не відпускала: сестра плакала.

— Усе гаразд, — утішав він її. Усе гаразд, — повторив іще раз нам усім.

Аксель, після того як привіз брата додому, вирішив там надовго не затримуватися. Він подякував Аріель за допомогу, сів у чорний «Кадиллак» і поїхав собі геть. Мені здалося, пан Аксель відчув полегшення — нарешті здихався цього клопоту. Тато й Аріель торочили Емілеві про відпочинок, але той і слухати нічого не хотів. Стверджував, що життя триває згідно зі своїм звичним плином. Потім він попросив Лайзу принести шахівницю. Батько та пан Брендт готувалися до гри.

— Це буде цікавий додаток до моїх мемуарів. Як гадаєш, Аріель? — звернувся Еміль до сестри.

— Це анітрохи не смішно, Емілю, — відповіла вона.

Чоловік потягнувся до неї, й Аріель узяла Еміля за руку. Він ніжно промовив:

— Це трапилося випадково. Жахливий збіг обставин. Усе скінчилося, зараз ти можеш повернутися додому. Ти так багато для мене зробила.

— Ні, — відповіла сестра, — я воліла б лишитися.

Еміль закивав. Попри сліпоту, його очі дивилися просто їй в обличчя — так, ніби містер Брендт чітко бачив сестру перед собою.

— Це чудово, — відповів він. — Для тебе назбиралося чимало роботи.

Аріель пішла. За кілька хвилин з вікна полинула мелодія, яку сестрині пальці вигравали на друкарській машинці.

Батько і містер Брендт умостилися до гри, а мене тато попросив сходити в будинок і довідатися, як там Лайза.

— Та з нею ж Джейк, — відповів я.

— Упевнений, і тобі знайдеться робота, — пояснив тато. Усе стало зрозуміло: моя присутність тут зайва.

Я пішов у дім, трохи постояв на порозі кухні. Джейк і Лайза були цілковито заклопотані прибиранням полиць. Я запитав, чи можу чимось допомогти, однак брат пояснив, що вони й без мене дають раду. Лайза, помітивши мене, роздратовано замахала руками і вигнала з кімнати. Я вийшов. Понудився ще трохи у вітальні, помилувався почесною грамотою на стіні. Еміль привіз її з музичного фестивалю у Відні, його ім'я було сріблом викарбуване по центру. Крізь вікна

вітальні, що виходила на ганок, долинав голос Брендта. Він командував, тато переміщав фігури. Далі батько мовив:

— Емілю, ще зовсім недавно ти казав, що почувашся щасливим. Що трапилося?

— Трапилося? Я напився скотчу, а потім не розрахував дозу снодійного. Це випадковість. Присягаюся.

— Я не вірю. Ніхто не вірить.

— Натане, мені абсолютно байдуже, у що віриш ти й решта народу.

— Нам не байдуже, що з тобою.

— Якщо це так, то навіщо ти починаєш?..

— А якщо ти знову вип'єш завелику дозу снодійного?

Брендт довго сидів мовчки. Чутно було Джейків сміх на кухні, стукіт пальців Аріель по літерах на машинці, далекий гуркіт поїзда, що, наближаючись, мчав коліями вздовж річки. Потяг пролетів зовсім близько, будинок аж затремтів. Еміль промовив:

— Мені не стане мужності на ще одну спробу, Натане.

— Але навіщо? Емілю, нащо взагалі це робити?

— У тебе таке щасливе життя. Як тобі таке пояснити? — Брендт гірко засміявся.

— Але в тебе є своє щастя, Емілю. Наприклад, музика. Хіба це не велике благословення?

— Якщо почати порівнювати, то важить вона геть мало.

— А що переважає її на іншій шальці терезів?

— На сьогодні з мене досить шахів, — уникаючи відповіді, сказав Брендт. — Я хочу відпочити.

— Емілю, поговори зі мною.

— Кажу ж, із мене досить.

Я почув, як він підвівся і пішов до дверей.

Я хутко повернувся на кухню. Джейк стояв геть запорошений борошном, а Лайза розкачувала тісто на великій дошці для хліба. З вітальні долинув татків голос:

— Хлопці, нам уже час іти додому.

Брат щось жестом пояснив юній Брент. Вона засмутилася, проте кивнула — все зрозуміло, хвилюватися нічого. Джейк обтрусив одяг і підійшов до мене.

Еміль Брендт стояв у вітальні, склавши руки на грудях, і з нетерпінням чекав, коли ми підемо. Ми з братом попрощалися,

у відповідь нам дістався лише короткий кивок. Ми підійшли до батька, він стояв біля виходу, притримуючи скляні двері.

— Я молитимуся за тебе, Емілю, — сказав тато.

— Не витрачай намарне сил та часу. Від того мені легше не стане, Натане.

Утрюх ми повільно рушили до «Паккарда», далі я попросив:

— Тату, ми з Джейком можемо піти додому пішки?

Джейк кинув на мене допитливий погляд, проте ані пари з вуст.

— Добре, — відповів батько дещо розгублено. Він іще раз глянув на будинок Брендтів. Я був упевнений: татко саме обмірковував тривожну розмову з другом.

— Тільки не вештайтеся по місту без діла, — наказав він нам, сів у машину і поїхав.

— Чого пішки? — нив брат.

— Є справа біля річки. Маю дещо перевірити. Ходімо.

Стояв спекотний вологий день. Ми продиралися крізь бур'яни пагорбом униз, ближче до колій. Перед нами стрибали коники, скаржилися і щось собі дзижчали комашки. Джейк скиглив їм у тон:

— Куди ми йдемо, Джейку?

— Ще трішки — і побачиш.

— Сподіваюся, щось хороше.

Ми перетнули колії, потім проминули шеренгу з тополь, уперлися в річку і почимчикували в напрямку міста. Коли наблизилися до піщаної смужки, вкритої очеретом, Джейк почав звертати. Я продовжував рухатися прямо.

— Куди ми йдемо?

— Я ж сказав, зараз побачиш.

Брат нарешті зрозумів, куди я зібрався. Він відчайдушно захитав головою:

— Френку, не варто цього робити.

Я підніс пальця до губ і попросив його помовчати. Я щодуху помчав, продираючись крізь очерет. Джейк кілька хвилин вагався, дивлячись на мене з берега, але зрештою побіг слідом. Біля відкритої місцини я присів і навкарачки, як тваринка, поповз далі. Брат зробив те саме. На галявині нікого не було. Навіс був порожній. Цілісіньку хвилину я розглядав усе довкола і чекав. Тим часом у ранковому повітрі над нами сновигали бабки. Нарешті я встав.

— Не слід цього робити, — мовив Джейк.

— Тихо, — відповів я йому.

Я став навколішки біля навісу й заліз усередину, не знаючи, що шукати. Спочатку здалося, що тут нема на що дивитися. Але потім у кутку я помітив гірку з піску. Я почав копати і швидко знайшов велику бляшанку. Тридцять сантиметрів заввишки і сантиметрів двадцять завширшки. Вона була загорнута в білу шматину і перев'язана гумовою стрічкою. Я витягнув посудину з піску на світло і показав Джейкові. Жодного промінчика радості не зблиснуло в його очах. Я відмотав стрічку, зняв тканину і зазирнув усередину. Там було всього чимало. Спочатку я дістав журнал. «Плейбой». Чув про це видання, але ніколи не бачив жодного номера. Кілька хвилин я роздивлявся журнал з широко роззявленим ротом. Джейк нахилився через моє плече, аби й самому добре роздивитися. Урешті-решт я відклав його вбік і дістав годинник з Міккі Маусом: однієї стрілки бракувало. Також побачив керамічну жабу, не більшу за мій великий палець. Там була маленька лялька індіанця, одягнена в оленячу шкуру, різьблений гробінець зі слонової кістки, а також військова медаль «Пурпурове серце». Поміж цих і купи інших дрібничок лежали окуляри Боббі Коула і фотографія мандрівника. Цінність цих речей була для мене незбагненною, проте, ясна річ, для діда Денні вони мали неабияке значення. Мені стало цікаво, яка саме річ з бляшанки зацікавила Доула.

— Що це за речі? — запитав Джейк.

— Не знаю.

— Ти думаєш, він знайшов їх?

— Може, й украв. Нарви мені трохи очерету, — попросив я, вказуючи на зарості.

— Навіщо?

— Кажу ж, нарви.

Поки брат виконував моє прохання, я засунув усе назад у банку. Класти «Плейбой» на місце страшенно не хотілося. Закрив кришку, загорнув у тканину і закрутив стрічкою. Потім поклав банку до ями в закутку навісу і загорнув піском. Усе, як і було раніше. Джейк приніс трохи очерету, з якого я скрутив мітлу. Точнісінько так, як кілька днів тому зробив Доул.

— Повертайся по наших слідах, — наказав я Джейкові.

Він пішов перший — за ним плівся я, змітаючи з піску найдрібніші сліди нашого перебування.

Розділ 13

Ми з Джейком упоралися з усіма суботніми клопотами в діда. Дорогою додому Денні О'Кіф погукав нас і запитав, чи не хотіли б ми в нього вдома пограти в настільну гру «Ризик». Поруч з Денні стояв ще один хлопчак на ім'я Лі Келлі. Загалом він був нічогеньким пацаном, але ніколи не чистив зуби, тому з його рота тхнуло прокислою капустою. Ми грали за обіднім столом. Це було трохи незвично, оскільки зазвичай бавилися в підвалі. За грою Джейк завжди дотримувався тактики консерватора. Він сидів у підпіллі десь в Австралії, його війська — біля Евересту, при цьому він ще й готувався до нападу на Індонезію. Треба бути цілковитим бовдуром, аби зазіхнути на його володіння. І тим дурнем був я. У моїй власності були території Азії, і я несамовито намагався пробити Джейків тил. План завершився крахом, наступним ходом він ущент спустошив мої багатства й повернувся до австралійської схованки. Потім Денні та Лі атакували з Америки й Африки, і за якихось там півгодини мене викинули з гри, а всі карти дісталися братові. Зазвичай я грав покvapливо і тринькав ресурси направо й наліво. Але мені здавалося, що рівень та кругозір людини важать більше, ніж його володіння, тим паче в дурнуватій настільній грі.

Я трохи покрутився, спостерігаючи за хлопцями. Потім запитав у Денні, чи можна дістати з холодильника виноградний напій. Коли я діставав пляшку шипучки, з підвалу долинула трансляція бейсбольної гри. Грала команда «Твінс», тож я пішов униз. Стіни підвалу О'Кіфів були оббиті темним деревом. У кімнаті стояв диван, журнальні столики, що нагадували колеса старих вагонів, та кілька ламп. На їхніх абажурах були зображені красиві жіночки в дещо відвертому одязі. Це було однією з причин, чому нам так подобалось гратися саме в підвалі. Двоюрідний дід Денні сидів у кріслі й дивився бейсбольний матч по телевізору. Його волосся було охайно зачесане, а сам старий був одягнений у чисту смугасту сорочку, літні штани та мокасини. У нього був геть інший вигляд, ніж тоді, коли він сидів поруч з мандрівником.

Коли я дійшов до останньої сходинки, дід Денні відірвався від екрана.

— Ох, і дісталось ж нашим, — кинув він без жодних емоцій. У темних очах я прочитав: він мене не впізнав.

— Скільки грають?

— Та понад половину гри вже зіграно. На щастя, все позаду. — Двоюрідний дід Денні тримав у руці пляшку пива «Брендт», а потім сьорбнув з неї. І хоча я порушив його усамітнення, моя присутність анітрохи йому не заважала. Воррен запитав:

— Як тебе звати?

— Френк Драм.

— Драм, — він зробив іще один ковток. — Що це за прізвище? Звучить як індіанське.

— Шотландське.

Він кивнув. Наш гравець біг на базу. Здавалося, дід Денні начисто забув про мене.

Я почекав, поки стихне галас на стадіоні, а потім запитав:

— Що ви зробили з фото?

— З яким фото? — він скося глянув на мене.

— Тим, яке знайшли в кишені мертвого.

— А тобі яке діло?

— Просто цікаво. Коли ми його ховали, ніхто не знав його імені.

Я подумав, можливо, фотографія допомогла б.

Він поставив пиво на підлогу:

— Ти комусь розповідав? Про мене?

— Ні, сер.

— Чому ні?

— Не знаю.

— Ти думаєш, це я доклав рук до його загибелі?

— Ні.

Він витріщився на мене. Я не рухався, в руках грілась склянка з шипучкою. Нарешті він спитав:

— Ти хочеш фото?

— Можливо.

— Що ти з ним збираєшся робити? Віддати поліції?

— Можливо.

— А коли вони запитають, звідки воно в тебе, що відповіси?

- Скажу, що знайшов біля естакади.
- У місці, де тобі заборонено вештатись?
- Мені можна.
- Доул про це іншої думки.

Я подумав, що Денні доповідає дідові про мої походеньки.
По спині побігли дрижаки.

- Я чув, ви сиділи у в'язниці.
- Хто це тобі сказав?
- Чув та й годі. Це правда?
- Лише частково.
- Чому частково?
- Ти чув причину, чому я там опинився?
- Ні.
- А решта і є тим самим «чому»?
- Ваша правда, чому?
- *Wo iyokihī*.
- Що це означає?

— Це означає «відповідальність». Ми, хто належить до народу сіу, несемо відповідальність за те, аби наше минуле не паплюжили брехнею, яку верзуть білошкірі й намагаються втокмачити і нам. Ти чув про повстання в Дакоті проти білошкірих у 1862?

— Звісно. Ваші люди атакували Нью-Бремен та вбили чимало місцевих жителів.

- А знаєш, чому вони це зробили?

Правду кажучи, я не знав. Однак був більш ніж переконаний, що це було їхньою буденною, звичною справою. Але цього я не озвучив.

— Нашим людям не було чого їсти, — вів Редстоун. Білошкірі незаконно заволоділи нашими землями, забрали траву на корм тваринам, зрубали дерева, аби побудувати собі житло. Полювання було нашим останнім шансом вижити. Врожай того літа був поганий, а зима тяжка, занадто тяжка. Ми попросили в білошкірих їжі, вони пообіцяли її дати. Усе це закріпили угодою, яку ми підписали. А знаєш, що потім почули у відповідь попухлі від голоду люди? «Їжте собі траву». Звісно, ми боролися. Ми боролися за їжу. Ми боролися, бо угоду було порушено. Ми боролися, бо відмовлялися бути під чобітьми в білошкірих. Чоловіка, який порадив нам їсти траву, вбили. Наші воїни напхали йому повен рот тією травою. Це буда марна спроба,

оскільки у ворога були солдати і зброя, гроші й газети, що красномовно писали брехню. Кінець кінцем, наші люди втратили все, що мали, а потім їх вислали. Тридцять вісім наших воїнів повісили за один день. Білошкірі дивились на це і раділи.

Я не знав, у що вірити. У школі повстання описували геть інакше, проте я готовий був поставити під сумнів усе, чим нас там «годували». Це місце мені ніколи особливо не подобалося. До шеренги учительських улюбленців мене не записували. Подейкували, що я ставлю надто багато запитань, які до того ж іноді ще й звучать зневажливо. Батьківські збори завжди таїли неприємні несподіванки для старих. З Аріель та Джейком усе було інакше. Їм завжди діставалася лише похвала.

— Який стосунок має ця історія до тюрми? — поцікавився я.

Дід Денні допив пиво, встав, підійшов до невеличкого холодильника в кутку кімнати й дістав ще одну пляшку «Брендта». Він відкрив її та зробив чималий ковток. Це вперше я бачив його на повний зріст так близько. І зрозумів, який же він дебелий та дужий. А це навіть попри свій вік — йому було щонайменше шістдесят. Він витер рота величезною рукою кольору вицвілої цегли.

— Я говорив правду. За це мене записали в порушники спокою і посадили до в'язниці.

— В Америці людей не ув'язнюють через те, що вони не дають іншим спокою, — кинув йому у відповідь.

Редстоун витріщився на мене так, що я відразу зрозумів, як то бути мешканцем міста, яке стало на заваді розлюченим воїнам народу сіу. Він спокійно відповів:

— От як їм усе сходить з рук.

Голос Денні покликав згори:

— Агов, гру закінчено. Підемо поплаваємо?

Злість у темному погляді Воррена Редстоуна на мить паралізувала мене. Далі він промовив:

— Іди собі гратися, білошкірий хлопчику, — двоюрідний дід Денні відвернувся від мене.

Розділ 14

У Нью-Бремені було три місця для плавання. Перше — громадський басейн, де завжди було гамірно і купа людей, та ще й рятувальники постійно сюрчали на тебе у свистки. Друге — заміський клуб, але, щоб туди потрапити, потрібні були грошенята чи друзі, які їх мають. Третє — старий кам'яний кар'єр на південь від містечка. Його закрили кілька років тому. Спричинило це закриття підводне джерело, яке наповнило водою величезну глибоку западину так швидко, що довелося лишити навіть більшу частину обладнання. Подейкували, якщо плавати глибоко під водою, то можна розгледіти, як десь унизу рухаються величезні сонні машини-монстри. Довкола кар'єра побудували огорожу і повісили оголошення, аби ніхто не зазірав на його територію, проте особливої уваги на це не звертали. І хоча батьки наказували нам триматися якнайдалі від цього місця, спекотної літньої пори воно було одним із наших найулюбленіших. Навіть чистий серцем Джейк ігнорував суворі накази отця-неньки і завжди йшов слідом за нами.

Джейк, Денні, Лі і я, їдучи містечком на велосипедах, проминули його межі. Далі, ще через якусь милю, повернули на захід і попрямували вздовж зарослих бур'янами брудних колій. Кар'єр розташовувався у віддаленій частині, відокремленій шеренгою тополь. Раніше тут видобували червоний граніт, тому на території навколо кар'єра лежали чималі купи непридатного для будівництва червоного непотребу. І до сьогодні ця місцина нагадує мені велику, глибоку рану. Коли ми під'їхали, вигляд чорного «Форда» 32-го року випуску аж ніяк не додав мені наснаги. Його припаркували біля дірки в дротяній огорожі, що слугувала за вхід до кар'єра. Від розбитих передніх та задніх фар не лишилося і сліду.

— Машина Морріса Інґдала, — зауважив Джейк.

— Мабуть, мордує качок, — відповів я йому.

— Поїхали додому, — розвернувся розчарований брат.

Денні та Лі й собі розвернули велосипеди.

— Я лишаюся, — заявив я. — Я сюди приїхав поплавати, — підкотив велосипед до огорожі, підпер його ніжкою.

Джейк відкрив був рота, потім закрив його, а потім знову відкрив і закрив без жодного слова. Брат нагадував рибку, витягнуту з води.

— Я не знаю, — мовив Денні. Він сів поряд з велосипедом і розгублено поглянув на інших.

— Ти справді підеш? — запитав Лі.

— Та дідько би вас побрав, звісно ж, піду, — я проліз крізь дірку в огорожі і пішов стежкою серед бур'янів. Ішов повільно. За хвилику я почув, як біжать хлопці, щоб наздогнати мене.

У західній частині кар'єра була велика пласка плита з червоного каменю. Вона височіла на кілька метрів над водою. Навколо росли верби, які ховали її від стороннього ока. Це було моє улюблене місце для купання. Одразу відчувалася глибина, можна було стрибати у воду, пірнати з каміння, не боячись наштовхнутися на щось під водою. А коли вже кортіло вилізти, природа сама створила тобі природні східці та кам'яне поруччя. З-під верб линула музика. Переносне радіо грало пісню Роя Орбісона «Біжу, як боягуз». Ми тихенько йшли стежкою, вишикувавшись вервечкою. Коли дійшли до верб, я рукою зупинив інших, а сам поплазував далі.

Вони лежали на великому покривалі, яке простелили на широкому рівному кам'яному виступі. Білі плавки Морріса Інґдала прилипли до червоного купальника білявки. На переносному холодильнику стояло радіо та пиво. Зараз воно грало «Ти покинула мене» Дела Шеннона. Поки я стояв у тіні дерев, Моррісова ліва рука, зім'явши купальник, поповзла по дівочих грудях, наче великий білий павук. У відповідь вона вигнула спину й ще палкіше припала до нього.

Хоча ми й намагалися сидіти якнайтихіше, Інґдал нас почув. Він повернув голову туди, де ми сиділи, і крикнув:

— Боже ти мій, а чи раптом це не пердун-Френк та Гоуді Д-д-дудді з парою бідолашних блазнів — Міккі Маусів? Ну що, все встигли роздивитися?

— Ми просто прийшли поплавати, — відповів я йому.

Морріс так і лежав на дівчині:

— Ми прийшли першими, тому забирайтеся звідси.

— Але тут усім місця вистачить...

— М-м-може, ходімо, — запропонував Джейк.

— Ч-ч-чудова ідея, — розреготався Інґдал.

— Ходімо, — сказав Денні.

— Ні, ми можемо й тут поплавати. Он скільки місця...

Інгдал покрутив головою і, врешті-решт, зліз із дівчини:

— А тепер ось що я вам скажу.

Я показав хлопцям, щоб ішли за мною:

— Ми обійдемо й подамося на інший бік, — пояснив я їм.

— Я не хочу, аби вони тут вешталися, — промовила білявка. Вона підвелася, дівочі груди стирчали з купальника як два великі дорожні конуси. Її губи були пухкі та червоні. Вона потягнулася до пляшки з пивом.

— Ви чули, що вам сказали? — вів далі Інгдал. — Зникніть негайно.

— Це ви зникніть, — відповів я. — Ми живемо у вільній країні.

— Хто ці малі зануди, Моррі?

— Аріель Драм — сестра оцього.

— Аріель Драм? — її обличчя скривилося так, ніби білявка з'їла бутерброд з коров'ячим лайном. — Ця лярва?

— Вона не лярва, — випалив я їм у відповідь, хоча й гадки не мав, що воно означає.

— Ти, невеличкий шматок мотлоху, — гаркнув Інглад. — Те, що її полірує багатійко, ще не означає, що твоя сестра не лярва.

— Ніхто її не полірує, — відповів я Моррісу, скрутив кулаки і підійшов ближче. — Сама ти лярва, — кинув межі очі блондинці.

— І ти дозволиш цій дрібноті ображати мене, Моррі?

Інгдал підвівся, він був босий. Худий і білий, як дріжджове тісто, парубійко. Проте він був на голову вищий за мене і, скоріш за все, з'їв собаку в усіляких бійках. А бажання розгепати мою голову в Морріса хоч відбавляй. На хвилі паніки на думку спало два виходи з ситуації. Перший — просто втекти, а другий... Саме так я тоді і вчинив. Опустивши плечі, я щосили штовхнув Морріса Інгдала. Удар припав прямисінько в живіт. Мої п'ятдесят з гаком кілограмів навалилися на Морріса і скинули з виступу. У воду летіли разом. Я швидко випливав, виплюнув з рота воду, миттю підплив до каменя й виліз, не давши Інгдалу анінайменшого шансу спіймати мене. Стрибнув до хлопців й обернувся, чекаючи, що Морріс уже стоїть позаду. Але його не було. Інгдал і досі не виліз із води, він відчайдушно молотив руками по поверхні.

— Він не вміє плавати, — кричала нам білявка. Вона стояла навколішках, зігнувшись над водою. Її груди трохи оголились, і на мить ця картинка мала набагато більше значення, ніж доля Морріса. Наступної хвилини Джейк дістав суху вербову гілляку завдовжки щонайменше два метри і подав мені. Я схопив її і, підскачівши до краю каменя, простягнув її Інґдалу.

— Хапай її, — закричав я йому.

Очі Морріса збіліли, руки лупили по воді і розбивали її поверхню на діаманти, що розліталися вусібіч. Він глухо кашляв, я боявся, що Інґдал втратив здоровий глузд і не зможе себе врятувати. Проте йому вдалося вхопитися за кінець гілки. Я тягнув, дівчина тримала палицю і волокла разом зі мною. Урешті-решт, гуртом доправили Морріса до плити, точку опори було знайдено. Він деякий час сидів у воді й обіймав камінь аж поки не відновив дихання. Далі почав повільно підніматися на поверхню. Урятований виліз на плиту, де стояв я увесь мокрісінький. Вода капотіла з шортів, футболки й кросівок. Усі завмерли й мовчки на нас витріщалися. Він дихав глибоко та уривчасто, в очах ще й досі читався відчай. Морріс прибрав довге чорне волосся з обличчя.

Він кинувся до мене. Обома руками розгнівано вп'явся в футболку, скрутивши тканину так, що з неї потекла вода. Його губи були міцно-преміцно зціплені, і те, що він міг іще при цьому щось говорити, справляло враження:

— Я тебе зараз уб'ю.

Я поглянув у його обличчя — лиховісні темно-блакитні очі були сповнені люттю. Я не мав жодного сумніву: це останні хвилини мого життя.

— В-в-відпусти його, — верещав Джейк.

— Відпусти його, — кричали товариші.

— Моррі, не треба, — гукала блондинка з магнетичними грудьми. Не отримавши відповіді, вона підійшла ближче і притиснулася до нас обох. То був такий собі маневр, аби розборонити нас із Моррісом. Нереальна мить. Смерть дихала мені в обличчя, а я відчував тепло та пружність дівочих грудей біля моїх плечей. Так, ніби за мить до загибелі небеса подарували хвилину раю. Мене це цілковито влаштовувало.

— Моррі, — вона муркотіла низьким голосом, що звучав, наче первісний спокусливий інстинкт для кожного присутнього тут чоловіка.

— Моррі, зайчику. Відпусти його.

В Інґдалі поєдналося безліч постатей. Неотесаний, збайдужілий, бездушний, самозакоханий, іноді розгублений та злий. Проте йому було дев'ятнадцять, і Морріс мав те, що підносило його над усіма нами, але саме через це він і впіймався. Я відчув, як його руки потроху опускаються, і він відпускає мою футболку. Інґдал зробив глибокий видих, схожий на той, що роблять коні, прочищаючи ніздрі, і відступив. Його дівчина і собі відійшла. Вона стояла в такій спокусливій позі, що Інґдал не міг відвести погляду.

І тоді настав мій зоряний час. Я знову вдарив і щосили штовхнув його. Він покотився назад, звалився з кам'яної плити і шубовснув у воду. Я стояв на краєчку і дивився, як він спльовує воду. Цього разу Морріс сам ухопився за каміння й потроху вилазив з води.

— Тікаймо, — крикнув я хлопцям. Ми щодуху накивали п'ятами з кар'єра. Мчали так, ніби за нами гнався сам дідько. Знайшли дірку в огорожі, пролізли крізь неї, схопили велосипеди і насилу переїхали брудні колії, що вели до головної дороги в містечко.

— Він нас наздожене, — кричав Денні і крутив педалі, рятуючи власне життя. — Він нас переїде.

Власне, це була правда. На своєму «Чорті» він міг опинитися тут за мить.

— За мною, — гаркнув я хлопцям, звертаючи зі шляху. Велосипед підстрибував у високій траві, що росла між кар'єром і дорогою. Я під'їхав до купи зіпсованого каміння, яке розвантажили посеред пустого майданчика. Велосипед поклав на землю і сховав у траві. Денні, Лі та Джейк зробили те саме. Отак і сиділи навпочіпки втрьох за купою кам'яних блоків, а серця вистрибували з грудей. Ще хвилина — і з-за тополь долинув гуркіт фордівського мотора. «Чорт» промчав повз нас, Інґдал сидів за кермом, білявка — поруч. Червоні язички полум'я горіли над дорогою, з виском повернули ліворуч до міста і зникли разом із Моррісом, який гнався за чотирма хлопчиськами. Проте того дня він їх так і не знайшов.

Ми подивилися один на одного: вже можна було дихати на повні легені. Розсміялися, попадали горілиць на траву й почали лементувати

від полегшення та тріумфу. Ми виявилися кмітливішими за Морріса Інґдала, в якому сиділо чимало чого. Задирака, скупердяй, мстивий покидьок. А на наше щастя, того літнього вечора ще й цілковитий бовдур.

Розділ 15

Того вечора мати й Аріель узяли «Паккард» і поїхали на генеральну репетицію написаного сестрою хоралу. Це мало стати родзинкою святкування Дня Незалежності, яке планувалося провести в Лютеранському парку. Того вечора тато грав у теніс з одним своїм товаришем, теж, як і батько, представником духовенства. Священик католицької церкви на ім'я отець Пітер Дріскол. Тато звав його Піт. Ми зверталися до нього «отче Пітер». Після гри батько запросив його на вечерю. Оскільки мами й Аріель не було вдома, він купив запечену курку, картоплю фрі та салат із сирої капусти та моркви в придорожньому ресторанчику. Усі представники чоловічої статі сімейства разом з отцем Пітером вечеряли в неформальній обстановці за столом на кухні.

Отець Пітер мені подобався. Він був молодий, багато жартував та ще й мав чудовий вигляд. Його рудувате волосся нагадувало зачіску з фото президента Кеннеді, яке я бачив на обкладинці журналу «Лайф». Під час навчання він грав за університетську бейсбольну команду — гравець між другою та третьою базами. Чудово розумівся на грі й захоплювався бейсбольною командою «Твінс». По завершенні трапези нас із Джейком залишили за старших на кухні, а тато з отцем Пітером, ще й досі одягнені в тенісні сорочки, пішли на ганок. Набивши люльки, вони сиділи і пихкотіли.

Після того, як ми впоралися з посудом, Джейк запитав:

— Що робитимемо далі?

— Не знаю, — відповів я йому. — Мабуть, нічого.

Брат пішов нагору доліплювати модель літака, над якою він сумлінно працював. Я розмірковував над тим, чи не розповісти Гасові про двоюрідного діда Денні, а можливо, й про те, що я зробив з Моррісом Інґдалом. Але було й дещо інше, чим так кортіло поділитися. Щось, що після тієї пригоди біля кар'єра на давало спокою. Проте я не був певен, чи Гас є прийнятним для такої справи кандидатом. Та й це не мало жодного значення, оскільки його мотоцикла не було видно на парковці. Крізь скляні двері я почув розмову батька й отця Пітера. Священик пояснював:

— Я лише кажу те, що чув, Натане. Нью-Бремен — містечко маленьке. Люди базикають.

— Твої католицькі парафіяни пліткують про дружину священика методистської церкви? — голос батька звучав дещо здивовано.

— Мої парафіяни говорять про що і про кого завгодно. Друже, деякі з них вирости тут, разом із Рут. Чесно кажучи, вони здивувалися, дізнавшись, що вона вийшла заміж за пастора. Наскільки мені відомо, замолоду Рут була нестримною та енергійною.

— І досі така, Піте. Але коли вона виходила за мене заміж, я не був пастором. Вона обрала за чоловіка студента юридичного факультету, який збирався зчиняти бурі в залі суду й заробляти на тому мільйони. Але війна... Війна все змінила. Рут не підписувалась під роботою, яку має зараз. Проте вона виконує її сумлінно.

— Вона випиває.

— Лише коли вдома.

— І палить.

— Усі жінки в усіх бачених мною фільмах палили. Велика кількість жінок моєї парафії теж палять — на самоті. Не приховувати цього — це вибір Рут.

— І найгірше. Вони стверджують, що Рут тримається осторонь Жіночої спілки християн.

Жіноча спілка християн була важливою структурою при церкві. Жінки, які ходили на службу, надзвичайно пишалися честю працювати задля її процвітання.

— Вона стільки сил докладає до музичних програм для трьох церков, — відповів тато. — Її серце там.

— Немає сенсу переконувати мене, Натане. Я люблю Рут і люблю її магнетизм. Я вважаю, що її музичні досягнення для жителів міста та церков є справжнім дивом. Я не один із твоїх парафіян і не маю жодного бажання наговорювати на неї.

На мить тиша запала на ґанку. Засвистів гудок: вантажний потяг простугонів коліями неподалік від будинку і попрямував собі далі. Тато відповів:

— Вона не стане іншою. Я навіть не проситиму.

— Я не кажу, що тобі слід це робити. Думав лишень, що ти захочеш знати, про що гомонять люди.

— Я все це знаю.

— Ой, Натане, набагато простіше бути одруженим із церквою.

— Але церква не почуває спинки, коли та свербить, і не пригорнеться до тебе холодної ночі.

Обидва засміялися, а далі отець Пітер додав:

— Час збиратися. Дякую за вечерю.

Трохи пізніше я сказав батькові, що йду до кварталу багатіїв, але чому саме — не повідомив. Він відірвав очі від книги й наказав повернутися до сутінок.

Я вийшов з дому і попрямував вулицею Тайлер. За мить почулося гупання кросівок: Джейк біг слідом.

— Куди зібрався? — важко дихаючи, спитав брат.

— У центр, шукаю Гаса.

— Мені можна?

— Як хочеш.

Джейк закрокував поруч:

— Ти збираєшся йому розповісти про Морріса Інґдала?

— Можливо.

— Я оце думав, Френку. Може, слід сказати, що тобі шкода?

— Інґдала? Навіть не мрій.

— Якщо він добереться до тебе, тоді тобі точно буде непереливки,
— Джейк трохи помовчав, а потім додав: — Чи мені...

— Тобі немає про що хвилюватися, — запевнив я брата. — Це ж я штовхнув його у воду.

Ми перетнули колії. Джейк підняв камінець і жбурнув його в дорожній знак. Камінь відскочив, як куля.

— Терпіти не можу, коли він називає мене Гоуді Дуді.

Далі брели мовчки, заглибившись у власні міркування. Мені думалося, що, хоч зараз і вдалося трохи заспокоїти Джейка, що він у безпеці, причини остерігатися все ж були. Морріс Інґдал належав до тих типів, які, коли вже заточили супроти тебе зуб, то помстяться і братові. Ми звернули з вулиці Тайлер на головну і попрямували до місцевих магазинів. Уже була майже восьма. Сонце застрягло в гілках дерев й освітлювало галявини ламаним жовто-помаранчевим сьайвом. Звідкілясь долинав поодинокий свист феєрверків і петард, проте загалом вечір був спокійний та тихий. Мої думки крутилися не лише навколо Морріса. Значно більше в голові паморочилося від образливих слів Інґдала і білявки, які стверджували, що Аріель —

лярва. Це слово мені не подобалося. Мені не подобалося його звучання чи відчуття, як воно злетіло з моїх вуст, а також те, що воно засіло в моїй голові. Наскільки я міг здогадатися, «лярвою» називали дівчину, яка вешталася з чоловіками — такими мерзотниками, як Морріс Інґдал. Спроби уявити Аріель у цій ролі просто вивертали мої нутроці.

Звісно, я думав про стосунки та секс. Але для мене це завжди асоціювалося з одруженою парою. Я з осудом ставився до чоловіка та жінки, які вступали в статеві стосунки до шлюбу. Не міг уявити, що сестра могла належати до таких. Проте темні закутки мого мозку, які сповнилися новою інформацією, висвітлили факти, на які раніше я не звертав уваги. Ті зустрічі в нічні години. Відмова залишати Нью-Бремен і навчатися в Джульєрдській школі. А вона ж мріяла про це все життя. Ці нещодавні ридання вдома. За той час, що сплив з нашої пригоди біля кар'єра, я зрозумів: сестра не лише закохана в Карла Брендта — вона, ймовірно, спить із ним. У тринадцять я й гадки не мав, що робити з усім цим.

І поки всілякі чортяки гралися моєю уявою, до нас під'їхав Карл на своїй червоній спортивній машині.

— Агов, бешкетники, — він гукав до нас з дружньою фамільярністю. — Куди зібралися?

Я витріщився на нього, намагаючись звести до купи новий стан справ та його роль у нашій сім'ї. Проте єдине, що я знав напевне, — парубок мені подобався. Карл Брендт і досі мені подобався. Я не помічав у ньому жодного натяку на гордовитість і пихатість. Коли Карл заходив у гості, я завжди вештався поряд і жодного разу не помітив у його ставленні до Аріель нічого іншого, окрім щирої прихильності. Проте, що я міг знати?

— Шукаємо Гаса, — мовив Джейк.

— Не бачив його, — відповів Карл. — Я їду в коледж, щоб забрати Аріель після репетиції. Розвіємося трішки на моєму маленькому червоному дияволові?

— Круто, гайда, — відповів брат.

Карл нахилився і відкрив дверцята. У машині не було заднього сидіння, тому нам із Джейком довелося потіснитися спереду.

— Усі готові? — запитав Брендт.

Він від'їхав від узбіччя. Верх машини був відкинутий, тому навколо нас миттєво здійнявся вітер.

Ми не одразу поїхали до коледжу, що стояв на пагорбі неподалік від лікарні і виходив на Лютеранський парк. Карл проїхав трохи по Нью-Бремену, минув під'їзні дороги до містечка, а потім натиснув на газ. Вітер вив, і Джейк скавулив йому в тон, наче скажений. Карлове золотаве волосся розліталось, як кукурудзяні рильця під час бурі. Він сміявся від справжньої насолоди. Тієї миті мене щось стримувало, я дивився на нього і дивувався тій безтурботності, з якою минало його життя. На мене повільно накочувалося досі незнане відчуття, цілковито сповнюючи моє нутро. Це була відраза.

Під'їхавши ближче до околиць містечка, Брендт скинув швидкість; вітер вщух, і я запитав:

— Ти збираєшся одружитися з Аріель?

Він не глянув на мене. Зволікання не мало нічого спільного з обережною поведінкою за кермом: це було небажання дивитися мені у вічі.

— Ми не говорили з нею про шлюб, Френкі.

— Ти хочеш з нею одружитися?

— Зараз у нас попереду різні шляхи.

— Навчання?

— Саме так.

— Аріель не хоче їхати до Джульєрдської школи.

— Я знаю, вона казала.

— Ти знаєш чому?

— Слухай, Френкі. Я не хочу зараз про це говорити. Це стосується лише мене і твоєї сестри.

— Ти її кохаєш?

Він втупив погляд у дорогу. Я знав, що він не хоче дивитися на мене.

— Вона кохає тебе.

— Френкі, ти й сам не знаєш, про що говориш.

— Вона казала, що любов — штука складна. Але мені все видається простішим. Ви кохаєте одне одного і берете шлюб. От і все.

— Не завжди воно так, Френкі, не завжди, — він був пригнічений, у голосі вчувався відчай.

Коледж був зовсім невеличким, його основною метою було виховання лютеранських священиків. Він славився відмінною музичною програмою та хорошим концертним залом. Саме тут ми і знайшли маму, Аріель і, несподівано для мене, Еміля Брендта. Репетиція добігала кінця, хор, до складу якого входили здебільшого студенти коледжу й містяни, потроху розсіювався. Аріель, мама й Еміль стояли гуртом на сцені, поруч із кабінетним роялем. Я знав, що Еміль погодився акомпанувати хору. Звісно, його участь привертала ще більшу увагу до події, але, з огляду на нещодавні ігри зі смертю, я був упевнений: цю ідею він облишив. Помилився.

Карл стрибнув на сцену, привітався з дядьком та мамою, поцілував сестру в щоку і запитав:

— Усе готово?

— Ви йдіть собі, — сказала мати. — Я сама відвезу Еміля додому.

Карл узяв руку Аріель і допоміг спуститися зі сцени. Ми стояли в проході між рядами. Минаючи нас, він сказав:

— Що ж, хлопці, додому дійдете й самі.

Мама і пан Брендт залишилися на сцені вдвох, я відчув — вона хоче позбутися синів і зостатися з Емілем наодинці. На ній були бавовняні штани, з-під синьої джинсової сорочки виднілася біла майка. Кінці сорочки вона зав'язала на талії, як Джуді Гарленд у стрічці про творчих людей.

— Френку, — драматично почала вона, — якщо ви хочете дістатися додому засвітла, час вирушати.

Без жодного писку заперечення Джейк повернувся й пішов до виходу. Світло потроху згасало, зал огортала темрява. Я ще трохи повагався, передчуваючи, що справу в залі поки до кінця не доведено.

— Френку, сміливіше, — крикнула зі сцени мати.

Я побрів до брата, який чекав у вестибюлі. Горіло лише кілька лампочок. Джейк сказав:

— Мені треба до вбиральні.

— Туди, — відповів я йому. — Чекаю на тебе.

Двері в зал були відчинені, а акустика там була пречудова. Мати й Еміль, цілковито захоплені розмовою, хоч і сиділи на сцені, але у вестибюлі я прекрасно чув, про що йшлося.

— Вона написала чудовий твір, Рут, — вів Брендт.

— Аріель багато чого навчилася в тебе, Емілю.

— Вона народилася з талантом. Твоїм.

— Але зі своїм вона досягне більшого, ніж я.

Залунала простенька мелодія. Тоді Брендт сказав:

— Пам'ятаєш?

— Звісно, ти написав це для мене.

— Подарунок на твоє шістнадцятиріччя.

— А два дні по тому ти втік у Нью-Йорк, не сказавши мені ні слова.

— Якби ж я знав тоді те, що знаю тепер. Моє рішення було б інакшим. Може, моє обличчя було б інакшим, я не був би сліпий, і мої діти були б схожі на тебе. Вона так схожа на тебе, Рут. Я чую тебе в її голосі. Я відчуваю тебе в її дотиках.

— Вона обожає тебе, Емілю. А я буду завжди тебе любити.

— Ні, ти любиш Натана.

— І тебе.

— Але любиш інакше.

— Тепер інакше.

— Йому пощастило.

— Тобі також дісталася неабияке благословення. Невже ти не бачиш?

— На мене іноді знаходить така туга, Рут. Така туга, ти навіть собі не уявляєш.

— Дзвони мені, Емілю. Коли накочує туга, телефонуй. Я буду поруч, присягаюся.

Слухаючи їхні балачки, я повільно підкрався до дверей зали і дивився, як вони сидять поруч на лавці біля рояля. Мамина рука обіймала Брендову щоку, на якій порубцювалася шкіра на шрамі. Еміль підняв руку й обійняв маму.

— Я люблю тебе, — мовив він.

— У тебе геть стомлений вигляд, — відповіла вона йому. Потім узяла за руку, ніжно її поцілувала і сказала: — Час везти тебе додому.

Вона встала. Еміль підвівся разом із нею, він здавався справжнім стариганом.

* * *

— Що це означає — «лярва»?

Брат лежав у ліжку в темряві нашої кімнати.

— Та нічого це не означає, — відповів я йому. Я горілиць простягся на ліжку, склавши руки за головою. Дивився на стелю та думав про білявку в червоному купальнику, намагаючись якнайточніше пригадати обриси її грудей, коли вони нависли над водою тієї обідньої години.

— Це означає щось погане?

— Пусте.

— Те, як дівчина це вимовила, свідчить про інше.

Мене здивувало Джейкове бажання порушити цю тему. Досі він згадував про події біля кар'єра лише через страх перед помстою, яку Морріс нам готує. Мене це влаштувало, і я сподівався, що вся ця балаканина про лярву вивітрилася з його голови. Якби ж то...

Якийсь час я намагався його забалакати, однак мені також було відомо: якщо вже щось засяде в братовій голові, то так просто цього не виб'єш. Непокоїло, що він може запитати про це в батьків. А це вже стовідсоткова масштабна катастрофа. Виходу не було: я вирішив усе йому розповісти. Принаймні своє розуміння.

— Це дівчина з поганим вихованням, — я намагався подати все якнайделікатніше.

— Погане виховання, — повторив Джейк. Трохи помовчав, потім знову запитав. — А що він мав на увазі, коли сказав, що багатій полірує її?

Ці слова збурили в пам'яті випадок, що трапився під час візиту одного з татових парафіян, пана Казмарека. Він тримав величезну ферму з худобою. Поки батько стояв на подвір'ї і розмовляв з Казмереком, я гуляв на пасовищі. Коні тихенько скубли собі траву. Раптом чалий жеребець підбіг до чорної кобили. Його член, завбільшки з мою руку, ввійшов кобилі в зад. Після спарювання кінь зіскочив з її спини і знову почав скубти траву, наче все, що трапилось, не мало жодного значення.

Я намагався стерти цю картинку з пам'яті.

— Він мав на увазі цілуватися, — відповів я йому. — Ну, обнімашки й таке інше.

— Цілуватися? Хіба в цьому є щось погане?

— Ні, — запевнив я його. — Нічогосінько.

— Ти колись цілував дівчину?

— Так, тобто ні. Вона мене поцілувала.

— Хто?

— Лоррі Дітріх.

— І як воно?

— Це трапилося так швидко, що я не встиг зрозуміти що до чого.

— Ти не поцілував її у відповідь?

— Це сталося торік на ярмарку, — пояснював я братові. — Вона їла морозиво з локрицею, замурзалася й була схожа на вусаня.

Унизу мама грала на піаніно: вона повторювала мелодію хоралу. Мама завжди нервувалася перед виступами, які сама ж і організовувала. Гра її рятувала.

— Білявка, — мовив Джейк, — та, що була з Інґдалом, — симпатична. Вони цілувалися, як скажені. Вона лярва?

— Саме так, — я намагався не думати про її груди. — Так, вона лярва.

Розділ 16

Усе гриміло з самісінького ранку так ніби зав'язався справжній бій — довгоочікуваний День Незалежності настав! Коли я прокинувся, батька вдома не було. Він поснідав і подався до церкви. Вікна кабінету були занавішені шторами, гучно гриміла музика, намагаючись заглушити гуркіт феєрверків. Мама теж прокинулася раніше, ніж зазвичай, — хвилювалася перед виступом того вечора. Вона металася вітальною з цигаркою в руці, а дим хвостом плівся за нею. Мати побачила мене на сходах, її блакитні очі благали:

— Френкі, поїдь до пана Еміля. Аріель зараз там, перекажи, що мені терміново потрібно з нею поговорити.

— А ти не можеш зателефонувати?

— Я телефонувала, проте ніхто не взяв слухавки. Мені потрібно, щоб ти туди поїхав.

— Можна я хоч поїм?

— Звісно, але поквапся.

Почулося рипіння сходинок згори; я озирнувся — Джейк у піжамі спускався до мене:

— Я теж поїду.

— Ні, Джейку, ти потрібен мені тут, — мама пішла в їдальню й узяла зі столу стосик паперу. — Відвези це Бобу Гертвігу. Він чекає.

Пан Гертвіг був редактором тижневика «Кур'єр Нью-Бремена».

— Тут список усіх, хто виступатиме сьогодні, — вела мати. — А також нотатки про твір, який написала Аріель, і таке інше. Я мала віддати йому це ще вчора, але якось вилетіло з голови. Йому потрібна ця інформація для статті про святкування.

— Я ліпше поїхав би до Аріель, — відповів брат.

— Ти зробиш так, як я кажу.

Коли мати наказувала, про заперечення вже не йшлося. Звісно, її успіхи з церковним хором та музичними виступами влітку стали майже легендарними, але вона досягла того важкою працею, тримаючи все в тісних шорах. Спроба Джейка закопилити губи і не виконати наказ розтанула під убивчим материним поглядом.

Я знав, що брат був лихий як чорт, і потім скиглитиме й скаржитиметься мені, але зараз на мамине прохання він відповів

згодою:

— Добре, м-м-мем.

Ми насипали пластівців і поїхали до кварталу багатіїв. Чудова погода — наче на замовлення до вітань на Четверте липня. Було спекотно, сонце піднялося на небі, обіцяючи погожу днину. Ми їхали старою дорогою Сіблі, потім я повернув праворуч, прямуючи до будинку Брендтів. Залишалося ще півмилі. Джейк поїхав далі вулицею Остін, пан Гертвіг мешкав саме там. Я озирнувся: брат зупинився і щосили жбурляв каміння в телефонний стовп. Мені здалося, що тієї миті він думав про маму.

Аріель поїхала на «Паккарді», проте коли я під'їхав до будинку Еміля, його там не було. Я підійшов до гаража і зазирнув у вікно. Там стояв чорний «Крайслер», який, здається, так ніколи і не бачив денного світла. Я піднявся сходами веранди і постукав. Ніхто не озвався. Тоді погукав:

— Аріель, містере Брендт!

Жодної відповіді — тож я стояв і не знав, що робити. Зважаючи на материн стан, я чудово розумів: якщо повернуся додому без Аріель, мене з'їдять живцем. Я знову постукав. Якби ж мене почула Лайза. Вона, найімовірніше, знає, де її брат і моя сестра... Спало на думку, що Джейкові таки варто було сюди поїхати, адже знайти спільну мову з Лайзою йому значно простіше. Проте відрядили мене, тому я відчинив скляні двері і зайшов у будинок Брендтів. І тут зі мною трапився один із найдивніших моментів мого життя.

Будинок я знав погано, нишпорив по ньому, як грабіжник. Я прокрався на кухню, значно чистішу й ошатнішу за мамину. Подивився крізь скляні двері кухні на впорядкований сад позаду будинку. Там нікого не було. Повернувся у вітальню і постояв кілька секунд. Варто було б перевірити кімнату, де Аріель працювала над Емілевими мемуарами, але мене дедалі більше переповнювало відчуття, що я порушую межі дозволеного. Я вже зібрався повертатися, тим самим наражаючись на мамин гнів, аж раптом почув дивне бурмотіння в одній із кімнат десь далі по коридору. Таке собі гортанне туркання. Може, у Брендтів десь є пташина в клітці?

— Тут є хтось? — крикнув я.

Туркання на мить припинилося, відповіді не було. Ніжна голубина пісня залунала знову.

Я намагався порівняти її з пташиним переспівом, однак, правду кажучи, ніколи раніше не чув, щоб пташки чи тваринки видавали подібні звуки. Ця таємниця вже цілковито мене захопила, і мені кортіло її розгадати.

Поволі я рушив коридором, крок за кроком нишком скрадаючись до кімнати. Я знав: хоч ферму Брендтів і відремонтували, приміщення було таким же старим, як і наш будинок. Будь-якої миті моя нога могла втрапити на незакріплену дошку, і та завищала б, наче кицька, якій наступили на хвіст. На підлозі лежала красива плетена доріжка зі східним візерунком: голі гілочки кущиків з чорницею. Я йшов навшпиньках по ягідках та гілочках до ледь привідчинених дверей у кінці темного коридору. Зазирнув у шпарину і побачив шматок охайно прибраного ліжка, що стояло біля вікна дальньої стіни. Ранкове світло тонуло в тонких шторах, але ж звідки линув спів? Простяг руку і легенько штовхнув двері.

До того дня я жодного разу не бачив голої жінки. Фото «Плейбоя», які я так ласо розглядав зовсім недавно, не зуміли підготувати мене до дійства, яке відкрилося мені в спальні Брендтів на День Незалежності 1961 року. Кімната потопала в квітах із саду, що пишніли у вазах в усіх кутках кімнати і наповнювали її п'янким ароматом. Лайза стояла до мене спиною. Волосся спадало на плечі довгою мідною смужкою. Вона завмерла поруч із дошкою, тримаючи в руках гарячу праску, нахилилася і ретельно працювала над щойно випраним братовим одягом. Кошик із пранням стояв біля її ніг. То було її туркання, сповнене задоволення, ніби ця нудна жарка робота, що повністю захопила Лайзу, була одним із найкращим способів згаяти час. Вона погойдувалась у ритм із праскою, і здавалося, наче слухала якусь мелодію. Я дивився на пружні м'язи її плечей, спини та сідниць. Ловив кожен її порух. Усі частини тіла ожили, й кожна дихала окремо. Жодна з них не була лише коліщатком великого механізму плоті.

Я не міг рухатися, проте голова продовжувала працювати. Знав, що будь-якої миті мене можуть помітити. Пречудово пам'ятав той близький до армагеддону випадок на городі, коли випадково торкнувся до неї. Я відступив крок назад і тихенько повернувся коридором. Навіть якби тоді на мене щосили горланили, мені було б байдуже. Я вийшов на ганок, сів на сходах і, склавши руки на колінах, став чекати повернення Аріель.

За двадцять хвилин Лайза Брендт промайнула за скляними дверима, вона була одягнена, волосся зав'язала у хвостик. Підозріливо зиркнула на мене і запитала знайомим мені голосом:

— Що ти хоч?

— Я прийшов забрати Аріель, — дивився просто їй в обличчя, щоб Лайза мала змогу читати по моїх губах.

— Поїха. З Емілем, — сухо та невиразно відповіла Лайза.

— Ти не знаєш, куди вони поїхали?

Вона захитала головою.

— Ти не знаєш, коли вони повернуться?

Вона знову похитала головою. А тоді поцікавилася:

— А де Джей?

— Поїхав за маминим дорученням.

Лайза пильно дивилася на мене, потім мовила:

— Буде лимонад?

— Дякую, мені вже час.

Вона кивнула — розмову було завершено — й пішла геть.

Дорогою додому я намагався розкласти по поличках кожен деталь Лайзино оголеного й шаленого тіла біля прасувальної дошки, аби зберегти їх у пам'яті назавжди. Коли мама прасувала, то мала вигляд дещо роздратований, а сама вона завжди була в поганому настрої. Але мама завше робила це одягненою. Мене не полишали думки: можливо, це було якось пов'язано одне з одним?

Аріель поїхала на прохання Еміля. Того ранку вони довго каталися вздовж річки з опущеними вікнами, аби містер Брендт міг якнайглибше вдихнути ранок того літнього дня. Він їй казав, що саме це було найкращим джерелом натхнення. Йому було необхідно відчувати на обличчі подув вітру поза межами міста, вдихнути запах землі, почути мелодії пташок і шелестіння кукурудзи. Еміль Брендт, який довгий час уже нічого не писав, стверджував, що саме зараз готовий написати величну оду долині річки Міннесота. Він якось сказав сестрі, що запах смерті змінив його світогляд. За останні роки його, як ніколи, наповнювало піднесення. Він готовий був засукати рукави й братися до роботи.

Усе це Аріель розповіла нам за обідом на кухні, поки ми ласували підсмаженими сендвічами з копченою ковбасою, картоплею та вишневим компотом. Батько зрадив:

— Яка хороша новина!

— Так і сказав? — дещо скептично спитала мати.

Батько поставив склянку й стенов плечима:

— Він же сказав, що відчув запах смерті, Рут. Це може надзвичайно сильно змінити людину.

— Коли я говорила з ним востаннє, було цілком зрозуміло, що він і досі сповнений туги та гіркоти.

— Робота — саме те, що поверне йому щастя, — зауважила Аріель.

— Ти так думаєш? — зиркнула на неї мати.

— Так каже Еміль.

— Можна мені ще один сендвіч? — перервав я.

— Підсмаж собі трохи ковбаси, — мовила мама.

— І мені, — попросив Джейк.

Я кинув декілька шматків на сковорідку, що й досі стояла на плиті, і ввімкнув конфорку.

— Не знаю, — сказала мама.

— Ти не знаєш його, — мовила сестра.

— А ти? — мати кинула на Аріель ще один скептичний погляд.

— Іноді мені здається, що я єдина людина, яка його знає, — відповіла Аріель. — Він — геній.

— З цим я не сперечатимусь, — сказала мати. — Але є й ще дещо. Я знаю його все своє життя, Аріель. Він складна людина.

— Аж ніяк, — відповіла сестра.

— Що? — здивувалася мама.

Одне слово. Як сіль на рану. Я подивився на Аріель, відступати сестра не збиралася.

— Я друкую історію його життя. Я знаю його.

Мати поклала лікті на стіл, підборіддя підперла долонями, уважно подивилася на сестру і запитала:

— То, коли твоя ласка, розкажи мені, хто ж такий Еміль Брендт...

— Чудова людина, — вагаючись, відповіла Аріель.

Мати розсміялася, але миттю посерйознішала:

— Аріель, люба, він завжди був чудовою людиною. Його завжди не розуміли і не цінували. Він був занадто зв'язаний тутешньою провінціальністю й багато чим іншим, що не дало йому змоги зреалізувати бажання, потреби та мрії його часто егоїстичного серця.

Джейк підвівся і підійшов до плити. Мені здалося, він обрав безпечніше місце.

— Колись ти мені казала, що велич потребує егоїзму, — різонула у відповідь сестра. — Та як би там не було, він не егоїст.

— То він лише величний? — мати знову засміялася. — Золотце, ти ще така молода. Тобі ще стільки всього треба дізнатися.

— Нащо ти говориш про мій вік так, наче це якась вада?

— Бо якоюсь мірою це так і є. Ти сама переконаєшся в цьому.

Тато підняв руки, намагаючись їх заспокоїти. Але не встиг він розтулити рота, як сестра гнівno кинула матері:

— Я думала, ти його друг!

— Так і є. Завжди була. Проте це не означає, що я не бачу його справжнього ества. В Еміля чимало недоліків.

— А в кого їх нема?

— Я бачила різні стани його організму, мені навіть іноді здавалося, що він ніколи не вийде з того. Навіть дивно, що він раніше не намагався накласти на себе рук.

— Чого це не намагався?

Мати здивовано подивилася на неї:

— Звідки тобі це відомо?!

— З мемуарів!

— Мені він ніколи того не розповідав.

— А може, на це є причина, — очі Аріель пильно та в'їдливо дивилися на залізничні стовпи. Вона відсунула від столу стілець і підвелася.

— Куди ти?! — запитала мама.

— Не знаю. Пройдуся.

— Добре, тобі не завадить охолонути. У тебе ввечері важливий виступ.

— До біса виступ, — гукнула Аріель і вибігла з будинку.

— Ні, Рут, — мовив тато і поклав руку на мамине плече. — Їй потрібно провітрити голову.

— Я не терпітиму такої непошани, Натане!

— Настане час — і вона сама вибачиться, Рут. Ти це знаєш. Сьогодні забагато звалилося на неї, та, власне, на вас обох.

Мама завмерла і дивилася на скляні двері. Її рот нагадував шов, яким зашили обличчя. Потім вона заспокоїлася:

— Ти маєш рацію, — відповіла вона і зиркнула на тата. — Ти маєш рацію.

А потім здивовано прошепотіла:

— Еміль і раніше намагався вкороти собі віку...

Мама вийшла з кухні і пішла у вітальню; за якусь мить будинок сповнили звуки піаніно.

Розділ 17

По обіді на честь свята проводили щорічний парад. Випускники йшли в прикрашених стрічками формах. Ветерани одягнули військовий одяг, у якому відбували службу. Пожежники їхали на пожежних автомобілях, мер містечка й інші представники влади стояли на платформі кузова вантажівки й розмахували руками. Їхня машина повільно котилася поміж начищених та вимитих до святкування легковиків. Вершники гарцювали на конях, їх також прибрали до свята. Навіть дітлахи долучилися до параду. Вони тягли за собою молодших братів і сестер, а дехто й домашніх тваринок у невеличких візочках, які майоріли червоними, білими та синіми кольорами. Процесія йшла головною вулицею, її радісно вітала юрба. Потім звернула на Лютеранську авеню і за якийсь там кілометр опинилася в Лютеранському парку. А там усе кипіло, як у вулику. Продавали солодку вату, хот-доги, смажені сосиски, пончики та повітряні кульки. Кожна організація містечка була представлена окремим стендом із консервацією, домашньою випічкою, красивими серветочками та кухонними прихватами. Проводилося чимало ігор із призами. Гості раділи й танцювали, для цього навіть спорудили невеличкий поміст. На літній сцені виступали музиканти, комедіанти й різні інші диваки. Броварня Брендтів люб'язно пригощала відвідувачів пивом.

Ми з Джейком трохи подивилися парад, а на зароблені гроші накупили всілякого їства. Намагалися випробувати вдачу в жбурлянні кілець, потім збивали пляшки з молоком, сподіваючись виграти м'яку іграшку, якої, правду кажучи, не вельми й хотілося. Потім випадково зустріли Денні О'Кіфа й гуртом пішли веселитися. Сонце почало сідати, наближався вечір. Юрба потягнулася до літньої сцени. Унизу встановили феєрверки, аби після виступу Аріель красиве вогняне дійство завершило цей надзвичайний день. Усі складані стільчики розібрали, поки Джейк, Денні і я встигли пропхатися до сцени. Ми обіперлися на стовбур в'яза, і хоча він ріс трохи осторонь, усе було добре видно. Увімкнули прожектори, на сцену вийшов мер з короткою промовою. Після нього з'явилася Сінді Вестр, аби прочитати невеличкий твір про свободу — вона сама написала його для участі

в конкурсі від Фонду ветеранів, завдяки чому й виграла двадцять п'ять доларів. Мені треба було до вбиральні; сказавши про це хлопцям, я пошкандибав до пересувних кабінок біля намету з пивом.

Я стояв і чекав у невеличкій черзі, аж раптом побачив, як Морріс Інґдал виходить з намету. Він був сам, сьорбав пиво, через краї склянки роздивлявся натовп — так, ніби хотів усіх нас повбивати. Я повернувся спиною і, щойно звільнили вбиральню, залетів усередину. Швиденько впорався зі своїми справами і, хоча стояв огиднючий запах, вирішив перечекати кілька хвилин, поки Інґдал не зникне. Коли виходив, чоловік з п'ятирічною дитиною, яка у відчаї трималася за низ живота, ледве не збив мене з ніг. Оглянув усе довкола й полегшено зітхнув: від Морріса і сліду не лишилося.

Коли повернувся, помітив, що поруч із Денні та Джейком прилаштувався Воррен Редстоун. Ми стояли мовчки і пильно дивилися на сцену. Саме виступала дівчина у військовій формі. І вона майстерно крутила диригентською паличкою, на кінцях якої палахкотів вогонь. Чудове дійство — я приєднався до компанії і милувався виступом, що до цього можна додати... Далі публіку веселило двоє артистів. Один із них захоплено грав на банджо народну пісню «Янкі Дудл», а другий, як скажений, відбивав чечітку. Ми аплодували щосили. Потім жіночка, яка викладала драматургію у старшій школі, читала Декларацію незалежності США. Якраз під час її виступу хтось ухопив мене за руку й потягнув убік. На мене дивилися кляті злі очі Морріса Інґдала:

— Я знав, що доберуся до тебе, купко лайна, — мене тягли подалі від натовпу в темряву.

Здоровецька рука вхопила й висмикнула мою руку з лещат Інґдала. Межи мною й Моррісом став Воррен Редстоун.

— Ти молодик, який б'ється лише з хлопчиськами? Може, спробуєш на смак бійку з чоловіком? — мовив індіанець.

Двоюрідний дід Денні насправді був уже не молодий, проте його міці та силі ще можна було позаздрити. Воррен скопив очі на Морріса, було зрозуміло: один рух — і йому гаплик. Інґдала хвилиною кинуло на крок назад. Він пильно дивився в темні спокійні очі Редстоуна. Ясна річ, Морріс був піщинкою порівняно з мужністю велета. Інґдал відповів:

— Це між мною і хлопчиськом.

— Ні, це я зараз між тобою і хлопчиськом. Коли надумаєш іще раз полізти до хлопця, матимеш справу зі мною.

Якусь мить я думав, що Морріс утне дурницю. Принаймні мені здалося, ніби протистояти Воррену Редстоуну було б цілковитим глупством.

— Каюк, — лишень пискнув Інґдал. — Тобі каюк, — і після цих слів він зник у темряві, куди намагався мене затягнути.

— Друг? — Редстоун дивився вслід Інґдалу.

— Він не дозволяв нам плавати в кар'єрі, — відповів я йому. — Я штовхнув його у воду: ото крику було!..

— Ти штовхнув його? — Воррен подивився на Денні. — Ти теж там був?

— Так, — відповів Денні.

Редстоун знову поглянув на мене, проте цього разу якимось зовсім інакше.

— Драм, — він так вимовив моє прізвище, ніби це його тішило, — ти впевнений, що в тобі не тече кров сіу?

Метрів за чотириста від нас почали підніматися на сцену хористи і займати свої місця на підмостках. Я не зміг порахувати всіх, проте їх було близько сорока. Глядачі затихли, ще кілька секунд — і мама піднімалася сходами разом з Емілем Брендтом. Тримаючи за руку, вона підвела його до рояля, який привезли спеціально для виступу. Справжня дивовижа — Еміль Брендт з'явився на публіці, глядачі вибухнули оваціями. Музикант сів за інструмент, його спотворену частину обличчя публіці не показали. Мати підійшла до центру сцени, запала тиша. Ще линув ледь чутний сміх біля кіосків та стендів з їжею, хтось кричав на Лютеранській авеню, десь далеко, поруч із нашим кварталом, гудів потяг, сповіщаючи своє наближення до вулиці Тайлер. І понад усім цим залунав материн голос.

— Щиро дякую, що прийшли відсвяткувати День народження нашої нації. Історія цієї країни написана кров'ю патріотів і потом її селян та робітників, чоловіків та жінок, які мали не зовсім такий вигляд, як ми цього вечора. Усе розпочалося з мрії наших пращурів сто вісімдесят п'ять років тому. Аби відсвяткувати мрію, яку нація втілила в життя, моя донька Аріель написала хорал, що називається «Дорога свободи». Ми з гордістю представляємо цей твір. Сьогодні вперше

для вас його виконують «Нью-бременські співці» під акомпанемент всесвітньовідомого композитора та віртуоза — Еміля Брендта.

Мати повернулася до хористів, підняла руки й на мить затримала їх у повітрі. Потім обернулася до Еміля:

— Починаємо.

Твір починався з повільного бігу пальців по клавішах: темп поступово пришвидшувався, і вони вже вистукувати щось подібне до битви, а голоси хористів задзвеніли: «До зброї, до зброї!». Хорал Аріель розповідав історію нації через революцію та війну в Кореї, вшановував першопрохідців, солдатів та мрійників, які побудували націю з сиріо багнуки Божої уяви. Принаймні так стверджували слова хоралу, написаного Аріель. Мама широко розмахувала руками, магнетично керуючи грозовим співом, а Еміль натхненно чаклував над інструментом. Голоси хористів линули зі сцени, наповнюючи повітря задушливим тремтінням. Дійство тривало близько дванадцяти хвилин, після останніх акордів публіку охопило шаленство. Юрба стояла і плескала в долоні, звучали овації й свист, гриміло, як під час грози. Мати подала сигнал Аріель, яка стояла біля останньої сходинки поруч з татом і Карлом. Сестра піднялася, взяла Еміля Брендта за руку, аби дійти до центру сцени. Але він не рушив з місця, щось прошепотів їй на вухо, і вона дала йому спокій. Мама й сестра стояли на сцені і вклонялися публіці. Того вечора на Аріель була красива червона сукня. На її шиї виблискував золотий кулон у формі серця з перлиною та прикраса для волосся — також із перлами. Це були сімейні коштовності. На руці висів золотий годинник — подарунок батьків. Тієї миті на її обличчі сяяла така яскрава усмішка, що запримітити її можна було навіть із Місяця. Я подумав, що кращої та винятковішої особистості не існувало в цілісінькому світі. Тоді я точно знав: вона народилася для величі.

— А як дівчину звати? — Редстоун доторкнувся до моєї руки. — Її прізвище Драм. Родичі?

— Це моя сестра, — відповів я, перекикуючи гамір.

Він ніжно на неї подивися:

— А красива, щось тут є від сіу.

Після феєрверків ми з Джейком пішли додому. Святкування вирувало по всьому містечку. Небо буяло різнобарв'ям. З темних вуличок, що перетинали дорогу, долинали гомін вертушок та петард.

Гасового мотоцикла ніде не було: скоріш за все, святкування Дня Незалежності він завершить у барі. Вікна в татовому кабінеті були зачинені, крізь них пробивалося світло і звуки Чайковського. «Паккарда» не було в гаражі, оскільки мама, Аріель, містер Брендт та «Нью-бременські співці» залишилися на святкування після виступу і мали повернутися додому пізно.

Наказу щодо часу вкладання в ліжко було суворо дотримано, і ми з братом уже о десятій тридцять одягнули піжами і повклалися. З вікна досі долинав гуркіт феєрверків, проте він потроху вщухав. Лише де-не-де лунали поодинокі спалахи петард. Тато повернувся з церкви. Уже майже поринаючи в дрімоту, я чув, як наша машина захрускотіла гравієм і грюкнули дверцята «Паккарда».

Дещо пізніше я прокинувся і почув, як тато комусь телефонував, а мама щось пояснювала, її голос звучав стривожено. Ніч була темна, як зола, навіть цвіркуни не співали. Я спустився вниз. Вигляд у батьків був стомлений та виснажений. Я спитав, що трапалося. Тато відповів, що Аріель ще не повернулася, і наказав повертатися в ліжко.

По роботі батькові частенько доводилося залагоджувати різні проблеми в нічну пору, тому подібні випадки для мене не були дивиною. Окрім того, я багато разів бачив, як сестра тікала з дому й поверталася лише над ранок цілісінька та неушкоджена. Та, найголовніше, я був лише дитиною, досі загорнутою в м'якеньку ковдру ілюзії, і щиро вірив, що тато з мамою гуртом з усім упораються. Повернувся до спальні і занурився в дрімоту. Збентежені голоси батьків усе ще лунали знизу, вони продовжували телефонувати і тривожно чекали на звісточку від своєї доньки.

Розділ 18

Япрокинувся наступного ранку. Пахло дощем.

Спустився вниз: батьки стояли на кухні разом із Карлом Брендтом, шерифом Ґреґором та його помічником Золі Гауптманом. На шерифові були джинси й робоча синя сорочка з коротким рукавом, щоки були гладенькі та червонуваті, ніби він щойно поголився. На помічникові була форма. Вони пили каву за кухонним столом. Ґреґор нотував слова батьків у невеличкий записник, що лежав перед ним. Я стояв у дверях їдальні — мене не помічали.

Стояв собі і слухав. Аріель була разом з Карлом та рештою друзів біля річки в парку Сіблі. На тій самій піщаній галявині, де Доул підірвав жабу петардою М-80. Там вони розвели багаття, пили й гуляли. Під час святкування згубили Аріель, і ніхто не знав, навіть Карл, куди і коли вона пішла. Сестра просто зникла.

Ґрегор попросив Карла назвати імена решти друзів, хлопець назвав їх ще десять чи дванадцять.

— Аріель теж пила? — запитав шериф.

— Так, — відповів Карл.

— Ти відвіз її до річки?

— Після вечірки.

— Вечірки з «Нью-бременськими співцями»?

— Саме так.

— Але ти не привіз її додому з танцюльок? Чому?

— Її ніде не було, коли я зібрався їхати.

— А тебе це аніскільки не турбувало?

— Я хвилювався, але подумав, що її підвіз хтось інший. Я був добряче напідпитку.

— Ти ще замалий, аби випивати, — зауважив Ґрегор.

— Це так, але запізно про це говорити зараз.

— Можливо, якби ти не пив, ти знав би, де Аріель.

Карл мав винуватий вигляд, відповіді не було.

— Ти помітив іще когось, хто теж пішов з вечірки?

Карл трохи поміркував, потім стенив плечима:

— Люди приходили й ішли собі далі впродовж усієї ночі.

— Вона щось сказала перед тим, як піти?

— Ні, — відповів Карл. — Принаймні жодного слова про те, що йде.

— О котрій ти поїхав з гулянки?

— Не пам'ятаю, десь близько другої, о пів на третю.

— Ти поїхав додому одразу?

— Так.

Шериф Ґрегор вирвав аркуш паперу з блокнота, де були записані названі Карлом імена і простягнув його Гауптману:

— Починай обдзвонювати, Золі.

Гауптман вийшов у скляні двері, почувся гуркіт мотора «Крузера», Золі поїхав. Ґрегор звернувся до батьків:

— У вашої доньки є друзі, в яких вона могла б сьогодні заночувати?

— Так, — відповіла мама. — Але ми їм телефонували. Ніхто не бачив Аріель.

— Можете назвати їхні імена? Я хотів би поговорити з ними особисто.

— Звісно, — мати проторохкотіла шість імен. Шериф записав.

Тато підвівся, пішов до плити з кавоваркою й налив собі ще одне горнятко. Він побачив мене на порозі і запитав:

— Френку, може тобі варто піднятися до себе й одягтися?

— Де Аріель? — запитав я в них.

— Ми не знаємо.

— Привіт, Френку, — озвався до мене шериф Грегор так, наче ми з ним давні друзі і йому від того приємно.

— Добрий ранок, — відповів йому.

— Аріель не прийшла сьогодні додому. Батьки хвилюються. Може, ти знаєш, де могла зостатися сестра?

— Містер Брендт, — відповів я без жодних зволікань.

— Еміль! — скрикнула мати, ніби то було справжнім відкриттям. Вона підстрибнула і полетіла до телефону у вітальню.

— Чому містер Брендт? — шериф подивився на мене, потім на тата.

— Вони добрі приятелі, — відповів батько. — До того ж він мешкає поруч із парком Сіблі.

У батькових словах було стільки надії... Він підійшов до мене, тримаючи горнятко кави, поглядав у вітальню і слухав телефонну розмову матері з Емілем.

— Емілю, вона не повернулася вчора додому, — пояснювала мати. — Я подумала, вона могла зостатися в тебе, — мати слухала, втупивши погляд у підлогу. — Ні, Карл теж не знає. Вони були в парку Сіблі, палили багаття біля річки. Аріель пішла, і ніхто не знає, де вона. — Мама ще трохи постояла. Вона заплющила очі, голос тремтів, ще мить — і вона заплаче. — Звісно, Емілю. Щойно дізнаємося.

Мама поклала слухавку, підвела очі на батька й захитала головою. Підійшовши до нього, вона притулилась щокою до його плеча: сльози потекли рікою.

Шериф Грегор підвівся, засунув записник у кишеню сорочки і мовив:

— Я зараз візьму кількох чоловіків, поїдемо в парк Сіблі, аби все ретельно оглянути. Карле, ти їдеш із нами, покажеш, де все відбувалося. Я особисто поговорю з друзями Аріель. Побачимо, може, згадають іще щось. І послухайте: з мого власного досвіду — діти повертаються. Як завше, утнуть якусь дурницю, потім їм від того соромно. Вони вирішують перечекати якийсь час, утекти в Міннеаполіс чи Сент-Пол, але потім повертаються, — він посміхнувся, намагаючись нас заспокоїти.

— Дякую, — відповів тато. — Ви не заперечуватимете, якщо я приєднаюся до вас біля річки?

— Звісно, — відповів шериф, — та спершу заїду у відділок. Зустрічаємося біля парку Сіблі за півгодини. Карле, ти також їдеш.

Шериф Грегор поїхав. Карл подивився на батьків:

— Пробачте, мені дуже соромно. Я не знаю, можливо, мені слід було поводитися відповідальніше. У мене в голові не вкладається. Куди вона могла піти?

— Почнімо пошуки з річки, — відповів тато.

— Можна з вами? — зайшовши на кухню, поцікавився я.

Батько якось спантеличено обдумав мою пропозицію і, на мій подив, погодився.

— Я не знаю, що мені робити, — промовила мама, витираючи очі. Вигляд у неї був розгублений.

— Молися, — мовив тато. — Будь поряд із телефоном — раптом вона зателефонує.

Нагорі прокинувся Джейк, проте досі ще куйовдився в ліжку:

— Що відбувається? — запитав брат.

— Аріель зникла, — я стягував з себе піжаму.

— Зникла? Як?

— Ніхто не знає, — я почав нишпорити в купі вчорашнього одягу, що лежав на підлозі. Знайшов одяжину і натягував на себе.

— Куди ти зібрався? — спитав Джейк.

— Парк Сіблі. Там Аріель була минулої ночі.

Джейк зіскочив з ліжка, миттю зняв піжаму й уже одягався.

— Я теж іду.

Сонця не було, навіть жодної надії на його появу. Хмари вкрили небо товстим сірим покривалом, що нависло над долиною, як скеля. Ми дісталися до парку Сіблі першими. Стояли на краю річки, де сестру бачили востаннє. Пісок був укритий чорними головешками від численних багать. Учорашнє вогнище ще тліло. Пісок довкола нього був розтоптаний та вкритий купами порожніх пляшок з-під пива. Добряче вчора погуляли.

— Нічого собі, — озвався тато.

Карл Брендт засунув руки в кишені, повісив голову і нічого на те не відповів.

Мені навіть на думку не спадало, що Аріель могла зникнути назавжди. Через мою дитячу наївність я був упевнений, що це лише невелика пригода. Димова завіса скоро розвіється, сестра з'явиться, й усе стане на свої місця. Я завмер під пригніченим небом, дивився на розритий пісок, тріски, що дотлівали, і точно знав: ми обов'язково знайдемо ключ до загадки. Хотілося розпочати тієї ж миті. Підійшов ближче до багаття, Джейк побрів слідом.

— Що ми шукаємо? — запитав брат.

— Хлопці, зупиніться, — застеріг тато. — Ми поки що нічого не шукаємо. Ми лише чекаємо на шерифа.

Таке рішення видавалося мені справжнісіньким гаянням часу. Але тато так сказав, і ми з Джейком його послухали.

Через десять хвилин приїхав шериф з двома чоловіками. Один із них був у формі, другий — місцевий поліцейський, Доул. Вони пробиралися стежкою повз тополі, підійшли до нас, оглядаючи місцину навколо.

— Боже милостивий, оце так безлад, — сказав шериф й осудливо поглянув на Карла. — Що ви собі думали, дітки?

— Та була ж гулянка, — Карл стис плечима.

— Схоже на справжній шабаш, — вів далі Грегор. — Щойно ми тут з усім упораємося, ти і твої друзі приберуть тут кожну піщинку. Зрозуміло?

— Так, сер.

— Гаразд. Оглянемо спочатку довкола багаття, потім розділимося і прочешемо все по периметру. Нічого не чіпайте. Якщо знайдете щось цікаве — гукайте, але не торкайтеся. Ясно?

Усі закивали, ми з Джейком теж.

— Хлопці, — шериф звернувся до нас. — Будьте поряд із татком. Робіть, як він скаже.

— Звісно, — відповів я йому. Джейкова голова стрибала, ніби її прив'язали до тіла мотузкою.

У радіусі десяти метрів від багаття картина була скрізь однаковою: стирчали недопалки з переритого піску. В одному місці все було перевернуто з ніг на голову — хтось точно побився.

— Морріс Інґдал та Ганс Гоул, — відповів Карл на шерифове запитання, — побилися через машини.

— Машини?

— Мабуть, для них це важливо, — Карл повів плечима. — Шкоди нікому не завдали.

Почувши ім'я Морріса Інґдала, Джейк кинув на мене пронизливий погляд:

— Розкажи їм, Френку.

— Що розказати? — запитав Греґор.

Жодного бажання оповідати про наші пригоди я не мав, бо мусив би розповісти все від самого початку, тобто з кар'єра — місця, куди нам було заборонено пхати свої носи. Проте Джейк ще раз штовхнув мене в плече. Тато, Доул і двоє чоловіків уп'ялися в мене поглядами — тікати було нікуди. Довелося розповісти всю історію про кар'єр та Інґдала в деталях. І те, як він за нами гнався, і як ухопив мене в Лютеранському парку й намагався затягнути в темний закуток. А потім без жодної відомої мені причини я додав:

— Йому не подобається Аріель.

— Звідки тобі про це відомо? — поцікавився шериф.

— Він обзивав її.

— Як саме.

— Лярва.

— Ще як?

— Заяча губа.

— Ясно, — мовив шериф.

Тато стояв по той бік обвуглених залишків багаття:

— Френку, він усе це сказав тобі?

— Так. Мені і Джейкові.

— Інґдал — справжній негідник, — буркнув Доул.

— Спершу завершімо справи тут, а потім доберемося й до Інґдала, — сказав шериф.

Ми розділилися і прочесали все в радіусі ста метрів уздовж берегів річки. Не знайшовши жодного сліду, повернулися до вогнища.

— Отже, так, — командував шериф. — Я їду по Морріса Інґдала аби потім допитати його у відділку. Містере Драм, я хотів би, щоб ви поїхали зі мною.

— Добре, — погодився тато.

— І ваші сини також, — додав Ґреґор. — Якщо ви, звісно, не проти. Хочу отримати повну картину тієї «дружби». Думаю, нам усім буде цікаво почути інтерпретацію Інґдала. Це ж треба, всюди встиг.

Ми йшли доріжкою повз тополі, Доул зостався. Того ранку я бачив його востаннє, коли той біг уздовж річки до нашого району.

Розділ 19

Удома мама сиділа з Гасом — таке траплялося рідко. Вона поважала його, проте особливо не переймалася Гасовою долею. Мама часто казала татові, що його друг — грубий і неотесаний та має на його синів вплив, про який усім іще доведеться пошкодувати. Тато погоджувався з її словами, бо певною мірою воно і справді так було. Але він завжди захищав Гаса. «Він урятував мені життя, Рут», — часто повторював батько. Подобиць я не знав.

Вони обоє сиділи за столом на кухні і палили. Коли ми зайшли, мама підвелася і подивилася на тата з надією. Він похитав головою.

— Нічого не знайшли, — сказав батько.

— Вони розшукують Морріса Інґдала, — я додав.

— Інґдала? — Гас здивовано глянув на мене. — Чому Інґдала?

— Я розповів їм про кар'єр і про те, що трапилося в Лютеранському парку.

Мама затулила рот долонею і пробурмотіла крізь пальці:

— Ти думаєш, він щось заподіяв Аріель?

— Нам нічого не відомо, — відповів тато. — Вони лише хочуть поговорити з хлопцем.

Ми сіли за стіл. Холодну кашу зі шматочками банана жували й ковтали у страхітливій тиші. Майже завершили снідати, аж тут задзвонив телефон. Тато підскочив до слухавки.

— А, — відповів він, — це ти Гекторе. — Тато схилив голову, заплющив очі й слухав. Потім додав: — Ти знаєш, у нас тут дещо трапилось, Гекторе. Мене не буде сьогодні на зустрічі. Яке б рішення ви не прийняли, я згоден.

— Гектор Паділ, — пояснив він. — Сьогодні зранку зустріч щодо притулку для робітників-емігрантів.

Телефон знову задзеленчав. Це був диякон Грізвольд: йому була відома наша ситуація. Він попросив сповістити його, якщо знадобиться допомога. За кілька хвилин пролунав ще один дзвінок: Гледіс Рейнголд запевняла — раптом матері потрібна буде підтримка, вона залюбки прийде до нас. А далі телефон не вщухав. Жителі містечка та сусіди, які чули про Аріель, телефонували, аби запропонувати свою допомогу. Нарешті подзвонив шериф Грегор і повідомив, що Морріс Інґдал зараз у відділку, і попросив нас із татом приїхати.

— Мені можна впасти на хвіст? — запитав Гас.

— Думаю, шкоди від того не буде, — відповів тато. Тоді звернувся до мами: — Якщо хочеш, я зателефоную Гледіс.

— Ні, — сказала мама. — Зі мною все гаразд.

Однак було ясно, що аж ніяк не гаразд. Вигляд у неї був хворий, обличчя змарніло та геть зблідло. Мама курила одну цигарку за іншою й тарабанила пальцями по столу.

— Добре, — видихнув тато. — Френку, Джейку, на вихід.

Усі поїхали, тільки мама залишилася вдома. Вона дивилася на кухонну шафу. Навколо стояв густий тютюновий дим: здавалося, наче вона й сама горіла.

Шериф сидів за столом, склавши руки перед собою. Інґдал сидів навпроти, розвалившись на стільці. Усім своїм виглядом виказував зневагу та нудьгу.

— Це правда, що ти залякував хлопців? — спитав шериф.

— Я казав, що начовпу їм пики.

— Як мені відомо, ти вчора напав на Френка.

— Напав? От дідько, я лише схопив за руку цього малого пердуна.

— Хто знає, що сталося б, якби Воррен Редстоун не опинився поруч.

— Редстоун? Та я навіть не знаю, хто це.

— Кремезний індіанець.

— А, цей... Ну, ми перекинулися собі кількома слівцями, я пішов.
Та й годі.

— Куди ти поїхав?

— Не пам'ятаю, десь вештався.

— Ти був сам?

— Я зустрів Джуді Кляйншмідт. Розважались до світанку.

— Ти вчора був у парку Сіблі на вечірці після концерту?

— Так.

— Ти не зустрічав там Аріель Драм?

— Бачив її.

— Ви розмовляли?

— Може, щось їй і бовкнув. Дідько його вхопи, я говорив з багатьма.

— Чув, ти ще й побився з Гансом Гоулом.

— І таке було. Зацідив йому трохи в пику — так, нічого особливого. Він назвав мою машину купою лайна.

— Моррісе, язика прикуси. О котрій ти пішов звідти?

— Не пам'ятаю.

— Ти поїхав сам?

— Ні. Джуді була зі мною.

— Ти поїхав одразу додому?

— Ні.

— Куди ти рушив?

— Це ми пропустимо.

— Ні, не пропустимо.

Інґдал якось мить zvolікав, потім зітхнув від безвиході:

— Поїхали до старої садиби Мюллера.

— Навіщо?

— Людей там нема, проте стоїть велика копиця сіна, а в машині в мене було покривало. Зв'язок прослідкуєте самі?

Шериф якось мить намагався скласти до купи слова Морріса.

— Ти і донька Кляйншмідта?!

— Я і Джуді, саме так.

— І як довго ви там були?

— Достатньо, — вишкірився Інґдал.

— А далі?

— Я відвіз її додому.

— О котрій це було?

— Не знаю, сонце мало сходити.

— Хтось бачив, як ти повернувся?

Морріс одразу похитав головою:

— Мій старий учора налигався, тому спав, як колода. Навіть якби в будинку підірвали бомбу, він й оком не змигнув би.

Шериф нахилився вперед, склав руки поперед себе. Трохи посидів мовчки й узявся уважно придивлятися до Морріса. Протягом того часу від Інґдалової легковажності не лишилося й сліду: він підвівся, переминався на місці і знервовано смикав плечима:

— Слухайте, я вам усе розповів. Я нічого не знаю про Аріель Драм. Я бачив її на тій вечірці біля річки й по всьому. Біс із тим усім, я навіть слова їй не сказав. Вона сиділа собі осторонь і весь час дивилася на багаття, наче вона якась там краля, а решта — просто непотріб. Вона така і є. Однак то все фіґня, бо з її заячою губою... — Інґдал урвав балаканину і винувато глипнув на тата.

Шериф мовчки слухав, а коли Морріс замовк, додав:

— Гаразд, Моррісе. Ти залишаєшся тут, поки ми не знайдемо Джуді й усе не з'ясуємо.

— Залишаюся тут? Мені треба на консервний завод, у мене зміна.

— Не хвилюйся, я докладу зусиль, щоб ти не спізнився.

— Будьте такі ласкаві.

— Лу, — Грегор звернувся до поліцейського, який був із нами біля річки. — Веди Інґдала до камери, нехай відпочине. Думаю, сон йому не завадить.

— Ви мене посадите? Я ж нічого не зробив! Ви не можете мене заарештувати.

— Заспокойся, ніхто не збирається запроторювати тебе за ґрати. Я лише пропоную тобі нашу гостинність. Доки не поговоримо з Джуді Кляйншмідт.

— Чортівня, — озвався Морріс.

— Слова добирай, — урвав його шериф. — Тут присутні малі діти.

Інґдал кинув на мене вбивчий погляд.

Ми поїхали додому, біля будинку стояла поліцейська машина. Батько поставив своє авто поруч. На кухні Доул сидів з мамою за столом.

— Натане, — вона дивилася на тата розгублено й налякано.

Доул встав і повернувся обличчям до батька. Потім простяг ліву руку:

— Пане Драм, я хочу Вам дещо показати. Це належить вашій доньці?

У кремезній руці лежало щось загорнуте в чисту хустинку. Вільною рукою він розгорнув краєчки тканини. То були золотий ланцюжок і кулон у формі серця з перлиною.

— Так, — відповів тато. — Аріель одягала його вчора ввечері. Звідки це у вас?

Вираз Доулового обличчя був незворушний, наче скеля:

— Знайшов серед речей Воррена Редстоуна.

Розділ 20

Гас поїхав разом із татом та Доулом у поліцейський відділок, аби розказати про кулон. Ми з Джейком лишилися вдома. Це було нестерпно. У її мовчання та безладні рухи в'ївся страх. Мама сиділа за столом на кухні і палила. Потім підводилася, йшла до вітальні, брала до рук телефонну слухавку, ніби хотіла подзвонити, клала її на місце й розводила руками. Вона стояла, витріщившись у вікно, цигарка чаділа в руці. З кухні я бачив, як вона дотлівала біля самісіньких пальців, а мама стояла як укопана, цілковито занурена у власні думки та припущення.

— Мамо! — закричав я до неї. Більше не міг на те дивитися. Ще трохи — і вона себе точно обпекла б.

Вона не звертала на мене жодної уваги.

— Мамо, — знову закричав, — цигарка!

Вона не поворухнулась: здавалося, взагалі не чула моїх слів. Я підбіг до неї й торкнувся її руки. Мати подивилася вниз і раптом зрозуміла, що могло статися. Випустила з пальців стлілий недопалок і наступила на нього, лишаячи чорний викурений слід на світлій дерев'яній підлозі.

Я озирнувся на кухню: Джейк налякано дивився на нас. Оселею розгулював гнітливий відчай, але, як тому зарадити, я й гадки не мав.

Захрускотів гравій біля будинку. Я пішов на кухню й визирнув у вікно: то був Карл. Еміль Брендт сидів на передньому сидінні його

спортивної машини. Сіре, брудне полотно неба нависало над ними. Карл допоміг дядькові вийти з машини і повів до дверей кухні.

— Містер Брендт приїхав! — голосно вигукнув я.

— О, Емілю, — мама бігла до дверей. Вона обняла його. — Ой, Емілю, я так рада, що ти приїхав.

— Я не міг сидіти й чекати на самоті, Рут. Я маю бути тут.

— Я знаю, знаю. Ходімо, сідай поруч.

Вони пішли у вітальню й сіли разом на дивані.

Карл зостався з нами. Трохи почекавши, запитав:

— Є новини?

— Знайшли її кулон.

— Хто?

— Доул. Прикраса була у Воррена Редстоуна.

— Хто це?

— Двоюрідний дід Денні О'Кіфа, — пояснив Джейк.

— Як кулон потрапив до нього?

— Не знаю, — відповів я йому. — Тато, Гас та Доул поїхали це з'ясувати.

— Давно?

— Десь півгодини тому.

Карл стояв на порозі вітальні:

— Дядьку Емілю, я поїду у справах. Скоро повернуся по тебе.

Він поспіхом вибіг надвір і сів у машину. За мить він уже мчав вулицею Тайлер у напрямку центру. Мама й пан Брендт сиділи у вітальні, тато й решта чоловіків поїхали до відділку, а ми з братом зосталися на самоті зі своїми турботами й тривогами.

— Ти голодний? — запитав Джейка.

— Ні.

— Я теж не хочу їсти, — сів за стіл і провів рукою по його гладенькій поверхні. — Звідки в нього це?

— Що?

— Кулон Аріель.

— Не знаю, — відповів брат. — Може, вона сама його віддала.

— Навіщо?

— Не знаю.

— А може, він його знайшов?

— Не знаю, — відповів я братові.

— Ти ж не думаєш, що він міг її скривдити?

Я подумав про Воррена Редстоуна і згадав, як уперше зустрів його під естакадою біля мандрівника. Тоді я злякався за Джейка. І потім, коли ми натрапили на нього поряд із навісом біля річки, і як Денні втік. Спала на думку прохолодна розмова з Ворреном в підвалі будинку О'Кіфів, перед тим як ми пішли купатися до кар'єра. А те, як він заступився за мене в парку, налякало навіть Морріса Інґдала.

— Мені конче треба піти, — я підвівся.

— Куди ти зібрався? — запитав Джейк.

— До річки.

— Я з тобою.

Я підійшов до дверей вітальні — мама і містер Брендт гучно й серйозно щось обговорювали.

— Ми з Джейком трохи пройдемося, — повідомив їм.

Мати подивилася в наш бік і продовжила розмову. Ми з братом вийшли у двері на кухні.

Небо змінилося — потьмяніло. Хмари шаленіли в темному чаді над землею. Здійнявся різкий вітер, його подуви приносили звуки грози, що наближалася із заходу. Ми перебігли через задній двір та пасовище. Дика трава і маргаритки вкривалися брижками; здавалося, що земля ожила. Обігнули оселю подружжя Свон. На довгій мотузці висіло прання. Я чув, як воно здіймається від вітру і ляскотить. Ми перетнули ще дві вулиці, позаду zostалися два будинки без огорожі. По той бік вкритого ожиною пагорба одразу починалася річка. Між колючою лозою проторували стежку, що вела до самісінького берега. Ми спустилися нею до темної води і повернули на північний захід. До навісу Воррена Редстоуна залишалось менше двохсот метрів.

— Що ми будемо робити? — запитав Джейк.

— Шукати.

— Що?

— Не знаю.

— А якщо Воррен тут?

— Тут, то й тут. Ти що, боїшся?

— Ні.

— Тоді ходімо, — я говорив із Джейком, а сам пришвидшував ходу. Починався дощ.

Ми навіть не намагалися приховати свої сліди, пробиралися напролом крізь височенний очерет. Нікого не було. Я одразу побіг до навісу і заліз усередину. Хтось розрив закопану бляшанку. Поруч із ямою лежала лише жменька піску.

— Її тут нема, — крикнув я Джейкові, відступивши крок назад. Обернувся і побачив нажахане обличчя брата, який заціпенів у руках Редстоуна.

— Маленькі злодюжки, — озвався Воррен.

— Ми не злодії, — випалив йому в обличчя. — Це ти злодій. Ти вкрав кулон моєї сестри.

— Де моя банка?

— У нас її нема. Вона в поліції. Як і кулон Аріель. І вони тебе заарештують.

— За що? — запитав Редстоун.

— Відпусти Джейка.

Воррен зробив так, як йому наказали. Джейк трохи перечепився і ледве не впав. Потім став поруч зі мною і повернувся. Ми обоє уважно дивились у вічі діда Денні.

— Де Аріель? — спитав я.

Редстоун подивився на мене, я нічого не міг прочитати з виразу його обличчя:

— Твоя сестра? Я не бачив її.

— Ти брешеш. У тебе її кулон.

— Я знайшов прикрасу.

— Де?

— Біля верхів'я річки.

— Я не вірю тобі.

— Та мені начхати, віриш ти чи ні. Де моя банка?

— Вона у відділку. Вони посадять тебе за ґрати, поки не розкажеш, що ти зробив з Аріель.

— Боже милостивий, хлопче. Усе, що є в тій бляшанці, — це крихти мого життя, які мають цінність лише для мене. Усе, що там є, я сам знайшов або ж хтось мені те дав. Я не злодій. І не маю жодного уявлення, де може бути твоя сестра.

Редстоун уважно дивився на мене, а я — на нього. Я зовсім не боявся: замість страху, в мене нуртувала злість. Якби тієї миті він на мене напав, я бився б до останнього.

Краплі дощу рясніли і залишали на піску глибокі виїмки. Вітер ревів усе дужче. Грім, що раніше гуркотів десь далеко, розколовся над нами. Я не бачив блискавки, але повітря наскрізь наелектризувалося грозою. Дощ стікав по обличчю Редстоуна, як по скелі, але він не зводив з мене очей і не рухався. Я стояв так само твердо, як і він. Будь-якої миті кремезні руки Воррена могли стерти мене на порошок.

Почувся звук сирен.

Редстоун підняв голову і слухав. Заляскали дверцята машин на ближній до пагорба вулиці. Чоловіки кричали.

— Сюди, він тут, — заволав я.

Редстоун різко поглянув мені в очі. Я прочитав у них те, що й до сьогодні мене гризе. Він мовив тихо, без ненависті та злості:

— Ти щойно мене вбив, білошкірий хлопчику.

Він повернувся і почав тікати.

Розділ 21

Очерет шумів і колихався. Здавалося, назустріч мчить дике стадо. За мить чоловіки з'явилися на галявині. Тато, Карл, шериф, Доул та кілька поліцейських. Побачивши мене і Джейка біля навісу, вони зупинилися, і лише батько підбіг до нас. У його очах відбилося здивування та тривога:

— Хлопці, що ви тут робите?

— Шукаємо Воррена Редстоуна, — відповів йому.

Шериф наблизився до нас і різко спитав:

— Куди він побіг?

У голові лунали прощальні слова Редстоуна: «Ти щойно мене вбив, білошкірий хлопчику...». Я не міг забути той вечір у крамничці Голдерсона, де сиділи чоловіки з очима вбивць. Я витріщився на батька: дощ періщив по його сповненому несамовитого відчаю обличчю і стікав тонесенькими струмочками. Я перевів погляд на шерифа — холодні очі, без жодного натяку на жаль та співчуття. І хоча не думав, що хтось із них здатен убити людину, мене сповнювало тривожне відчуття, яке змусило прикусити язика.

Доул закричав і показав на протоптану мною та Джейком стежку, якою наляканий Воррен Редстоун намагався втекти.

— Скільки минуло часу?

— Кілька хвилин.

Чоловіки кинулися наздоганяти Редстоуна, і лише тато на хвилю затримався. Він вказав на пагорб біля річки:

— У машину — і будьте там, вам зрозуміло? — не чекаючи на відповідь, він побіг за чоловіками.

Я стояв під дощем, дивився вниз на стоптану пустинну стежину серед очерету.

— Невже це правда? — запитав Джейк.

— Що саме?

— Що йому кінець? Що вони його вб'ють?

— Він думає, що це саме так.

— Гадаєш, він міг заподіяти шкоду Аріель?

— Не знаю.

— Я так не вважаю, Френку.

Моя лють дещо притупилася, у сповненій жалю тиші я думав, що Джейк цілковито має рацію.

— Ходімо, — мовив йому і кинувся наздоганяти Редстоуна та чоловіків.

Небо гриміло, як скажене, над нашими головами, раз у раз сіру стіну дощу розрізали спалахи блискавки. Лило як з відра, я не бачив нічого на відстані понад десять метрів. Чоловіків не було. Ми летіли щодуху, але, звісно ж, вони були вдвічі швидші за нас. Наші спроби наздогнати їх були марними. Спочатку Джейк тримався поряд, проте поступово відставав. Він просив мене зачекати, але я не звертав на те уваги. Я біг сам. Минув місце, де лише п'ятнадцять хвилин тому ми спускалися до річки, будинки на околиці містечка, й ось я стояв біля естакади через річку, де, власне, і розпочалася моя пригода з Редстоуном.

Я цілковито виснажився і вимок до нитки. Зупинився під мостом біля естакади. Саме на тому місці, де лежав мандрівник, а Редстоун сидів поруч. Легені вистрибували з грудей, у боці штрикало. Берег річки блищав від дощу. Серед бруду я побачив чоловіків, які бігли по коліях, переслідуючи втікача. Чулися їхні голоси, люто ревів вітер, а вода, що лилася з неба, змішувала все це в якийсь суцільний незрозумілий гул. Я звів догори очі, як колись Воррен Редстоун, коли

ми з братом шпигували за ним поміж балок. І саме там зустрівся поглядом з індіанцем: він уважно спостерігав за мною.

Воррен не рухався. Не промовив ані слова. Він просто лежав на естакаді і дивився на мене своїми старими, карими, стомленими очима. Два камінці, які несла льодовикова річка ще десятки тисяч років тому. Річка, що носила, як і він, ім'я Воррен.

Я пам'ятав, що він сказав Джейкові під час першої зустрічі. Колії нагадували річку — річку зі сталі, яка завжди там, але завжди тече. І я зрозумів, що річка, якою він хотів пливати, була зовсім не з води.

Я підвівся, ще раз поглянув на Воррена між балками естакади, а він подивився на мене. Я вийшов з укриття, довго брів берегом і спостерігав, як Редстоун швидко перестрибує між балок. Він схилив голову й рухався уважно та обережно, аби не перечепитися. Ще раз поглянув на мене, намагаючись пересвідчитися щодо моїх планів. І тікав далі.

Востаннє я бачив, як він перетнув естакаду і зник за пеленою зливи.

Розділ 22

Поки поліцейські прочесавши й інший берег річки, завершували пошук поблизу залізниці, слід Воррена Редстоуна вже давно прохолов. Я так і не сказав, що бачив його. Та і як я міг пояснити те, чого й сам не розумів? Моє серце наказало вчинити геть інакше, ніж наполягав розум. Що зроблено, те зроблено. Я поклав на себе важкезний тягар, який на тлі всього, що відбувалося навколо, з'їдав мене живцем.

Під час зливи прочесали обидва береги річки, починаючи з парку Сіблі аж до естакади, але так нікого і не знайшли. Шериф та поліцейські також обшукали підвал О'Кіфів, де мешкав Редстоун. Вони намагалися знайти хоч якусь дрібничку, яка довеа б причетність Воррена до зникнення Аріель, але повернулися з порожніми руками. Грегор сказав, що всі прилеглі містечка знають про втечу, і, щойно Редстоуна спіймають, він повідомить нас. Тим часом пошуки Аріель тривали.

Джуді Кляйншмідт підтвердила слова Морріса Інґдала, підкріпивши його цілковите алібі. Молодика відпустили з відділка, де він гостював упродовж кількох годин. Шериф зізнався, що віри в Інґдалові слова та свідчення дівчини він не мав, проте за цих обставин не лишалося нічого іншого, як його відпустити. Особливо враховуючи той факт, що серед речей Редстоуна знайшли кулон.

Увечері жителям містечка вже була пречудово відома наша ситуація. Дід з дружиною приїхали до нас. Ліз одразу взялася за приготування їжі. Еміль Брендт поїхав додому, проте потім повернувся, бо чекати самому йому здавалося нестерпним. Його привіз Карл, який не мав спокою в нашій присутності. Оскільки наша родина була неможна, зазвичай він швиденько вшивався звідси. Дощ не вщухав, сіре небо поступово тьмяніло. Дорослі сиділи у вітальні, а ми з братом — на ганку. Ми не говорили — дивилися на дощ, який щосили бив по деревах.

Плин часу в будинку Драмів тієї ночі змінився. Кожна мить нагадувала терези: на одній чаші — абсолютна віра в краще, а на другій — нестерпне очікування найгіршого. Тато радив молитися. Він молився багато і відчайдушно, молився сам, молився з нами. Я та Джейк іноді молилися з ним. Мама жодного разу до нас

не приєдналася, вона безпорадно сиділа й мовчки дивилася поперед себе. Часом її очі скаженіли, але потім знову згасали.

У четвер уранці почали приходити сусіди і татові парафіяни. Вони завітали до нас, аби підтримати й запропонувати свою допомогу. Хтось приносив печеню, хтось домашній хліб чи пиріг. Маму звільнили від кухні. Дід та Ліз приїхали до нас рано. Ліз готувала сніданок з продуктів, що їх нам люб'язно приносили. Вона чудово вправлялася на кухні, і того тривожного дня її дар був для нас невеличким дивом. Дід зустрічав людей біля дверей і щиро дякував від імені батьків. Батько був поруч із мамою, яка не виходила з вітальні, Еміль сидів із нею.

З Манкейто завітав голова методистської громади — пан Конрад Стефанс, і запропонував провести служби замість тата. Батько подякував і пообіцяв обдумати його пропозицію.

Мотоцикл Гаса час від часу мелькав за вікном. Він то приїжджав, то кудись зникав. Гас постійно підтримував зв'язок з Доулом, який з головою занурився в пошуки Аріель. Сержант кілька разів приїздив до батька, вони щось тихо обговорювали, а потім він їхав далі. Решта так і сиділа в цілковитому невіданні. Як я дізнався пізніше, Доул розповідав татові інформацію, яку вдалося зібрати помічникам шерифа та поліції. Схожих на сестру дівчат бачили в чоловічій компанії в одному з барів, хтось стверджував, що її помітили біля міста Мортон, а деякі навіть бачили Аріель на зупинці в містечку Редвуд-Фоллз.

То був страшний період для нашої сім'ї. Ми з Джейком частенько ховалися в спальні, що, здавалося, була єдиним нашим прихистком. Джейк лежав на ліжку, тримаючи в руках комікс. Замість того, щоб читати, він мовчки витріщався на стелю. Іноді працював за своїм маленьким робочим місцем над пластмасовими модельками літаків, наповнюючи кімнату в'їдливим запахом клею. Я здебільшого сидів на підлозі біля вікна і дивився на церкву по той бік вулиці, розмірковуючи над батьковим Богом. Під час служби тато часто говорив про віру в Бога і в те, що, попри все, як би нам не було самотньо, Він завжди поруч. У тому мерзенному очікуванні я ніскілечки не відчував, що Бог поруч. Я молився, і на протигагу татові, який вірив, що його слова чують, мені здавалося, що я розмовляю з порожнечею. Усе було марним — від Аріель не було чути нічого, а наші нерви були на межі.

Дощ не вщухав цілий день, години тонули в глибокому тумані чекання та страху. За весь цей час батьки майже не спали, вигляд у них був моторошний.

Тієї ночі ми з Джейком лежали під ковдрами, аж раптом шериф подзвонив татові. Батько стояв у коридорі поруч із нашою спальнею. Я підвівся і стояв біля порогу, намагаючись уловити суть розмови. Засмучений і похмурий, він наказав мені повертатися до спальні, а сам пішов униз до мами, діда, Ліз та Еміля, які сиділи у вітальні. Як мишка, я прокрався до верхньої сходинки і став підслуховувати:

— Не лише наша сім'я страждає після зникнення Аріель, — повідомив тато.

Через Воррена Редстоуна на сім'ю Денні О'Кіфа накопилася хвиля звинувачень. Їх залякували по телефону, вони навіть більше не відповідали на дзвінки. А напередодні хтось жбурляв у будинок каміння і розбив вікно вітальні. Батько сказав, що поїде до О'Кіфів, аби вибачитись перед ними.

— Вибачитись за що? — спитав дід.

— За байдужість інших.

— Про що ти? — дід не здавався. — Ці люди пригріли в себе Редстоуна. Боже милостивий, Натане, ти думаєш, вони не знали, хто він є насправді?

— І хто ж він насправді, Оскарє?

— Він... він... від нього завжди самі неприємності, — слина летіла з дідового рота.

— Які неприємності?

— Ну, — намагався пояснити дід, — то було давно.

— Оскарє, мені пречудово відомо лише те, що Воррен Редстоун захистив Френка від Морріса Інґдала, який намагався його скривдити.

— У нього знайшли кулон Аріель, — беззаперечно зауважила мама.

— Саме так, — заторохкотів дід. — А що ти на це скажеш?

— Френк стверджує, що Редстоун їх знайшов.

— І ти віриш брехні індіанця? — відрізав дід.

— Індіанець... — батько промовив це непохитно, проте без злості.

— Якщо хочете почути мою думку, то саме в цьому і вся суть, Оскарє. Знущання над О'Кіфами не мають нічого спільного з моєю донькою. Сповнені жорстокості та упереджень, люди використовують

зникнення Аріель, аби звести власні рахунки. Саме тому я їду до них, щоб вибачитися за пекло, в якому опинилася ця сім'я.

— А якщо з'ясується, що Редстоун причетний до зникнення Аріель? — гірко мовив дід.

— Аріель не могла зникнути просто так. Є інша серйозна причина, — відповів тато. — Я щиро в це вірю. І я вірю, що вона скоро повернеться. Немає жодної підстави, аби наражати О'Кіфів на ці муки.

Я сидів, сховавшись зверху біля сходів, і чув, як тато йде до дверей. Його силует промайнув повз мене — він вийшов з будинку.

— Ідіот, — зітхнув дід.

— Так, проте який прекрасний, — додав Еміль.

Втрата, що виростає з холодних фактів, перетворюється на тягар. Він має вагу, форму і текстуру. Він твердий, з ним можна боротися, можна оцінити його масштаб. Можна використати його, щоб помордувати себе, а можна просто викинути. Проте невизначеність зі зникненням Аріель була діаметрально іншою. Вона обвивала нас павутиною, що міцно прилипала до нас. Її структура була нам невідома. У нас були причини для хвилювань, але, оскільки ми не знали, що саме відбулося чи відбувається з Аріель, у нас були підстави вірити та сподіватися. Віра — це те, що сповідував батько. Мати сповідувала відчай.

Еміль увесь час був поруч із мамою і заспокоював її. Іноді вони говорили про найгірші варіанти розвитку ситуації, яких батько навіть чути не бажав. Джейк ховався за мовчанням — його єдиним порятунком. Гас ходив чорний, як земля.

А я мріяв лише про найкращі з можливих сценаріїв. Уявляв, що Аріель просто втомилася від життя в долині і вирушила на пошуки пригод. Мріяв, що вона саме зараз сидить на передньому сидінні вантажівки, яка мчить долинами вздовж скелястих гір, які здіймаються хвилею над золотавими полями пшениці. І десь серед тих гір ховався Голлівуд, слава і велич. Іноді я бачив сестру дорогою до Чикаго чи Нового Орлеана, де, звісно ж, вона також стане знаменитою. Іноді я бачив її наляканою та у відчаї, проте смутку через це не відчував, адже так чи інак це означало, що якимось чином вона звідкілясь зателефонує і попросить тата приїхати й забрати її додому. Я так відчайдушно вірив, що від Аріель надійде звісточка, й сестра повернеться. Вірив усім серцем. Коли я молився, це було моєю єдиною молитвою.

Протягом двох днів шериф та місцеві поліцейські провели десятки допитів. Вони спілкувалися з підлітками, що були на вечірці, друзями сестри, проте їм так нічого і не вдалося довідатися. Таємнича вуаль висіла над Аріель.

На третій день атмосфера в будинку стала настільки гнітливою, що, здавалося, я от-от задихнуся чи збожеволю. Батько поїхав на зустріч з іще одним священиком, аби обговорити небезпеку насильства, на яку наражалися не тільки О'Кіфи, але й інші сім'ї народу сіу. Упродовж останніх днів їх засипали погрозами, хоча жодна з тих родин не мала нічого спільного з сестрою. Подейкували, що діти трималися осторонь від Денні. Я подумав, що варто піти до нього і запевнити: навіть попри мій страх та тривогу, наша дружба така ж міцна, як і раніше. Я розповів Джейкові про свої наміри, і він напросився піти зі мною. Звісно, я погодився.

Штори у вітальні опустили. Мама сиділа з паном Брендтом, і я кинув у прохолодну темряву:

— Ми з Джейком ідемо до Денні О'Кіфа. Я чув, йому зараз непереливки.

— Точнісінько як твій батько, — відповіла мама. Хоча я не бачив її обличчя, але знав: мамі це не подобалося.

— Можна ми підемо?

Мама не відповідала, Еміль щось прошепотів їй на вухо, і вона мовила:

— Добре, проте будьте обережні.

Уночі дощ ущух. Йому на зміну прийшов сонячний та погідний літній день. Усе довкола ще потопало в багнюці після зливи, важко дихалося вологим повітрям. Наш квартал, здавалося, завмер. Вікна стояли з опущеними шторами. Вулиці заповонила тиша. Після зникнення Аріель дітей не випускали надвір. Усі чекали на розгадку таємниці. Було відчуття, що я потрапив до епізоду кінострічки, в якому люди кудись щезли, і лише я та Джейк zostалися на цій планеті.

Мати Денні відчинила двері. Вона здивовано глянула на нас, та злості в очах не було. Тоді уважно оглянула вулицю. Я зрозумів — вона боялась.

— Денні вдома? — спитав я.

— Чому ви тут?

— Ми подумали, Денні захоче трохи погратися.

— Він зараз у родичів у містечку Граніт-Фоллз.

Я кивнув у відповідь, а далі додав:

— Пробачте мені, місіс О'Кіф.

— За що, Френку?

— За всі ці неприємності.

— І ви нам пробачте.

— Тоді ми підемо, гаразд?

— Усього найкращого, Френку, — вона подивилася на Джейка. Мені подумалося, що вона і йому хотіла щось сказати, проте слова обірвалися. Скоріш за все, вона не пам'ятала братового ім'я — буденна справа, адже він зазвичай лише мовчав у компанії решти дітей.

Ми йшли подвір'ям О'Кіфів, Джейк поцікавився:

— Що будемо робити?

— Ходімо до річки.

У ті часи будинок О'Кіфів був останнім у нашому кварталі, а далі простягалася болотиста гущавина. Ми брели поміж високої рогами вздовж так добре відомої всім дітлахам доріжки. Й ось уже перед нами шуміла річка. Дводенна злива наповнила її водою і затопила береги. Плентались удвох униз за течією. Ноги вгрузали в пісок, який час від часу змінювала багнюка. Берегова лінія десь була широченною, а десь завузкою навіть для наших дрібних п'ят. Місцина, де двоюрідний дід Денні побудував навіс, майже цілком потонула під водою. Далі починалися плавуні; треба було вирішувати, що робити. Ми були неподалік від дому, проте повертатися в його полон страшенно не хотілося. Джейк підняв прибиту до берега дошку і запитав:

— Може, попускаємо човники?

Я знайшов великий шмат дерева — приблизно такого ж розміру, що й у Джейка.

— На старт! Увага! Руш!

Ми кинули у воду новоспечені човни, потік підхопив їх і поніс за собою. Ми бігли слідом. Човники кружляли, поверталися в різні боки, минали колоди та гілки, які стирчали з води і нагадували пальці чудовиськ, що намагалися їх затягнути під воду.

— Мій попереду, — радів і сміявся брат, уперше за весь цей час.

Ми добігли до естакади. Того літа там розігралося чимало гірких сцен. Вода звивалася навколо паль, де утворилася невеличка гребля з уламків, принесених сильним потоком. Наші човни підхопила річка і

змела разом з іншими гілками та сміттям. От і кінець змаганню. Спітнілі та втомлені, ми з Джейком стояли під тінню мосту. Кросівки почорніли від багнуки, з одягу стирчали гілочки й дрібне листя. Відчувалося невеличке полегшення.

— Не хочеш посидіти? — запитав я в брата.

— Де? — Джейк оглянув брудний берег.

— Зверху, — я показав на балки над нами.

Він узявся щось бубоніти, проте я вже почав підніматися, і вибору в Джейка не лишилося.

Сорочка прилипла до спини, тож я зняв її і закинув на плече. Брат зробив те саме. За тижні, проведені під літнім сонцем, наша шкіра добряче засмагла. Я заліз на естакаду, сів собі й почав гойдати ногами. Джейк трохи завагався, але, зрештою, всівся поруч. Я загриб рукою каміння і почав жбурляти його у гілки й уламки, що мандрували річкою. Брат подивився на мене і собі набрав повну жменю.

Так сиділи кілька хвилин у задушливій тиші липневої днини. На блакитному небі не було жодної хмаринки, поля кукурудзи по той бік річки паленіли нефритом. Звіддалік пишніли зелені строкаті пагорби, які нагадували панцир черепахи, а поруч текли жовтуваті води річки Міннесота. Я давно вже звик до насиченого запаху долини, тому майже не помічав аромату чорнозему, що слався під пекучим сонцем. Я знав лише одне: тієї миті все навколо було таким, як колись. Господи, страшенно хотілося вхопитися за це відчуття і не відпускати. І хоча злочинно було так думати, проте я вже не стільки чекав на повернення Аріель, як хотів, аби все повернулося на свої колишні місця.

— Щоразу, коли думаю про Аріель, з'являється таке відчуття, ніби мені вивертають нутроці. Як думаєш, вона повернеться, Френку?

— Я не знаю.

— Спочатку я теж так думав, проте зараз іншої думки.

— Чому?

— У мене таке відчуття.

— То позбудься його.

— Вона мені сниться.

— Правда?

Я вже був замахнувся, аби пожбурнути камінець, але передумав і запитав у брата:

— Як то воно?

— У цілому, вона щаслива. Коли прокидаюся, мене сповнює приємне відчуття.

— Боже, я теж хочу, щоб вона мені наснилася.

— Ти сказав... — Джейк уже почав був заводити свою мораль про мої слівця, проте він відвів очі вбік, подивився вниз і запитав:

— Френку, а що це там?

Мої очі ковзнули по невеличкій греблі біля паль естакади. Серед коричневих уламків, гілок та листя, принесених річкою, звивалась яскраво-червона смужка. Розгледіти її з берега було важко, проте зверху видно було пречудово. Джейк зостався сидіти, а я підвівся і поліз далі по естакаді. Стояв прямісінько над уламками та гілками, які омивала й ховала у своїх водах жовтувата річка. Ще мить — і я зрозумів, що роздивляюся. Я задихався.

— Френку, що там?

Я не міг підняти очі. Не міг відвести їх убік. Не міг витиснути ні слова.

— Френку?

— Тато. Біжи по тата! Зараз же. Йди! Я буду тут.

Брат підвівся, намагаючись розгледіти, що ж було під естакадою. Я кричав, мов навіжений:

— Не йди сюди! Стій, де стоїш. Дідько, біжи по тата!

Джейк відсахнувся і ледве не впав. Потім повернувся і помчав уздовж колій до нашого кварталу.

Моє тіло лежало без сил. Я впав між балками й пильно дивився вниз на порваний клапоть червоної тканини. У воді шаленіла сукня, а поруч темні води річки намагалися потопити довгу переполохану стрічку золотавого волосся Аріель.

Стояв спекотний тихий день, блакитне небо височіло над залізничним мостом. Я лежав з пошматованим серцем над бездушною річкою.

Розділ 23

Знати було значно гірше, ніж не знати.

Незнання дарувало віру. Віру в те, що існували варіанти, яких ми ненароком не помітили. Віру в диво, яке от-от мало статися. Віру, що якось задзвенить телефон, і ми почуємо голос Аріель, і він лунатиме, як спів пташок на світанні.

Знання означало лише смерть. Смерть Аріель, а разом із нею загибель віри і ще чогось, такого непомітного одразу, проте відчутнішого з роками.

Нью-Бремен належав до округу Сіу і, як більшість невеличких містечок, мав власного коронера. Ним був пан Ваель, власник похоронного бюро. Зазвичай діти мого віку не знають подібної інформації, проте, оскільки професія батька частенько підводила його до смертного ложа, я чув, як він розповідав мамі про висновки експертизи, проведеної Ваелем. У світлі подій того літа, пов'язаних з Боббі Коулом і мандрівником, ця загадкова особа стала для мене ще ближчою.

Він був високий та сивий. Частенько під час розмови ненавмисно погладжував вуса. Говорив повільно й обачно, розмірковуючи над кожним словом. І хоча така манера спілкування видавалася мені жахіттям, я вважав його людиною доброю.

Мені заборонили перебувати біля річки, коли тіло Аріель витягували з води, перш ніж відвезти до похоронного бюро пана Ваеля. Тато бачив усе на власні очі, проте жодного разу про те не розповідав. Того літа я сотні разів намагався уявити собі, як усе було. Це переслідувало мене. Переслідувала не сама загибель Аріель, що й досі була оповита таємницею, а те, як тато і чоловіки піднімали тіло, те, як воно відпочивало на чистенькому, м'якому ліжку оббитої атласом труни в похоронному бюро пана Ваеля. Зараз я знаю, що таке смерть на воді і який вигляд має тіло після трьох днів у річці, як воно розкладається — розповідати те зайве. Але в дитинстві сестра ввижалася мені такою, як я бачив її востаннє: красива червона сукня, довге, охайно зачесане золотаве волосся, на якому пишніла прикраса з перлами, золотий кулон, що ніжно обвивав її шию, і золотий годинник

на зап'ясті. В очах сяяло щастя, коли юрба аплодувала її шедевр під час святкування Дня Незалежності в Лютеранському парку.

Коли Джейк запитав, що саме я побачив у темних водах річки під естакадою, я зобразив йому Аріель красивою. Ніби вона стояла собі там, а літній вітерець легенько гойдав її волосся та сукню. Така відповідь його цілковито задовольняла й навіть утішала. Коли брат виріс, я так і не наважився запитати, чи розуміє він зараз огидну правду про тіло Аріель, від якої я втікаю і нині.

Дім оповила моторошна тиша. Мама оніміла, вона лише плакала. Штори в будинку опустили, і його затягла цілодобова темрява. Мати й раніше не звертала особливої уваги на хатні справи, а зараз про них і не йшлося. Вона не підходила до плити, не влаштовувала прибирання, лише сиділа в чорній тиші вітальні. Порожня плоть із очима, яку полишив дух. Було відчуття, ніби я втратив не лише сестру, а й маму.

Дід та Ліз щодня залишалися подовгу з нами. Ліз узяла на себе приготування їжі та телефонні дзвінки. Люди все ще дзвонили і заходили до нас, несли з собою співчуття, трохи теплих слів та домашні страви. Кухня поступово перетворювалася на якусь чудернацьку кав'ярню. Еміль Брендт складав мамі компанію, проте і його не вистачало, аби витягти її з провалля.

Від миті, коли тато стояв позад мене на естакаді й побачив унизу те ж, що і я, його годі було впізнати. Тоді він повернувся до мене і кинув:

— Ходімо, Френку, — так, ніби то було щось неприємне та огидне, що ліпше просто проігнорувати.

Дорогою додому він не промовив ні слова. Лише коли завів мене в кімнату, попросив:

— Нічого не кажи мамі, Френку. Жодного слова, поки ми не знатимемо напевне.

Обличчя батька було бліде й залякле, наче з воску. Я знав: він був більш ніж упевнений у тому, що ми обоє побачили. Він залишив мене самого і спустився вниз. Щось гукнув дідові, ляснули двері. Я підійшов до вікна. Моє серце було вже добряче пошматоване, проте воно боліло ще дужче, коли я дивився, як тато повертається до естакади.

Наступні дні зробили Джейка відлюдькуватим, він сидів у нашій спальні і майже не виходив надвір. Смерть Аріель підкосила й мене; я міг розплакатися будь-якої миті — такою була моя реакція. Джейк

реагував люттю. Він лежав на ліжку і щось обдумував. Коли я намагався з ним заговорити, брат ледве стримувався, щоб не вдарити мене. Він також плакав, але то були геть інші сльози, які Джейк утирав кулаками. Його злість виливалася на всіх і все, але найбільше гніву дісталось Господу. Вечірня молитва була буденною справою, проте після трагедії з Аріель Джейк відмовився молитися і ніколи не вклонявся за столом. Батько не звертав на це уваги. На його плечі звалилося й так забагато, тому було вирішено дати Джейкові та Богу час розібратися між собою. Якось я намагався привести брата до тями, проте у відповідь отримав лише:

— Д-д-дай мені спокій.

Мені урвався терпець, і я крикнув йому у відповідь:

— Чого ти злищся на мене? Я не в-в-вбивав Аріель!

— Однак хтось убив, — підвівши погляд, прошипів брат. Його слова звучали, як загроза.

Моїм вибором було викинути з голови цей варіант. У моїй уяві Аріель просто хильнула зайвого під час вечірки, забрела в річку і потонула. Вона ж майже не вмiла плавати. Безсумнівно, її смерть буда страхітливою, але це був нещасний випадок, а нещасні випадки трапляються з найкращими представниками людства. Принаймні так я собі постійно повторював. Поглянувши на ті події з висоти теперішнього віку, я збагнув, чого боявся насправді. Мене лякало, що її загибель — це не випадковість, і я відпустив людину, яка, найімовірніше, завдала сестрі шкоди. Боже милостивий, я не знав, як далі з тим жити.

Навіть після того, як Джейк іще раз тицьнув мені цим у вічі, я продовжував дурити себе. Але Гас та Доул таки розкрили мені очі.

Гас мовчки був весь час поряд із нами. Після смерті Аріель він часто заходив до будинку, проте завжди оминав вітальню. Та кімната перетворилась на печеру, де кочегарила мати. Гас розмовляв з татом на кухні, разом вони споживали страви, приготовані Ліз. Татові парафіяни й сусіди продовжували нас підтримувати. Мені ввижалося, що Гас був посланцем, довіреною особою, яка виконувала всілякі доручення та завдання, аби хоч якось полегшити татову ношу.

У суботу ввечері Гас знайшов мене на подвір'ї. Я був сам і копирсався палицею в мурашнику. Він стояв поруч і разом зі мною дивився на шаленство комах:

— Як ти, Джейку?

— Ніби нічого, — я спостерігав, як мурашки безтямно повзають поміж руїн.

— Майже не бачив тебе останніми днями.

— Спекотно, — такою була моя відповідь. Та, правду кажучи, мені нікого не хотілося бачити. Я дуже сумував за Аріель, біль обпікав душу. Нічого не відчував, окрім порожнечі, і боявся, що будь-якої миті сльози хлинуть рікою. Мені не хотілося, щоб хтось побачив мене таким.

— Може, вип'ємо чогось холодненького? Візьмемо мій мотоцикл і гайнемо до крамнички Голдерсона?

Прогулянка на Гасовому мотоциклі завжди була приємною розвагою. Я так утомився від гнітливої темряви будинку, відлюдькуватості Джейка та тривоги, яка сповнювала все навкруги, що, певна річ, погодився.

— Як гадаєш, Джейк захоче приєднатися?

— Ні, він воліє лишень сидіти в нашій спальні й лютувати, — похитав я головою у відповідь.

— Не заперечуватимеш, якщо я запитаю?

Я стенив плечима і знову затицяв палицею у мурашиний горбик.

За кілька хвилин Гас повернувся без Джейка. Я був упевнений: брат попросить його відв'язатися, проте Гас пояснив, що братові хотілося побути самому. Він легенько вщипнув мою руку і запропонував:

— Ходімо, Френкі, трішки покатаємося.

Ми не одразу поїхали до Голдерсона. Спочатку вирушили за місто й гасали польовими дорогами. Навколо стелилися високі кукурудзяні поля, що тяглися далеко вперед до самісінького обрію. Спекотне сонячне сяйво вкривало сріблом листя рослин, яке виблискувало, наче хвилі безкінечного оксамитового океану. Ми занурювались у прохолодну тінь низин, де притоки річки бігли під листяним куполом із тополь, черемх та беріз. Піднялися не вершечок гребня, що визначав південну межу долини, а під нами простягалася земля, сповнена очікувань на хороший урожай. Річка обережно окреслювала ґрунти, її води несли багатство й достаток. І хоча я звинувачував річку в загибелі Аріель, я зрозумів: її вини тут нема.

Сидів на задньому сидінні, омитий вітром, сонцем та красою природи. Тієї миті стало значно легше, можливо, вперше з моменту зникнення Аріель. Я не хотів повертатися, хотілося взяти цей великий мотоцикл і втекти з Нью-Бремена назавжди, але Гас повернув до міста. Його мотоцикл марки «Індіан» під'їхав до крамнички Голдерсона; заглушили мотор, я зістрибнув із заднього сидіння, і ми зайшли.

За прилавком стояла Корнелія Лундгрєн, вона розливала шипучу содову. Я трохи її знав — вони товаришували з Аріель. Важка й дебели, побачивши мене, вона запанікувала. Не знала, що мені сказати, тому так і стояла мовчки.

— Нам кілька келихів содової, — попросив Гас. Ми всілися на високі стільці. — І перевірте, щоб усе було як слід.

Голдерсон визирнув з-за аптечного віконця і нахилився до прилавка:

— Шипучка за рахунок закладу, — звернувся він до Корнелії. Поглянув на мене й мовив: — Френку, мені шкода. Таке жахіття.

— Дякую, сер, — відповів я йому. Ми сиділи й чекали, поки принесуть замовлення.

— Є якісь новини, Гасе?

— Ні, — відповів Гас. Краєчком ока я побачив, як він жестом показує Голдерсону, що зараз не час і ліпше нічого поки не питати.

— Я лише хотів сказати, що мені дуже жаль.

Я роздивлявся в крамничці усілякі дрібниці, оглянув продукти на прилавку: вишні, сироп, лайм, шоколад, іриски, полуниця, подрібнені горіхи й банани, збиті вершки. Не підводячи очей на Голдерсона, я відповів:

— Так, сер. Дякую.

— Щойно тобі чи твоїй родині щось знадобиться, просто скажіть мені.

— Дякую.

Дурнувата ситуація, що нагадувала дивний танок, де смерть танцювала соло. Мені стало шкода Голдерсона, адже він просто намагався бути ввічливим. Коли Корнелія принесла содову, а Голдерсон повернувся до роботи, я полегшено зітхнув.

Десять хвилин по тому завітав сержант Доул. На ньому була поліцейська форма, він одразу підійшов до нас із Гасом.

— Побачив твій мотоцикл.

— Ага, ми з Френкі оце трохи провітрилися за містом.

— Френку, мені дуже шкода. Я обіцяю, ми знайдемо того виродка, що її вбив.

— Що ти хочеш цим сказати? Я думав, вона сама втопилася, — з-за прилавка запитав Голдерсон, який з появою сержанта знову підійшов до Корнелії.

— Згідно з попереднім висновком коронера, це не зовсім так, — відповів Доул, уможуваючись поруч із Гасом.

— Не зараз, — відрізав Гас і кивнув у мій бік.

— Я хочу знати, — сказав я.

— Я іншої думки, — відповів Гас.

— Гадаю, що хлопець має право знати, — відповів Доул.

— Але не від тебе, — зауважив Гас.

— Дідько, рано чи пізно він дізнається.

— Розкажіть, — мовив я.

Доул не зважав на розгніваний вираз Гасового обличчя:

— Коронер каже, що твоя сестра втопилася, але вбила її не річка. Він уважає, що її вдарили по голові, Аріель втратила свідомість, а потім її тіло вкинули у воду. Він хоче долучити до справи досвідченого експерта з Манкейто для повторної аутопсії тіла.

«Ні, Господи, будь ласка, тільки не це», — крутилося в моїй голові.

— Є припущення? — запитав власник крамниці.

— Я більш ніж певен, що це був Редстоун, — відповів Доул. — У нього знайшли кулон.

Мене знесло хвилиною провини, яка раптово накопила. Запаморочилось у голові: «Боже, Боже, — вирували думки. — Я відпустив його».

Я не міг більше витерпіти своєї провини, чіплявся за останню соломинку стьмянілих почуттів до Воррена. Адже завжди вважав, що він не такий, як базікає решта люду.

— Він казав мені, що знайшов кулон, — заперечив я.

— І ти йому повірив? Індіанцеві? — Доул дивився на мене, як на бовдура.

Його зацікавленість справою була викликана насамперед професійним інтересом. Як йому зрозуміти мої власні почуття до Воррена Редстоуна? Я продовжував відчайдушно запинатися:

— Нащо йому вбивати Аріель? Він же навіть не знав її.

— Упевнений, аутопсія дасть відповідь на це питання, — дещо загадково відповів сержант. Він подивився на Гаса так, ніби щось знав.

— Він цього не робив, — моя дитяча свідомість наполягала на своєму.

Аби не здаватися ще більшим дурнем у власних та їхніх очах, а може, щоб хоч якось мене розраяти, Доул розповів подробиці, які може виявити аутопсія.

— А якщо з'ясується, що це не Редстоун? — запитав Гас.

— Тоді Інґдал, — повів плечима Доул.

Почувши це, я відчув неймовірне полегшення. Такий варіант мені подобався більше.

— Та дівчина, з якою був Морріс, — лярва, — прошипів я. — Упевнений, вона збрехала про події тієї ночі.

— Лярва? — Доула потішили мої слова. Він вискалився і зауважив: — Коли шериф їх знайде, я сам подбаю, щоб йому про це повідомили, Френкі.

— Їх знайдуть? — здивувався Голдерсон.

— Їх зараз розшукують, — розповів Доул. — Обоє зникли.

— Але це ще нічого не означає, — зауважив Голдерсон.

— Можливо, але це свідчить не на їхню користь, — Доул поглянув на мене. — Твоєму батькові все це відомо, шериф із ним говорив. Гас також знає.

Я подивився на Гаса: його вираз обличчя підтверджував сержантові слова. Я зліз зі стільця і вийшов з крамнички. Гас пішов слідом.

— Френку, зачекай.

— Я піду додому пішки, — кинув йому через плече, не спиняючи ходи.

Він наздогнав мене:

— А що я мав зробити? Батько попросив мене нічого не розповідати.

— Ти міг мені сказати.

— Я не хотів завдавати ще болісніших ран.

Ми пройшли повз перукарню; крізь відчинені двері долинала трансляція бейсбольного матчу.

— Рано чи пізно ми все одно дізналися б.

— Можливо, пізніше було б краще, Френку. Тобі й так перепала левова пайка кепських новин.

Я не міг погодитися з Гасом. Як би не боліло, а хотілося знати правду. Лютився на батька через те, що він приховував її від нас.

— Він повинен був це мені розповісти.

Гас зупинився, я спинився також. Повернувся і побачив, як він стоїть на моїй тіні і сердито дивиться на мене:

— Думаєш, твоя мати зараз готова все це почути? Господи, Френку, ввімкни мозок. На твого батька нині стільки всього навалилося, май хоч крихту співчуття. Звісно, тобі болить. Ти думаєш, йому не болить? Боже милосердний, — у голосі Гаса звучала відраза. — Хочеш іти додому пішки — вперед!

Він повернувся назад до мотоцикла, я повернув у напрямку домівки. Засунув руки в кишені й брів уздовж головної вулиці міста. Косі промені падали на добре знайому мені місцевість, що тієї миті видавалася геть чужою. Я звернув на вулицю, по якій ми з Джейком тупцяли щодня з вересня по червень, ідучи до школи. Потім минув перехрестя, де стояв будинок Гютенбургів. Саме біля нього минулої зими я, Джейк, Денні О'Кіф та Стів Гютенбург зліпили величезну снігову фортецю, воюючи з братами Брендлі, що мешкали по той бік вулиці. А ось і вулиця Седстоун, і парковка біля пивнички «Роузів», де ми з братом розстрожили фари Інґдаловому «Чорту». Складалося враження, що ці вулиці і спогади належали до інших часів і навіть іншій людині. Я волів би назавжди лишитися за містом з Гасом і ніколи не повертатися. Ще зроду-віку я не почувався таким самотнім та заблудлим.

Я почув гуркіт Гасового мотоцикла ще до того, як він зупинився поряд.

— Стрибай, — Гас кивнув у бік заднього сидіння. — Відвезу тебе додому.

Я не сперечався.

* * *

Тієї ночі Еміль Брендт, дід та Ліз роз'їхалися по домівках; Джейк дрімав, а я лежав у ліжку і слухав вітер, який літав поміж дерев за вікном. Злі подуви трясли дерева та згинали гілки. Подумав, що то наближалася гроза, проте грому чутно не було. Я підвівся, підійшов до вікна і поглянув на вулицю. На диво, небо було ясным, його вкривали сотні зірочок, а місяць от-от мав зійти.

Мої думки все ще крутилися довкола Воррена Редстоуна. Тягар власної провини з'їдав живцем. Я намагався молитися, але не знав, що казати й просити. Я ніколи так сильно не шкодував. Перед очима постійно ввижалося волосся Аріель та червона сукня, що розвивалися у воді, а також Редстоун, який тікав естакадою. Я міцно стискав кулаки і притуляв їх до очей, намагаючись вибити ці образи з голови.

У коридорі світилося, батько важкими втомленими кроками спускався вниз. Я вийшов з кімнати й зазирнув до батьківської спальні. Було вже дуже пізно, проте ліжко порожнювало. Підійшов до сходів. Я не бачив, що саме відбувалося у вітальні; у ледь млявому світлі лампи пролунав татів голос:

— Тобі скласти компанію?

Тиша у відповідь.

— Я, мабуть, зачиню вікна, Рут. Здається, наближається гроза.

— Облиш.

— Ти не заперечуватимеш, якщо я посиджу тут із тобою і почитаю?

— Роби, що хочеш.

Запала мовчанка. Потім мати запитала:

— Біблія?

— У ній я віднаходжу спокій.

— А я — ні.

— Я не читатиму вголос.

— Якщо тобі треба її читати, читай деінде.

— Ти лютишся на Бога, Рут?

— Не говори зі мною так.

— Як?

— Наче я теж із твого стада. Намарне. Мені не потрібна твоя допомога, Натане. Не та допомога, яку ти збираєшся мені запропонувати з цієї книжки.

— А яка тобі потрібна допомога?

— Не знаю. Але не така.

— Гаразд, я просто побуду тут.

Минуло кілька хвилин тиші, потім мама промовила:

— Я спати, — її голос звучав так, ніби присутність батька її дратувала. Однак, що саме її розлютило, я не знав. Я почув, як заскрипіли дошки, хутко побіг до спальні і стрибнув у ліжко. Двері

були відчинені. Вона піднялася нагору й пішла у ванну кімнату. Відкрився кран; я чув, як мама чистила зуби, пополоскала рота, потім пішла до себе в кімнату і зачинила двері. Тато зостався внизу.

Я ще довго лежав у ліжку і слухав, як вітер хапає дерева й хитає ними. Сон блукав деінде, лягнули вхідні двері. Стрибнув на підлогу, підбіг до вікна — батько переходив дорогу і прямував до церкви. Він зайшов у храм і зник у його сутінках.

Босий, у самісінькій піжамі, я спустився вниз, вишмигнув у вхідні двері і побіг за татом. Стояла тепла літня ніч, вітер дув в обличчя й обпікав. Я піднявся сходами до церкви. Дверей не замкнули: подуви вітру якраз їх відчинили, аби я міг туди непомітно прошмигнути.

Очі встигли призвичаїтися до темряви. Усередині храму було трохи видніше, ніж знадвору. Я побачив спину батька, який сидів біля вівтаря. Він дістав сірник і запалив свічки, що стояли біля хреста з іншого боку вівтаря, потім упав навколішки і низько вклонився, його голова торкнулась до підлоги. Так він сидів довго. Стояла тиша. Я подумав, що він втратив свідомість.

— Капітане?

У дверях, що вели в підвал, стояв Гас.

Батько випрямив спину:

— Що, Гасе?

— Нічого. Почув, що хтось нагорі, подумав — ти. Подумав, що тобі захочеться поговорити. Помилівся?

— Ні, Гасе. Йди сюди.

Я припав до підлоги і заховався в тінях біля входу. Батько обіперся на вівтар, Гас спокійно та звично сів поруч, і собі обпершись.

— Я прийшов, бо шукав когось, аби поговорити, Гасе. Сподівався, Господь щось мені підкаже.

— Наприклад?

Батько мовчав, його обличчя ховалось у тінях свічок. Нарешті він сказав:

— Я постійно запитую в нього одне й те саме. Чому Аріель? Чому не я? Це ж мої гріхи. Навіщо карати її? Чи Рут? Це її вбиває, Гасе. А хлопці... Вони ще того не розуміють, їм лише болить. І це моя вина. Усе це — моя вина.

— Ти думаєш, так Бог творить свої діла, капітане? Дідько, це зовсім не те, що ти розповідав усі ці роки. Я так розумію, під гріхами

ти маєш на увазі війну? А хіба не ти казав мені й решті, що нам пробачено? Ти товкмачив мені, що знаєш це так само чітко, як знаєш, що сонце щоранку з'являється на небі. І хочу тобі сказати, капітане, ти був такий переконаний, що змусив повірити і мене. — Гас подався вперед і подивився на свої руки, які в сяйві свічок були схожі на воскові. — Я не бачу жодного зв'язку між Богом, про якого ти весь час безупинно говорив, і тим, що трапилося з Аріель. Я не вірю, що Господь міг занепастити це прекрасне дитя, аби звести з тобою рахунки. Ні, капітане, я ні на мить у те не повірю.

Мене вразили Гасові слова, бо найчастіше він ставив під сумнів усі батькові проповіді.

— Мені здається, ти трохи втратив рівновагу, капітане. Так трапляється після добрячого стусана. Коли прийдеш до тями, ти сам зрозумієш, що все робив правильно. Знаю, я був тобі як кістка в горлі, але що вдієш: ну, немає в мені стільки вдячності. Але хтось же мусить це робити. Для решти. Капітане, хтось же мусить це робити для решти!

Гас більше нічого не сказав, храм заповнив дивний бентежний звук, що лунав гучніш і гучніш. Я не міг зрозуміти, звідки він, але потім стало зрозуміло — це був тато. Він ридав. Схлипування відскакували від стін храму. Батько сидів, обхопивши голову руками, Гас нахилився до нього й обійняв.

Нечутно я прокрався назад назустріч ночі й вітру.

Розділ 24

Довідавшись про смерть сестри, голова методистської громади запропонував провести недільні служби. Батько погодився, аби замість нього провели богослужіння в Кедбері та Фозбурзі, проте наполіг на службі в нью-бременській методистській церкві.

Вітер, який розгулював минулої ночі, змів вологу й очистив небо. Стояла сонячна погідна днина. Я був переконаний, що на службу в Кедбері та Фозбурзі завітає невелика кількість парафіян, оскільки церкву на Лютеранській авеню вщерть заповнили татові парафіяни, щоб послухати його молитву. Місіс Клемент сиділа разом із Пітером; на мій подив, її чоловік Тревіс прийшов також. Трохи незграбно він у зім'ятому костюмі вмовився позаду сім'ї. Упевнений, як і більшість присутніх, Клементів цікавило, що ж саме цей скривджений чоловік зможе сказати доброго про Бога. Мати й брат відмовилися від участі в службі, і батько, звісно, не наполягав. Хоча дід та Ліз сповідували лютеранство, вони також завітали до церкви. Ми сиділи в першому ряду: я, Гас, дід та Ліз. Зазвучав один із моїх найулюбленіших церковних гімнів «Могутня фортеця». Маминого чистого сопрано того дня не було чути, але хор звучав чудово. Лоррейн Грізвольд грала на органі без жодного фальшу. Під час служби цитували уривки зі Старого Завіту та Євангелія від Луки. Бад Соренсон читав Святе Письмо. Зазвичай він часто затинався й перекручував слова, проте того ранку він усе зробив неперевершено. Я здогадався: вони намагалися робити все довершено й старалися для мами і тата, аби вшанувати світлу пам'ять Аріель.

Коли настав час батькові звернутися з проповіддю, я сидів мов на голках. Не бачив, щоб він до неї готувався. Тато підійшов до кафедри і якусь мить просто дивився на переповнені людьми ряди. Потім він сказав:

— Сьогодні ми не святкуємо Великдень. Проте останні події змусили мене чимало думати про Великодню історію. Не славне воскресіння, яке ми святкуємо Великодньої неділі, а морок, що передував їй. Я не знаю страшнішого моменту в Біблії, аніж коли розп'ятий на хресті Ісус у нестерпних болях та муках питає в Отця: «Чому ти мене покинув?». Це навіть страшніше, ніж, власне, його

смерть, якою Ісус виконав волю свого Отця. Найімовірніше, тієї миті гірких агоній, він відчував, що Батько, якого Ісус завжди безмежно і віддано любив, його зрадив та кинув. Як гірко та самотньо було йому тоді! До того моменту він жив так само сліпо, як і ми з вами, проте смерть розплющила очі. Його плоть більше не боліла, син Господній зрозумів плутанину недосконалої людської свідомості.

Я дивлюся довкола своїми простими людськими очима, і сьогодні моє смертне серце розбите. Я нічого не розумію. Зізнаюся, я й сам кричав до Бога: «Чому ти мене покинув?».

Батько зупинився, мені здалося, що він не зможе більше витиснути з себе ні звуку, але він зібрався на силі і продовжив:

— Коли ми почуваємося покинутими, розгубленими та самотніми, що нам застається? Що залишається мені, вам та будь-кому, окрім всеохопного бажання паплюжити Бога та звинувачувати його в темряві, до якої він нас завів, звинувачувати в наших стражданнях та горі, кричати на нього через байдужість? Що ще залишається робити, коли в нас забирають найцінніше?

Я вам відповім. Нам лишаються три головні блаженні дари; у Першому посланні до коринтян апостол Павло пише: це віра, надія та любов. Ці дари є основою вічного життя, їх подарував нам Господь і дав нам право цілковитого контролю над ними. Навіть під час найтемнішої ночі нам до снаги вірити, ми здатні сподіватися. І хоча ми можемо відчувати, що нас не люблять, але ми повинні залишатися непохитними в нашій любові до ближнього і Бога. І все це в наших руках. Господь дав нам ці дари, вони залишаються назавжди з нами, і лише ми вирішуємо, що з ними робити.

Темної ночі я закликаю вас вірити, сподіватися і нести свою любов поперед себе, як свічку, яка, обіцяю вам, осяє ваш шлях.

Незважаючи на те, вірите ви в чудеса чи ні, я запевняю — диво станеться. Можливо, це не буде диво, про яке ви молилися, і Господь не поверне втрачене. Але магія дива полягає в тому, що одного ранку ви прокинетесь і зможете знову побачити красу нового неймовірного світанку.

Ісус стерпів і темну ніч, і смерть, на третій день воскресши, і приніс із собою прощення. Для кожного з нас сонце встає і сідає однаково, з Божим благословенням ми можемо перетерпіти

найстрашніші часи і прокинутись уранці, щоб радіти та насолоджуватися новим днем.

Я запрошую вас, мої сестри і брати, радіти сьогодні зі мною Господньому божественному та прекрасному ранку, який нам із вами подарували.

Батькові очі поглянули на парафіян, які сиділи в цілковитій тиші, схожі на голівки кульбаб, повернутих до сонця. Він усміхнувся і сказав:

— Амінь.

Поруч зі мною Гас вигукнув:

— Амінь, — це було абсолютно неприйнятно під час служби. Потім почулося відлуння ще одного голосу:

— Амінь, — я повернувся і побачив, що це був Тревіс Клемент. Дружина ніжно поклала руку йому на плече.

Я пам'ятаю і досі, що того ранку вийшов з церкви, охоплений відчуттям дива, саме того, яке обіцяв тато простими і правдивими словами. Перейшов вулицю, зайшов у будинок. Мати й Еміль сиділи у вітальні; товсті, опущені штори відбивали ранкові промені. Я піднявся нагору, Джейк і досі вилежувався в піжамі.

Я сів на своє ліжко і промовив:

— Є одна штука, якої я тобі ніколи не говорив. Щось дуже важливе.

— Що? — без жодної крихти інтересу буркнув брат.

— Джейку, ти — мій найкращий друг. Найкращий у всьому світі. Завжди був ним і зостанешся.

Надворі гомоніли, прощалися одне з одним парафіяни, ляскали дверцята, колеса хрускотіли по гравію, машини від'їжджали з парковки. Джейк лежав, схрестивши руки за головою, і витріщався на стелю. Не рухався. Урешті-решт біля церкви стало тихо, і ми з братом сиділи в тиші.

— Я боюся, що ти теж помреш, — прошепотів брат.

— Я ніколи не помру, обіцяю.

— Усі помирають, — він опустив очі зі стелі на моє обличчя.

— А я — ні. Я буду першою людиною, яка житиме вічно. А ти — другою.

Я сподівався, він нарешті всміхнеться, проте ні. Серйозний вираз застиг на братовому обличчі:

— Я не проти померти, але не хочу, щоб помер ти.

— Присягаюся, Джейку, я не помру. Я ніколи тебе не покину.

Він потроху підвівся, звисивши ноги з ліжка:

— Будь ласка, не покидай, — попросив, а потім додав: — Усе покотилося шкереберть, Френку.

— Усе?

— День, ніч, їжа. Я оце лежу і думаю. Усе інакше. Я досі чекаю, що вона підніметься нагору, зазирне до нас, пожартує.

— Я розумію, про що ти.

— Що ж нам робити, Френку?

— Треба жити далі. Треба жити, як раніше, і якось усе повернеться на свої місця.

— Невже? Справді?

— Повернеться, я так думаю.

Джейк закивав.

— Що ти хочеш сьогодні робити?

— Є ідея, але вона тобі може не сподобатися.

Дід і Ліз після служби поїхали додому, щоби трішки перепочити. Вони пообіцяли повернутися і приготувати вечерю. Дід та Ліз весь цей час були поруч, і, хоча вони й самі страшенно втомилися і переживали, жодного разу від них не прозвучало і натяку на невдоволення чи нарікання.

Ми знайшли їх у прохолоді довгої веранди. Наша поява здивувала діда та Ліз, проте, щоб вони не хвилювалися, я одразу пояснив, чому ми прийшли:

— Сьогодні ніхто не працює, — промовив дід. — Це день відпочинку.

— Щиро кажучи, так ми ліпше відпочинемо, аніж коли сидітимемо вдома, — відповів я йому.

Ми з братом узялися до роботи — добре знайомі суботні клопоти на подвір'ї. Зникнення сестри та її смерть змусили мене інакше подивитися на діда та його дружину. Я любив Ліз і раніше, проте зараз мої почуття зміцніли. Я зрозумів, як неправильно ставився до діда. Завжди оцінював його з погляду свого власного розуміння, для якого відкритою була лише дрібна дециця його особистості. І хоча в діда були свої вади — вимогливий, гордовитий, можливо, дещо старомодний, — він завжди вважав, що його подарунки чимало

важили і були безцінними. Однак єдине, що було відомо на всі сто: він обожнював свою родину.

Ми впоралися з роботою, сховали приладдя та пішли на веранду. Ліз сиділа за великим столом, на ньому стояли склянки. Нам запропонували пригоститися лимонадом.

Дід подивився на подвір'я, де пишнів охайно підстрижений газон, і сказав:

— Не знаю, чи говорив вам про це, хлопці. Я надзвичайно ціную вашу працю. Мені увесь час наголошують, яким охайним є моє подвір'я.

Так воно й було, раніше він ніколи нас не хвалив. Казав лишень, що добре заплатить, коли як слід виконаємо роботу. І хоча ми докладали багатьох старань до нашої суботньої роботи, дідове пильне око і гострий язик жодного разу схвально не відгукнулися про наші зусилля.

— Ось, — сказав він. — Бонус не буде зайвим.

Кожному платили по два долари, але того дня ми отримали по десять. Я пам'ятав запальну суперечку батьків, де батько стверджував, що тесть є людиною, яка думає, що грошима можна купити все на світі, включно з любов'ю. Не надто замислювався про це, але така думка багато в чому збігалася з моєю. Тієї недільної днини я побачив і дещо інше. Не можу сказати, що саме відкрило мені очі: можливо, загибель Аріель, а може, поведінка та співчуття діда. Однак я стояв серед прохолоди веранди, тримав склянку холодного лимонаду й розглядав діда. Уперше в житті мене переповнила прихильність до нього та вдячність.

Ліз нагадала, що вже час повертатися. Чекали буденні справи.

— Хлопці, ви готові? — запитав дід.

— Я хочу прогулятися додому, — відповів я йому.

— Ти впевнений? А Джейк?

— Якщо Френк іде, то і я йду.

— Гаразд, — дід підвівся з крісла.

Прогулянка додому видалася зовсім інакшою, аніж за день до того. Усе було простіше. Джейк брів поруч, і то було приємно. Вулиці не видавалися чужими. Усе було інакшим, це безперечно.

— Щось трапилося? — запитав у брата.

— Я не можу не думати про неї. Я так хочу, щоб вона повернулася, — братів голос уривався.

— З часом стане легше.

— Коли, Френку?

Що я міг знати про смерть? У нас навіть не було домашньої тваринки, яка б померла. Подумав про батьків Боббі Коула, які із загибеллю Боббі втратили все. Згадав вечір тиждень тому; ми саме надуркувалися з Денні О'Кіфом, і я йшов додому. Містер Коул сидів на подвір'ї і вдивлявся у вечірнє небо, помітив мене на тротуарі, всміхнувся і крикнув:

— Ех, такий гарний вечір, Френку.

Я думав: невже людина, яка втратила все, ще може бачити красу заходу сонця? Чи зможемо ми — я, Джейк і наша сім'я — колись підвести голову і повернутися до життя?

— Я не знаю, але ще точно буде, — я поклав руку на плече брата.

Коли повернулися додому, тата там не було. Машина Доула стояла на парковці, Гас сидів на мотоциклі і розмовляв із сержантом. Ми з Джейком підійшли ближче.

— Привіт, друзяки, — звернувся до нас Доул.

Ми пережили разом уже стільки перипетій, що Доул здавався мені якось гидливо близьким.

— Оце саме розповідав, де знайшли Морріса Інґдала з дочкою Кляйншмідта.

— І де? — поцікавився я.

— Зачаїлися в мотелі в містечку Су-Фоллз. Їй лише сімнадцять. Морріса затримали за розбещення неповнолітніх, його привезуть сюди на допит.

Я не знав і не хотів знати, що таке розбещення неповнолітніх. Усе, про що я прагнув почути, — що відомо Інґдалу про загибель Аріель. Я розумів, що його підлості вистачить, аби утнути таке, і був певний — решта людей теж це розуміють.

Наступного дня з Манкейто приїхав патологоанатом і провів аутопсію, результати якої діаметрально змінили попередні припущення.

Розділ 25

Щопонеділка Джейк відвідував тижневі заняття з логопедом, які мали б допомогти йому позбутися заїкання.

Причина, чому брат заїкався, була мені не відома, єдине, що знав — він робив те завжди. З ним працювали чудові лікарі: вони ставилися до нього дуже терпляче і надихали на подолання проблеми. Джейк казав, що вони йому подобаються. Однак, попри всі старання, жодного прогресу не відчувалося. Він і досі заїкався, коли нервувався чи злився. Необхідність сказати щось на людях вибивала ґрунт у нього з-під ніг. Учителі рідко викликали його до дошки — очікування відповіді на нервах мордувало всіх, включно з Джейком. Брат завжди сидів на останніх партах.

Заняття з логопедом призначали на пообіддя. Мама забирала його зі школи раніше, для Джейка то було найприємнішою частиною.

Якби я особисто не проводив стільки часу з братом, то, мабуть, теж уважав би його диваком. Я знав, що люди побоювалися його мовчазної компанії та прискіпливого погляду. Брата влаштовувала роль споглядача, і саме тому Джейк розумів події і людей значно краще, ніж інші. Ночами я частенько безперестанку торохкотів про наші пригоди; брат лежав у своєму ліжку і лише слухав. Коли я нарешті замовкав, Джейк запитував чи говорив щось дуже влучне й доцільне, щось таке, чого я не зауважував, а він помічав завжди.

У понеділок після смерті Аріель мама Джейка до логопеда не повезла. Того ранку вона залишила нас самих. Під час сніданку я попросив апельсинового соку, вона підвелася з-за столу і сказала, що й хвилини не може стерпіти в цьому клятому будинку й іде до Еміля Брендта. Мати вилетіла надвір, гупнули скляні двері. Вона промчала подвір'ям, прямуючи до колій, перетнула вулицю Тайлер, а тато стояв мовчки і дивився з вікна кухні їй услід.

— Що її так розлютило? — спитав я.

— Зараз, Френку, гадаю все, — відповів тато, не відводячи погляду від вікна. Він вийшов з кухні і пішов нагору.

Джейк, який саме складав слова з печива «Абетка», змішав до купи всі літери й мовив:

— Вона сердиться на тата.

— Що такого він зробив?

— Нічого, але він — Бог.

— Тато? Бог? Ти що, збожеволів?

— Я маю на увазі, що тато для мами є Богом, — Джейк вимовив це так, ніби то була звичайнісінька річ, і знову взявся складати слова.

Я й гадки не мав, про що він говорить, але відтоді чимало про це думав — і зрозумів. Мама не могла гніватися безпосередньо на Бога, тому вона лютилася на тата. І знову брат бачив і розумів те, що для мене було недосяжним.

Тато повернувся до нас, Джейк байдужо поцікавився:

— Мені сьогодні потрібно їхати в Манкейто?

— Так, я відвезу тебе, — трохи розгублено відповів тато.

Ось так я зостався сам удома. Постукали в двері — приїхав шериф, він шукав батька. По радіо транслювали бейсбольний матч за участю «Твінс», я вилежувався на дивані у вітальні і гаяв час, слухаючи коментатора й обмірковуючи братові слова. На шерифові була форма кольору хакі. Він зняв переді мною капелюха, точнісінько так, як вклонялися татові гості, які приходили до нас, але особисто переді мною так іще не робили. Це мене трохи занепокоїло.

— Френку, тато вдома? — спитав він. — У церкві я вже був, там нікого немає.

— Ні, сер. Він поїхав з братом до Манкейто.

Ґрегор закивав і подивився в темряву за моєю спиною. Стало цікаво: може, він не вірив мені і хотів перевірити. Чи, може, то була звична манера поведінки поліцейського?

— Ти зробиш мені послугу, синку? Попроси його мене набрати, коли повернеться. Це важливо.

— Мама зараз в Еміля Брендта, — вів я. — Раптом ви захочете з нею поговорити.

— Ліпше я це спочатку з татом перетру. Не забудеш?

— Ні, сер. Я пам'ятатиму.

Він повернувся, одягнув капелюх, зробив кілька кроків сходами — і зупинився. Ґрегор озирнувся й додав:

— Френку, а підійди-но сюди. У мене до тебе є ще кілька питань.

Я вийшов до нього на ганок, розмірковуючи, що ж він може запитати.

— Присядьмо, — запропонував шериф.

Ми сіли на верхній сходинці й дивилися на подвір'я і церкву по той бік вулиці: за коліями виднілися зерноскховища, звідти не долинали ні звуку. Навколо панувала тиша. Шериф був невисокий на зріст — коли сиділи поруч, здавалися майже однаковими. Ґрегор м'яв у руках капелюх, водячи пальцями по його внутрішній облямівці.

— Твоя сестра була дуже закохана в хлопчину Брендтів, правда ж?

«Хлопчина Брендтів»? Я задумався. Карл завжди мені видавався дорослим та досвідченим. А зараз шериф називав його «хлопчиною» — так само, як інші зверталися до мене.

Я подумав про Аріель та Карла: про те, як чудово вони спілкувалися, скільки всього цікавого робили вдвох. Згадав, як вона тікала з дому вночі й тихенько прокрадалась уранці назад. Але я також пам'ятав реакцію Карла на моє запитання, коли ми втрьох із Джейком каталися на його машині. У голові виникла чітка картинка, як він дав задній хід.

— У них були непрості стосунки, — нарешті мовив я. Принаймні таке формулювання я чув в одній кінострічці.

— Чому непрості?

— Вона його дуже кохала, проте Карлові почуття не були такими ж глибокими.

— Чому ти так думаєш?

— Він із нею не одружився б.

— А вона хотіла, щоб він одружився? — шериф перестав шарпати капелюха і повернувся обличчям до мене.

— За кілька місяців вона збиралася їхати на навчання до Джульярдської школи — це її давня мрія. Але останнім часом сестра поводитися якось незвично. У мене було відчуття, що вона хотіла лишитися тут із Карлом.

— Але ж хлопчина теж збирався вчитися — в Коледжі св. Олафа?

— Так, сер. Гадаю, саме так.

Шериф гучно зітхнув — якийсь гортанний звук деренчав у його горлі. Він знову взявся крутити капелюха.

Думками заново повернувся до нашої прогулянки на авто й відмови взяти шлюб з Аріель, що глибоко закарбувалась у пам'яті. Однак, попри це, я лише стеновав плечима.

— Ти не помітив останнім часом чогось дивного в сестриній поведінці?

— Так, вона часто сумувала без жодної на те причини. А іноді навіть лютувала.

— Вона розповідала чому?

— Ні.

— Ти думаєш, це через Карла?

— Можливо, вона любила його по-справжньому.

Я стверджував це не тому, що знав напевне, а тому, що так відчував. Чи принаймні це мало в якийсь дивний спосіб бути правдою.

— Вона багато часу проводила з Карлом?

— Так.

— Ти бачив, щоб вони сварилися?

— Ні, — заперечив я, але перш ніж дати відповідь ретельно прокрутив усе в голові.

Мої слова були не до вподоби шерифові.

— Може, одного разу, якось після побачення, — одразу виправився я. — Аріель тоді сичала, як змія.

— Через Карла?

— Гадаю, так. Вона ж тоді була з ним на побаченні.

— Давно?

— Декілька тижнів тому.

— Вона тобі щось розповідала, Френку? Можливо, щось таке, про що не обмовилась би батькам.

— Ми були близькі, — я намагався здаватися дорослим.

— Що вона тобі сказала?

І тут я зрозумів, що власноруч вирив собі могилу, патякаючи про речі, які були не зовсім правдиві. Шериф хотів почути від мене таємниці Аріель, про які мені було майже нічого не відомо.

— Вона іноді тікала кудись уночі, — панічно бовкнув я у відповідь. — Коли всі засинали. І не поверталася аж до світанку.

— Вона була з Карлом?

— Певно, так.

— Вона втікала з дому?

— Так.

— Ти знав? Ти казав про це батькам?

І тут наша розмова стала ще складнішою.

— Це був би донос, а я не хотів доносити на сестру, — мої слова звучали неоковирно, зовсім не так, як би того хотілося. Я розумів, що

тепер став ворогом номер один.

Шериф довго на мене дивився. Німий вираз його обличчя мене лякав, я точно відчував осуд.

— Вона ж була доросла, я думав... — вів я далі, затинаючись.

— Доросла? Чому ти так вирішив?

— Не знаю. Доросла. Повнолітня. А я... я ж лишень дитина...

Я кинув це, щиро сподіваючись, що натяк на те, що я дитина якось урятує ситуацію. Як то мало статися — і гадки не маю. Єдине, що мені було відомо, — всі ті справи були понад моє розуміння.

— Доросла, — шериф повільно повторив мої слова. — От воно як, — він повільно підвівся зі сходів і одягнув капелюха. — Не забудь переказати батькові мої слова, чуєш?

— Не забуду.

— Тоді добре.

Він спустився сходами і пішов до машини. Вона стояла на доріжці з гравію біля гаража. За мить шериф промчав вулицею Тайлер. А повз будинок прогуркотів потяг — на ґанку задрижали дошки. Я сидів і слухав гуркотнечу залізної машини, відчув, що і сам тремчу, але мене пройняв дроз не через потяг.

* * *

Так і просидів, чекаючи на «Паккард», що приїхав уже аж надвечір. Щойно він перетнув колії і припаркувався, Джейк вискочив з-за переднього сидіння і побіг у будинок. Промчав повз мене і забіг усередину. Ноги брата загупали по сходах, потім грюкнули двері ванної кімнати — у Джейка слабкий міхур. Тато потихеньку йшов позаду.

— Приїздив шериф, — повідомив я татові.

Він спочатку роздивлявся старі сходи, але, почувши мої слова, підвів голову:

— Що він хотів?

— Не уточнював, що саме. Поставив мені кілька запитань, а потім попросив, щоб ти йому зателефонував.

— Які питання?

— Про Аріель та Карла.

— Карла?

— Так, він його дуже цікавив.

— Дякую, Френку, — відповів тато і зайшов у дім.

Я пішов слідом за татом, уместився на дивані у вітальні й узяв до рук комікс, який читав, коли завітав шериф. Я спеціально сів поряд із телефоном, що стояв біля сходів, аби розчути батькову розмову.

— Це Натан Драм. Мій син казав, що Ви до нас приїздили.

На другому поверсі вода зашуміла і потекла по трубі в стіні.

— Зрозуміло, — важко зітхнув тато, щось трапилося. — За кілька хвилин, якщо Вам зручно, можемо зустрітися у моєму кабінеті в церкві.

Двері ванної відчинилися, і Джейк затупотів по коридору.

— Добре, чекатиму на Вас.

Батько поклав слухавку.

— Що він хотів? — поцікавився я в батька.

У кімнаті було темно. Хоча мами й не було вдома, я вирішив не відкривати штор. Батько стояв у прямокутнику світла від вхідних дверей спиною до мене, його обличчя я не бачив.

— Готові результати аутопсії, Френку. Він хоче зі мною про це поговорити.

— Погані новини?

— Не знаю. Ти маму бачив?

— Ні.

— Якщо вона зателефонує, я навпроти.

Тато вийшов з будинку. Я підбіг до скляних дверей і дивився, як він іде до церкви. На півдорозі батько зупинився і завмер посеред вулиці. Він видавався розгубленим і не помічав нічого навколо, а я боявся, що будь-якої миті татка може збити машина. Я вже почав відчиняти двері, щоб гукнути його, але батько наче отямився і рушив далі.

Джейк швидко спустився сходами й уместився обіч мене.

— А ми ласували молочними коктейлями, — почав він. — Я і тато, у кафешці «Молочна королева» в Манкейто.

Я знав, що він мене дражнить, однак на думку спадало геть інше. Я навіть не завдав собі клопоту йому відповісти.

— Де тато? — спитав брат.

— Чекає на повернення шерифа, — кивнув я вбік церкви.

Я зійшов з ганку.

Не відводячи погляду, Джейк спустився за мною:

— Приїздив шериф? Що він хотів?

— Здебільшого поговорити з татом, але він запитував мене про Аріель та Карла.

— Що саме?

— Немає значення.

Я відповідав коротко й уривчасто, аби якнайшвидше припинити розмову, адже мою увагу було прикуто до іншого. Після смерті Аріель я почав помічати дивакуваті збіги буденних обставин. Це не було пов'язано з Богом або чимсь надприродним, проте це вже точно виходило за рамки нормального. Уночі я бачив, як падали дві зірки, а їхні доріжки перехрестилися на небі. Я знав, що це якийсь знак, але розтлумачити його не міг. Після татового з Джейком від'їзду в містечко Манкейто я слухав трансляцію матчу команди «Твінс». Через кілька хвилин від початку в ефір вплівся голос з іншої радіопередачі, який, здалося, прошипів: «Відповідь». «Відповідь на що?» — крутилося в моїй голові.

Зараз я стояв на ганку і дивився на сонце позаду церковного хреста. Його тінь лежала на дорозі і вказувала на мене довгим пальцем.

— Френку, з тобою все гаразд?

Машина шерифа спустилася вниз вулицею Тайлер і під'їхала до церкви. Грегор вийшов з машини, рушив до центральних дверей і зайшов у храм.

— Френку, — брат смикнув мене за руку.

Я вивільнив руку і швидко побіг униз.

— Ти куди?

— Нікуди.

За секунду Джейк стояв поруч зі мною. Не хотів сперечатися, тому дозволив піти слідом. Ми підбігли до бокових дверей, що вели в підвал. Гасового мотоцикла не було видно цілісінький день. Я пірнув у прохолоду церковного приміщення, знаючи, що Гаса там нема. Підбіг до котла — він так і стояв із заткнутими ганчір'ям трубами — витяг дрантя, щоб розчути розмову в батьковому кабінеті. Джейк спостерігав за мною: така моя поведінка видавалася йому страшенно гріховною.

— Френку, — прошепотів брат.

Мій сердитий погляд змусив його замовкнути.

У двері кабінету постукали; над нами зарипіли дошки — тато йшов зустрічати гостя.

- Дякую, що приїхали, — мовив він.
- Ми можемо присісти, містере Драм?
- Будь ласка.

Вони пішли до столу, стільці зачовгали по дошках.

- Що показали результати аутопсії? — запитав тато.

— Вони підтвердили висновки пана Ваеля. Вашій доньці завдали удару по голові видовженим інструментом — чимось на кшталт лома, але основною причиною смерті є втоплення. У її легенях була така само мулиста вода, як у річці Міннесота. Але є ще одна деталь. Убили не лише Вашу дочку.

- Не розумію.

— Мені дуже хотілося б приховати це від людського ока, але в маленькому містечку міх шила не сховає; я хочу, аби ви знали перший. Аріель носила в собі дитину.

Жодного руху нагорі, все заціпеніло серед німої тиші, і лише приголомшений Джейк позаду надривно дихав. Я вхопив брата і притулив руку йому до рота, щоб він нічого не пискнув.

- Ви про це знали, пане Драм?

- Я й гадки не мав, — насилу видавив із себе здивований батько.

— Патологоанатом визначив, що Аріель була на п'ятому чи шостому тижні вагітності.

- Дитина, — промовив тато. — Боже милостивий, яке горе...

— Співчуваю, містере Драм. Пробачте, але в мене є ще кілька питань, і я мушу Вам їх поставити.

- Добре, — після гіркої паузи погодився тато.

- Скільки часу Ваша донька зустрічалася з Карлом Брендтом?

- Десь близько року.

- Ви вірили в те, що вони, можливо, одружаться?

- Одружаться? Ні. У них були різні плани.

— Сьогодні Ваш син розповів, що Аріель передумала їхати вчитися.

- Гадаю, це нерви через необхідність полишити домівку.

- Ви і досі так думаєте? Особливо враховуючи висновки аутопсії?

- І гадки не маю.

— Ваш син розповів, що Аріель іноді тікала вночі з дому і поверталася аж на світанку.

- Складно повірити, що це правда.

— Так мені розповіли. Якщо це правда. Є думки, куди вона могла тікати?

— Ні.

— На Вашу думку, вона могла тікати до хлопчини Брендтів?

— Думаю, що так. Чому вас так цікавить Карл?

— Містере Драм, справа от у чому. Я був майже впевнений, що до смерті вашої доньки причетні Воррен Редстоун чи Морріс Інґдал. Проте ретельно переглянувши справу Воррена, я не побачив жодного серйозного злочину чи випадку насильства. Усі ті дрібнички, знайдені сержантом Доулом на галявині біля річки, нічого не варті, їх можна знайти будь-де: чи то біля колій, чи на березі річки, чи вздовж алеї. Беручи до уваги всі факти, я чудово розумію, що Редстоун не має жодного стосунку до смерті Аріель. Перше, що я зробив сьогодні вранці, — поїхав у містечко Су-Фоллз, аби поговорити з Моррісом Інґдалом та Джуді Кляйншмідт. Вони й далі розповідають ту ж таки історію про розваги в халупчині Мюллерів саме тоді, коли не стало Вашої доньки. У нього були дрібні чвари з Вашим сином, але я більше не маю жодних підстав, аби підозрювати Інґдала. Така вже він людина — завше іде пліч-о-пліч з неприємностями та порушеннями. За розбещення неповнолітніх його буде затримано і покарано, можливо, мені вдасться ще щось із нього вибити.

— Ви вважаєте, що, з огляду на вагітність Аріель та її стосунки з Карлом, він має стосунок до її загибелі? — запитав тато.

— Послухайте, це перше вбивство, яке мені доводиться розслідувати. Ви ж розумієте, в нашому окрузі таке трапляється нечасто. Зараз я збираю інформацію, щоб знати, куди рухатися з моїми припущеннями.

— Я навіть уявити не можу, що Карл міг завдати шкоди Аріель.

— Вам відомо, що вони добряче посварилися за день до її зникнення?

— Ні.

— Я говорив з друзями Аріель, які це бачили. Обоє збіса лютилися. Але ніхто так і не дізнався причину лайки. Може, вам щось відомо?

— Не маю жодного уявлення.

— Може, через дитину і те, що вона може занапастити обом життя?

— Не знаю, шерифе.

— Ваш син теж повідомив, що Аріель сильніше кохала Карла, ніж він її.

— Мені невтямки, як йому те стало відомо.

— Може, Ваша дружина знає?

Батько не квапився з відповіддю. Я зиркнув на брата. Хоча ми і стояли в темряві, я бачив, як палає Джейкове обличчя, він міцно вхопився обома руками за трубу.

— Я поговорю з нею, — врешті-решт відповів тато.

— Спершу я приїхав до Вас, пане Драм, тепер вирушаю до Карла Брендта. Я хотів би також поговорити з Вашою дружиною, але спершу розкажіть їй усе Ви. Вона сьогодні тут буде?

— Я докладу максимум зусиль, щоб вона була тут.

— Дякую.

Заскрипіли стільці, хвилина — і рипнули дошки під ногами в чоловіків. Вони вийшли з приміщення, у кабінеті нагорі запала тиша. А в підвалі повисло німе оціпеніння, яке перервав злий Джейків голос:

— К-к-а-арл!

Розділ 26

Батько повернувся з церкви і, не знайшовши нас, стояв на ганку. Південно-східний поривчастий вітер змітав укриті сажею хмари. Тато занепокоєно дивився, як ми біжимо під гнітливим небом від парковки біля церкви.

— Ми шукали Гаса, — збрехав я татові, а брат навіть оком не змигнув, аби спростувати мої слова.

— Я їду до Еміля Брендта.

— А можна з тобою?

— Ви обоє застаєтеся вдома, — з тону було зрозуміло: сперечатись марно. — Почекайте трохи, зараз має приїхати Ліз і щось вам приготувати. Скоріш за все, дід також приїде.

— Ти повернешся на вечерю? — запитав його. — А мама?

— Не знаю, — відрубав тато. — Побачимо.

Він швидко завів «Паккард», колеса захрускотіли по гравію і покотили машину вулицею Тайлер. Щойно тато зник за рогом, я зістрибнув із ганку і побіг до річки. Без жодних питань, Джейк помчав слідом.

Під свинцевим небом текли темні, як стара кров, води річки Міннесота. Я нісся вздовж берега, продираючись крізь ожинкові кущі, з-під ніг летіла багнука, і лише на піщаній обмілині бігти було трішки легше. Чув, як надривно дихав у спину брат. Я розумів, він бореться з усіх сил, щоб не відставати, але було не до нього, та й Джейк — молодець, аніякісіньких нарікань і нюнів.

Ми шмигнули вузькою доріжкою між тополь, що перетинала колії і вела до пагорба зі старою фермою Еміля та Лайзи Брендт. Зупинилися біля воріт штахетної огорожі довкола садиби. Джейк жадібно хапав повітря, і я боявся, що він зараз почне блювати. Та нарешті він вирівняв дихання: я саме приготувався вислуховувати його вичитування про мої вибрики, проте натомість він запитав:

— Що далі?

Усі відомі мені факти потрапили до моєї голови завдяки хитрощам, камінним решіткам, трубам, бажанню та вмінню перетворюватись на невидимку і шпигувати. Я хотів знати те ж саме, що знають дорослі і про що вони думають. Уважав за цілковиту несправедливість тримати справи в таємниці від дитини. Ні я, ні Джейк уже більше не були дітьми.

Я обстежив город, за яким доглядала і який з нашою допомогою розширила Лайза. По той бік довгого відкритого подвір'я стояла ферма. План у мене був такий: швиденько прошмигнути в будинок, прокрастися по периметру до вікон вітальні. Там можна було добре розчути розмову в оселі. Якщо не гаяти часу і діяти обережно, нам усе вдасться зробити легко і без надзусиль.

Я клацнув клямку на воротах і вже збирався ступити крок, як раптом Лайза Брендт вилетіла із задніх дверей ферми. На ній були робочі штани і футболка. Вона грізно розмахувала руками поперед себе; жести наче промовляли те, що вона не могла озвучити вголос. Лайза мчала вздовж подвір'я до халупчини з інструментами. Цілковито захоплена своєї люттю, вона забігла в будівлю, не помітивши нас.

— Що робитимемо? — прошепотів Джейк.

Я оглянув будинок: здавалося, якщо рванути одразу ж, встигнемо добігти, поки Лайза не виткне свого носа на вулицю.

— Побігли, — я ушкварив чимдуж.

Не так сталося, як гадалося.

Ми встигли проминути лише садок, як за спинами пролунав смертельний крик. Від того страхітливого звуку мені хотілося тікати стрімголов, але Джейк зупинився і стояв як укопаний. Він повернувся, зіщулений від страху, я також обернувся назустріч примарі на ім'я Лайза Брендт. У правій руці вона тримала садовий інструмент, щось схоже на покручену культиваторну лапу, і погрожувала ним. Здавалося, у Лайзи вирости клешні, і вона от-от розірве нас на шматки.

Однак коли вона побачила Джейка, її поведінка миттєво змінилася. Лайза підбігла до брата, почала щось жестикулювати і швидко говорити, мені та мова нагадувала нечіткі обривки слів. Вона трясла інструментом і вказувала на будинок. Щиро кажучи, що саме вона збиралась робити далі, я зрозуміти не міг. Можливо, накинутися на когось чи щось таке, а може, лише розплакатися.

Зрештою все скінчилося слізьми. Уперше і востаннє я бачив, як Лайза Брендт плаче. Уперше і востаннє я бачив таке: Лайза, яка від найменшого доторку перетворювалась на неконтрольовану істоту, принишкла в братових обіймах і дозволила себе обійняти.

Джейк пояснив:

— Їй сумно, оскільки з моменту зникнення Аріель брат не звертає на неї уваги. Його постійно немає вдома, а зараз ще й мама тут вештається цілий день. Лайзі здається, що вона втратила і брата, і домівку.

Мені годі було те збагнути, проте якимсь чином брат зумів розтлумачити її тираду.

Лайза нарешті заспокоїлася й одразу випручалася з обіймів брата, ніби зрозуміла власний вчинок. Джейк звернувся до неї:

— Ти збиралася попрацювати на городі. Допомога потрібна?

Вона простягла йому культиваторну лапу, і хоча юна Брендт не всміхалася, але здавалася вже жвавішою.

Я позирав на будинок, наші шанси підслухати розмову звелися нанівець. Тож я побрів слідом за Лайзою до халупчини й мені вручили садовий совок; утрюх ми пішли до грядок.

Ми працювали недовго, аж раптом відчинилися передні двері. За мить вийшли батьки і рушили до саду.

— Хіба я не наказав вам сидіти вдома? — у батьковому голосі радості не вчувалося, проте не було і злості.

Тієї миті я не зумів збрехати чогось путнього, тому сказав правду:
— Ми хотіли знати, що відбувається.

Лайза не зважала на батьків, стояла навколішках і відчайдушно длубалася в землі.

— Їдьмо додому, там і поговоримо.

Джейк підійшов до Лайзи, проте вона і його не помічала. Ми поклали інструмент на землю поруч з нею та попленталися за батьками до «Паккарда», який чекав на нас біля воріт. Еміль Брендт стояв біля веранди і розглядав нас так, ніби насправді бачив. Вираз і колір його обличчя віддзеркалювали загрозливе небо — він знав усе. Я ненавидів його через це. Батько відмовився розповідати нам із Джейком те, що Емілю було вже відомо. Я почувався зрадженим.

Додому їхали мовчки. Дідове авто стояло поруч з будинком. Ліз і дід тривожно чекали нас на ганку.

— Ми почали хвилюватися, коли не виявили нікого вдома.

— Ходімо в дім, є розмова.

* * *

— Ненавиджу Брендтів, — кинув з ліжка Джейк тієї ночі.

Хмари розпустили руки ще одній літній зливі. Лив дощ, довелося зачинити вікна; у кімнаті було душно та парко. Брат мало не весь вечір мовчав. Дід скаженів від люті, почувши про стан Аріель. Казав, як добереться до Карла Брендта, скрутить хлопцю карк. Він лаявся, як навіжений, з губ злітали різні слівця, які дід любив час від часу вставляти в розмову. І хоча тато нагадав йому, що ми з Джейком сидимо поруч, у відповідь дісталось і батькові:

— Дідько лисий, Натане. Вони вже не діти. Хай знають чоловічу мову, — дід продовжував лаятися і ще раз повторив свою погрозу.

Ліз поклала долоню йому на руку, проте він скинув її, підвівся і почав, наче дикий звір, метатися кімнатою.

— Хтось розмовляв із Карлом? — тихенько спитала Ліз.

— Шериф, — відповів тато.

— Що він сказав?

— Невідомо.

— Перш ніж звинувачувати хлопця, може, дізнаємося, що він скаже? — делікатно вела вона.

— Брендти завжди отримували бажане. Непотріб викидали. Чого б це Карлу бути іншим? — заперечила мама.

— Я збираюся поговорити з Карлом та його батьками, — повідомив тато.

— Ми збираємось поговорити, — виправила його мама.

— Я хочу бути присутнім, — вигукнув дід.

— Ні, — зауважив тато. — Це буде між Брендтами, мною та Рут.

— Шериф уже, мабуть, там, — вставив кілька слів і я.

Вони люто зиркнули на мене, як на прибульця з космосу, що говорить нікому не відомою мовою, і тим самим змусили мене прикусити язик.

Ми вже вкладалися спати, аж раптом тато зайшов до кімнати. Ми поговорили.

— Може, він її змусив, — я використовував слова, які й сам не знаю звідки взялися в моїй голові.

— Ні, Френку. Я впевнений, цього не могло трапитись. Закохані іноді роблять дивні вчинки, та й годі.

— То це тому Карл її вбив. Дивний вчинок?

— Ми не маємо доказів причетності Карла до смерті Аріель.

— Хіба? Та те дитя занапастило б Карлові життя, — я майже повторив сказане шерифом у кабінеті батька.

— Френку, ти знаєш Карла. Невже ти думаєш, що він міг так вчинити з Аріель?

— Ти маєш на увазі зачереванити її?

— Ніколи більше так не кажи! Ти знаєш, про що я!

— Господи, не знаю!

Батько міг вдубасити мені за такі слова, але він мовчки сидів поруч і спокійно намагався мене заспокоїти.

— Френку, вбити людину надзвичайно складно. На це здатна лише маленька дещича людства.

— Але ж ти вбивав людей.

Я гадав, тато почне розповідати, що була війна і порівнювати тут не можна. Проте він лише сказав:

— Якби я міг, я б цього не робив, — його слова звучали так переконливо, що я не знайшов у собі сил запитати про те, що давно засіло в моїх думках. Що то за таємничі вбивства, про які якимсь бубонів п'яний Гас, а потім знову згадував у церкві кілька днів тому?

— Тобі ж завжди подобався Карл, — нагадав мені тато. — Нам усім подобався. Він повсякчас був порядним юнаком.

— Як виявилось, не завше, — зітхнув я у відповідь. Знову повторив мамину фразу, сказану під час розмови внизу.

— Я хочу попросити вас обох, — батько дивився на мовчазного Джейка. — Не робіть передчасних висновків, поки ми з мамою не поговоримо з Карлом і його батьками. Нікому нічого не кажіть, навіть якщо на вас тиснутимуть. Чутки можуть іще більше зашкодити. Ви розумієте, про що я?

— Еге ж бо, — миттєво зреагував Джейк.

— Френку?

— Зрозуміло.

— І ти робитимеш так, як я прошу.

— Так, обіцяю, — трохи повагавшись, дав слово татові.

Він підвівся і наостанок сказав:

— Хлопці, ми всі зараз блукаємо у темряві. Так само, як і ви, я не знаю, що правильно, а що ні. Проте я знаю лишень: ми маємо віру в Бога. Це єдиний шлях здолати горе, і Господь нам допоможе. Я вірю в це понад усе. Сподіваюся, і ви також.

Після того, як батько вийшов з кімнати, я кинув у стелю:

— Ненавиджу Брендтів.

Джейк нічого не відповів. Я лежав і слухав, як лопоче по шибках дощ. Мені стало цікаво, невже і справді так важко вбити людину, бо тієї миті здавалося, що я міг би це зробити.

Розділ 27

У маленькому містечку — все як на долоні. Плітки розлітаються якимсь незбагненим чином зі швидкістю вітру. Поки більшість мешканців Нью-Бремена довідалися про вагітність сестри та підозри шерифа щодо Карла Брендта, чекати довго не довелося.

Допитали Карлових друзів. Чоловіча половина розповіла, що Брендт натякав, ніби спить з Аріель.

Сестрині подружки підтвердили, що останнім часом вона ходила сумна, однак чому саме — і для них таємниця. Усі підозрювали, що це якось пов'язано з Карлом, дехто підтвердив підозри про ймовірну вагітність.

Батьки Карла, Аксель та Джулія, сиділи, як миші, сховавши сина якнайдалі від людського ока у власному шикарному маєтку. Батько відчайдушно прагнув зустрічі і вважав, що це надважливо для правильного розуміння ситуації, але йому жодного разу не вдалося оминати Саймона Гейгера, який відповідав на всі телефонні дзвінки Брендтів. Вони з мамою навіть їздили до маєтку особисто, але їх так і не впустили. І хоча тато вірив, що Бог є нашим вірним провідником, опір Акселя та Джулії його засмучував.

Шерифові щастило більше. Він розповів батькам про факти, які вдалося з'ясувати під час допиту Карла Брендта. У присутності власного адвоката Карл не зміг ані підтвердити, ані спростувати свою причетність до вагітності. Він непохитно заявляв, що ні Аріель, ні він не мали наміру одружитися. Потім увесь час повторював історію про те, що добряче напився і не пам'ятав, куди поділася сестра під час вечірки. Шериф також додав свої власні спостереження, згідно з якими Карл безперестанку бубонів завчений напам'ять текст.

Здавалося, наче Еміль Брендт щез з нашого життя. Він постійно був з мамою після зникнення Аріель, однак, щойно відкрилася правда про сестрину вагітність, де прізвище Брендт згадувалося дуже активно, а представники родини засіли по норах, від маминої прихильності до Брендта не лишилося і сліду. Здавалося, її кинули напризволяще. Мама лютувала весь час. Гнівалася на тата, на Брендтів, на мене, на Джейка. Ніби ми гуртом стояли їй на заваді. І як завжди в ті дні, вона злилася на Бога. Єдиним нашим спасінням було не потрапляти їй на очі.

У середу по обіді батько поїхав до пана Ваеля, аби завершити всі приготування до похорону, який призначили на суботу. Нас із Джейком лишили з мамою: одягнена в капці та халат, вона сиділа на ганку в кріслі-гойдалці і палила. Обводила порожнім поглядом перехожих і лише на церкву, що навпроти, дивилася з ненавистю. Її волосся було розпатлане. Перш ніж поїхати, тато намагався вмовити її переодягнутися, але спроби виявилися марними. Повернувся Гас і припаркував біля церкви мотоцикл. Я саме длубався в гаражі із велосипедом, намагаючись відремонтувати пробите колесо. Гас не зводив з мами погляду; оминаючи гараж, він навіть не помітив мене. Вікна приміщення затягла павутина, а шибки вже давно треба було

протерти, проте навіть так я чудово бачив та чув усе, що відбувалося на ганку.

Гас стояв на нижній сходинці і запитував:

— Рут, Натан удома?

— Поїхав, — мати видихнула клубок диму.

— Не знаєш, коли повернеться?

— І гадки не маю. Він поїхав, аби підготувати все до похорону. Якись новини від твого друга, Доула? Тому ти Натана шукаєш?

— Я ліпше спочатку поговорив би з ним...

— Якщо тобі щось відомо, я хочу про це знати. Кажі.

— Добре, — Гас спостерігав, як мати повільно гойдалася в тіні ганку. — Зі слів Доула, шериф намагається знайти інструмент, яким Аріель розбили голову, перш ніж кинути в річку. Він думає, що це може бути лом чи металева монтажівка, і ця річ може й досі зберігатися в Карла. Прокурор округу відхилив клопотання через брак доказів. Проте шериф вважає, що проблема в безхребетності прокурора, а не в доказах.

— Артур Мендельсон завжди був підлабузником. Вислужувався ще дитиною і, хоча став дорослим чоловіком, вислужується й зараз. Він ніколи не піде проти Аксея Брендта, — з її ніздрів валив дим.

Вона схопила губами цигарку і підвела очі на Гаса.

— Як тобі металева монтажівка?

Гас вагався з відповіддю, а може, і не знав, що їй сказати:

— Мені здається, вона — зручна й ефективна.

— Ти коли-небудь використовував її як зброю?

— Ні, — заперечив він, — проте, гадаю, нею можна завдати добрячої шкоди.

— Гасе, ти вбивав людей. На війні.

Він мовчав і уважно на неї дивився.

— Це важко?

— Я вбивав людей на відстані, вони були силуетами, звіддалік я не бачив облич. Думаю, що вбити людину, якій ти дивишся в очі, — зовсім інша річ.

— Таке може зробити лише безсердечне створіння, як гадаєш?

— Думаю, так.

— Люди вміють обводити довкола пальця, еге ж бо, Гасе?

— Звісно, вміють.

— Ти ще щось хотів передати Натанові?

— Ні, це здається, все.

— Я йому перекажу.

Татів товариш оминув ганок, пішов до церкви і зник за боковими дверима. Мати докурила цигарку і запалила ще одну.

За годину батько повернувся з похоронного бюро. Саме мали обідати; тато одразу попрямував на кухню, щоб узятися за приготування їжі. Мама пішла слідом. Від підготовки до похорону вона відмовилася. Я дивився на неї і бачив (та й ми всі те помічали): щодень її стан дедалі гіршав, а життєві сили потроху залишали. Вона сиділа, поклавши лікті на стіл, тримала цигарку в руках і слухала татка. Він діставав продукти з холодильника, потихеньку повідомляв деталі. На відміну від батька, мама не помітила моєї появи на кухні.

Вона трохи послухала, а потім обірвала татову розповідь:

— Сержант намагався отримати дозвіл на обшук Брендтів, аби знайти інструмент, яким Карл ударив Аріель по голові, але окружний прокурор йому відмовив.

Тато повернувся до неї, тримаючи напівпорожню пляшку молока:

— Звідки тобі це відомо?

— Гас заходив, поки тебе не було.

— Доул?

— Так.

— Рут, нам не відомо, причетний Карл до смерті Аріель чи ні, — тато поставив молоко на стіл.

— А мені відомо, — її слова намагалися пробити завісу з диму між батьками.

— Так, я негайно зателефоную шерифові.

— Зроби таку ласку.

Коли тато вийшов з кухні, мати нарешті поглянула на мене. Вона підвела брови і запитала:

— Френкі, ти знаєш Старий Заповіт?

Я дивився на неї і мовчав.

— Нехай почують гуркіт бою на землі, крик великої руйнації.

Вона ще раз затягнулася і випустила дим.

Розділ 28

Мати зникла після вечері, коли вже от-от мало сутеніти. Сказала, що хоче прогулятися. Дід та Ліз, як завше, були з нами. Дорослі сиділи на ґанку перед будинком і вдихали прохолоду, яку приніс легкий вечірній вітерець. Я вилежувався в траві на подвір'ї і милувався останніми промінцями дня, які зникали за хмарами над долиною. На запитання, куди вона збирається, мама відповіла, що лише подихає повітрям неподалік від дому. Вона підвелася і пішла собі, не дочекавшись, що на те скаже решта родини. Потім тато, Ліз та дід ще трохи говорили про неї. Вони хвилювалися. Дідько з ним, ми всі хвилювалися.

Уже настала ніч, а матері не було й досі. Батько сів у «Паккард», дід завів свій «Б'юік» — обоє поїхали на пошуки. Ліз зосталася з нами. Вона сиділа біля телефону, чекаючи на дзвінок. Джейк увесь цей час був нагорі — майстрував літачки, і лише коли чоловіки поїхали, спустився до нас. Я розповів, що сталося. Брат сказав, що бачив, як мама йшла вздовж колій до естакади на околиці міста.

— Чому ти нічого не сказав?

— Вона ж просто гуляла, — брат засмучено стелав плечима.

— Уздовж колій? Ти колись бачив, щоб вона гуляла біля колій? Господи!..

Я побіг на кухню і повідомив Ліз, що йду шукати маму.

— Ні, — заперечила Ліз. — Я не хочу, щоб ви блукали біля колій уночі.

— Я візьму з собою ліхтарик і обіцяю бути обережним.

— Я т-т-також іду, — заїкався Джейк. Він був страшенно наляканий.

Захвату в очах Ліз я не побачив, але мені вдалося її переконати. Якщо за нею не піти, хтозна-що могло би трапитись.

Ми ввімкнули ліхтарики, проте коли минули останні будинки в нашому кварталі, переконалися, що в них не було потреби. На небі з'явився місяць, його яскраве сяйво освітлювало нам шлях уздовж колій.

— З нею все гаразд, — монотонно повторював Джейк.

— Усе гаразд, з нею все гаразд, — відповідав я йому.

У такий спосіб ми намагалися переконати самі себе. Смерть Аріель доценту розбила відчуття нормального плину речей і віру в передбачуваність майбутнього. Якщо Господь дозволив померти сестрі й не вберіг Боббі Коула, то що вже говорити про маму. Надто дружніх стосунків з Усемогутнім у неї не було, і я боявся, що через це на неї чигає небезпека.

Поки ми бігли до естакади, в нічній темряві місяць посріблів поверхню колій. Нарешті ми побачили маму. Вона сиділа над річкою. Я повернувся до Джейка і мовив:

— Повертайся додому і повідом Ліз, де ми. Я лишуся тут, із мамою, аби переконатися, що з нею все гаразд.

Джейк поглянув на темний довгий тунель ночі між нами й містечком:

— Сам?

— Так, дурнику. Один із нас повинен піти, а мені треба зостатися тут.

— Ч-ч-чому я не можу лишитися?

— А що, як мама вирішить стрибнути чи ще щось? Ти хочеш у цьому взяти участь? Біжи! Хутчіше!

Він трохи зволікав, хотів іще посперечатися, але, врешті-решт змирився зі своєю місією і побіг назад слідом за стрибким променем ліхтаря.

Найбільше я боявся потягу. Він міг загуркотіти будь-якої миті. Мама сиділа посеред естакади, а з огляду на її стан, упевненості, що я встигну відтягти її в безпечне місце, я не мав. Єдине, що заспокоювало, — це ніч. Прожектор залізного велетня було б видно задовго до появи біля річки. Я виліз на залізничний міст; мати, здавалося, мене не помічала. Вона, найімовірніше, нічого не помічала. Однак, коли я вже був за кілька кроків від неї, мама спитала:

— Це саме те місце, Френкі, правда ж?

Я стояв позаду і дивився туди, куди дивилася мама. Унизу несла осяяні місяцем води річка.

— Так.

— Що ти побачив?

— Її сукню і її волосся. Більш нічого.

Вона підвела очі, на щоках мінилися тоненькі струмочки — вона плакала, сльози і зараз текли по обличчю.

— Колись я плавала в цій річці, — сказала мама. — Коли була маленькою. За кілька миль униз за течією була чиста, глибока заводь — неподалік від Тополиної бухти. Ти колись бував там?

— Звісно ж.

— Сідай, — вона поплескала по балці поруч себе. — Я ніколи не думала, що річка може бути небезпечною, Френкі. Ти ж з саме тут найшов мертве тіло.

— Так, мандрівника.

— Мандрівник, — мама похитала головою. — Чиєсь цілісіньке життя вклалося в одне слово. А маленький Боббі, він?...

— І він також.

— Забагато для одного місця. Ви й гадки не мали, що таке може трапитись, еге ж? Ви часто приходите сюди з Джейком?

— Раніше — так. Зараз уже — ні. Мамо, може, підемо додому?

— Ти хвилюєшся за мене, Френкі? Знаю, що решта хвилюються.

— Ти іноді мене лякаєш.

— Я й сама себе лякаю.

— Мамо, ходімо.

— Бачиш, у чому заковика: я не можу розмовляти з татом. Така люта на нього. Зла на всіх.

— На Бога?

— Френкі, нема ніякого Бога. Я можу стрибнути зараз у воду, і ніякісінька Божественна рука не потягнеться, аби врятувати мене. Це буде кінець.

— Але я, тато та Джейк іншої думки.

— Це моя думка. Бога, який би дбав про нас, не існує. Є лише ми, і ми маємо одне одного.

Вона обняла мене і міцно притиснула до себе. Коли я був маленький і чогось боявся, мама робила так завжди.

— Проте тато, Френкі, він же... він дбає більше про Бога, ніж про нас. Як на мене, це те саме, що дбати про порожнечу, і я його за це зневажаю.

Хотів розповісти їй про те, як батько плакав уночі в Гасових обіймах біля вівтаря, про його проповідь наступного ранку. І як з тієї порожнечі, в якій мама звинувачувала тата, він черпав неймовірні сили. Але замість того я притулився до неї і слухав її ридання. Світив місяць, кумкали жаби біля берегів. Потім з темряви долинули голоси, з

містечка показалося миготіння ліхтариків, які наближалися вздовж колій.

— Дідько, — прошепотіла мама. — Святий Натан спішить на порятунок, — мама зазирнула прями́сінько у вічі. — Френкі, зробиш для мене одну річ? Про це татові знати не варто.

Вогні вже майже добігали до нас, за кілька хвилин вони будуть тут. Потрібно було щось вирішувати і робити це швидко. Моя мама — якою ж самотньою вона здавалася... І те, що ні Бог, ні тато її не почують, змусило мене погодитись.

— Так.

* * *

Коли всі повкладалися, я підвівся з ліжка. Перш ніж лягти спати, обережно склав речі на стільчику. Оскільки охайністю я не вирізнявся, Джейк підозріло спостерігав ту картину. Але то був чудернацький вечір, і все здавалося чудернацьким у ті дні, тому брат нічого не розпитував.

Я схопив речі і вийшов у коридор; двері маминої спальні були зачинені. Було цікаво, чи вона ще не спала, чекаючи, поки я піду. Нишком спустився вниз, обережно ступаючи на дошки. Найменше рипіння — і тато відразу впіймає мене на гарячому, адже він спав на дивані у вітальні. Годинник на кухні показував за двадцять п'ять хвилин третя. Вислизнув на подвір'я, натягнув штани, сорочку, шкарпетки та кросівки. Піжаму згорнув і поклав на полицю біля каністри в гаражі. Викотив велосипед, сів на нього і поїхав молочною від місяця дорогою до центральної частини міста.

Перш ніж переїхати до Нью-Бремена, ми жили в багатьох інших містечках, де татові доводилося працювати. Мені подобалося їх розвідувати, і робив я це швидко й весело. Жодне з них не припало мені до душі так, як Нью-Бремен. Смерть Аріель це змінила. Воно перетворилося на чужинця, а ніч нестерпно лякала. Я крутив педалі спорожнілими вулицями; мені здавалося, загроза чигає повсюди. Темні вікна нагадували чорні очі шпигунів; зловісні образи мелькали в місячних тінях. Я щодуху мчав у район де мешкали багатії, ніби мене переслідували демони.

Брендтові володіння нагадували рівнісіньке футбольне поле, прикрашене подекуди розкішними садовими квітами, — робота

садівника на ім'я Петров. Його син, Іван, навчався зі мною в одній школі. Уся територія була огорожена, єдиним входом слугувала довга під'їзна дорога, що вела до будинку. На залізних воротах бовваніла величезна кована літера «Б», з обох боків стояли дві величезні кам'яні колони. Я під'їхав до воріт і в яскравому сяйві місяця на одній із колон побачив надпис чорною фарбою: «Убиця».

Стояв перед ворітьми, витріщившись на неправильно написане слово. Неподалік валялася баночка з-під фарби. Я подивився вздовж вулиці: у примарному світлі нікого не було видно. Трохи подалі стояло ще кілька солідних маєтків, проте жоден не міг зрівнятися з оселею Брендтів. Усе навколо завмерло в цілковитій темряві.

Я проїхав іще метрів сто. Здоровецький клен ріс поруч з огорожею, його гілки нависали над кованим залізом. Обіпер велосипед об стовбур, заліз на дерево, прокрався по товстих гілках і стрибнув на подвір'я Брендтів. Перетнувши широке озеро сяйва, я наблизився до кам'яного будинку з білими колонами, побудованого в перші роки заснування містечка. Повернув до гаража, який більше скидався на величезний ангар. Поруч стояла Карлова спортивна машина.

Я зробив саме так, як просила мама, і хутко повернувся до огорожі. Дотягтися до гілки було важко, тому перелізти через залізну перешкоду було непросто. Урешті-решт я впорався, стрибнув на велосипед і попрямував додому.

Не встиг минути і перший крутий поворот, який спускався до центральної частини, як мене засліпили фари зустрічної машини. Мене занесло вбік, і я ледве втримав рівновагу. Зупинився. Машина також зупинилася. Клацнули дверцята. У світлі фар, я не міг розгледіти, хто це. Секунда — і здоровенна тінь Доула накрила мене. Усе — мені гаплик.

— Отримав дзвінок, що хтось вештається навколо маєтку Брендтів, — вів він. — Чому я не здивований, що це ти? Злазь із велосипеда, ходімо.

Ішов слідом за Доулом до машини. Він відкрив багажник і сказав:

— Велосипед сюди. — Я зробив так, як наказали, а сержант показав на переднє сидіння: — Сідай.

Ми повернулися до воріт Брендтів, вогні фар освітили надпис. Він зиркнув на мене, проте нічого не сказав. Вийшов, підняв баночку з-під фарби і знову сів в авто. Ми розвернулися і повільно спускалися

вуличкою від багатіїв. Доул довго мовчав, їхав, повісивши зап'ястя на руль. Рація щось час від часу голосно пищала, проте він на те не зважав.

Наляканий, я сидів поряд і лише сопів у дві дірочки. Уже уявляв, як тато посеред ночі приїде забирати мене з в'язниці, як тоді по Гаса. Вираз батькового обличчя мені був добре відомий. На перехресті з головною вулицею замість того, аби повернути до площі, де стояла в'язниця, Доул попрямував до нашого району.

— Ти знаєш, багато хто вважає Брендтів пихатими та зарозумілими. Розумієш, про що я?

— Так, сер.

— Те, що сталося з твоєю сестрою, розлютило людей. Закладаюся, хлопчина Брендтів вийде сухим із води. Вибач, Френку, але таке вже життя. Багаті ходять на дибах, а решта — такі як ми — борсається собі в багнюці. Що ж удієш? Ти пишеш правду там, де це побачать. І це єдиний спосіб тицьнути їх носами у власне лайно і показати тим самим їм власну сутність, — сержант усміхнувся, а тоді тихенько засміявся.

Я зневажав Брендтів, але Доулів тон мене непокоїв. Було відчуття, що ми обоє пов'язані великою, лихою таємницею, і я не знав, чи хотів цього. Втішало єдине: це ліпше, ніж опинитися у в'язниці.

Він зупинив машину поруч із центральним входом; ми вийшли. Сержант відкрив багажник, щоб я дістав велосипед. Він тримав у руках баночку з-під фарби, що лежала біля воріт Брендтів.

— Я лишу це собі, якщо твоя ласка. Закопаю, аби ніхто не знайшов. Френку, це між нами, ясно? Обмовишся хоч словом, і я тебе здам. Розходимося?

— Так, сер.

— На цьому все. Поспи трохи, малий.

Він дивився, як я ставлю велосипед поряд із гаражем і швидко прямую до задніх дверей на кухні. Перш ніж піднятися нагору, я глянув у вікно: Доул поїхав.

Розділ 29

Ранок розпочався з приїзду шерифа. Ми саме снідали, а мама ще й досі лежала в ліжку. Батько підійшов до центральних дверей, і Грегор

зайшов у дім. Я підвівся з-за столу і прикинув на порозі кухні, аби почути, про що говорять чоловіки.

— Натане, вночі вчинили акт вандалізму над власністю Брендтів. Хтось написав фарбою на центральних воротах слово «Убивця». Попри те, що бешкетник виявився не надто розумним і помилково написав «Убиця», пропустивши букву «в», його наміри не викликають жодних сумнівів.

— Ганьба, — відповів тато.

— Сподіваюся, ви і ваша сім'я не мають до цього жодного стосунку.

— Ні, навіщо нам це?

— Я теж так вважаю, проте мав запитати. Правду кажучи, зробити це міг будь-хто в містечку. Останнім часом до Брендтів ставляться з огидою. До речі, я чув, ви ледь не згубили вчора Рут.

— Нічого подібного, вона пішла гуляти, але нас про це не попередила. Було пізно, ми трохи хвилювалися. От і все.

— Ясно, — сказав шериф. — Значить, щось наплутав. — Він зазирнув у дім так само, як кілька днів тому. Його очі знайшли мене на кухні і не відпускали. Його погляд свідчив, що особа правопорушника була їм добре відома.

— Ще щось, шерифе?

— Ні, це все. Просто подумав, ви мусите знати.

Він сів у машину і поїхав. Я повернувся на кухню, Джейк сидів за столом і дивився на мене точнісінько так само, як шериф. Тато зайшов у кімнату, брат мовчав, і ми спокійно поснідали.

Пізніше в нашій кімнаті Джейк запитав:

— «Убиця»? Ти що, навіть не спромігся слово правильно написати?

— Що ти мелеш?

— Ти знаєш.

— Ні, не знаю.

— А я-то думав, чому це ти пішов спати в піжамі, а прокинувся в спідньому та футболці? Ти був учора в Брендтів, правда ж?

— Ти здурів.

— Анітрохи, — спокійно дивився на мене брат, сидячи на своєму ліжку. — Чому мене з собою не взяв?

— Не хотів, щоб у тебе були неприємності. Слухай, Джейку, я таки був там, проте я нічого не малював.

— А що ти там робив?

— Мама попросила покласти конверт на лобове скло Карлової машини.

— А що в ньому було?

— Не знаю. Вона змусила мене заприсягтися, що я його не відкрию.

— То хто ж тоді ворота розмалював?

— І гадки не маю. Коли я приїхав, напис уже був.

Саме збирався розповісти історію від початку до кінця, але почув сварливе тарахкання маленького мотора. Визирнув у вікно і побачив спортивну машину Карла. Ми з Джейком одразу спустилися вниз. Мама нарешті прокинулася і снідала на кухні грінкою з кавою. Тато працював у своєму церковному кабінеті, однак, побачивши гостя, швидко повернувся додому.

Карл постукав у центральні двері, і я відчинив. Схожий на смерть, він зайшов у дім, тато піднімався сходами слідом. Довкола згорбленого, пригніченого хлопця витав дух відчаю. З горнятком кави в руках мама вийшла з кухні. Поява Карла її не здивувала. Його темні очі оглядали кожного з нас; урешті-решт погляд завмер на мамі. Я впізнав конверт, який він тримав. Усі мовчали, мама підійшла ближче, поставила горнятко з кавою на стіл, узяла конверт і пішла у вітальню. Карл пішов за нею. Я, Джейк і тато мовчки споглядали виставу, що розігрувалася перед нами. Мати сіла до піаніно, відкрила конверт, дістала ноти, поставила їх на пюпітр, почала водити пальцями по клавішах і співати.

Звучала пісня неперевершеного Нета Кінга Коула «Незабутнє». Мама грала бездоганно: її спів лунав, як м'якенька постіль, що спонукала тебе відпочити й у сні позбутися втоми та клопотів. Карл співав цю пісню разом з Аріель на святі старшокласників навесні. Ми всі були на концерті. Тоді їхній дует зірвав хвилю овацій, а я, милуючись ними, здавалося, точно знав, яке воно — кохання.

Карл Брендт стояв, поклавши руку на піаніно; мені подумалося, що, якби не інструмент, він би точно впав. Він завжди видавався мені дорослим, зрілим та досвідченим, проте тієї миті Карл був маленьким хлопчиком, який от-от розплачеться.

Коли мама закінчила грати, він прошепотів:

Я не вбивав Аріель. Я ніколи не скривдив би її.

— Я ні на мить не вірив, що ти це можеш зробити, — відповів тато.

— Проте решта вважає інакше, — він обернувся. — Я навіть не можу вийти з дому. Усі витріщаються на мене, як на чудовисько.

Мама, що сиділа на музичному стільчику, підвела очі на Карла і промовила:

— Моя донька носила твою дитину.

— Я ні до чого, — відповів Карл. — То був не я, присягаюся.

— Ти хочеш сказати, що моя дочка вешталася аби з ким?

— Ні, але я не спав з вашою донькою.

— Друзям ти розповідав іншу історію.

— Це були лише балачки.

— Бридкі, образливі балачки.

— Я знаю, знаю. Якби ж я міг усе повернути. Проте хлопці па-
тякають.

— Тоді хлопцям має бути соромно за свою поведінку.

— Я не вбивав її. Перед Богом присягаюся, я й пальцем її не торкнувся.

Хтось піднімався сходами на ганку, щосили загнукали в двері. На порозі стояли містер та місіс Брендт, їхні спохмурнілі обличчя дивилися на нас крізь скляні двері.

Тато впустив гостей у дім, місіс Брендт одразу підбігла до сина і закрила його від матері:

— Карле, тобі нічого тут робити.

— Я мусив усе розказати.

— Нічого ти не мусиш. Ти не повинен нікому нічого пояснювати.

— Ні, Джуліє, він повинен.

— Немає жодного зв'язку між моїм сином і загибеллю твоєї доньки, — вона повернулася до мами.

— А вагітність?

— А, це.

— Джуліє, він розказує дві абсолютно різні історії.

Я не міг збагнути, як мама може зберігати спокій. Вона була незламна, наче сталева фортеця.

— Карле, їдь додому і чекай на нас там. Ми про все подбаємо, — наказала Джулія синові.

Згорблений та принишклий, Карл повільно пішов. Тієї миті я бачив його таким само, як шериф і Доул — хлопчиною Брендтів. Він

зупинився біля центральних дверей, ніби хотів повернутися і ще щось додати, але замість цього він випхався на ранкове світло. Ще мить, і його машина повзла подалі від нашого дому.

Джулія повернулася обличчям до матері:

— Рут, ти ще щось мені хотіла сказати?

— Лише одне питання, Джуліє. Чого ти боїшся?

— Чому ти так думаєш?

— Бо ви ховаєтеся. Ми з Натаном намагалися поговорити з тобою, Акселем і Карлом, однак нам відмовили. Чому?

— Наш адвокат, — відповів Аксель Брендт. — Він порадив нам ні з ким не спілкуватися.

— Але за таких обставин, — сказав тато, — думаю, найменше, що вимогли зробити, — це погодитися на зустріч.

— Я хотів, але... — слова містера Брендта обірвалися, він осудливо глянув на дружину.

— Я не бачила жодних підстав, — вела Джулія Брендт. — Карл не заподіяв шкоди вашій дочці. Вона не від нього завагітніла. І не зважаючи на різні гіпотези та домисли, він ніколи не мав намірів одружитися з нею.

— А звідки тобі це відомо, Джуліє? — мама підвелася зі стільця. — Ти що, посвячена особа в кожен Карлову думку та вчинок?

— Я знаю свого сина!

— А я думала, що знаю свою доньку.

— Та ми всі знаємо, хто твоя дочка!

— Прошу?

— Вона давно вже накинула оком на Карла. Чого, ти думаєш, вона завагітніла?

— Джуліє, — урвав її нажаханий містер Брендт.

— Акселью, це потрібно сказати. Аріель завагітніла, щоб змусити Карла взяти шлюб, якого він не прагнув. Жоден із нас його не хотів. Правду кажучи, наша сім'я цього ніколи не допустила б.

— Джуліє, закрив рота! — проскреготів містер Брендт.

— А чому ти була проти шлюбу? — тихо запитала мама.

— З якою сім'єю Карлові довелося породичатися? Поглянь лишень, — відповіла пані Брендт. — Ти уважно придивись до своїх дітей, Рут. Донька із заячою губою. Син — заїка. А другий — скажений, як індіанець. Яку дитину могла народити Аріель?

— Натане, Рут, пробачте, — благав Аксель. Він різко підійшов і схопив дружину за руку. — Джуліє, я негайно відвезу тебе додому.

— Ще хвилину, Акселью, — спокій мами слабнув. — Джуліє, ти зараз високо літаєш. Але я добре пам'ятаю, коли ти була донькою п'янички, який іншим ремонтував машини. Й усі в містечку знали, що ти накинула ласим оком на Акселя, і ми всі підраховали твоє одруження і народження сина. Тому не тобі судити мою доньку і говорити про її вагітність. Кому-кому, а тобі і словом нічого озиватися.

— Я не збираюся це вислуховувати, Акселью! — скавчала Джулія Брендт, відскочивши подалі від мами.

— Щоб ти не приховувала, Джуліє, я те знайду, — мама кинула їй услід.

Аксель ще трохи повибачався і вийшов з будинку.

Запанувала тиша. Я уявляв, що саме така тиша панувала на полі бою по завершенню битви. Ми всі стояли, витріщившись на двері. Нарешті мама трохи пожвавішала і промовила:

— Хто б то не був, але варто йому подякувати. Брендтів виманили з їхньої схованки.

— Виманили, Рут? Вони ж не якась там дичина, яку ми хочемо підстрелити, — зауважив тато.

— Ні, але вони дорослі і повинні нести відповідальність.

— Відповідальність за що?

— Натане, невже ти не відчуваєш? Вони щось приховують від нас. Вони щось знають, проте не кажуть нам.

— Усе, що я бачу, — несправедливість, з якою місцеві жителі ставляться до Брендтів.

— Це тому, що ти виріс не тут. Брендтам завжди вдавалося ухилитися від відповідальності. Їм завжди все сходило з рук; усім це добре відомо. Але цього разу буде інакше.

Тато здавався розбитим і спантеличеним:

— Рут, як мені допомогти тобі позбутися злості?

— Думаю, ти можеш молитися, Натане. Ти ж робиш це якнайліпше?

— Рут, Господь не...

— Якщо ти ще раз згадаєш Господа, я піду з дому, присягаюся.

Батько перелякано зиркнув на маму — так, ніби вона щосили його вдарила. Він простягнув до неї порожні долоні, пропонуючи пустку:

— Я не знаю, як це зробити, Рут. Для мене Господь — це основа всього.

Вона пройшла повз нього до телефону, підняла слухавку і набрала номер.

— Тато, це Рут. Я можу пожити в тебе та Ліз? Та ні, лише на деякий час... поки що. Ні, все гаразд. Так, якщо підвезеш, не відмовлюся. Що швидше, то краще.

Вона поклала слухавку. Запала мовчанка.

Розділ 30

Мама поїхала з валізою напханою власними дрібницями. Після дзвінка жодних умовлянь, аби вона зосталася, з таткового боку не було. Він запропонував їй піднести речі, проте вона відмовилась і сама відтягла їх до дідової машини. Двоє чоловіків потиснули один одному руки, вони зніяковіло стояли і дивилися, як мати вмощувалась у великий «Б'юїк».

Ми з Джейком спостерігали за дорослими з тіні ганку. Після того, як машина повезла маму, тато повернувся в будинок. Збентежений, він зніяковіло подивився на нас, не знаючи, як дібрати слова. Нарешті він сказав:

— Мені здається, їй потрібно трохи часу. Їй важко.

«Дідько, нам усім нелегко!» — подумалося мені, та я лишив це при собі.

— Я буду у своєму кабінеті, — попередив тато і повільно почовгав до церви. Його трохи погойдувало, зараз він видавався мені загубленим мандрівником.

Джейк лінкувато гупнув по стовпі, що підпирав дах ганку, і спитав:

— Що хочеш зараз робити?

— А розшукаймо Гаса.

Стояв погожий літній ранок, і я чомусь подумав про крамничку. Гасів мотоцикл підпирав вхід. Ми зайшли в приміщення — Гаса там не було. Пан Голдерсон саме розмовляв з клієнтом. Побачивши нас, він вибачився і підійшов ближче, ніби ми були якимись особливими.

— Хлопці, чим можу бути корисним цієї ранкової пори?

— Ми шукаємо Гаса, — відповів я.

— Він був тут, але пішов. Зазирніть у сусідні двері: думаю, він у перукарні. Я чув, хтось надебоширив у Брендтів уночі.

— Ми теж про це чули.

Голдерсон таємниче всміхнувся мені — точнісінько як Доул минулої ночі. Його очі не засуджували правопорушника, але вони чітко промовляли, хто є тим правопорушником. Звідкіля він знав? Може, Доул щось устиг розпатякати?

Я подякував за допомогу, і ми з братом рушили далі. І справді, він сидів у кріслі, закутаний у біле покривало. Гас нахилив голову, поки містер Бейк водив електричною бритвою по його шиї. Перукар підвів голову і гукнув:

— Хлопці, заходьте.

Містер Бейк підстригав і нас із батьком. Приблизно раз на місяць ми гуртом приходили до нього в перукарню, щоб привести себе до ладу. Мені подобалося бувати тут суботніми ранками. Запах олії для волосся, туалетної води, мільйон коміксів та журналів, які батько не дозволяв нам читати... Мені подобалися чоловіки, які тут збиралися: вони гомоніли собі і сміялися. Нагадували мені нас із Джейком з товаришами, коли ми всі гуртом зустрічалися на полі, аби потренуватися перед грою, а після спортивних занять вилежувалися в траві, пліткували про новини Нью-Бремена й потроху вивчали світ навколо.

— Френкі, Джейку, — усміхнувся Гас. Мені надзвичайно подобалося в ньому те, що він завше був нам радий. — Чого це ви тут?

— Ми хотіли б про щось з тобою поговорити, — відповів я йому.

— Про що саме?

Мій погляд ковзнув повз нього на містера Бейка, Гас миттю вловив блиск в очах і додав:

— А давайте так. Ви поки зачекайте кілька хвилин, погортайте журнали, а коли я звільнюся, поговоримо. Згода?

Ми з братом сіли. Джейк потягся по комікс «Запальний», який розповідав про маленького чортика, що через свій характер постійно потрапляв у халепу. А я підняв журнал «Екшн для чоловіків». На обкладинці було зображено чоловіка у вбранні для сафарі, який тримав потужну рушницю; поруч стояла зваблива білявка. На ній була дуже коротка спідниця кольору хакі, а блузка порвана саме так, щоб показати якомога більше її тіла та білизни. Обоє дивилися в очі зголоднілого лева. Жінка була налякана, а чоловік — спокійний та байдужий: точнісінько так я уявляв себе, якби опинився на його місці. Я розгорнув статтю, що мала правдиво зобразити історію чоловіка, на якого напали павуки на річці Амазонка. Однак встиг прочитати лише кілька рядків; пан Бейк закінчив свою справу, і ми з Гасом вийшли надвір.

— То що ти хотів мені сказати?

— Мама пішла.

— Пішла? Що ти маєш на увазі?

— Вона пішла з дому і зараз живе в діда та Ліз.

— Як тато? — Гас провів рукою по щойно обстриженому волоссю.

— Пішов до себе в кабінет, я не знаю.

— Гаразд, — він роздумував. — Добре, — він подивився на наш квартал. — Проїдемося з вітерцем?

І якою могла бути наша відповідь?!

Гас перекинув ногу через мотоцикл; я вчепився позаду, а Джейк сів у коляску. Уже за кілька хвилин ми були біля церкви. Гас припаркував свого «Індіана» й кивнув у бік будинку:

— Хлопці, ви поки пообідайте, а я повернуся за мить, — він попрямував до церкви, а я з братом — через дорогу до нашої оселі.

Перекусивши на кухні арахісовим маслом, фруктовим желе, картоплею та компотом, ми пішли у вітальню подивитися телевізор. Я думав, після маминого від'їзду дім накриє відчай. Вдихати темне повітря тієї кімнати, наскрізь просотане тютюновим димом, було гірше, ніж наповнювати легені смертю. Затоплена горем, мама заборонила нам відкривати штори. Батько з Емілем Брендтом намагалися її переконати, але її лютий опір виявився сильнішим. Правду кажучи, влітку ми частенько опускали штори, аби врятуватися від спеки, проте мамина жага темряви нічого спільного з тим не мала. Джейк стрибнув на диван і ввімкнув телевізор. Я підійшов до південного вікна, відгорнув спочатку одну штору, потім — іншу, і липневі зайчики застрибали спочатку на підлозі, а потім і на стіні.

Джейк підстрибнув і здивовано подивився на мене, ніби я порушив одну із заповідей. Потім він усвідомив свободу, що несподівано звалилася нам на голови, підбіг до східного вікна і смикнув штори. Нас затопило сонячне світло, а разом із ним прийшло й літо. Я був переконаний, що вдихаю маргаритки з пасовища за будинком, свіжість білизни, яку розвісила Една Свон, запах сусідського винограду від альтанки Генсона, п'янкий аромат зерна в елеваторах за коліями, і можу присягнутися, що відчував солодкавий присмак річкового мулу за два квартали від нас. Джейк стояв серед потоку променів і сявав, як лампочка: усмішка розтяглася на обличчі так, що здавалося, наче в нього от-от мають луснути щоки.

Гас зайшов крізь передні двері, поклав руки на стегна і по-дружньому глянув на нас.

— Що вже зібралися робити?

— Нічого, — буркнув у відповідь. У думках крутилося, як нам дістанеться за штори.

— Уже не «нічого», — у руках тримав ключі від нашого «Паккарда». — На вас чекає прогулянка на конях.

Ми поїхали на північ від долини до полів. Машина пливла вздовж невеличких загадкових доріг, які звивалися між полями кукурудзи та сої, розмежовували ферми, стрибали по навколишніх містечках і миттю зникали. Нарешті ми опинилися в меншій долині, ніж та, що була викарбувана річкою Міннесота. Її вкривали поля люцерни, оточені білесенькими огорожами. Ми звернули з головної дороги на довгу ґрунтову алею, що вела в будинок із величезним хлівом та прибудовами, які тонули в листі дванадцяти кремезних в'язів. У тіні біля будинку стояла жіночка і дивилася на нас. Коли ми під'їхали, вона підійшла ближче, щоб привітатися.

— Панове, — почав був Гас, — хочу вам відрекомендувати Джинджер Френч. Джинджер, це мої друзі — Френкі та Джейк.

Ми потиснули руки. Я подумав, що Джинджер Френч — найвродливіша жінка, яку мені коли-небудь доводилося бачити. Висока й гнучка, з довгим каштановим волоссям, що спадало на плечі. На ній була блакитна блузка з кнопками і чорні шкіряні чоботи для верхової їзди — мені це трохи нагадувало вестерн.

Вона поцілувала Гаса в щоку і звернулася до нас:

— Перш ніж вирушимо на прогулянку, може, по скляночці лимонаду?

— Ні, мем, — подякував я їй. — Краще покатаймося.

Вона засміялася, Гас і собі всміхнувся. Джинджер узяла його за руку і повела у стайню, де на нас чекали запряжені коні.

Джинджер (вона наполягала, щоб ми називали її саме так) виросла не в штаті Міннесота, а в Кентуккі. Переїхала на Захід разом із чоловіком, який працював у компанії «Каргілл». Вони жили в Міннеаполісі, але вона сумувала за кіньми, тому чоловік купив невеличкий клапчик землі в долині і побудував ферму, де вони проводили вихідні й більшу частину літа. Після смерті чоловіка від серцевого нападу два роки тому Джинджер остаточно переїхала сюди і

самостійно вела господарство. За її словами, Гасову допомогу із заготівлі сіна торік було важко переоцінити, він самотужки в'язав люцерну в тюки.

— Чудові м'язи! — мовила вона й усміхнулася Гасові.

Я дещо знав про татового друга. На життя він заробляв дрібними підробітками по всьому округу. Він підтримував у належному стані батькову церкву, копав могили на нью-бременському цвинтарі й доглядав за ним, ремонтував мотоцикли, полов бур'яни на полях, ставив огорожі, робив кам'яні навіси від паводків, час від часу допомагав на будівництві. А тепер я дізнався, що він ще й сіно заготовляє. Дідько, я теж залюбки допоміг би Джинджер із сіном, не взявши за те ні копійки.

Я їхав верхи на коні на ім'я Дим, у Джейка була кобила Маленька, Гас гарцював на рудувато-коричневому жеребці Буревій, а Джинджер, звісно ж, їхала на Леді. Ми прогулювалися вздовж доріжки біля невеличкої річки, що перетинала долину. Минули маленький тракторець, який стояв без коліс на плитах. Ремінь з'єднував задній міст з водяним насосом, що гнав воду з річки до полів з люцерною.

— Гасів винахід, — зауважила Джинджер, потім під'їхала і ніжно торкнулася його руки.

Вони їхали верхи поруч і тихенько вели розмову, ми з Джейком прогулювалися позаду. Позаминулого літа нам вже доводилося кататися верхи на конях у церковному таборі, тому ми вважали себе досвідченими вершниками. Хотіли вже пустити коней галопом, як Джинджер попередила, що спочатку варто познайомитися з конячкою і дати їй звикнути до себе, тому гуляли повільно. Узагалі, мені було байдуже, я просто отримував задоволення від чудового дня; милувався метеликами, які кружляли над люцерною, наче сніг, зеленими сутулуватими пагорбами на фоні блакитного неба, прохолодою серпанку від крапель, що живили поля. Ми повернулися назад до ферми, сиділи разом на ґанку та ласували лимонадом і цукровим печивом. Джинджер розповідала про кінні перегони «Кентуккі Дербі», які вона щорічно відвідувала; здавалося, то найдивовижніша річ у світі. Час швидко проминув — треба було їхати додому.

Ми з Джейком попрощалися. Брат перший устиг забити місце біля водія, і я всівся позаду. Гас та Джинджер Френч ще трохи постояли за кілька кроків від машини, прошепотіли щось одне одному. Вона

поцілувала його в губи, тримала за руку і не хотіла відпускати. Проте довелося. Джинджер махала вслід, поки машина повзла алеєю, аби відвезти нас у Нью-Бремен.

Дорогою додому Гас зупинився біля магазину горілчаних виробів і купив пива. Коли ми приїхали, саме був час вечеряти. Він зайшов із нами в будинок і сказав:

— Сьогодні вечерю готую я.

Він не запитував, чого ми хочемо. Відчинив холодильник, роздивився, що там було, і взявся до справи. Посадив нас із Джейком чистити картоплю, сам дістав із холодильника упаковку яєць і головку сиру чеддер та поклав їх на кухонний стіл. У шафі знайшов баночку фаршу. Поставив сковороду на плиту й налив туди олії. З картоплею ми впоралися, Гас порізав її на шматочки, трішки присипав її борошном, що стояло у банці поруч із раковиною. Олія почала грітисся, а коли досягла необхідної температури, нам із Джейком дали лопатку і доручили перевертати картоплю. Натерши сир, тарілку з ним ми відставили вбік. Гас запалив ще одну конфорку і кинув туди подрібнений фарш та масло. Збив яйця, додав до них солі та перцю, а потім вилив суміш поверх рум'яного м'яса. Потроху помішував те, а майже насамкінець висипав зверху потертий сир, закривши всю цю красу кришкою. Картопля вже була готова: лопаткою він обережно розклав її на паперову серветку, аби позбутися зайвого жиру. Він попросив мене накрити на стіл, а Джейка — сходити в церкву і покликати тата. Гас порозкладав страви на тарілки і поставив їх на стіл. Потім доручив мені налити молоко нам із братом, а сам відкрити пляшки з пивом. Зайшовши на кухню, батько мало з ніг не впав.

Гас простягнув йому пиво:

— Я знаю, це суперечить твоїй релігії. Проте, капітане, може, сьогодні зробимо виняток?

Ми вечеряли разом, Гас і тато потягували пиво. Розмовляли (навіть Джейк) і щиро сміялися. Господи, якусь мить ми почувалися щасливими.

Розділ 31

Ми з Джейком саме порядкували з посудом, коли завітав Карл Брендт. Він стояв перед дверима кухні, наче волоцюга. Не підводячи очей, ледь чутно спитав, де тато. Голос звучав так, ніби Карл хотів отримати те, про що не мав права ні питати, ні сподіватися.

Після вечері Гас сів на мотоцикл і поїхав у справах. Хоч я і не знав, куди саме він вирушив, чомусь подумалося, що до Джинджер Френч. Батько повернувся у свій кабінет, аби закрити всі питання щодо похорону.

Я й досі стояв із мокрою ганчіркою, пояснюючи Карлові, де тато. Я запропонував зайти і зачекати, поки я збігаю по батька.

— Дякую, Френку, я сам його знайду.

Щойно Карл пішов, ми з братом презирнулися. Наші думки збігалися. Я поклав ганчірку, обтер руки об штани і рушив до дверей.

— Чекай, — зупинив мене Джейк. Я вже зібрався сперечатися, проте він додав: — Дай йому ще хвилину.

Ми почекали, поки Карл зайде до храму, а тоді миттю вилетіли з будинку і перебігли через дорогу. Довгуваті сонячні промені світили нам в обличчя, а за мить ми вже пірнули в сутінки підвалу. Я притьма витягнув ганчір'я з труб у пічці, ми нахилилися ближче і майже не дихали.

— ... я присягаюся, — вів Карл. — Я винний, знаю. Мені не варто було пити, я мав пильнувати за Аріель. Але, присягаюся, я ніколи не заподіяв би їй шкоди, містере Драм. Аріель була моїм найкращим другом. Іноді мені здавалося — моїм єдиним другом.

— Я бачив, з якою кількістю людей ти спілкуєшся. Невже всі вони нічого не варті?

— Ніхто не розумів мене так, як Аріель. Ніхто.

— Ти батько дитини?

— Ні.

— Проте Рут сьогодні вранці говорила, що ти розповідав друзям про сексуальні стосунки з Аріель.

— Я не казав цього, принаймні ніколи прямо та відкрито. Я говорив речі, які це мали на увазі.

— Отже, вони лишень хибно розтлумачили твої слова?

— Не зовсім так. Послухайте, коли ти серед хлопців, треба поводитися певним чином.

— І тим «певним чином» є спати з дівчиною?

— Власне, так.

— Навіть якщо це брехня?

Якийсь час відповіді не було, а потім Карл сказав так тихо, що нам насилу вдалося розчути:

— Можливо, особливо якщо це брехня.

— Що ти маєш на увазі?

Дошки зверху зарипіли, хтось встав і закрокував кімнатою. Запала тиша. Особисто я точно тиснув би і наполягав на відповіді, проте татовому терпінню не було меж. З-під пічки повзла сороконіжка. За звичних обставин я одразу ж її розчавив би, але, враховуючи глибоку тишу тієї миті в церкві, я не ризикнув. Брат і собі дивився на комаху, але не поворухнувся, щоб її вбити.

— Аріель носила не мою дитину, — нарешті мовив Карл.

Кроки завмерли, зупинилися десь ліворуч від мене. Найімовірніше, Карл стояв біля вікна, яке намагалось упіймати останні промені сонця. Моя уява малювала його обличчя жовтуватого кольору, яке тьмяніло щосекунди.

— Ми дружили, але не так, як усі вважають, — промовив він.

— Не розумію тебе.

— Містере Драм, я...

Він вагався, потім голос Карла зірвався. Почулося глибоке болісне схлипування. Дошки заскрипіли знову — тато йшов до Карла.

— Усе гаразд, Карле. Усе добре, синку.

— Та ні, нічого не гаразд, — схлипував хлопчина. — Це хворобливо. Це жахливо. Це порочно.

— Що це, Карле?

— Невже Ви не розумієте? — у шаленстві сліз додалося люті. — Мене не приваблювала Аріель. Мене ніколи не приваблювали дівчата. Я не думаю про них так, як має думати чоловік. Розумієте? Тепер ви розумієте?

— А, — відреагував тато. І здавалося, він розумів.

— Я педик. Я виродок. Я схиблений виродок. Я...

— Карле, Карле, все гаразд.

— Ні, не гаразд. Усе моє життя я спостерігав за іншими хлопцями, аби переконатися, що поведжуся так само, як і вони. Я казав собі: саме так хлопці говорять, саме так хлопці ходять, так вони поведуться в компанії інших хлопців. Коли я був маленький, то не розумів, що зі

мною відбувається. А коли я нарешті зрозумів, не міг перетравити того, хто я.

— Ти син Бога.

— Хворого Бога.

— Ні, Бога, який любить тебе.

— Якби Він мене любив, то створив би таким самим, як решту хлопців.

— Я не думаю, що ти виродок. Я не вважаю тебе хворим.

— Ні, Ви лише думаєте, що я вбивця.

— Ні, не думаю. І ніколи не думав.

— Правильно.

— Я завжди бачив у тобі молодика, який товаришує з моєю донькою і ставиться з повагою до моєї сім'ї. Знаю, ти в дечому помилявся. Однак за час усієї цієї страхітливої метушні я ні на секунду не повірив, що ти можеш скривдити Аріель. Це щира правда.

У батьковому голосі не було й дециці злості, він намагався спокійно запевнити й переконати: точнісінько як під час проповідей, коли тато розповідав про Бога.

— Карле, хтось знає про це?

— Я нікому не розповідав, навіть Аріель.

— Але вона знала?

— Думаю, здогадувалася. Проте ми ніколи про це не говорили.

— Ти знав, що вона була вагітна?

— Сварка, про яку всі торочать, була через дитину.

— Дитину?

— Я сказав їй. Містере Драм, пробачте, але я думав, так буде краще. Я сказав, що знаю лікаря в Рочестері, який може їй зарадити.

— Аборт?

— Так, сер, аборт. Але вона і слухати не схотіла. Казала, що збирається народити дитину і виховувати її тут, у Нью-Бремені.

— Вона розповідала про батька дитини?

— Ні, жодного разу.

— Маєш думки щодо цього?

— Ні, сер.

— Вона втікала вночі, не знаєш до кого?

— Чесно, не знаю. Коли хотіла, Аріель могла бути дуже потайливою, що, власне, мені в ній і подобалося. Вона вміла зберігати

таємниці — свої і ті, що їй довіряли. Я сподіваюся, це зостанеться таємницею. Містере Драм, Ви ж нікому не розповісте, що я Вам довірив?

— Ні, Карле.

— Я не знаю, що робитиму, якщо люди довідаються правду. Єдина причина, чому я розповів: Ви так само, як і Аріель, умієте зберігати таємниці. Я не хотів, щоб Ви вважали мене причетним до її загибелі, бо я ніколи того не зробив би. Я сумую за нею, я страшенно за нею сумую...

— Ми всі сумуємо.

Хтось відчинив двері в підвал. Я подумав, то повернувся Гас. Злякався, що він почне шуміти і тим самим викриє нас, тому швидко запхав дрантя в трубу. Ми з братом обернулися: на наш подив, у кімнату зайшов сержант Доул. Він був у формі.

— Я шукаю Гаса.

— Його тут нема.

— Біля церкви стоїть спортивна машина Карла. Він зараз із батьком? — Доул підійшов ближче.

— Так, — відповів я.

— Розмову закінчено?

— Так.

— Хлопці нишпорять?

Сержант підходив усе ближче і ближче, Джейк відступив крок назад.

— Є щось для мене? — Доул спочатку поглянув на мене, проте я був певний, що батько сваритиметься, якщо розп'яткаємо почуте. Він став між мною та братом. Сержант повернувся обличчям до Джейка і нахилився:

— Скажи мені, Джейкі. Він зізнався в убивстві?

Джейк скривився. Пояснити, чи хотів він змовчати, чи, навпаки, щось розповісти, я не міг. Доул іще нижче опустив голову, міліметри відділяли його обличчя від братового.

— То зізнався чи ні?!

Губи Джейка затремтіли. Стиснувши кулаки, він виплюнув:

— Він не вбивця. Він педик, що б це не означало.

Очі Доула стали завбільшки із п'ять копійок. Він випрямився.

— Педик? Джейку, ти мусиш усе мені розповісти.

* * *

Тієї ночі я лежав у ліжку: таким спантеличеним я себе ще не пам'ятав. Занадто багато всього трапилося за один день. Спочатку сварка між Джулією Брендт і мамою, потім — материне дезертирство, приголомшливе зізнання Карла і насамкінець — наша з Джейком неспроможність протистояти Доулу, який не дав нам спокою, поки не вивідав кожну дрібницю Карлової розмови з татом. Замість сну в голові роїлися сотні думок, я почувався втомленим. Намагався розкласти все по поличках. Того дня трапилося щось набагато гірше; його годі було розтлумачити і зрозуміти, але на душі було мерзенно. Проста річ: на якийсь час я забув про Аріель і був щасливий. Господи, не минуло і тижня від її загибелі, її тіло ще навіть у землі не лежало, а я вже встиг про неї забути. Забуття тривало недовго — прогулянка з Джинджер Френч, приготування вечері з Гасом, а потім і сама вечеря з розмовами та сміхом. Її смерть знову повернулася з появою біля скляних дверей розбитого, морально знищеного Карла. Проте я почувався зрадником, найбридкішим братом Аріель, якого лишень можна уявити.

— Френку, — озвався Джейк.

— Що?

— Я оце думав.

— Про що?

— Про Карла. Про те, що він педик і таке інше.

Саме це слово зірвалося з братових вуст у підвалі і спровокувало хвилю цькування нас Доулом.

— Не промовляй більше цього слова, — попросив я його. — Якщо вже треба щось таке сказати, вживай «гомосексуаліст».

Саме цей термін мама час від часу вживала, розповідаючи про митців. У її словах не було зневаги. Я знав: для неї це не мало жодного значення. Проте в нашій хлопчачій компанії «педик» — то удар нижче пояса. Джейк мовчав.

— Вибач, що ти там казав? — перепитав я.

— Він боїться, що люди сміятимуться з нього, тому нікому нічого і не розповідав.

— І?

— Я не люблю говорити з людьми, бо боюся, що почну заїкатися, і з мене також почнуть глузувати. Я іноді почувваюся якимсь виродком.

Я повернувся і поглянув на його ліжко. У ванній горіло світло, дрібна його крихта падала з коридору в нашу кімнату. Я не бачив Джейка чітко, лише його невеличкий сіруватий силует під ковдрою. Я подумав про всі ті випадки, коли в моїй присутності братові перепадало від дітей. А це була лише мала частинка лайна, яку йому довелося відчути впродовж цих років за те, в чому не було його провини і зарадити чому він ніяк не міг. Я став почуватися ще гірше: гнилий брат, гнила особистість, що лише ображає та підводить інших.

— Ти не виродок, — люто кинув братові.

— Ти думаєш, Карл — виродок?

Я трохи подумав і вирішив. Усі ми різні; те, чим відрізнявся Карл, було нічим не гірше за те, чим різняться й інші.

— Ні, — відповів я.

— Ти думаєш, він говорив правду про Аріель?

— Так.

Довго лежали мовчки. Не знаю, про що думав Джейк, однак я мріяв стати кращою людиною, ніж був досі. Я почув, як брат потягнувся й повернувся до стіни, щоб зануритися в сон. Останнє, що сказав він того вечора:

— Я теж так вважаю.

Розділ 32

У п'ятницю був день прощання з покійною. Тато хотів, аби ми мали належний вигляд, тому дав мені з Джейком грошей на стрижку. Після сніданку він завіз нас у перукарню, а сам поїхав до діда — поговорити з мамою. Я й гадки не мав, про що він збирався бесідувати, але здогадувався — про Карла Брендта. Хоча, може, й хотів переконати маму повернутися додому. Що саме він відчував через це, сказати важко, проте за її відсутності будинок здавався інакшим, і не обов'язково ця зміна була на гірше.

Ранок стояв сонячний, день обіцяв бути спекотним. Ми дійшли до перукарні; там уже зібралось люду. Одного клієнта стригли, двоє інших чекали. Я їх не знав. Містер Бейк зиркнув у наш бік і вказав на стільці біля вікна:

— Сідайте, хлопці. Доведеться зачекати.

Джейк узяв до рук комікс і присів. Я покопирсався в купі журналів і знайшов номер «Екшну для чоловіків», який гортав за день до того. Ми взялися за читання, а чоловіки продовжили розмову, що вели до нашого приходу.

— Ні на мить у це не повірю, — заперечив чоловік із черги. — Я особисто бачив, як він два роки поспіль вів за собою «Воїнів» у чемпіонаті. Тренер Мортенсон стверджував, що не бачив обдарованішого гравця.

— Та кажу ж вам, — стверджував містер Бейк. — Хлопчина — голик. Невже тобі ніколи не видавалося дивним те, як він гарно співає та грає?

— Джон Вейн також чудово грає, проте я не чув, щоб його називали педиком, — озвався чоловік з перукарського крісла.

Я відірвав очі від журналу. Джейк також підвів голову.

— Якщо він педик, то я балерина, — мовив інший чолов'яга з черги. — Білле, думаю, поширювати такі чутки небезпечно. Це може мати якнайгірші наслідки.

— Слухай, я довідався це від Голдерсона, а він стверджує, що дізнався про таке від поліцейського, — відповів містер Бейк. — Поліція знає, що до чого, там не брехали б.

— Ай, — зойкнув чоловік у кріслі.

— Пробач, Дейве, — мовив перукар.

— Може, ви завершите вашу розмову після того, як мене дострижуть? Не хотілося б ходити з одним вухом.

Я поклав журнал і підвівся. Джейк теж.

— Ми повернемося пізніше.

— Звісно, хлопці. Коли забажаєте, — містер Бейк помахав нам услід.

Ми радилися в тіні від полотняного навісу біля вікна перукарні.

— Френку, що ж нам робити? — спитав брат.

Я подивився на інший бік вулиці, де був поліцейській відділок. Цікаво, Доул зараз там? Кому він іще розказав?

— І гадки не маю, — відповів я.

— Можливо, варто поговорити з Гасом?

— Так, справді, Гас.

— Я не бачив його мотоцикла біля церкви, — зауважив Джейк.

Це не мало значення. Я знав, де того дня був Гас.

Дорогою до цвинтаря йшли мовчки. Я розмірковував про те, як одна погана справа потягнула за собою іншу. І в обох випадках велика частина відповідальності лежала на мені. Я ненавидів Доула, який тепер був не лише розбишакою, а й базікалом. Так хотілося бути старшим і дати йому здачі. Таки треба було все розповісти татові. Захвату це не додавало.

Гасів «Індіан» стояв біля невеличкої будівлі, де зберігали обладнання. Цвинтар був великий; де саме копали могилу для Аріель, я не знав. Довелося трохи поблукати. Долина ніжилась під безхмарним небом, вдалечині простягалися оксамитові поля, повсюди співали пташки. Я бував тут чимало разів — на днях пам'яті загиблих у війні, похоронах таткових парафіян, а нещодавно і на похороні Боббі Коула й мандрівника. Мені це місце завжди здавалося мирним і навіть красивим. Однак того дня все було інакше. Я бачив його таким, як воно є, — містом мертвих. Усе, що відокремлювало мене від решти містечка, — це кована огорожа, але вона товстим муром відділяла мене й від приємних і знайомих речей. Ми проминули могилу Боббі Коула, де й досі на земляному горбику стояли зів'ялі квіти. Я підійшов до могили мандрівника, пригадуючи день, коли його тіло поховали, і свої тодішні думки про красу цієї місцини. Уже зараз я точно знав: нічого милого і приємного в землі, з якої ростуть надгробні плити, немає.

— Он він, — промовив Джейк.

На протилежному кінці цвинтаря був невеличкий схил, де росла липа. Стояв візок, поруч лежала гора свіжої землі; Гас працював у ямі, яка була вже достатньо глибокою.

Якось Гас розповідав, що походив з сім'ї міссурійських гробарів, доволі відомих у своєму штаті. Проте чомусь, у розповіді, він вимовляв «міссуройських». Як казав Гас, чимало людей приходило до його діда та батька, аби ті викопали могилу для своїх близьких.

— Це не просто копання, хлопці. Це вирізьблення скриньки в землі, що отримає і буде навечно зберігати щось дуже дороге. Якщо зробити все правильно, люди не вважатимуть це лише ямою в землі. Настане час, і ви самі все зрозумієте.

Гас умів чудово оповідати історії: ніколи не вгадаєш, де правда, а де вигадка, а тим паче коли він ще й трішки хильне.

Він був одягнений у футболку, яка від роботи забруднилася. Так захопився копанням, що й не помітив, як ми підійшли:

— Привіт, Гасе, — привітався я.

Він підвів голову, тримаючи в руках лопату, її лезо стирчало з землі. Він невдоволено вирячився на нас:

— Що ви тут робите?

— Можна з тобою хвильку поговорити?

— Зараз?

— Так, це важливо.

Він викинув ще трохи землі нагору, встромив у землю лопату, зняв шкіряні рукавиці і засунув їх у задню кишеню штанів. Виліз із ями і став поруч із нами.

— Гарзд, кажіть.

Тієї миті я нічого не міг йому відповісти. Просто вирячився на купу землі, там щось рухалося. Придивився ближче — то повзали черв'яки. А потім перевів погляд на яму, куди наступного дня опустять Аріель. Вона нітрохи не була схожа на вирізьблену скриньку, сльози підступили до горла. Джейк тупо дивився туди, куди і я. Скоріш за все, наші думки збігалися, мені стало шкода Джейка. Навіщо я притягнув його з собою...

— Ходімо туди, — запропонував Гас. Він обійняв нас із Джейком за плечі і повів до липи. Ми сіли на траву, і я розповів усе, як було. Під кінець історії Гас аж змарнів.

— Що нам робити? — запитав я в нього.

— Потрібно все розповісти татові, — такою була Гасова відповідь.

— Знаю, — закивав головою на знак згоди.

— У тому не лише ваша провина, хлопці. Мені не варто було показувати вам клятву пічку з трубами, — Гас підвівся. — Мерщій до батька. Усе йому розкажіть.

— Він лютуватиме, — відповів Джейк.

— Думаю, так. Однак на кого і треба злитися, то це на Доула.

— А що з Доулом? — запитав я.

— Доула я беру на себе, — Гас подивився в напрямку містечка.

* * *

Ліз відчинила нам двері і повідомила, що тато нещодавно поїхав, а мама відпочиває. Вона запитала, чи не голодні ми, запропонувала

печиво з молоком, проте ми відмовилися. Вискочили з тіні ганку і попрямували додому.

Ліз крикнула нам услід:

— Це мине, хлопці. Я обіцяю!

Я щойно повернувся з мертвого міста, де все здавалося втраченим назавжди і хоча кивнув на знак згоди, але словам Ліз геть не вірив.

Поки брели додому — ні пари з вуст. «Паккард» заховався в гаражі, проте тата в будинку не виявилося. Ми перейшли на той бік вулиці: тато був у своєму кабінеті в церкві. Не працював, сидів і розглядав зерносховища та колії з вікна. Я постукав по одвірку, батько обернувся. Миттєво помітив наші зачіски:

— Містер Бейк був надто зайнятий, щоб узятися за вас?

— Ні, — відповів я йому. — Є інша причина, чому ми не підстриглися.

— Яка?

— Нам відомо про Карла.

— Що вам відомо про Карла? — татове обличчя навіть не здригнулося.

— Що він гомосексуаліст.

Тато намагався не виказати свого подиву, проте не помітити це було важко:

— Чому ви так вважаєте?

— Ми чули, як він це тобі розповідав.

Далі я пояснив усе, розповівши про пічку, труби, Доула.

— Боже милостивий, — мовив тато. — Бідолашний хлопчик, — він підвівся і поклав руку на лоб. Загудів потяг неподалік від нашої оселі. Тато стояв, глибо замислившись. Коли товарняк від'їхав подалі, він перевів погляд на нас. — Мені дуже неприємно, що ви підслуховували, але ми якось знайдемо вихід із ситуації. Поговорю з Гасом пізніше, а зараз мушу поїхати до Карла.

Тато вийшов з церкви, ми йшли слідом до гаража. Батько дістав з кишені ключі і наказав:

— Приготуйте собі щось на обід і перевдягніться. По обіді відбудеться прощання з покійною.

— А мама? — запитав Джейк.

— Вона приїде. Але зараз ліпше подбайте про себе.

Батько сів у машину, і виїхав з гаража. Наш «Паккард» покотив вулицею Тайлер.

Пообідали ми бутербродами з ковбасою, потім пішли до нашої кімнати. Причепурилися — все, як наказав тато. Якби мама була вдома, довелося б іще й у ванній покиснути, але за цих умов я вирішив, що вмитися, причесати волосся й одягнути чисту сорочку з краваткою буде достатньо.

Саме в'язав Джейкові краватку, коли задзвонив телефон. Я пішов у коридор і підняв слухавку. Офіцер Клів Блейк, з яким ми познайомилися, коли забирали Гаса з в'язниці після бійки з Моррісом Інґдалом, питає, де тато.

— Його немає.

— А мати?

— Її також нема. Щось трапилось?

— Синку, ми затримали вашого друга, Гаса. Причина затримання — спроба нападу. Він побився з одним із наших працівників.

— Доулом?

— Саме так. Він просив мене зателефонувати твоєму татові і переказати це.

— Ми можемо його забрати?

— Боюсь, що ні, принаймні не зараз. Він погостює в нас до засідання суду, що відбудеться в понеділок. Передай це батькові!

— Обов'язково, сер. Передам.

Я поклав слухавку. Джейк запитав:

— Що трапилось?

— Гас побив Доула.

— Прекрасно!

— Еге ж, але він у в'язниці.

— Він уже не раз був у в'язниці.

— Гас не закінчив копати могилу для Аріель.

— Хтось інший докопає.

— Можливо, проте я не хочу, щоб це робив абихто. Я хочу, щоб це зробив Гас.

— Що робитимемо?

Я трішки подумав:

— Ми його звідти витягнемо.

Розділ 33

Гасів «Індіан» стояв біля крамнички. Оскільки татів друг був у в'язниці, я подумав, що, найімовірніше, він вистежив Доула і накинувся на сержанта в Голдерсона. Ми з Джейком пішли далі, поки не наблизилися до поліцейського відділка, що стояв по той бік міської площі.

— Що ми с-с-скажемо?

— Не хвилюйся, розмову вестиму я.

— Можливо, н-н-нам не варто в це л-л-лізти?

— То чекай надворі. Я про все подбаю.

— Ні, я й-й-йду з тобою.

Я не нервувався, мене переповнювали злість та відчай. А от із братом усе було інакше: він пішов, бо я пішов. В'язниця. Джейкові геть не хотілося туди заходити, але, попри все, він зважився. Мені знову спало на думку, скільки ж у цьому хлопчині сили, про яку люди, що чули лише його заїкання, і не здогадувалися.

У кімнатці сиділо двоє. Один із них — сержант Блейк, з ним я щойно мав телефонну розмову, другий — Доул. Доул був одягнений у повсякденний одяг: широкі штани та квітчаста жовта гавайка. Під правим оком чорнів великий синець. Розпухлою губою він сьорбав із пляшечки «Колу». Ані слова не писнув, лише пильно нас роздивлявся.

— Прийшли поговорити з Гасом? — запитав сержант Блейк.

Коли ми зайшли, він саме прикріплював папірці до дошки оголошень, що висіла на стіні позаду центрального стола. У руках тримав кілька аркушів із портретами осіб, які розшукуються.

— Не зовсім, сер, — промовив я, наблизившись до столу. — Є одна важлива справа, яку Гасові потрібно зробити.

— Доведеться зачекати до понеділка.

— Це не може чекати. Він має зробити ту справу просто зараз.

Сержант Блейк поклав папірці на стіл:

— Тебе ж звать Френком? Френку, а що ж то за така важлива справа?

— Гас копав могилу моїй сестрі, проте не довів справу до кінця.

— Це важливо, — зазначив сержант. — Ось що я вам скажу, хлопці. Я зателефоную Ллойдю Арвіну. Він відповідальний за справи

на цвинтарі. Упевнений, він знайде когось, аби довести все до пуття.

— Я не хочу когось, сер. Я хочу Гаса.

Стілець, на якому сидів Доул, зачовгав по підлозі. Я зиркнув у його бік, Доул ліниво ковтав «Колу» — мабуть, насолоджувався сценкою, що розігрувалась у нього перед очима.

— Хлопці, послухайте. Нічого не можу зараз удіяти, — пояснив сержант Блейк. — Мені шкода.

— Але ж, сер, це надважливо.

— Так само, як і закон, синку. Я ж кажу вам, Ллойд Арвін знайде людину, яка зробить усе як слід. Перекоаний у тому.

— Ні, будь ласка, — я благав. — Це має бути Гас.

— Чому Гас? — Доул поставив пляшечку.

Я волів би, щоб Доула тут не було. Я волів би бути дорослим і довести до кінця справу з Доулом, яку не встиг завершити Гас. Не хотілося навіть визнавати його присутності, необхідність говорити викликала лише відразу. Проте що я міг тоді зробити? З відчаю я вигукнув:

— Тому що він і його предки — гробарі, і Гас копає не просто ями в землі.

— Але ж синку, могила, — відповів сержант Блейк, — це, власне, лише дірка в землі.

— Ні, зовсім, ні. Коли це зробити правильно, вона перетворюється на вирізьблену скриньку, в якій лежатиме щось цінне. Я не хочу, аби казна-хто вирізьблював скриньку для Аріель.

— Співчуваю, Френку. Чесно, співчуваю. Але я не можу просто так відпустити ув'язненого.

— А чому ні, Кліве? — Доул взяв до рук «Колу».

— Тому що я вже підготував усі необхідні документи. Я не маю таких повноважень. Як я поясню це босові?

— А що тут пояснювати? Ти відпускаєш його, він доводить могилу до пуття і повертається, — вів Доул.

— А чого ти такий упевнений, що він повернеться?

— Запитай його.

— Доуле, послухай...

— Приведи його сюди і запитай, Кліве.

— Привести його сюди?

— Ти боїшся, що він учинить тут погромище?

— Ой, хто б це тут озивався? — кинув у відповідь сержант Блейк.

— Паразит ударив мене, — Доул торкнувся синця. — Давай його сюди, Кліве.

— Господи, — зітхнув сержант Блейк. Він подивився на Доула, на мене та Джейка, похитав головою — і зрештою поступився. Дістав з шухляди у столі ключі, відчинив металеві двері позаду і пішов до в'язниці.

За його відсутності Доул жодним словом не обмовився. Сидів і потягував потроху «Колу» — так, ніби розбите обличчя, друг у в'язниці, двійко наївних дітлахів з безнадійною місією — то буденна справа, не варта його уваги.

А я... я стояв і не знав — плюнути йому в обличчя за те, що саме через нього виникло стільки неприємностей, чи до смерті дякувати за надану допомогу.

Одягнений у брудну сорочку, з точнісінько таким же синцем, як у друга, Гас ішов попереду сержанта Блейка.

— Привіт, друзяки, — привітався він із нами.

— Вони прийшли, аби витягти тебе звідси, — Доул міг понасміятися з нас, проте не став того робити. Він лише наголосив на нашому вчинкові.

— Я вже все пояснив, — втрутився сержант Блейк.

— Ну то що, Гасе? Клів відпускає тебе закінчити могилу для Аріель. Ти повернешся потім? — спитав Доул.

— Звісно, повернуся, — відповів Гас.

Гасові слова не переконали Кліва Блейка, він саме розтулив був рота, аби щось додати, проте Доул урвав його:

— Гас каже, що він повернеться. Кліве, відпусти його.

— Але бос...

— На дідька... Це правильне рішення, і ти це знаєш, — Доул поглянув на Гаса. — Допомога потрібна?

— Ні, я впораюся.

— Згода, — Доул поліз у кишеню штанів і віддав щось Гасові. — Ось ключі від твого мотоцикла.

— Дякую.

Очі Доула дивилися на нас, та я не міг прочитати їх вираз. Він чекав від нас подяки? Він думав, що тепер ми квити?

— Ваш тато знає, де ви?

— Ні, сер.

Доул підніс ліву руку і подивився на годинник:

— Якщо не помиляюся, вже скоро розпочнеться прощання з покійною. На вашому місці, я не гаяв тут навіть миті.

— Дякую, сер, — кинув я сержантові Блейку.

— Біжіть, — відповів він нам. — Гасе, як не повернешся за дві години, добряче пошкодуєш.

Гас ішов слідом за мною та Джейком, потім мовив:

— Я підвезу вас й одразу на цвинтар.

— Ми самі дійдемо, — відповів я.

— Я вирізьблю прекрасну скриньку для Аріель, обіцяю, — він перебіг площу, закинув ногу на «Індіана» і миттю зник.

Ми вже були на півдорозі додому, звертали на вулицю Тайлер, коли під'їхав «Паккард» і зупинився біля нас. Тато визирнув з вікна:

— Залазьте хутчіш, — його залізний тон чітко показував, що тато гнівається. Причина зрозуміла — наша відсутність, хоча й будь-що інше, що оселилося тими днями в будинку Брендтів, могло його розлютити.

Джейк не встиг забити місце біля водія, тому біля тата вмоствився я.

— Я вже все містечко перевернув, поки шукав вас, — він перемкнув коробку передач і натис на газ.

Я пояснив татові всі перипетії, він не перебивав. Потім здивовано подивився на мене і мовив:

— Нічого собі! — на тому його лють умить вивітрилася.

— Ти розмовляв із Карлом? — запитав я в батька.

— Не вдалося пробитися крізь ворота, Френку.

— Ти думаєш, вони знають?

— Упевнений, що їх поінформували. Якби ж я міг поговорити з бідолашним хлопцем...

— Можливо, трохи згодом, як усе трішки вгамується?

— Побачимо, Френку, — безнадійно відповів тато.

Удома ми наводили останні штрихи перед прощанням, тато потелефонував дідові і повідомив, що ми знайшлися. Далі всі всілися в «Паккард» і попрямували до бюро містера Ваеля.

Ми прибули на місце о четвертій; мама, дід та Ліз уже чекали на нас. У мами був інший вигляд, ніж того вечора, коли вона вилетіла з дому, бо тато забагато згадував ім'я Господа в її присутності. Суворість

щезла, і я сподівався, що злість також. Вона була крихітною та вразливою. Я міг порівняти її з порожньою шкаралупкою від яйця, яка будь-якої миті могла розкришитися. Мама завжди була рушійною силою нашої сім'ї, нестямною нашою міццю. Як важко було бачити маму геть інакшою...

Вона ніжно всміхнулася і поправила мою краватку:

— Маєш чудовий вигляд, Френку.

— Дякую.

— Хлопці, з вами все гаразд?

— Ага, — відповів я їй. — Звісно.

— Я повернуся. Мені лише потрібно... трішки часу. Я так думаю...
— вона відвела погляд убік. Там стояла труна, з обох боків її прикрашали квіти. — Ну що ж, ходімо.

Несподівано мама взяла мене за руку, і ми пішли до труни. Тієї миті я подумав, що вона мала б тримати іншу руку — руку мого батька. І зрозумів — між ними щось утрачено, щось, що тримало маму поруч із нами, а тепер вона втекла. Зрозумів також і дещо інше: ми втратили не лише Аріель, ми втрачали одне одного. Потроху ми втрачали все.

Раніше я вже був присутній на прощанні з померлим, а звідтоді відвідав чимало таких прощань, і я збагнув велике значення ритуалів, що супроводжували смерть. Так важливо одразу попрощатися, а зробити це самому майже неможливо. Ритуал слугує нам опорою, допомагає не впасти і підтримує, допоки найгірше не зостанеться позаду.

Прийшло дуже багато людей, мешканці округу Сіу завітали, щоб висловити свою пошану. Можливо, вони прийшли, бо знали Аріель чи тата або маму, а можливо, знали нас як сім'ю. Ми з Джейком стояли осторонь, поки батьки приймали співчуття і найкращі теплі слова та згадки про свою доньку. Батько, як завжди, випромінював шанобливість і повагу, мама зосталася шкаралупою, на яку боляче було дивитися. У мене було відчуття, що вона будь-якої миті може розбитися. Ліз стояла поруч із нами, і я був їй за це вдячний. Це тривало вже довгенько, ми переминалися з ноги на ногу, а ще ж був далеко не кінець.

— Можна я трішки подихаю повітрям? — попросився я в Ліз.

— А можна мені? — додав миттю Джейк.

- Добре, — погодилася Ліз.
- Ти перекажеш це мамі з татом?
- Звісно, не хвилюйтеся.

Ми вишмигнули з кімнати і пробралися крізь центральний вхід назустріч помаранчевим вечірнім променям, які купали Нью-Бремен. Похоронна зала була розташована в гарній старій будівлі, що колись належала чоловікові на ім'я Фаррігат. Давним-давно він побудував великий консервний завод у долині річки Міннесота, що приніс йому чималі статки. Ми побрели далеко від ганку, де стояли містяни, які прийшли вшанувати пам'ять сестри, аби ніхто нас не міг помітити. Я не бачив необхідності відповідати комусь, не мав жодного бажання говорити.

Джейк підійшов до густої трави, що росла у віддаленому закутку власності Ваеля, і вирвав конюшину з чотирма листочками — мав неймовірну здатність помічати всілякі дрібнички. Повільно смикаючи листочки, він спитав:

- Як думаєш, мама сьогодні повернеться?

Я помітив стареньку пару, яка нетвердою ходою підіймалася сходами до приміщення, і подумав, що зовсім скоро один із них, а може, й обоє лежатимуть собі в тій залі.

- Хто його зна.

Джейк кинув обскубану травинку на землю:

- Усе здається інакшим.
- Знаю.
- Я іноді боюся.
- Чого?

— Що мама не повернеться. Я маю на увазі, що вона може повернутися додому, але такою, як раніше, не стане.

Я чудово розумів, що мав на увазі брат.

- Ходімо, — мовив йому. — Провітрімося трохи.

Ми пішли подалі від похоронного бюро пана Ваеля, спустилися вулицею вниз, за рогом повернули ліворуч, ще трішки — й ось перед нами Глісон-парк. Дітвора грала в бейсбол, я постояв трохи, спостерігаючи за метушнею. Я знав декого з гравців, особливо тих, що були менші за мене, тобто братового віку. Думаю, Джейк знав їх також, можливо, це були саме ті хлопчакі, що знущалися з брата через

заїкання, тому на гру уваги він не звертав. Тупцював на місті, підкидаючи ногами землю.

— Я бачив містера Редстоуна, — промовив Джейк.

— Редстоуна? Господи! Де?

Літо добряче нас змінило, брат навіть бровою не повів, почувши, як я згадав ім'я Господа всує.

— Я бачив його уві сні.

— Кошмар, так?

— Ні. Аріель, до речі, там теж була.

Сестра ніколи мені не снилася, проте переслідувала, коли не спав. Хоча двері в її кімнату були зачинені, я час від часу прокрадався туди і просто стояв. Запах, який сповнював кімнату, — парфуми «Шанель № 5». Вона їх, звісно, ніколи собі не придбала б, це був дідів та Ліз подарунок на її шістнадцятиріччя, яким вона користалася лише за особливої нагоди. Вона була ними напахчена, коли зникла. Я заплющував очі в її кімнаті і вдихав аромат; від того виникало відчуття, ніби сестра ще й досі з нами, — по щоках бігли сльози.

Редстоун — інша річ. Я часто наздоганяв його у снах, чіпляючись за колії на естакаді. Намагався його спіймати, перш ніж Ворренові вдасться втекти.

— Що вони робили у сні?

— Аріель грала на піаніно, містер Редстоун танцював.

— З ким?

Зав'язалася суперечка між Марті Шунфельдт і хлопчиною, що стояв на другій базі. Ми кілька секунд спостерігали за ними, а потім Джейк додав:

— Сам танцював, вони були у великій кімнаті, схожій на танцювальну залу. Аріель видавалася щасливою, а він — ні. Він увесь час озирався, ніби боявся, що хтось за ним шпигує.

Звідтоді, коли я вирішив відпустити чоловіка, який, імовірно, і вбив сестру, мені відчайдушно хотілося розповісти про свій вчинок. Тягар цієї таємниці я повсякчас носив із собою і страшенно жадав його позбутися. Іноді мені здавалося, що зізнання допоможе здихатися цієї ночі. На мить я задумався навіть про те, щоб розповісти про все Джейкові — єдиній особі, яка мене зрозуміла б. Але не зміг. Лишив собі цей гріх і промовив лишень:

— Я волів би, щоб тобі наснилося, як він горить у пеклі.

Марті Шунфельдт штовхнув другого захисника, і гравці обох команд збіглися до них. Запахло бійкою, двоє хлопчаків уже стали в позу.

— Я розмовляю з Аріель, — вів далі Джейк.

— Що ти маєш на увазі? — я відвів погляд від суперечки.

— Це схоже на молитву, — брат стенив плечима, — проте трохи інакше. Я просто іноді з нею розмовляю, ніби вона зі мною поруч і слухає, як то було раніше, пам'ятаєш? Я не знаю, чи вона мене чує. Проте я від того ліпше почуваюся, ніби вона нікуди не зникала.

Мені хотілося відповісти, що вона пішла, вона справді пішла, бо я так відчував, проте я прикусив язика і залишив Джейка зі своїм уявленням реальності.

Хлопці розтягли Марті і другого захисника — гру можна було продовжувати. Не знаю чому, але я раптом відчув полегшення.

— Ходімо, — додав брат. — Нам краще повернутися. Шукатимуть.

* * *

Посеред темної ночі після прощання мене розбудив телефонний дзвінок. Тато вийшов зі спальні, я теж зірвався, стояв на порозі і дивився, як він човгав до телефону нагорі в коридорі. Він слухав, його обличчя скам'яніло сон як рукою зняло. Я почув його шепіт:

— Боже милостивий, — він хитав головою і не вирів у те, що чує.
— Дякую, шерифе.

Тато поклав слухавку, стояв онімілий, витріщаючись у темний кінець сходів.

— Що трапилося, татку?

Його очі повільно поглянули на мене, він досі мовчав. Сталося якесь горе.

— Карл Брендт... Мертвий.

Розділ 34

Ховали Аріель ясної, погідної суботи. І хоча на небі лише подекуди пролітали хмаринки, над Нью-Бременом та долиною річки Міннесота висіло важке повітря. Ще один спекотний день без вітру. Я вдихав затхлу спеку і відчував її вагу, не було сил навіть повернутися.

До того часу мені вже стали відомі деякі подробиці загибелі Карла. Він їхав на своїй спортивній машині за містом — саме тією дорогою, де якось катав нас із Джейком. Здавалося, звідтоді минула вічність. Він летів надто швидко, прогавив поворот, і машина врізалася у височенну тополю. Від удару Карла кинуло на лобове скло — смерть настала миттєво. Він пив скотч з батькової пляшки. Доказів, що він намагався їхати по дорозі й оминати дерево, не знайшли. Можливо, причиною аварії став алкоголь, а може, й примарний плин його спантеличених думок. Запізно, ніхто того так і не довідається.

Заупокійну службу за Аріель було призначено на другу годину; її мали відправити в методистській церкві на Третій авеню, тобто через дорогу від нашої оселі. Тато попросив, аби голова методистської громади, Конрад Стефанс, провів і службу в церкві, і церемонію прощання біля могили. Він дібрав музику, зробив усі необхідні приготування, аби Лоррейн Грізвольд змогла виконати її на органі, і попросив Амелію Клемент доповнити красивим альтом звучання пісень. Тато домовився з Флоренцією Генн про поминальний обід для тих, хто прийде попрощатися з донькою. Він десятки разів робив це сам як священик і знав свою справу прекрасно, проте, впевнений, цього разу батько почувався інакше.

Прощання з покійною висмоктало з матері останні соки, вона так і не повернулася додому. У суботу вранці тато поїхав до діда, щоб поговорити з нею. Імовірно, йшлося і про Карла Брендта. Тато повернувся виснажений і спустошений, проте запевнив, що мама прийде на службу. Чесно кажучи, за таких умов, ідея здавалася невдалою. Похорон — це не лише покійник. Того дня Аріель вирушала в інший світ, щоб жити поруч із Тим, з ким на той час мама не могла знайти спільної мови, а чи зуміє колись... Я не міг позбутися хвилювання, що вона будь-якої миті може підвестися зі свого місця і втекти з церкви, а потім знайде якийсь спосіб, аби Його скривдити і помститися.

Люди почали збиратися за півгодини до початку служби. Вони під'їжджали до церкви, виходили з машини, підходили до храму, стояли і розмовляли. Я точно знав, про що велися розмови: Аріель, Карл, усе те болото. Подумав, що цю історію в Нью-Бремені розповідатимуть ще сотню років (так само, як пліткують про Велике повстання народу сіу), вживаючи гострі слівця: лярва, педик,

позашлюбне дитя. І ніхто не пам'ятатиме, як саме все відбувалося і хто були ті люди. Я сидів поруч із Джейком і дивився на них з ганку нашого будинку. Тато поїхав на «Паккарді» по маму. Він хотів, аби ми зайшли до церкви разом, як сім'я.

Джейк увесь день сидів, як миша, й мовчав більше ніж зазвичай. Мені було цікаво, чи це через загибель Карла, яка ще й досі не вкладалася в моїй голові. Я щиро молився, щоб це було лиш нещасним випадком, який спричинив випитий скотч. Я знав: якщо Карл справді намагався вкоротити собі віку, то це моя рука штовхнула його в те провалля. І Джейкова також, однак я, як дурень, вирів, що для брата події замальовано в інші кольори. Це я мав виступити наперекір Доулу і спростувати будь-які підозри про шпигування. Натомість я йому піддався, а брат усе розповів, й ось тепер Карл мертвий. Я злився на себе: Карлові не треба було робити те, що він накоїв. Дехто цілісіньке життя проживав з найчорнішими таємницями, які щомиті могли все зруйнувати. Щось страхітливе трапилося з татом на війні, проте він знайшов у собі сили жити далі. Я? Я жив, усвідомлюючи, що відпустив чоловіка, який, імовірно, вбив мою сестру. Ця таємниця подекуди була такою нестерпною, однак думки про самогубство я гнав геть. Мені здавалося, якщо місце чи ситуація роблять твоє життя нестерпним, необхідно знайти спосіб їх перебороти. Можливо, допоможе проста розмова, а ні — то варто переїхати в інше місце, де ніхто тебе не знає, і почати все з нуля. Самогубство — найгірший з можливих варіантів.

— Є речі, від яких не втекти, — долинули з порожнечі братові слова.

З того місця, де ми сиділи, він уважно роздивлявся сонце, що якраз висіло над дзвіницею. Мені здавалося, якщо Джейк негайно не відведе погляд убік, точно осліпне.

— Що ти маєш на увазі?

— Від себе. Від цього не втечеш. Можна пережити і забути чимало, окрім того, ким ти є.

— Не розумію, ти про що?

— Я завжди заїкатимусь. Люди завжди будуть з мене кепкувати. Іноді здається, що мені варто себе вбити.

— Не верзи дурниць.

Нарешті він перестав витріщатися на сонце і перевів погляд на мене. Його зіниці здавалися геть крихітними цяточками, намальованими олівцем.

— Як то воно?

— Що — як воно?

— Помирати. Бути мертвим.

Я вважав, це різні речі. Бути покійником — це одне, а помирати — зовсім інше.

— Не хочу про це думати.

— Я думаю про це весь день, нічого більше в голову не лізе.

— Краще не треба...

— Це лякає мене. Мені цікаво, чи боявся Карл, — брат зупинився на мить, знову подивився на сонце. — Я хотів би знати, чи було страшно Аріель.

Я намагався гнати від себе ці думки. Помирати і бути мертвим — різні речі. Бути мертвим не так уже й страшно — це було фіналом усього. Якщо ти вірив у Бога, а я вірив, тоді це було не таке вже й погане місце. Але помирати — жахливий процес, який міг бути сповнений болем, страждань та страху. Думати про це мені не хотілося, і я відчув, що зараз схоплю Джейка і витрушу з його голови весь цей мотлох.

З вулиці Тайлер наближався «Паккард», він перескочив через колії, одразу позаду їхав дідів «Б'юїк». Машини під'їхали до парковки біля церкви і стали на відгороджене жовтою стрічкою місце. Тато допоміг мамі вийти з машини. Навіть звіддалік я міг сказати напевне: якби подув сильніший вітер, вона звалилася б із ніг.

— Ходімо, — зітхнув Джейк і підвівся.

Ми зайшли до церкви разом — саме так, як хотів тато. Мама тримала його за руку. Батьки йшли попереду, потім ми з братом, Ліз та дід позаду. Диякон Грізвольд роздав нам програмки, балачки вщухли, і нам звільнили прохід. Ми дійшли до першого ряду, вишикувались і сіли. Труна Аріель стояла перед огорожею вівтаря, навколо були квіти, дуже схожі на ті, що й під час прощання. І хоча за день до того мені не було боляче дивитися на труну, в суботу я всіляко відводив від неї погляд. Я розглядав вітражні вікна позаду вівтаря, уявляв, як тріщатимуть шибки, коли вистрілити по них з рогатки. Лоррейн Грізвольд зайшла з бокових дверей і сіла біля органа. Пастор Стефанс

вийшов за нею і зайняв своє місце біля кафедри. Тієї миті Амелія Клемент, яка сиділа поруч із сином та чоловіком, підвелась і пішла між рядами до органа — місця, де стояв хор. У храмі запала тиша, Лоррейн почала грати щось ніжне, сумне й класичне. Я міг би подивитися в програмку й дізнатися, що обрав тато, але думки витали десь далеко, відносячи мене якнайдалі від усього, що відбувалося навколо. Протягом цілого дня я думав, коли щось стає нестерпним, єдиний вихід — максимально себе дистанціювати, і тієї суботи зробив саме так. У голові крутилися події цього літа: маленький Боббі Коул, мертвий мандрівник, день, коли я штовхнув Морріса Інґдала в кар'єр, утеча Воррена Редстоуна через естакаду під час зливи, прогулянка на конях з Джинджер Френч, Карл Брендт, який врізався машиною в дерево. Як результат — я пам'ятав про службу лише те, що вона тривала цілісіньку вічність. Люди підходили до кафедри і щось говорили. Як я дізнався потім, вони ділилися приємними спогадами про Аріель, але тієї миті мене там не було, їхні слова були німими. Усі співали, скоріш за все, співав і я, лунала знайома музика. Не пам'ятаю жодного слова з промови пастора Стефанса, але лишилося відчуття, що він, хоч і сухо, проте довів усе до пуття.

А потім був час вирушати на цвинтар. Я вийшов разом із сім'єю в задуху, сів у розжарений «Паккард». Пітнів і чекав, поки труну з Аріель не повантажать у катафалк пана Ваеля.

Того дня я чекав на диво, сподівався, що станеться велика радість, як у неділю, коли тато встав і промовив свою коротку чудодійну проповідь. Якщо не радість, то хоча б мир. Однак уже на цвинтарі я відчув, як горе пожирає мої нутроці. Я почувався спустошеним, коли побачив могилу. Уявляв, що вона і справді матиме такий вигляд, як обіцяв Гас, — скринька, вирізьблена в землі. Геометрично довершена фігура — ідеальний прямокутник з кутами рівно дев'яносто градусів, з прямими сторонами, перпендикулярними до основи. Але це була лише дірка в землі.

Пастор Стефанс провів поряд із могилою обряд, який, на щастя, був коротким. Настав час повертатися. Це виявилось найважчим. Покинути Аріель. Головою я чудово розумів, що її дух уже давно не з нами, але я уявляв сестру такою, якою знав увесь цей час — веселою, чуйною, вродливою розумницею, й усвідомлення того, що її опустять униз і засиплять землею, залишивши там саму-самісіньку назавжди,

краяло моє серце. Я розплакався. Не хотів, аби хтось помітив сльози, тому опустил голову, витріщаючись у землю. Ми з Джейком залізли у «Паккард», мама плакала на передньому сидінні, тато подався до неї і взяв за руку — він теж плакав.

Поглянув на Джейка — його очі були сухі. Зрозумів, що він жодного разу не заплакав того дня. Мене це зацікавило — і чекати на відповідь лишалось недовго.

Розділ 35

Повернулися до церкви; у залі для зборів уже стояли столи. Їжі було вдосталь: шинка, смажена курка, запечена картопля, печеня з овочів, салати, булочки, печиво та солодоці, лимонад, фруктовий компот і кава. Трохи заспокоїлися, лише мама не приходила до тяти. Вона більше не плакала, але кожна клітинка її обличчя знемагала від туги; вона ледве трималася на ногах. Мама скидалася на мандрівника, який вийшов з пустелі, провівши там чимало часу без води. Тато й дід ішли поруч із нею: обидва боялися, що мати може впасти. Вони одразу посадили її за стіл поруч зі мною, Джейком та Ліз.

Дехто сів за стіл, решта стояли і розмовляли. Ніхто не торкався до їжі, адже ще не пролунала молитва. Я знав: цей обов'язок ляже на батькові плечі, який у ту мить про щось тихенько розмовляв з дияконом Грізвольдом. Хоча присутні не дозволяли собі підвищувати голос, у залі стояв гул.

Амелія Клемент спочатку трохи постояла поруч із чоловіком, а потім підійшла до нас; Пітер підбіг за нею. Пані Клемент сіла поруч із мамою і тихенько почала щось говорити, Пітер стояв неподалік від мене. Подумав, він хоче поговорити, тому я підвівся і підійшов до нього.

— Мені шкода.

— Дякую.

— Ти знаєш, тато чимало мені розповідає про мотори і техніку. Він показує, як їх збирати і розбирати, ремонтувати і що робити, коли вони не працюють. Це цікаво, якщо колись захочеш приїхати і повеселитися, будемо раді.

Пригадався той день, коли я стояв на порозі комори в Клементів, вражений розкиданою там технікою й інструментами, а потім ще й ті

синьці в Пітера та місіс Клемент. Я згадав, як мені їх було шкода і як боявся за їхню родину. Хоч я відмовлявся собі зізнатися, але тоді я вважав, що моя сім'я краща, якась особлива, і ніщо не зможе її зруйнувати. Той день лишився далеко позаду, а зараз я бачив на Пітеровому обличчі той самий вираз, з яким я тоді дивився на нього. Було зрозуміло, Пітер хвилювався за мене і нашу сім'ю; я усвідомлював, що в нього є всі на те підстави.

— Звісно, — відповів йому. — Проте, скоріш за все, я не приїду.

Місіс Клемент підвелася, взяла мамину руку; постояла так якусь мить і повернулася разом із Пітером до свого чоловіка.

Тато підійшов до столу, але не сідав.

— Прошу хвилину уваги! — озвався диякон Грізвольд. — Зараз пастор Драм прочитає молитву.

У кімнаті стало тихо.

Батько зосередився. Йому завжди потрібна була мить тиші перед тим, як прочитати молитву. Його проповіді завше були всебічними і склалися не лише із запрошення розпочати обід, але й нагадували про вдячність, про тих, хто не почувався таким щасливим, як ми.

Тато намагався зосередитися на словах, які так довго та старанно добирав, аж раптом мамин голос розітнув тишу:

— Заради Бога, Натане! Ти можеш сьогодні, лише сьогодні, сказати щось просте. Просту молитву?

Навколо стояла тиша, шаноблива тиша, з якою чекають на молитву. Але все змінилося, і тепер присутні очікували на слова, сповнені непевності, а можливо, й небезпеки. Я розплющив очі — всі довкола витріщалися на Драмів. На сім'ю священика. Дивились, як на чуму, яка зжирала наші душі на очах у присутніх.

Тато відкашлявся і промовив серед тиші:

— Чи не хоче хтось інший прочитати молитву?

Ніхто не наважувався кинути слово, тиша ставала нестерпною.

— Я прочитаю молитву, — відповів чистий дитячий голосок поруч зі мною.

Я стояв приголомшений. Господи, людина, що наважилася заговорити, — мій брат-заїка. Джейк не дочекався на батькову відповідь, підвівся зі стільця і вклонився.

Я дивився на присутніх, жоден із них не міг змусити себе заплющити очі чи пропустити неминучу катастрофу, яка ось-ось мала

статися. Відчайдушно молився, молився, як ще ніколи в житті: «Милий Боже, позбав мене цих мук».

— Отче Н-н-небесний, — брат зупинився.

«Господи, — молився я далі. — Убий мене зараз».

Мама встала і ніжно поклала руку на його плече. Джейк відкашлявся і зробив ще одну спробу.

— Отче Небесний, за Твоє благословення їства, наших сімей та друзів, які тут зібралися, ми дякуємо Тобі. Через Христа, Господа нашого. Амінь.

Усе. Більше Джейк не сказав нічого. Звичайнісінька молитва, пам'ятати слова якої не було жодного сенсу. Минуло близько сорока років від того моменту, як її прочитали, а в моїй голові вона звучить так само ясно, як і того дня.

— Дякую, Джейку, — промовила мама. Я побачив, як вираз її обличчя змінився.

— Дякую, синку, — тато видавався зачарованим і майже щасливим.

Люди почали повільно рухатись, ніби їх щойно звільнили з гіпнотичного полону, стали один за одним і почали накладати їжу на тарілки.

А я... я дивився на брата з глибокою пошаною, а про себе думав: «Дякую, Господи!».

* * *

Того вечора мама повернулася додому. Штори залишила розсунутими для прохолодного вітерця, який блукав вечірнім містом. Мама піднялася до спальні, тато пішов за нею.

Майже до півночі я лежав і думав.

Я не розпитував у Джейка про молитву — боявся привідкрити завісу таємниці. Я знав, ми почули диво. Диво, на яке я чекав весь час з моменту загибелі Аріель. Це сказав хлопчина, який ніколи у своєму житті не говорив понад трьох слів на людях без страшного заїкання, що змушувало його ніяковіти. Мама повернулася додому; мене сповнювала радістю думка, що диво звичайної молитви допоможе нашій сім'ї. Я не знав, чому Господь забрав Аріель і Карла Брендта, Боббі Коула та безіменного мандрівника, чи, може, це не було діянням Господа чи Його волею. Однак мені було чудово відомо: ця бездоганна

молитва з вуст мого брата-заїки — дар Божий, який я тлумачив як знак, що дивним чином врятує Драмів.

Смуток і горе ще довго наповнювали дім. Чимало місяців після смерті Аріель я помічав, як мама плаче, думаючи, що її ніхто не бачить. Не впевнений, що краса її життєрадісної усмішки повернулася цілком, але те, що від неї залишилося, для мене важило набагато більше, адже я знав ціну тієї частини, що зникла назавжди.

Розділ 36

Наступного дня в неділю Натан Драм провів три служби в церквах своєї парафії, і він відслужив їх бездоганно. Мати керувала хором, ми з Джейком сиділи на задньому ряді, як було завше. Гас теж був із нами. Доул поговорив із начальником поліцейського відділка: зумів усе владнати і домовитися, аби Гаса відпустили.

Здавалося, життя пішло своїм звичним плином, за винятком хіба того, що без Аріель усе було не таким, як колись, а Воррен Редстоун і досі був на волі. Я був упевнений, цей чоловік занапастив мою сестру. Навіть почав думати, що його вже ніколи не знайдуть і намагався зрозуміти свої відчуття щодо цього. Я боявся, що доведеться через усе життя пронести цей гріх, і треба було знайти спосіб, як із тим миритися далі. Злість через смерть Аріель ущухла; хоч я і досі боляче відчував її втрату, але смуток більше не діймав мене щомиті. Причина виявилась простою: загибель Аріель не лишила мене самотнім. Поруч було чимало близьких людей, яких я любив і про яких надзвичайно піклувався — Джейк, мама, тато, дід, Ліз та Гас. Почав думати про прощення, яке набуло неабиякого значення для всього подальшого життя, а не лише було частиною недільного пишномовства. Якщо Воррена колись схоплять, як я відреаую? Звісно, з одного боку, йшлося про відповідальність перед законом, проте мене турбувало щось інше — те, що тато плекав у моєму серці протягом усього життя.

Після останньої недільної служби Ліз із дідом приїхали на обід, Гас також зайшов у гості. У будинку лишилося вдосталь продуктів, які принесли мешканці містечка впродовж останніх гірких днів. Після обіду Гас помчав кудись на мотоциклі, а дід та Ліз повернулися додому. Мама з татом сиділи на ганку і гойдалися в кріслах, я з братом

бавився в м'яча на подвір'ї перед будинком. І хоч батьки говорили тихенько, я чув уривки їхньої розмови про Брендтів.

Лише Еміль приїхав на похорон Аріель. Його привіз колега з місцевого коледжу. У церкві Брендт сидів на задньому ряду, на цвинтарі стояв подалі від тих, хто прийшов попрощатися.

Мама розповідала татові, що бачила його, але того дня не могла наважитися заговорити. Від того почувалася кепсько, не знаходила собі місця через загибель Карла. Вона хотіла поїхати до Джулії й Аксея, але боялася, що вони не захочуть її бачити.

Вони повільно погойдувалися, мама спитала:

— Думаєш, якщо я попрошу Еміля, він зможе домовитися? Мені потрібно перед ним вибачитися.

— Я також повинен це зробити, — відповів тато. — Останнім часом друг із мене ніякий.

— Ми можемо поїхати просто зараз, Натане? Я так хотіла б скинути з себе цей тягар.

— Я хочу побачити Ліз, — крикнув Джейк, який мабуть, і собі підшпиговував.

Я мовчав, проте zostаватися вдома не збирався ні на мить.

— Гарзд, — тато підвівся з крісла. — Я зателефоную.

За півгодини ми вже вилазили з «Паккарда» біля воріт відреставрованої ферми. Еміль стояв на ганку, тримаючись за підпертя і дивився на нашу процесію сліпими очима — так, ніби чітко бачив, як ми йдемо вздовж кам'яної доріжки.

— Емілю, — мама ніжно його обійняла.

Брендт теж обійняв її, потім ступив крок назад і простягнув руку, яку тато схопив обома руками.

— Я боявся, що цього вже ніколи не станеться, — мовив Еміль. — Це було нестерпно. Проходьте, сідайте. Я попросив Лайзу приготувати лимонад та печиво. Вона за мить усе принесе.

Навколо плетеного стола стояло чотири плетених стільці. Дорослі всілися в них, я обіперся на перила ганку.

— Я збігаю на город, — Джейк зістрибнув униз і зник за рогом будинку.

— Емілю, — сказала мати. — Вибач за все те, що трапилося між нами. Прийми наші співчуття через Карла. Це жахливо... Це трагедія.

— Трагедія продовжується, — відповів Еміль. — Джулія просто неадекватна. Я маю на увазі, вона насправді збожеволіла. Аксель каже, постійно погрожує себе вбити. Її накачують ліками, аби хоч якось привести до тями.

— Акселью зараз непереливки, — вів тато. — Я можу з ним поговорити?

— І з Джулією? — запитала мама.

— Не думаю, що з цього щось вийде. Усе занадто складно, — засумнівався Брендт. Він простягнув дві руки, і хоча був сліпий, одразу знайшов мамину руку і доторкнувся до неї. — Рут, ти як?

З одного боку, таке просте питання, та цими днями ніщо не здавалося простим, і та ніжність, з якою він тримав її руку, нагадала мені про моє власне сприйняття мами як шкаралупи, яка щомиті може розкришитися.

— Страшенно болить, — вона вже не була такою вразливою. — Можливо, так буде завжди. Однак я вижила. Вірю, все буде гаразд.

Скляні двері різко відчинилися, і Лайза вийшла на ганок, тримаючи в руках тарілку цукрового печива. Одягнена в робочі штани, темно-синю сорочку та червоні мокасини, вона дивилася на нас, як диявол. Швидко поставила печиво і повернулася в дім.

— Лайза нашому візитові не рада, — зауважив тато.

— Вона нещодавно була на сьомому небі, — відказав Еміль. — Усе робила для мене. Щоб бути щасливою, Лайзі потрібне лише невеличке сховище та хтось, кому вона потрібна. З одного боку, я навіть їй заздрю. Перед вашим приїздом вона збиралася працювати на городі — справа, яку надзвичайно полюбляє. Проте зараз чомусь ображається.

Джейк повернувся і почав підніматися сходами саме тоді, коли Лайза вийшла з лимонадом та льодом. Вона побачила брата — і поганий настрій як рукою зняло. Лайза хутко поставила лимонад на стіл, зникла за дверима і повернулася з тацею, на якій стояли склянки. Охайно розставила посуд на столі й зробила Джейкові знак: я, звісно ж, нічого не зрозумів, але брат, погоджуючись, закивав.

— Піду допоможу Лайзі, — мовив він. Вони вдвох звернули ліворуч від ганку й подалися до халупчини з городнім приладдям та інструментом.

— Ти продовжиш працювати над мемуарами? — запитав тато після того, як Джейк і Лайза пішли.

— Без Аріель навряд чи, — витримавши паузу, відказав Еміль.

— Але ти можеш знайти когось іншого, аби це надрукувати, — запропонував тато.

— Я не хочу, щоб хтось інший робив для мене те, над чим працювала Аріель, — Brent похитав головою. — Не думаю, що хтось зможе.

Я так захопився власними емоціями і думками, що не замислювався, як вплинула втрата Аріель на інших людей. Я бачив Еміля Брендта — чоловіка, який навчав мою сестру, підживлював її талант, відстоював її працю, який після зникнення сестри самовіддано провів з мамою стільки часу. Цей чоловік також страждав від жахливої втрати. Його обличчя викривилося. Якби я не знав про його шрами, то подумав би, що так і має бути. Такий собі навіть симпатичний стариган.

А потім мені на думку спала одна ймовірність, і за величиною та значущістю вона цілковито мене спаралізувала.

Брендт і батьки продовжували розмову, проте я їх не чув. Заціпенілий, я підвівся і спустився сходами з ганку. Тато щось спитав, і я пробурмотів у відповідь, що скоро повернуся. Перетнув подвір'я, потім минув сад, де працювали Лайза та Джейк, наблизився до воріт, які виходили на доріжку вниз через пагорб з тополями, коліями і річкою. Я заплющив очі, вдаючи із себе сліпого, намацав клямку на хвіртці, штовхнув її та пішов униз. Ішов повільно, міцно стуляючи повіки, обережно намацував собі шлях. Не так уже й складно було відчутти різницю між товстими бур'янами на краєчку доріжки і самою доріжкою. Я проминув тополі і спустився до колій; спокуса розплющити очі була величезна, проте я витримався. Піднявся на дорожнє полотно залізниці — під ногами захрускотіли камінці, перечепився через першу колію, але витримав рівновагу і рушив далі. Перейшов по той бік колій, підошви тенісних кросівок відчували, як після твердої землі я ступив на м'якенький пісок уздовж річки. Урешті-решт я заліз по кісточки у воду, розплющив очі і подивився вниз на темну воду. Відступив крок назад і поглянув на верхоріччя. Я був за сотню метрів від піщаної галявини в парку Сіблі, де частенько влаштовували вечірки і востаннє бачили Аріель. Повернув голову й оглянув доріжку, якою спустився із заплющеними очима. Пройти нею

можна було лише за умови, якщо добре знаєш цю місцину. Я чітко зрозумів, як саме Аріель потрапила до річки.

Розділ 37

Батьки почали хвилюватися за мене і вирядили Джейка на пошуки.

— Що ти тут робиш?

— Думаю.

— Ти повернешся?

— Скажи, що дійду додому пішки. Пройдуся вздовж річки.

— З тобою все гаразд?

— Джейку, просто перекажи їм це.

— Гаразд, не злися на мене.

Джейк побіг собі, але потім обернувся:

— Френку, що трапилося?

— Перекажи їм мої слова. Якщо хочеш поговорити, повертайся сюди.

Важко дихаючи, Джейк повернувся через кілька хвилин — летів цілу дорогу. Він вмовстився поруч зі мною.

Сонце потроху сідало, високі тіні тополь падали на колії. За п'ятдесят метрів бігла річка, а далі виднівся протилежний берег, затоплена низина з кукурудзою, що стояла зеленою стіною перед далекими пагорбами, між якими колись щосили несла свої води річка Воррен.

— Він убив її.

— Хто?

— Містер Брендт. Він убив Аріель.

— Що?

— Увесь цей час я звинувачував Воррена Редстоуна, не помічаючи того, що лежало прями́нінько в мене під носом.

— Ти про що?

— Містер Брендт убив її. Він спочатку її вбив, а потім приніс сюди і викинув тіло в річку.

— Ти здурів? Він сліпий.

— Я заплющив очі, Джейку, і вдавав, що сліпий. Спуститися сюди зовсім нескладно. Якщо я зміг це зробити, йому це також під силу.

— Навіщо йому кривдити Аріель?

— Тому що вона носила дитину — його дитину.

— Ні, він надто старий. У нього спотворене обличчя. Якби я не знав його так добре, до смерті налякався б, побачивши його.

— У тому і вся сіль. Ти добре його знаєш, і це анітрохи тебе не хвилює. Думаю, й Аріель не зачіпало. Вона була закохана в нього.

— Слухай, це якась цілковита дурня.

— Сам подумай. Вона безупинно говорила, що хоче поїхати до Джульярдської школи, а потім чомусь різко змінила рішення. Чому? Та тому, що містер Брендт тут.

— Можливо, це через Карла.

— Карл їхав навчатися в коледж. Він сам нам про це казав. Коли я спитав, чи любить він Аріель, чи збирається одружитися, він відповів, що ні. Зараз я розумію: це тому, що в нього не було до неї почуттів. З ким іще вона бачилася? Якби був ще якийсь хлопець, ми про це знали б. Вона бачилася лише з Емілем. Джейку, подумай сам. Аріель була тут майже весь час.

— Чому тоді про це не знає Лайза?

Я пригадав той день, коли стояв біля дверей її спальні, милуючись, як Лайза прасувала голою. Вона ж навіть не помітила мене.

— Джейку, вона глуха. Більше того, думаю, Аріель тікала вночі, коли Лайза спала.

— Але навіщо йому її кривдити? Він що, злився на неї? Який у тому сенс?

— Дорослі роблять купу речей, у яких годі знайти сенс, — я підняв камінь і жбурнув його у воду.

— Чому ж мамі й татові це не спадало на думку? Але якщо ти такий впевнений, чому вони — ні?

— Не знаю. Можливо, вони його так люблять, що навіть не можуть цього припустити.

— Що ж будемо робити? — Джейк притулив коліна до грудей і обійняв їх руками.

— Ми поговоримо з Гасом.

Знайти його було непросто. Передвечірньої суботньої години все позачинялося. Перевірили парковку «Роузів» — нема. Поблукали трохи містом, майже не говорячи; наші думки висмоктали будь-яке бажання вести поміж собою розмову. У голові постійно крутилася сцена смерті Аріель: містер Брендт несе її на плечах, як зібганий шмат тканини, перечіплюється дорогою і викидає тіло в річку. Я дедалі більше

скаженів, у душі все переверталось. Навіть подумував піти до Еміля Брендта і тицьнути його носом у лавину звинувачень. Я уявляв поліцію, Доула, який його хапає і, вдягаючи наручники, запихає в машину, а злочинця везуть геть.

— Сподіваюся, він цього не робив, — почулося з порожнечі від Джейка.

Ми бігли додому вулицею Тайлер. Саме мали вечеряти; не хотів, аби батьки хвилювалися, тому довелося йти швиденько. Я кипів від люті.

— Він це зробив і, сподіваюся, його посадять, — була моя відповідь.

Джейк змовчав, а я гаркнув:

— А ти хіба ні?

— Не дуже.

— Джейку, він занастив Аріель, — я спинився й обернувся до нього. — Він убив нашу сестру. Якщо поліція його не вб'є, я зроблю це сам.

Брат відвернувся від моєї злості і пішов сам.

— І?

— Я не хочу більше вбивств, Френку. Я втомився лютувати. Я втомився від суму. Я щасливий, що мама повернулася. Я хочу лишень, щоб усе було знову добре.

— Але так не буде, не буде, поки Брендт не сидітиме на електричному стільці.

— Добре, — Джейк ішов далі.

Я брів позаду — не хотів більше бути поряд із ним. Волів зостатися на самоті зі своїм розбитим на друзки настроєм. Так і дійшли додому: Джейк — попереду, а я шкандибав позаду.

Мати порозкладала їжу по тарілках: залишки шинки для бутербродів, салат, шматочки дині, смажена картопля. Вечеряли разом, почувся гуркіт Гасового мотоцикла. Я підвівся і побачив, як він паркує «Індіана» біля церкви.

— Я все!

— Але ж ти майже нічого не з'їв, — заперечила мама.

— Я теж усе, — Джейк зиркнув у вікно.

— Щось ви підозріло швидко впоралися, — зауважив тато. — Що надумали?

— Нічого, — відповів батькам.

— Біжіть на вулицю і розважтеся, — всміхнулася мама. — Якщо побачите Гаса, перекажіть, хай заходить і пригощається всім, чим забажає.

Ми спустилися в церковний підвал. Вода шуміла в маленькій ванній кімнаті; коли дзюркіт стих, я озвався:

— Гасе?

— Хвилинку, — гукнули у відповідь.

За кілька хвилин вийшов Гас, обкутаний рушником довкола талії. Він усміхався.

— Як справи, друзяки?

— Ми шукали тебе, — відповів йому.

— Катався на мотоциклі. Вітер, що обдуває обличчя, дає мені відчуття свободи. Мабуть, і досі намагаюся позбутися згадки про тюрму. Щось серйозне, еге ж бо? — він уважно нас оглянув.

Гас стояв там у самому лише рушникові, а я переповідав усі свої міркування. Він уважно слухав і в кінці промовив:

— Господи, — шкрябнув свої груди. Потім додав: — Господи. Ви татові про це казали?

— Ні.

— Думаю, це варто зробити.

— Отже, ти згоден, що це може бути правдою?

— Сподіваюся, що ні, Френку. Проте слова варті уваги.

— Ти можеш побути з нами, коли розповідатимемо все татові?

— Звісно. Зараз лишень одягнуся.

Ми почекали нагорі в храмі. Джейк сидів у першому ряду, склавши руки на колінах — точнісінько так само, як під час батькової служби. Я походжав перед віттарем, усередині все тремтіло. Сонце сідало, вітражне вікно на західній стіні, здавалося, ожило і виграло численними барвами.

— Френку?

— Що?

— Може, не будемо розповідати татові?

— Чому це не будемо?

— Невже так важливо, хто вбив Аріель?

— Звісно, важливо. Це надважливо. Що з тобою?

— Я думаю.

— Про що?

— Френку, дива трапляються. Але не такі, як я собі уявляв. Розумієш, не такі, як воскресіння або щось на кшталт цього. Мама знову щаслива, майже щаслива. І це для мене диво. А вчора я не заїкався. І знаєш що? Я навіть гадаю, що більше ніколи вже не буду.

— Неймовірно. Я радий за тебе.

І це було щирою правдою, проте радість затьмарила страхітлива ворожість, яку я відчував до Еміля Брендта.

— Я лише хочу сказати: може, лишити все, як є? Віддати це в руки Господа і сподіватися на просте буденне чудо.

Я зупинився й поглянув на Джейка. Його простодушне обличчя... щось у ньому було таке — не знаю, яке дібрати інше слово, — щось дуже красиве. Я сів поруч із братом.

— Яким воно було? — спитав я в нього. — Твоє чудо?

— Воно прийшло до мене, — трішки замислившись, мовив Джейк. — Це було як сяйво, як голос. Я лишень...

— Лише що?

— Просто я більше не боявся. Можливо, інші навіть і подумати не могли, що це диво, але для мене це було саме так. Хочу просто донести тобі, Френку. Якщо ми довіримо все Господу, нікому з нас більше не потрібно буде боятися.

— Я думав, ти не віриш у Бога.

— І сам так думав, але помилявся.

У храм зайшов Гас:

— Гарзд. Думаю, ліпше про це поговорити тут. Мамі зараз таке знати ні до чого. Хто покличе тата?

Я знав: Джейк не піде, тому повернувся і вибіг із церкви. Сонце майже заховалося за небокраєм, пофарбувавши хмари над пагорбами тьмяною помаранчевою фарбою. Я зайшов до нашої оселі й одразу почув звуки піаніно — мама грала «Місячну сонату». Вона грала вперше після зникнення Аріель, і я зрозумів, який порожній без музики був наш будинок. Тато сидів на дивані і читав газету — звичайний недільний вечір, який заміняв собою всі ранкові й обідні клопоти. Я вже хотів зупинитися і вийти надвір. Я жадав повернутися до нормального життя так само, як прагнув викрити вбивцю Аріель. І

зараз у моїй голові засіла страшна думка про причетність Еміля Брендта до загибелі сестри — зостатися з нею сам на сам я не міг.

— Гас хоче з тобою поговорити, — я підійшов і повідомив татові.

— Про що?

— Це важливо. Він у церкві.

— Де Джейк?

— Він також там.

Тато здивовано поглянув на мене, згорнув газету і відклав її вбік.

— Рут, є розмова з Гасом. За мить повернися. Френк і Джейк зі мною.

Вона продовжувала грати і, не відриваючись від клавіш, промовила:

— Будьте обережні.

Дорогою до церкви тато поклав руку на моє плече:

— Сьогодні прекрасний захід сонця, Френку.

Я змовчав, тієї миті мені було начхати на захід сонця. Іще трохи — і ми стояли поряд зі Гасом та Джейком.

— Френку, — звернувся до мене Гас. — Ти сам розкажеш чи хочеш, щоб це зробив я?

Я сам усе розповів татові.

— Це багато чого пояснює, капітане, — зауважив наприкінці Гас.

Тато обіперся на віттар, голову переповнювали сотні думок.

— Мені спершу потрібно поговорити з Емілем.

— Я хочу там бути, — кинув я татові.

— Френку, я не думаю...

— Я хочу бути там. Я маю право бути там.

— Це буде не та розмова, яку варто чути тринадцятирічній дитині, — тато захитав головою.

— Капітане, ти вже вибач мені, але Френк має рацію. Він від самого початку длубається в цій багнюці. Він вказав на Брендта. Мені здається, він має право бути там, якщо хоче. Я знаю, я не член родини, проте це так, раптом ти схочеш почути іншу думку.

Тато трохи повагався, а потім поглянув на брата:

— А ти, Джейку? Теж уважаєш, що твоя присутність конче необхідна?

— Мені все одно, — відповів Джейк.

— Тоді залишайся вдома. І ти, Гасе, також. Я не хочу, аби Еміль відчував, що ми проти нього об'єдналися.

Я був вражений: тато ні краплі не розізлився і здавався надто спокійним.

— Тато, він це зробив, — сказав йому.

— Френку, ніколи не звинувачуй людину, доки не матимеш доказів.

— Але він її вбив. Я знаю, він це зробив.

— Ні, твої міркування справді варті уваги, але в них не враховано сутність Еміля Брендта. Я ніколи не відчував у ньому насильства чи люті, про які ти говориш. Я впевнений, нам відома зараз лише частина історії. Якщо Еміль розповість, як усе було насправді, ми дізнаємося більше й усе зрозуміємо.

Крізь вітражні віконця вівтаря до храму пробивалися останні сонячні промінці, які запалили вогнем хрест на вівтарі та ряди; здавалося, що підлога довкола тата горіла. Я не міг зрозуміти, як серед цього полум'я він може лишатися таким спокійним. Я завжди захоплювався його поміркованістю, але тієї миті вона виводила мене з рівноваги. Моїм єдиним бажанням було посадити за ґрати Еміля Брендта.

— Френку, якщо ти їдеш зі мною, затям — говоритиму я, а ти мовчатимеш. Ти обіцяєш?

— Так.

— Я серйозно.

— Я обіцяю.

— Гаразд, Гасе. Чому б тобі та Джейкові не скласти компанію Рут? Вона саме має настрій до музики, а глядачів дуже цінує.

— Якщо вона запитає, що відповісти? — запитав Гас.

— Що завгодно, окрім правди.

Розділ 38

Дорога до Еміля Брендта забрала не більше п'яти хвилин, але мені вони видалися вічністю. Татові вагання посіяли зерно сумніву і в моїй голові; я схилився до думки, що й у Джейкових словах чимало правди. Мабуть, ліпше було би заткнути пельку і віддати все в руки Божі. Але що зроблено, те зроблено: відступати запізно. Ми припаркували машину біля старої ферми. Я вийшов, глибоко вдихнув,

приготувавшись до складного випробування, що чекало на нас попереду.

Підійшли ближче до будинку, там лунала музика: Еміль Брендт грав на піаніно. Я впізнав мелодію — одне з творінь Аріель. Краса звуків сповнила мене відчуттям, що сестра десь поруч. Ми чекали на останні акорди на ганку, тато неохоче підняв руку і постукав у двері.

— Емілю!

— Натане?

У скляних дверях я побачив, як Брендт підвівся і привітав нас. Він відчинив двері і запитав:

— Хто це з тобою?

— Френк, — відповів тато.

— Так швидко повернулися! Щось трапилося? — Еміль щиро всміхався.

— Маємо розмову.

— Отже, щось трапилося, — усмішка миттю зникла з його вуст.

— Саме так.

Брендт вийшов надвір і сів у плетене крісло, де ще зовсім недавно дружньо радів з батьками. Сонце заховалося, помаленьку прокрадалися синьоокі сутінки.

— Що у вас?

— Ти батько дитини моєї доньки, Емілю?

Тато спитав так прямо, що це вразило навіть мене. Я бачив, як земля попливла з-під ніг в Емілія.

— Що це за питання, Натане?

— Це пряме питання, я очікую на нього чесною відповіді.

Брендт повернув убік голову і довго сидів мовчки.

— Вона була в мене закохана, Натане. Слепого та понівеченого, проте вона мене любила.

— А ти її любив, Емілю?

— Не зовсім так. Я міг у всьому на неї покластися, я любив, коли вона була поруч. Вона мені страшенно нагадувала...

— Нагадувала кого?

— Її маму, Натане.

— І саме тому ти переспав з вісімнадцятирічною дівчиною? Тому що вона нагадували тобі її матір?

Що було в батьковому голосі? Злість? Глибоке обурення? Зрада?

— Я знаю, це здається жахливим, але все не зовсім так, Натане. Це трапилося лише раз. Лише один-єдиний раз, присягаюся. Мені страшенно соромно. Та для Аріель це, звісно, означало набагато більше. Як і для будь-кого в її віці. Я знаю, вона говорила про шлюб. Шлюб зі мною. Ти можеш собі це уявити, Натане? Чоловіка, вдвічі старшого за неї, сліпого як кіт, з потворним обличчям. Що вона скаже про той шлюб, коли спаде вуаль з її очей і вона усвідомить болото, в якому загрузла? А Лайза? Лайза ніколи не прийняла б когось іще в її сховищі, особливо того, хто, на її думку, міг украсти всю мою прихильність. Натане, я відмовив Аріель. Клянуся перед Богом, я зробив усе, на що був спроможний, аби відмовити її кидати своє життя в моє провалля. Але вона... вона така юна. А молодість така впевнена в тому, чого хоче.

Брендт зупинився, навколо запала глибока тиша, осівши важким тягарем на наших плечах. Хоча Еміль був сліпим, його очі дивилися вниз, ніби це сором тягнув їх додолу.

— Я намагався вкоротити собі віку, — вів він далі. Здавалося, його голос звучав десь далеко, і його сюди приніс вітер. — Тобі це відомо? У лікарні в Лондоні, після поранення. Мене тоді накрила темрява, я не уявляв, як далі жити, — він торкнувся кінчиками пальців до рубця і додав: — А знаєш, чому я намагався вбити себе того разу? Причина значно серйозніша. Принаймні я так її собі тлумачив. Я хотів, щоб Аріель позбулася мене, я не бачив іншого способу, як із цим покінчити.

— Ніж убити її, — сказав я.

— Френку... — попередив тато.

— Убити її, — Брендт підвів голову, певно, усвідомлюючи жахливість ситуації. — Невже ви так думаєте? Що я вбив Аріель? Тому ви тут?

Відчинилися скляні двері, з'явилася Лайза й уважно і навіть дещо сердито нас оглянула, ніби ми якісь порушники.

— Емілю? — запитала вона. Проте через її глухоту та проблеми з мовою, звертання прозвучало як «Емію».

Брендт зробив їй якийсь знак.

— Я хочу, щоб вони пішли, — гуділа Лайза.

— У нас є одна справа, — він повернувся до сестри, аби та зуміла прочитати по губах. — Повертайся в дім. Усе добре. Іди, я скоро буду.

Юна Брендт трохи повагалася. Потім повільно посунула до приміщення. Якби я був на Лайзиному місці, точно десь причаївся б і підслухав, хоча їй було ліпше цього не знати. Крізь скляні двері я побачив, як вона зникла на кухні, — тихо задзеленчав посуд.

— То це правда, — підсумував тато. — Дитина твоя.

— Вона не казала мені про дитину, Натане. Ні слова. Проте коли я дізнався, що вона померла вагітною, я щиро сподівався, що батьком дитини є Карл.

— Ти думав, що Аріель ходить по руках?

— Я не про це. Цього просто не могло бути. Ми були разом лише той єдиний раз.

— Вона сюди часто приходила вночі, — гнув своє батько. — Френк кілька разів бачив, як вона тікала з дому.

— Це правда, — погодився Брендт. — Вона приходила пізно і стояла на подвір'ї, дивлячись на моє вікно.

— Емілю, ти ж сліпий. Звідки тобі про це відомо?

— Її бачила Лайза. Вона хотіла прогнати Аріель, але я попросив дати їй спокій. Я говорив з Аріель, вона пообіцяла припинити ці нічні візити.

— Припинила?

— Сподіваюся, так. Я не знаю. Це було одразу після моєї спроби самогубства. А потім стільки всього трапилося...

— Вона приходила тієї ночі, коли зникла?

— Упевнений, що ні. Якби вона була тут, Лайза мені сказала б. Послухай, — він благав, — я не вбивав Аріель. Я не міг скривдити Аріель. Я любив її своєю понівеченою любов'ю. Звісно, не так, як вона хотіла, а так, як я міг. Ти маєш мені вірити, Натане.

Тато заплющив очі й мовчав. Мені здавалося, серед нічної темряви він молився.

— Я вірю, — почулося у відповідь.

— Ти повинен розповісти це Рут, я так вважаю, — попросив Брендт з гіркотою в голосі.

— Ні, ти це зробиш сам, Емілю.

— Добре, я поговорю з нею завтра, Натане, гаразд?

— Так.

— Натане?

— Що ще?

— Нашій дружбі кінець?

— Я щиро молитимуся, аби пробачити тобі, Емілю. Але не маю жодного бажання з тобою бачитися, — тато підвівся. — Френку?

Я й собі підвівся.

— Хай береже тебе Господь, Емілю, — мовив тато наостанок. Слова не звучали як благословення, яке зазвичай він промовляв наприкінці служби. Вони задзвеніли, наче смертний вирок. Я йшов слідом до «Паккарда», ми сіли в машину. Я озирнувся назад: Еміль Брендт розчинявся в темряві ночі; якби він зостався там ще на трохи, відрізнити його від чорної порожнечі стало б геть неможливо.

Ми заїхали в гараж, вимкнули двигун і сиділи вдвох, не рухаючись.

— Що ж, Френку?

— Я радий, що знаю правду. Проте я волів би її не знати. Нічого хорошого вона не принесла. Був такий давньогрецький трагік на ім'я Есхіл. Він казав, що той, хто вчиться, мусить страждати. Навіть того не усвідомлюючи, біль, що живе всередині, крапля за краплею живить серце аж поки в стані відчаю, супроти власної волі, покидається мудрість. Мудрість нечуваної милості Господньої.

— Нечуваної? — запитав я.

— Тут не йдеться про щось погане чи зле. Думаю, йдеться про речі, які нам важко тієї миті усвідомити.

— Є благословення, які мені більш до вподоби.

Тато поклав ключі, взявся за дверцята, але з машини не вийшов. Він подивився на мене.

— Френку, є ще одна річ, якої я тобі не казав. Конгрегація Сент-Пола хоче, аби я став їхнім пастором. Я збираюся прийняти цю пропозицію.

— Ми переїжджаємо?

— Так.

— Коли?

— Десь за місяць. Перед початком навчання.

— Я думаю, це хороша звістка. Мама знає?

— Так, але Джейк поки ні. Треба піти і сказати йому.

— Тату?

— Так?

— Я не відчуваю ненависті до містера Брендта. Мені його шкода.

— Це хороший початок. Слід залишити це місто без сліду ворожості в серці.

Я побачив світлячка, що миготів у темряві. Було пізно, але я не рухався.

— Френку, щось іще?

І тут мене накрило, накрило Ворреном Редстоуном. Я знав, що шериф мав намір ще раз допитати Морріса Інґдала та Джуді Кляйншмідт, аби дізнатися більше про події тієї ночі, коли зникла Аріель. Однак їхньої провини в загибелі сестри не було. Редстоун занапастив мою сестру. Я зрозумів це тієї миті. Намагався втекти, аби не захлинутися від провини, але саме я дозволив двоюрідному діду Денні втекти через річку. Я не міг більше собі докоряти, втрачаючи опертя, тому розповів про все татові. Уся та жахлива історія лилася потоком з моїх вуст. Урешті-решт я відчув полегшення. Я боявся, що тато розгнівається і звинувачуватиме мене. А в найгіршому з випадків, навіть перестане любити. Проте замість цього він притис маківку моєї голови до своєї щоки і мовив:

— Усе гаразд, синку, все гаразд.

— Нічого не гаразд, — повторював я, схлипуючи. — А якщо вони ніколи його не впіймають?

— Тоді, гадаю, йому доведеться багато чого розповісти Господу при зустрічі, як думаєш?

— Ти не злишся на мене?

— Я так втомився від злості, Френку. Мабуть, я покінчив з цим назавжди, а ти?

— І я... Здається, я також.

— Тоді ходімо в дім. Я стомився.

Я відчинив дверцята, і ми пішли з татком у будинок. Гас і Джейк чекали на нас, а мама наповнювала оселю музикою.

Розділ 39

Спекотні дні минали один за одним, а дощі напували землю. У серпні селяни батькових парафій потрошку почали перешіптуватися, що долина видається благодатною. Боронь Боже, було казати те вголос, але всі розуміли: на них чекає найкращий урожай за останні роки.

Мама почала підготовку до переїзду. Підозрюю, найтяжче було пакувати речі з кімнати Аріель. Вона довгенько там вовтузилася, і я часто чув її плач. Більшість сестриних речей ми не брали з собою до Сент-Пола. Тато віддав ці речі організації, що надавала допомогу сім'ям мігрантів, чимало з яких приїздили, аби працювати на полях.

Не лише наша сім'я залишала містечко, О'Кіфи також переїжджали. Мама Денні отримала нову роботу і збиралася вчителювати в Граніт-Фоллз. Свій будинок вони виставили на продаж, і другої неділі серпня Денні та його сім'я поїхали.

Тими днями Нью-Бремен викликав у мене незвичні почуття. Не можу сказати, чому так сталося: можливо, через наш переїзд, а може, й через усі перипетії, які трапилися того літа. Кожен закуток містечка був уже частинкою минулого. Ночами я іноді намагався розібратися, що саме відчуваю, проте все навколо видавалося надто заплутаним. Прожив тут п'ять років, найдовше, ніж будь-де, поки не оженився й осів зі своєю сім'єю. Я був дитиною, яка, можливо, занадто рано ступила на поріг зрілості. І тим містком стали всі трагічні події літа. Днями я чимало блукав, зазвичай на самоті; відвідував місця, що стали справжніми пам'ятками на згадку. Естакада, яка бачила найбільше страхіть тієї спекотної пори; кар'єр, де я отримав стільки дитячого задоволення, бо провчив Морріса Інґдала; крамничка Голдерсона і її крижані склянки з шипучою содовою. Блукав уздовж річки, зазірав у місцину, де Воррен Редстоун побудував навіс. Стіни вже майже зруйнувалися, а весняні паводки скоро змиють усі докази присутності людини серед природних пишнот. Вештався внизу біля будинку Еміля Брендта та його сестри, доріжками, що звивалася вгору повз тополі. Доріжками, якими несли мою сестру до річки. Потім стояв біля парку Сіблі з його чорною піщаною галявиною, подовбаною багаттями та феєрверками. Саме там бачили Аріель востаннє. Я намагався збагнути ці речі, але не міг.

Після похорону Аріель мама відвезла Джейка на заняття з логопедом лише один раз. Він розповідав потім про допит, який йому влаштували щодо неймовірного зникнення вади, проте він постійно наголошував: то було диво. Усі дивилися на нього, як на дивака, який зловив золоту рибку з трьома бажаннями. Потім мама пояснила, що то цілковита правда — диво милості Господньої, і вже на те аргументів не знайшлося.

Гас проводив дедалі більше часу за містом. Хоча він і не розповідав про те, але я довідався від татка, що він допомагає Джинджер Френч по господарству. З гульками Гас зав'язав і рідко бачився з Доулом.

Кожного дня, що наближав нас до від'їзду, до оселі приходило чимало відвідувачів — попрощатися. Хтось був одним із татових парафіян, дехто заявлявся як сніг на голову. Една Свон завітала з печивом. Не знав, чи порозумілися вони між собою з Евісом, але вона була така ж прекрасна, і я щиро вірив, що так.

Знав, що сумуватиму за краєвидом з її білизою, яка сохне на мотузці під ніжним літнім вітерцем. Якось увечері приїхали й Клементи. Поки дорослі гомоніли на ганку, ми з Пітером та Джейком повилежувалися на пасовищі за будинком, базикаючи про бейсбольну команду «Твінс», серіали та життя, що чекало на нас у Сент-Полі. Ідея переїзду його не тішила, адже Пітер уважав, що містечко Кедбері чи Нью-Бремен значно ліпші. Він навіть нас попередив, що походжати вночі по Сент-Полу небезпечно і там усі зачиняють двері. Перед від'їздом він іще раз запросив нас до себе та пообіцяв розповісти про мотори й інструменти. Коули теж ненадовго заскочили. Вони пізно народили Боббі, а його смерть їх зістаріла. Тоді їм було не більше п'ятдесяти, проте в моїй пам'яті вони залишилися стариганами. Обнялися на прощання і пішли до себе. І хоча Коули втратили Боббі, мені вони видавалися щасливими. Адже мали одне одного.

За тиждень до від'їзду загинув Морріс Інґдал. Нещасний випадок стався з ним на консервному заводі, де він працював. Хлопчину звільнили під заставу до початку слухання у справі, де Морріса звинуватили в розбещенні малолітніх. Він прийшов на зміну п'яний, майстер попросив його повернутися додому, проте у відповідь почув лишень кілька гарячих слів. А потім він просто не втримав рівновагу й упав з платформи, де відбувалася суперечка. Зламав шию і розбився об підлогу. За іронією долі, Інґдалів батько, далекий від

церкви чоловік, попросив тата відслужити заупокійну по померлому. Я висловив бажання бути присутнім на похороні, й тато погодився. Це був найсумніший похорон зі всіх, де мені довелося побувати. Ніхто не прийшов, аби провести Морріса в останню путь. Навіть Джуді Кляйншмідт і його батько не з'явилися; його пізніше знайшли п'яного до безтями в місцевій пивниці.

За два дні до нового життя в Сент-Полі в будинку всі сиділи на валізах. Мама видала нам із Джейком коробки і наказала пакувати речі. Ми позапахали туди все з шафи та комода. Брат обережно пакував свої літачки та комікси. Нічого надцінного я не мав, тому своє майно покидав навмання. Блукаючи будинком, натикалися на доріжку з коробок та ящиків: білизна, рушники, скатертини, татові книжки, лампи, вази, картини, кухонне приладдя, горщики, каструлі. Висіли лише штори, що надавали будинку хоч незначного, але затишку.

Тими днями Джейк частково проводив час у будинку Еміля та Лайзи Брендтів. Батьки більше не спілкувалися з Емілем. Після того, як Брендт розповів мамі правду про нього й Аріель, вона спочатку надзвичайно лютувала, проте недовго. «Що зроблено, те зроблено!» — сказала вона татові. І я знав: вона саме це і мала на думці. Я не знаю, чи пробачить вона коли-небудь Емілеві Брендту. Скоріш за все, вона, як і Джейк, втомилася від злості. Наскільки я знав, вона з ним жодного разу не бачилася, і від цієї втрати їй також було важко.

Проте з Джейком усе було інакше. Він розповідав, що йому шкода Лайзи. За словами брата, єдиними, хто дбав про неї, був Еміль і він. Хоча Лайзі вистачало компанії свого брата, її обличчя завжди сповнювалося щирою радістю від зустрічі з Джейком. Він часто навідувався, стверджуючи, що мусить допомогти на городі. Джейк розповідав, що іноді бачив, як Еміль Брендт сидить на ґанку, чи чув, як грає в будинку на роялі. Він так жодного разу і не поговорив із ним. Брат стверджував, що це не через злість: якісь дивні хвили відштовхують його від Еміля. Мені спало на думку, що Джейк про щось здогадується. Сім'я Брендтів завжди видавалася мені островом, відокремленим від решти світу. Той острів відштовхував від себе, там не було любові та прагнення до простих людських взаємин, які б їх об'єднували чи зближували з рештою світу. Їхній сім'ї бракувало основи, тому вони і розпадалися. Моя сім'я потроху

одужувала, знову відродилася її цілісність. Я продовжував молитися за Брендтів.

За день до нашого від'їзду з Нью-Бремена Джейк спитав, чи не міг би я допомогти Лайзі з городом. Вона хотіла викласти навколо однієї з клумб невеличку огорожу з каміння, яке потроху зносила з грядок. Брат пояснив, що втрюх зробити це буде простіше, особливо з великими каменюками. Мені дуже кортіло повернутися до ферми Брендтів, тому я погодився попрацювати.

Приїхали по обіді, з великої кам'яної гори за сарайчиком Лайза накладала невеликі камінці на тачку. Клумба розташовувалася посередині подвір'я, між тіннями двох великих черемх. Озерце з квітів було круглої форми, посередині — ванночка для птахів. Джейк пояснив, що Лайза хотіла з невеличкого каміння викласти низеньку стіну навколо квітів, а великі каменюки порозкладати між рослинами, створивши щось на кшталт обрамленого геометричним кругом хаосу.

На ній була жовта сорочка без рукавів, широкі штани та легкі мокасини, на руках — брудні рукавиці. Ми зайшли до них крізь хвіртку, що вела до річки. Юна Брендт так захопилася роботою, що навіть не помітила нашої появи. Коли Джейк підійшов ближче, вона заляскала в долоні, як дитина, що радіє новій іграшці. Лайза щось показала братові жестом, він відповів їй тим самим, а потім додав:

— Френк також прийшов, — брат вказав на мене.

Моя поява не викликала таких сильних емоцій, як Джейкова, проте теж була їй приємна.

— Дяку, Френг.

Узялися до роботи. Найтяжчим було перевезти камені з гірки на подвір'я, дорога забирала приблизно тридцять метрів. Ця робота дісталася Джейкові й мені, будувати почала Лайза. Ми наповнювали тачку лише до половини — більше потягти не могли, потім сунули її між тіннями черемх і викладали невеликими насипами на подвір'ї. Юна Брендт обережно приклеювала один камінчик до іншого за допомогою вапна, що стояло поруч у відрі.

Працювали довгенько, під кінець роботи я почув мелодію Рахманінова: вона лилася з вікон будинку. Мабуть, грала платівка чи запис на програвачеві. Ще трохи — і стіну було завершено. Ми з Джейком спітніли, як двійко волів. Лайза відклала вбік кельму, зняла рукавиці і запитала:

— Хоч випит?

— Так, — вигукнули ми одночасно.

Вона всміхнулася і зрозумілим жестом пояснила щось Джейкові.

— Вона хоче, щоб ми принесли лом з халупчини. Нам він знадобиться, аби підняти великі каменюки, бо вона хоче покласти їх між квітами.

— Я сходжу, — запропонував я братові.

Двері у хлів були відчинені, і я зайшов. Сонце світило в спину. Пахло вогкою землею, трохи технікою і машинним мастилом. У цьому невеличкому приміщенні в Лайзи був ідеальний порядок. Глиняні горщики та ґрунт стояли один біля одного коло дальньої стіни. Інструменти для городніх робіт: граблі, сапа, великі ножиці, лопата, заступ, кельми — все охайно висіло на гачках та гвіздочках посередині стіни по чотири в два ряди. Праворуч було невеличке робоче місце, над ним — дошка з ручними інструментами: молотком, відкрутками, ножівкою, ключами, зубилом. Поруч стояла невеличка світло-жовта шафа, прикрашена розмальованими квітами.

Великий лом стояв у кутку поряд із меншим. Той лом я пам'ятав ще й досі. На початку літа я випадково торкнувся до Лайзи, перетворивши її на страховисько, яке точно мене вбило б, якби я не ухилився. Я нагнувся по інструмент і подряпав об один із його гострих кінців палець. Рана наче й не глибока, однак кров залила всю мою руку. Я відніс Джейкові лом і показав рану.

— Лайза тримає аптечку в одній із шухлядок у комірчині. Я не знаю, в якій саме, — пояснив брат.

Я повернувся до шафи і почав відкривати шухляди. Там були здебільшого гвіздки, гвинтики та шайби. Та, коли я відкрив середню, щось привернуло мою увагу. Серед гайок і болтів лежав годинник Аріель та її прикраса з перлиною.

Джейк потягувався в траві. Я підійшов ближче, брат поглянув на вираз мого обличчя і спитав:

— Що трапилось?

Я простягнув до нього брудні від крові й бруду долоні. Джейк подивився на те, що я тримав у руках: маленькі дорожочності, зниклі разом з Аріель. У його очах, зведених на мене, я побачив вираз, який змусив мене похолоннути.

— Ти знав.

— Ні. Я не був упевнений.

Він подивився на будинок Еміля Брендта. Його господар гойдався в кріслі, як метроном, що рахує час разом із Рахманіновим. Я наблизився, нахилився до нього:

— Розкажи мені.

— Я не знав.

— Ти казав, що не знав напевно.

— Я думав... — він затнувся. Я боявся, що він знову почне заїкатися, проте минуло кілька секунд, поки він зібрався з думками і продовжив. — Коли ти сказав мені, що містер Брендт занаптаєв Аріель, я почав про це думати. І мені спало на думку, а якщо це не він...

— Чому не він?

— Господи, Френку, він же сліпий. А от Лайза, вона дужа, до того ж недолублювала сестру. Я думав, якщо вона і зробила це, то, найімовірніше, випадково, як тоді, коли намагалася вдарити тебе ломом, — Джейк узяв до рук інструмент. — Пам'ятаєш?

— Ще б пак! Однак, може, це трапилося і не випадково.

— Я і про це думав, — він опустив голову.

— Чому ж ти мовчав?

— У неї нічого немає, Френку. Це місце і брат. Можливо, вона думала, що Аріель забере в неї це. Якщо про це дізнаються, її посадять.

— Але її повинні посадити за ґрати.

— Бачиш? Я знав, що, коли розповім, ти лютуватимеш.

— Джейку, вона ж не просто накоїла дурниць. Вона вбила Аріель.

— Але в'язниця не поверне нам Аріель.

— Вона мусить заплатити за те, що вчинила.

— Чому?

— Як це чому?

— Подивися навколо. Вона ніколи не полишає двір, окрім тих нечастих прогулянок до річки. Ніхто, крім мене, не приходить до неї. Хіба це не в'язниця?

— Але ж вона може завдати шкоди комусь іще. Про це ти не думав? Джейк поклав лом на траву, відповіді не було.

Я підвівся. Злий, як чорт, та моєму подиву не було меж. Джейк знову бачив те, чого всі ми не помічали; жахлива правда, яку він

нікому не розповідав. Навіть розлючений, я розумів, який то був тягар.

— Ти говорив зі Лайзою?

— Ні. Сімдесят раз по сім, Френку.

— Що?

— Сімдесят раз по сім — так нам слід прощати, — Джейк підвів очі до сонця.

— Справа не в прощенні, Джейку.

— А в чому?

— У законі.

Я почув, як клацнули задні двері. Лайза вийшла з тацею, де стояли три баночки «Коли» й тарілочка з печивом.

— Закон, — брат не відводив від мене погляду. — Така твоя думка? Лайза спускалася сходами й ішла через подвір'я до нас.

— Френку, — Джейк благав.

— Воррен Редстоун.

— Тобто? — Джейк спантеличено зиркнув на мене.

— Шериф і досі його шукає. Що як вони його знайдуть, він почне тікати, а його підстрелять? Ти зможеш із цим жити?

Він уважно обміркував мої слова, плечі поникли. Розгромлений, він захитав головою. Я жив протягом кількох тижнів із думкою, що відпустив убивцю Аріель. Хоча тато допоміг мені зрозуміти, як жити далі з цим тягарем, він усе одно мене мучив. Блукаючи того дня подвір'ям старої ферми, я нарешті його позбувся. Воррен Редстоун не вбивця. Він і пальцем не зачепив би нашої сім'ї. І все, що я міг зробити тієї миті, — визволити його.

Тримав у долонях прикраси, а коли Лайза наблизилася і помітила це, з її погляду я зрозумів, що вони їй знайомі. Вона одразу всміхнулася.

— Шо тс?

— Ти знаєш, що це, — відповів їй.

Вона все ще всміхалася і хитала головою.

— Ти вбила Аріель.

— Ні, — вона насупила брови і застогнала.

— Френку, що ти збираєшся робити? — запитав Джейк.

— Я мушу про це розповісти, — я дивився в Лайзині очі і промовляв, аби вона могла прочитати по моїх губах. — І почну я з містера Брендта.

Джейк зостався сидіти на траві, а я пройшов повз Лайзу, яка і досі тримала в руках тацю. Устиг зробити лише кілька кроків, коли почув, як пляшечки й таця задзвеніли об землю.

— Лайзо, ні! — пронизливо горланив брат.

Я повернувся і побачив, що вона вхопила лом і націлилася на мене. Лайза верещала, як поранене чудовисько. Вона замахнулася залізякою над моєю головою. Я ухилився і впав на землю, перевернувся і намагався підвестися на ноги. Вона знову наблизилася із ломом у руці. Щиколотка страшенно боліла через вивих: мені лишалося тільки відповзти по траві. Я підняв руку, аби хоч якось захистити себе від удару, якого от-от мені мали завдати.

Джейк стрибнув на неї, схопив за руку і спробував стримати. Лайза кричала, як навіжена, і намагалася його скинути, а потім ударила вільною рукою.

— Що відбувається? — кричав Еміль з ганку.

Вона крутилася в різні боки, поки врешті-решт не скинула Джейка і він не впав на землю. Лайза стояла над ним, замахнувшись ломом, дихала глибоко і важко. Я намагався підвестися, проте щиколотка не дозволила рухатися швидко. Джейк лежав і не рухався, дивився безнадійно їй у вічі. Він навіть не підняв рук, аби себе захисти.

І тут трапилося останнє диво того літа. Щось, відоме лише Господові, зупинило Лайзу Брендт.

Я чув, як вона вдихає і видихає повітря. Паралізовано дивився на лом, завислий у повітрі. Сльози підступали до горла. І тієї миті вона повільно опустила інструмент — він упав біля її ніг. Лайза сіла навколішки перед Джейком, ляснула в долоні, як під час молитви, і проревіла:

— Пробач, пробач мені.

Джейк підвівся і сів поруч. Посунувся до неї, проте не торкнувся.

— Усе гаразд.

— У вас там усе добре? — кричав Еміль Брендт.

Джейк подивився на мене — він більше не був дитиною.

— Я зостануся з нею, Френку.

Я підвівся, взяв до рук прикраси, що раніше належали Аріель, і, шкутильгаючи, рушив крізь тіні серпневої днини до ганку, де сидів Еміль Брендт.

Епілог

Є одна відома всім задачка про два потяги. Один виходить з пункту А, а другий — з пункту Б. Потяги їдуть назустріч один одному з різними швидкостями. Потрібно порахувати, яку відстань пройде кожен із потягів до моменту зустрічі. З математикою я ніколи не дружив, тому й часу, аби розв'язати цю задачу не марнував, проте чимало про неї думав. Не про кілометри, які здолають залізні машини, а про пасажирів. Хто ті люди і чому їдуть з пункту А в пункт Б, що шукають на тому кінці маршруту? Найбільше мене цікавило, що на них чекає, коли потяги з'їдуться. Мені думалося, що обидві машини їхатимуть однією колією, їх зустріч уявлялася масштабним зіткненням. Саме тому мене ця задача цікавила не з погляду підрахунків, а як філософське сприйняття життя, смерті та несприятливих обставин.

У моєму житті два потяги тієї задачі — літо 1961 і теперішнє. Щороку вони перетинаються в день ушанування пам'яті померлих на цвинтарі Нью-Бремена.

Цього року тато терпляче чекав на мене в тіні ганку свого невеличкого будиночку в Сент-Полі, споглядаючи світ з-під козирка білої бейсболки. Високий, стрункий протягом усього життєвого шляху, за останні роки він перетворився на худорлявого і вразливого чоловіка. Його серце непокоїть нас обох. Коли я під'їжджаю ближче, він встає з лавки і шкандибає до машини. Іде, наче складений із сірників чоловік, який боїться, аби конструкція не розпалася. Він відчиняє дверцята і вмощується на переднє сидіння.

— Добридень, сер! — енергійно щєбече й усміхається. Стерта емаль свідчить про радість від зустрічі.

А далі ми прямуємо на захід — до Нью-Бремена. Балакаємо про різні неважливі дрібниці. Бейсбол: «Твінс» грають цього року добре, але попереду ще багато ігор. Відкритий чемпіонат Франції: хто вибув, хто ні. Чому там немає талановитих американців. І звісно ж, про погоду. У штаті Міннесота погода посідає чільне місце серед усіх балачок. Тато, який раніше був завзятим книгоїдом, нині зрідка бере до рук книжки. Він скаржиться, що долоні тремтять, та й сконцентруватися частенько важко. Йому вже добре за вісімдесят. Немає нічого вічного.

У Манкейто ми повертаємо на захід і їдемо вздовж широкої долини річки Міннесота. Весна видалася хорошою: рясні дощі, всі поля засіяні, все довкола зеленіє. Тато схвально це коментує, ніби він і сам збирає врожай. Та я знаю: то не просто розмова. Він бажає вдалої погоди та щедрого врожаю селянам, адже їхнє життя цілковито залежить від примх природи. Занадто багато дощу, занадто мало дощу, руйнівний град, навала сарани, що мчить полями, наче вершники апокаліпсису. І єдиним вироком для них стає молитва чи прокляття.

За кілька кілометрів до Нью-Бремена ми сповільнюємося. Так робимо завжди: думки поринають у минуле.

Мені здається, коли дивишся назад на життя — своє чи когось іншого, — то бачиш доріжку, що звивається серед глибокої тіні. Багато чого не видно. Ми відбудовуємо минуле з того, що можна побачити, тобто мішанини швидких спалахів. Наші історії — це тіло мого батька, каркас із сірників. Мої спогади про те літо в Нью-Бремені — це поєднання видимого на світлі й того, що намагаюся побачити серед тіней.

На в'їзді в містечко ми викочуємося на нову дорогу по щойно збудованому мосту через річку. За сотню метрів стоїть естакада — міцна споруда з минулого і сучасності. Елеватори навколо колій знесли, але вулиця Тайлер і досі тягнеться вздовж нашого кварталу. Протягом цього часу церкву відреставрували і дещо добудували. Цікаво, чи й досі пізнього вечора падає тінь від дзвіниці з хрестом на будинок, де колись жили Драми.

Крамничка Голдерсона перетворилася на салон відеоігор і солярій. Перукарня містера Бейка тепер називається «Казкові ножиці» й обслуговує здебільшого жінок. Поліцейській відділок і його старі кам'яні стіни і досі височать поряд з міською площею, як і в перші роки заснування містечка. Подейкували, що інтер'єр там дещо оновили, однак перевіряти це я бажання не мав. У моїй пам'яті він залишився таким, як тієї ночі, коли разом із татом та Джейком ми поїхали забирати Гаса додому.

Дід та Ліз відійшли на той світ близько двадцяти років тому. Сім'я, яка купила їхній будинок, ніколи не дбала про оселю, де мешкала. Якби дід те побачив, можу лише уявити, які міцні слівця злетіли б з його вуст.

Маєток Брендтів і досі належить людині з прізвищем Брендт. Аксель та Джулія всиновили дитину — маленького хлопчика з Корей. Вони разом його виховали і виконали, залишивши у спадок броварню. Його звали Сем, я навіть кілька разів із ним зустрічався, вважав його приємним, проте дещо гордовитим — риса, притаманна багатіям.

Коли прибули на цвинтар, Джейк уже чекав на нас. Він приїздив з міста Вінона, де був пастором методистської церкви. Джейк перетворився на високого красеня, який щойно почав лисіти. Ми міцно обіймаємося.

— Я купив квіти, — брат кивнув на свій «універсал».

Він їде попереду нас по доріжці серед надмогильних плит, прикрашених квітами і дрібничками, що нагадують чи вшановують тих, хто лежить поруч. Ми щороку приїздимо вшанувати тих, кого з нами немає. Раніше наші сім'ї нас супроводжували, але зараз діти вирости, а дружини вже стільки разів тут були, що сьогодні вирішили змінити плани. Тому зараз ми тут утрюх, після цвинтаря заїдемо ще до німецького ресторанчика в містечку, аби випити пива «Брендт» і поласувати смачним обідом.

Ми відвідуємо щороку багато могил, і чимало з них викопали саме влітку 1961. Кладемо квіти біля плити Боббі Коула: його смерть стала початком того жахіття спекотної пори. Попри підозри сержанта Доула, я завжди вважав, що його смерть була лише нещасним випадком через звичку витати у власних мріях. Я сам те часто помічав, коли Боббі був іще живий. Ми кладемо квіти на могилу мандрівника без імені та Карла Брендта. Завжди вшановуємо квітами пам'ять Морріса Інґдала. Тато на цьому щоразу наполягає. І щороку бачимо, що лише ми навідуємося до цієї могили. Кладемо квіти на могили Лайзи й Еміля Брендтів, похованих поруч. Еміль помер першим, ще відносно молодим — лише в п'ятдесят один. З літа 1961 Лайза прожила сім років у психіатричній лікарні штату Міннесота в місті Сент-Пол. Вона зізналася в убивстві сестри. Тієї ночі Аріель стояла на подвір'ї ферми, а Лайза вийшла, щоб її прогнати. Сестра торкнулася до юної Брендт; чому так трапилося, не знав ніхто. А наступної миті Лайза сиділа із закритими руками, що тримали лом, а Аріель лежала на траві біля її ніг. Вона запанікувала, віднесла тіло до річки та кинула у воду, сподіваючись, що та якимсь чином розв'яже проблему. Правду кажучи, щастя вона більше не мала. Жила у власній кімнаті та працювала

в садку. Джейк навідувався до неї до самої смерті. Він ніколи не залишав її саму і був із нею до кінця, провівши в останню путь.

Ми трохи постояли на дідовій могилі; з одного боку була могила бабусі, з другого — Ліз. Квіти поклали всім.

Навідалися до могил Джинджер Френч та Гаса, які через рік після нашого переїзду одружилися і жили щасливо, любляючи пригоди. Джинджер обожнювала кататися з Гасом на його «Індіані». Вони навіть купили невеличкий двомісний літак, аби будь-якої миті дістатися до Блек-Гілса, Дору чи Єллоустона. Після дванадцяти років подружнього життя вони летіли до Небраски, потрапили в шторм і розбилися серед кукурудзяного поля. На похороні тато прочитав зворушливу надгробну промову.

Я відвідав би ще одну могилу, якби вона тут була. Це могила Воррена Редстоуна. Коли я навчався в Міннесотському університеті, випадково натрапив на Денні О'Кіфа. Ми одразу впізнали один одного, і я зрадів, що в нього не лишилось образ через ті події, які змусили родину покинути Нью-Бремен. Він розповів мені, що його двоюрідний дід повернувся і жив з ними у Граніт-Фоллз. Денні дав мені його адресу й телефон. Я поїхав зустрітися з чоловіком, якого помилково звинуватив у вбивстві сестри. Знайшов його на риболовлі на річці Міннесота — у місці над берегом, вкритому тінями від тополь.

Він кивнув і запросив сісти поруч:

— Хлопче, ти таки добряче підріс. От дідько, майже дорослий чолов'яга!

— Так, сер, мабуть, так воно і є.

Він дивився за поплавком на жовтувату воду. На Ворренові був чорний капелюх з широкими крисами, прикрашений кольоровою стрічкою. Він відпустив довге волосся, яке заплітав у дві коси, що спадали на плечі.

— Думаю, своїм життям я завдячую тобі, — тихо мовив він.

Мене це дуже здивувало, адже я приїхав вибачитися, що втягнув його в ту пригоду.

— Завжди тобі дякуватиму. Ти тримав язик за зубами, поки я ліз естакадою, — вів Редстоун. — Ти ж знаєш поліцейських: вони спочатку стріляють, а потім питають.

Я не з усім погоджувався, однак переконувати чи заперечувати йому було марною справою.

— Куди ви подалися?

— Сім'я в місті Роузбад. У тому і радість від наявності сім'ї: вона тебе повинна прийняти.

Більше ні про що не говорили. Окрім кількох яскравих моментів того літа, ми не мали нічого спільного. Коли я вже збирався йти, Воррен Редстоун сказав мені те, чого я ніколи не забуду. Я вже повертався, аж раптом він мене гукнув:

— Вони завжди поруч.

— Хто? — запитав я.

— Ті, що пішли. Між нами лише подих. Він втікає, і ти знову з ними.

Дивно було почути ці слова на прощання. Тоді я пов'язував їх із віком Редстоуна, адже його життя добігало заходу, але аж ніяк не з самим собою.

Нашою останньою точкою на цвинтарі була маленька діляночка під липою, де спочивали мама й Аріель. Мати померла в шістдесят від раку грудей. Любляче серце тата доглядало її до останньої миті. Батько більше не одружувався. Коли прийде і його час, його тіло приєднається до маминого в затінку липи.

Я викладаю історію в старших класах у Сент-Полі. Отримані знання та життєвий досвід змушують мене визнати: ніщо не йде в жодне порівняння з пережитим. Ми знаємо дату, час, місце, учасників, однак трактування події залежить від того, хто її оповідає. Узяти, приміром, Громадянську війну в США. Історія представників оточеної армії Конфедерації відрізнятиметься від армії переможців. Те саме можна сказати і про історію нашої сім'ї. Щоразу, як ми заводимо розмову про Нью-Бремен, Джейк і тато згадують події по-різному. Я впевнений, що кожен із нас має спомини, що лишили собі і які ми воліємо загубити в тінях минулого. Тато так і не обмовився й словом про війну, де вони з Гасом брали участь у якомусь жахітті. Мені завжди було цікаво, що саме з ними трапилося, однак я ніколи не наважувався запитати. Літо, яке принесло стільки смертей у Нью-Бремен, ми намагалися не згадувати.

Так і стояли втрьох поряд із місцем, де було поховано важливу частину нашого життя. Поруч несла свої мулисті води річка, вдалечині простягалось кольорове поле, над ним височіли лісисті пагорби, які давним-давно викарбувала льодовикова річка Воррен. Сонце потроху

починало сідати, наповнюючи небо жовтогарячим сяйвом, — блаженно тихий вечір.

— Чудовий день, — задоволено промовляє тато. — Хороше видалося життя.

— Амінь, — шепоче у відповідь Джейк — так само, як промовляв дитиною після кожної татової проповіді.

Я обіймаю їх обох і пропоную випити пива.

Ми повертаємося. Троє чоловіків, скріплених любов'ю, історією, обставинами, а найбільше — милістю Господньою. Ідемо вузькою доріжкою поміж плит, що стоять близько одна до одної, нагадуючи мудрі слова Воррена Редстоуна, які зараз я вже розумію. Вони в наших серцях, у думках, і відокремлює нас лише подих, останній подув вітру.